KUMTESAT E SIMPOZIUMIT "MARRËDHËNIET SHQIPTARO-TURKE"
9 MAJ 2018

SPEECHES AT SYMPOSIUM "ALBANIAN-TURKISH RELATIONS"
9 MAY 2018

"ARNAVUT-TÜRK İLİŞKİLERİ" SEMPOZYUM BİLDİRİLERİ
9 MAYIS 2018

Botimi i dytë / Second edition / İkinci baskı

TIRANË / TIRANA / TIRAN
2019

Titulli / Title / Eserin Adı
KUMTESAT E SIMPOZIUMIT "MARRËDHËNIET SHQIPTARO-TURKE"
SPEECHES AT SYMPOSIUM "ALBANIAN-TURKISH RELATIONS"
"ARNAVUT-TÜRK İLİŞKİLERİ" SEMPOZYUM BİLDİRİLERİ

Përgatiti për botim / Prepared for publication / Yayına hazırlayan:
Mehdi Gurra

Përkthimi / Translation / Tercüme:
Anglisht: Ergys Bezhani
Turqisht: Furkan Abdula

Redaktimi / Editing / Editör
Shqip: Petrit Bezhani
Anglisht: Viola Jonuzi
Turqisht: Ruhi Can Alkın

Faqosja & Kopertina
Halil Berisha

BORDI BOTUES-ALSAR
Mehdi Gurra-Kryetar bordi
Sajmir Rusheku-Teolog
Prof. Dr. Zyhdi Dervishi-Sociolog
Prof. Dr. Luan Malltezi-Historian
Dr. Abaz Hado-"Mjeshtër i Madh"
Shaban Murati-"Mjeshtër i Madh"
Sherif Delvina-Historian

Botimi i dytë / Second edition / İkinci baskı

ISBN: 978-9928-243-53-9

Tiranë, 2019

Adresa: Rruga e Bogdanëve, P. Eurocol, Kati 1.
Tiranë-Albania
Tel: 00355 4 2241 852
e-mail: fondacionialsar@gmail.com
e-mail: alsarvakfi@gmail.com
e-mail: alsarfoundation@gmail.com
web: www.alsar.al

KUMTESAT E SIMPOZIUMIT

Marrëdhëniet shqiptaro - turke

9 MAJ 2018

SPEECHES AT SYMPOSIUM

Albanian - Turkish relations

9 MAY 2018

Arnavut-Türk ilişkileri

SEMPOZYUM BİLDİRİLERİ

9 MAYIS 2018

TIRANË / TIRANA / TIRAN
2019

PËRMBAJTJA | CONTENTS | İÇİNDEKİLER

6 | PARATHËNIE
12 | FOREWORD
18 | ÖNSÖZ

Mehdi Gurra
29 | FJALA E HAPJES
35 | OPENING SPEECH
41 | AÇILIŞ KONUŞMASI

Suzana Jahollari
46 | FJALË PËRSHËNDETËSE
48 | GREETING ADDRESS
50 | SELAMLAMA KONUŞMALARI

Murat Ahmet Yoruk
52 | FJALË PËRSHËNDETËSE
56 | GREETING SPEECH
60 | TÜRKİYE CUMHURİYETİ TİRAN BÜYÜKELÇİSİNİN SELAMLAMA KONUŞMASI

Bülent AKYAY
64 | "MARRËDHËNIET SHQIPTARO-TURKE NË PERİUDHËN E VITEVE (1923-1938).
86 | "ALBANIAN-TURKISH RELATIONS DURING THE PERIOD 1923-1938
107| TÜRKİYE-ARNAVUTLUK İLİŞKİLERİ (1923-1938)

Ferit Duka
128 | TURQIA DHE ATATURKU NË SHTYPIN SHQIPTAR TË VITEVE 20-30 TË SHEK. XX
133 | TURKEY AND ATATÜRK IN THE ALBANIAN PRESS DURING THE 1920S-30S
138 | YÜZYILIN 20-30'LU YILLARINDA ARNAVUTLUK BASININDA TÜRKİYE VE ATATÜRK

Çınar Özen

143 | "SHQIPËRIA NË POLITIKËN BALLKANIKE TË TURQISË; NJË VLERËSIM HISTORIK".

149 | "ALBANIA IN THE BALKAN POLITICS OF TURKEY: A HISTORICAL EVALUATION"

154 | "TÜRKİYENİN BALKAN POLİTİKASINDA ARNAVUTLUK"

Shaban Murati

160 | KONTEKSTI RAJONAL I ALEANCËS STRATEGJIKE SHQIPËRI-TURQI

166 | REGIONAL CONTEXT OF THE STRATEGIC ALBANIA-TURKEY ALLIANCE

172 | ARNAVUTLUK-TÜRKİYE STRATEJİK İTTİFAKININ BÖLGESEL BAĞLAMI

Halil Hyseni

178 | REALITETE TË MARRËDHËNIEVE DIPLOMATIKE SHQIPTARO – TURKE PËRMES ARKIVËS SË MINISTRISË SONË TË PUNËVE TË JASHTME.

184 | REALITY OF ALBANIA-TURKEY DIPLOMATIC RELATIONS IN OUR FOREIGN AFFAIRS MINISTRY ARCHIVE

190 | ARNAVUTLUK DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI ARŞİVLERİNE GÖRE ARNAVUTLUK-TÜRKİYE DİPLOMATİK İLİŞKİLERİNİN GERÇEKLERİ

Klevis Kolasi

196 | PROBLEMET ME TË CILAT U PËRBALL SHQIPËRIA QË NGA VITET 1990 DHE ROLI I TURQISË

203 | THE PROBLEMS ALBANIA HAS FACED SINCE 1990 AND TURKEY'S ROLE

209 | 1990'LARDAN GÜNÜMÜZE ARNAVUTLUK'UN KARŞILAŞTIĞI SORUNLAR VE TÜRKİYE'NİN ROLÜ

216 | SIMPOZIUM SHKENCOR "MARRËDHËNIET VËLLAZËRORE DHE STRATEGJIKE SHQIPTARO-TURKE".

220 | THE SCIENTIFIC SYMPOSIUM: "FRATERNAL AND STRATEGIC ALBANIAN-TURKISH RELATIONS"

224 | "ARNAVUTLAR VE TÜRKLER ARASINDA KARDEŞLİK VE STRATEJİK İLİŞKİLER" KONULU BİLİMSEL SEMPOZYUM

PARATHËNIE

Të flasësh apo të shkruash për marrëdhëniet shqiptaro-turke është sa e lehtë, aq edhe e vështirë. Gjithmonë të pranishme, këto marrëdhënie kanë patur sigurisht lëkundjet e tyre në kohë, në varësi të zhvillimeve brenda dhe jashtë territoreve të këtyre dy vendeve.

Pavarësisht nëse në periudha të ndryshme ato janë zbehur apo janë dendësuar, çfarë nuk ka ndryshuar asnjëherë ka qenë qasja e ndërsjelltë miqësore, të vështruarit e njëri-tjetrit si mbështetje.

Bërja e një analize të gjerë të këtyre marrëdhënieve na shërbeu si shtysë për t'i hyrë organizimit të një konferencë shkencore, me to si temë qendrore. Diplomatë e historianë do të kishin mundësi të flisnin në konferencë për marrëdhëniet shqiptaro-turke, dhe kush më shumë e kush më pak do ta vinin në pah nevojën për forcimin më tej të tyre. Një ndihmë me këtë rast na dha ambasadori i Republikës së Turqisë, z. Murat Ahmet Yörük, i cili na sugjeroi emrat e personaliteteve turke që mund të ftoheshin për të folur në këtë aktivitet. E falënderojmë përzemërisht për bashkëpunimin në përzgjedhjen e këtyre personaliteteve. Dhe njëri prej këtyre të fundit, z. Çinar Özen, duhet falënderuar po ashtu për gatishmërinë për ndihmë. Qe sugjerimi i tij që solli në konferencë si folës një prej shqiptarëve që jetojnë e punojnë në Turqi, z. Klevis Kolasi, mësimdhënës atje.

Kontekstet historike janë mjaft të rëndësishme nëse do duam të flasim objektivisht mbi këto marrëdhënie, por nuk duhen lënë në harresë kurrsesi kontekstet kulturore. Fakti se jemi dy popuj që kemi ecur bashkë në histori si pjesë e perandorisë më të madhe të kohës është thelbësor për një analizë realiste, të pacenuar nga lloj-lloj fantazmash. Pikëtakimet e shumta kulturore, mënyra të ngjashme të të jetuarit, të të vepruarit, të të menduarit, janë po ashtu në favor të një marrëdhënieje miqësore, ndoshta dhe më tepër se kaq.

E shkuara e përbashkët pesëqindvjeçare në Perandorinë Osmane bëhet herë-herë një pengesë artificiale për marrëdhëniet miqësore.

Kjo pengesë shfaqet sa herë që gjallërohen mosdashësit e brendshëm dhe të jashtëm të kësaj miqësie. Hyjmë në lëmin e historianit kur kërkojmë të flasim e të japim përfundime për atë bashkëjetesë të gjatë për shekuj me radhë. Historiani serioz e objektiv e ka për detyrë të japë pa paragjykime e tendenciozitet një përcaktim adekuat, të pandikuar nga historiografia e dekadave komuniste. Vlen të nënvizohet megjithatë se Perandoria Osmane ishte edhe një perandori e shqiptarëve. Këtë e mbështet një shifër domethënëse: ishin 33 prej shqiptarëve që shërbyen si kryeministra, veç shumë të tjerëve me poste të larta. Në çdo rast, njësimi i Republikës së Turqisë me atë perandori në mos qoftë i qëllimshëm, është mendësi e krijimit të armikut pa e patur atë.

Nga këndvështrimi i zhvillimeve të sotme, teksa bota po përballet me paqartësi mbi të ardhmen, me kriza ekonomike, me fuqizime të ca fuqive globale, e dobësime të ca të tjerave, me zhvendosje të boshteve të fuqisë, në atmosferën e një tjetër lufte të ftohtë, me një Bashkim Europian jo të konsoliduar si dhjetë apo njëzet vite të shkuara, që po humbet dhe Britaninë prej Brexit-it, në një Ballkan ku paqja dhe lufta gdhihen e ngrysen bashkë, marrëdhëniet sa më të ngushta miqësore shqiptaro-turke janë tejet të nevojshme të zhvillohen në kuadër të një partneriteti strategjik.

Nuk duhet të kemi dilema për rrugën tonë, të drejtuar për nga BE-ja, sepse, në këtë aspekt, as Turqia, meqë e kemi atë në analizë, nuk po na kërkon diçka tjetër. Për më tepër, ajo vetë e kërkon anëtarësinë në këtë bashkësi europiane. I përkasim Europës, e askush nuk pretendon të kundërtën, as po mëton të na imponojë Lindjen si përkatësi. Përndryshe, një marrëdhënie e tillë e forcuar na afron më shumë me një fuqi rajonale dhe me shtetin më të fuqishëm ballkanik, me një zë të fortë edhe global, na jep mundësi të thithim investime ekonomike që na mungojnë nga anë të tjera, na jep më shumë siguri, na mundëson të kemi një përkrahës të fuqishëm, të vlefshëm dhe të nevojshëm për çdo gjë.

Forcimi një marrëdhënie sa më të ngrohtë dhe më të ngushtë mes dy vendeve është shqetësim i vazhdueshëm i shumë segmenteve të shoqërisë sonë. Përpjekjet nuk mungojnë në këtë drejtim, siç ka dhe orvatje sporadike për të vënë shkopinj në rrota.

Marrëdhëniet kanë dy anë, dy palë, dhe reflektimi duhet të jetë në këtë mënyrë në sintoni. Pasja e një qielli pa re në këto marrëdhënie kërkon qartësi reciproke, hapa të kujdesshëm, punë efektive, kërkon kuptim të situatës dhe mirëkuptim për të.

Baza për këtë është njohja e realiteteve. Turqia, më së pari, ka një problem që lidhet me dallimin ndërmjet shqiptarëve të Shqipërisë, Kosovës dhe Maqedonisë. Po qe se thua "shqiptar" në Turqi, konceptimi është i njëjtë, pa një ndarje të tillë. Këtu ndodh një keqkuptim, një gabim, se shqiptarët e Kosovës dhe Maqedonisë kanë një tjetër brymosje, janë rritur në tjetër klimë, ngaqë nuk e kanë përjetuar ndalimin e fesë, si këtu tek ne, janë udhëzuar përmes fetvave të ulemasë për mbajtjen e lidhjeve të forta me turqit, si një popullsi muslimane, janë këshilluar për martesa me ta. Besimi i përbashkët i ka mbajtur lidhur, ndryshe nga sa ngjau me shqiptarët këtej kufirit, që provuan imponimin e ateizmit, e kështu panë hendekun të hapej para tyre.

Duhet kuptuar se Turqinë e shohin shumë më të afërt në pjesën përtej të kufirit, në dy vendet e përmendura më sipër. Marrëdhënia e pandërprerë fizike për asnjë çast, zhvendosjet e një numri të madh njerëzish nga Kosova dhe Maqedonia për të jetuar në Turqi prej vitesh e dekadash, shkëmbimet njerëzore, martesat, pakicat etnike turke në to, një mënyrë thuajse e njëjtë të jetuari, një prani tradicionale e turqishtfoljes, i bëjnë vërtet vëllezër shqiptarët e Kosovës dhe Maqedonisë. Prandaj dhe përdorimi i togfjalëshit "marrëdhënie vëllazërore", apo i emërtimit "vëllezër" për ta, është fare me vend.

Shqiptarët e Shqipërisë i përkasin një realiteti tjetër, janë në këndvështrimin e këtyre marrëdhënieve një entitet thuajse më vete. Vërtet, marrëdhënie të mira me Turqinë u ruajtën edhe gjatë regjimit të Enver Hoxhës. Vetë ky u kujdes posaçërisht për përzgjedhjen e njerëzve që e përfaqësonin vendin tonë në Turqi. Vajtja dhe ardhja e grupeve artistike në vitet '80 të shekullit të shkuar ishte, për shembull, e zakonshme. Marrëdhënia ishte sidoqoftë më zyrtare, më protokollare. Më tej, në fillim të viteve '90, vendi përballej me mungesa të jashtëzakonshme dhe ishte në prag të rrënimit. Një operacion ndërkombëtar do të niste për t'u ardhur në ndihmë shqiptarëve. Mielli do të vinte nga Turqia, ushqimet nga Europa, shpërndarë nëpërmjet operacionit "Pelikan", por kontributi turk do të kalohej në heshtje. Nga këtej mori udhë ndarja. Në vite

marrëdhënia do të përballej me kundërvënie, konotacioni i së cilës ishte dhe është i ndërthurur, antiturk dhe antiislam. Kundërvënie që do të jepte efekt, duke na sjellë në mendje fjalët e shejhulislamit të fundit osman, Mustafa Sabri Efendiut: "Drejtësia e paorganizuar humbet karshi padrejtësisë së organizuar."

Kësisoj, ka një dallim mes shqiptarëve në dy anët e kufirit, që nevojitet të merret në konsideratë. Cilësimi i marrëdhënieve shqiptaro-turke si "miqësore" do të shmangte çdo ngacmim nervi, çdo përpjekje për polemikë; me një fjalë, do t'i linte pa kauzë të prirurit për një marrëdhënie shumë më të ftohtë, mbase dhe për mungesën e plotë të saj. Për më tepër, do t'i bënte dhe miqtë tanë turq të vetëdijshëm për një mënyrë më të përkorë sjelljeje në vendin tonë.

Nevojitet një analizim, një vështrim më i thellë i çështjeve të Shqipërisë dhe shqiptarëve, për të shmangur çdo paqartësi në gjykim, çdo ngatërresë që nuk do t'i bënte mirë as njërës e as tjetrës palë.

Kolegjet turke gjetën terren të lirë në Shqipërinë postkomuniste dhe filluan të vinin bazat pas vitit 1992. Ato u panë si përfaqësuese të shtetit turk, dhe vetë po ashtu qenë të interesuara të perceptoheshin në atë mënyrë. Në mjedisin tonë mbizotëronte mendimi se më mirë t'i hapej rruga muslimanit, se grekut. Dhe kur shteti turk u hapi luftë këtyre kolegjeve, një rrjeti të tërë shkollash, ku nxënësit indoktrinoheshin prej një organizate me petk fetar, organizuese të një përpjekjeje të përgjakshme për grusht shteti në Turqi më shumë se dy vite më parë, shumë e patën të vështirë të bëjnë një vlerësim të saktë. Bashkëshoqërimi i këtyre kolegjeve me shtetin turk duhet pranuar se ka qenë i dëmshëm. Një rinovim imazhi është i nevojshëm; kërkohet angazhim në media, botime, veprimtari akademike.

Me tepër rëndësi është përcjellja saktësisht te autoritetet turke e realitetit shqiptar. Një panoramë e mangët ose e zbukuruar sjell dëm dhe nuk i shërben forcimit të marrëdhënieve të çdo rangu qofshin. Çdo vlerësim i cunguar lë gjurmën e vet, prandaj është i domosdoshëm serioziteti në paraqitjen e fakteve. Ka sigurisht vend për përmirësim, për reflektim.

Të paktë, të rrallë, kanë qenë zërat mediatikë që janë përpjekur t'i pasqyrojnë siç duhet marrëdhëniet shqiptaro-turke, që janë orvatur të shpjegojnë qasjen qëllimmirë të Turqisë, apo të thonë se asnjë e keqe nuk rrezikon të na vijë prej tyre. Fryma tendencioze e mediave

në përgjithësi mbetet po ajo, edhe për arsye të nivelit të tyre shpesh nën atë mediokër.

Kompani të shumta turke gjenden në Shqipëri dhe kontribuojnë për t'i dhënë më hov ekonomisë së vendit. Turq të shumtë jetojnë e punojnë këtu, synimet në shifra premtojnë për të tjerë njerëz e kompani që do të vijnë nga ky vend mik. Mes institucioneve turke në vendin tonë, për punën jashtëzakonisht të mirë mund të përmendet pa mëdyshje TİKA, Agjencia Turke për Bashkëpunim dhe Koordinim. TİKA ka një aktivitet të dendur, duke kontribuar në shumë fusha, dhe është sot model për bashkëpunimin dypalësh.

Por për një arsye apo për një tjetër, me gjithë praninë në mjedisin shqiptar, sponsorizimet e shumta dhe aktivitetet e zhvilluara prej tyre, mungon çuditërisht ushtrimi i një ndikimi të fortë për ndryshimin e një mentaliteti të zënë rrënjë.

Në këto kushte kërkohet sjellja e një alternative të re, nëpërmjet Fondacionit Maarif dhe Diyanet-it, dy instrumente të fuqishme të shtetit turk. Puna ka nisur, megjithëse jo me ritmin e dëshiruar. Shumë mbetet për t'u bërë!

Detyrë mjaft delikate ka, për shembull, Fondacioni Maarif, në hapat e parë të vendosjes në një mjedis ku më herët ka vepruar organizata famëkeqe gyleniste. Fondacioni ka blerë një zinxhir shkollash që akoma është e vështirë të shihen si turke, qoftë për shkak të emrit të pandryshuar, të programit mësimor apo të personelit mësimdhënës gjithashtu të paprekur nga ndryshime të qenësishme. Nga jashtë, me syrin e një të painformuari, është e pamundur të kuptohet se ky zinxhir shkollash i përket Fondacionit Maarif!

Apo, për të shkuar më tutje, të flasim për Komunitetin Musliman të Shqipërisë, institucionin përfaqësues të muslimanëve të vendit tonë. I rënë në dorë të së njëjtës organizatë famëkeqe, ai vazhdon të mbetet zbatues i politikave të saj. Drejtuesit, me legjitimitet të humbur, bëjnë karshillëk nga godina e Komunitetit, ndërkohë që përpjekjet e besimtarëve muslimanë për largimin e tyre kanë qenë të pamjaftueshme, të vagullta, pa rezultat konkret. Ditën që këta drejtues do të jenë të detyruar t'i lënë zyrat e KMSH-së, kujdes i veçantë duhet bërë për emërimet e reja, për të cilat duhet të ketë një konsensus sa më të gjerë.

Marrëdhëniet shqiptaro-turke mund të njohin përmirësim të mëtejshëm dhe çuarje përpara nëse personeli turk i sjellë këtu është i njohur me historinë e tyre, nëse ky personel është i pjekur, me përvojë. Kërkohet më tepër efikasitet, shmangie e pështjellimit, njëzëshmëri në veprim, largpamësi.

Në nivel institucional, me ardhjen në pushtet të Edi Ramës, pati një shpallje të partneritetit strategjik me Turqinë, diçka e pranuar nga të dyja palët, por ende e pazyrtarizuar. Miratimi me votim në parlament është i domosdoshëm për të plotësuar kuadrin ligjor të një marrëveshjeje bashkëpunimi të nivelit të tillë. Një firmosje e marrëveshjes së partneritetit strategjik nga krerët shtetërorë pritet të bëhet gjatë një vizite të mundshme të presidentit turk, Recep Tayyip Erdoğan, në Tiranë. Ardhja e ministrit të Jashtëm turk, Mevlüt Çavuşoğlu, në mesin e muajit tetor të këtij viti në kryeqytetin e Shqipërisë, u shoqërua me firmosjen me homologun e tij, Ditmir Bushati, të deklaratës së përbashkët politike për themelimin e Këshillit të Nivelit të Lartë të Bashkëpunimit Turqi-Shqipëri. Iniciimi i dokumentit të partneritetit strategjik për themelimin e këtij këshilli u paraprin gjithashtu takimeve periodike dhe mbledhjeve të përbashkëta të dy qeverive.

Kështu, vendosja në binarë institucionalë e partneritetit strategjik do t'i shërbente një marrëdhënieje më të qëndrueshme, më efikase, dhe me prioritete të përcaktuara. Ky partneritet ka nevojë të konkludohet, duhet të marrë formë zyrtare!

Marrëdhëniet me Turqinë kanë aq rëndesë sa patjetër do të vijojnë të provokojnë debat, të shihen si me optimizëm dhe me skepticizëm, të ngjallin xhelozira fqinjësh. Por e rëndësishme është që mes dy vendeve të ketë mirëkuptim, të vijojë marrëdhënia tradicionale miqësore. Zyrtarizimi i partneritetit strategjik është veç një pjesë e së tërës; duhet kuptuar se krijimi i një fryme të përgjithshme pozitive është esencial për marrëdhënie të gjata dhe të frytshme shqiptaro-turke.

Mehdi GURRA
Kryetari i Fondacionit Alsar

FOREWORD

Discussing or writing about Albanian-Turkish relations is both easy and hard at the same time. These ever-present relations certainly have had their oscillations over time, affected by developments occurring both within and outside these countries' territories.

Despite of these relations having been faded or intensified in different periods, what has remained unchanged is the reciprocal friendly approach, and considering one another as support.

An extensive analysis of these relations prompted the organization of a scientific conference evolving around these relations. At the conference, diplomats and historians had the opportunity to address Albanian-Turkish relations, and all of them, some more and some less, emphasized the need to strengthen these relations. The Ambassador of the Republic of Turkey, Mr. Murat Ahmet Yörük, greatly helped us, by suggesting the names of Turkish personalities who could participate in this event. We offer our heartfelt gratitude for his collaboration in selecting these personalities. We also thank Mr. Çinar Özen for his willingness to help. It was through his suggestion that we invited an Albanian living in Turkey, the lecturer, Mr. Klevis Kolasi, as a speaker.

The historical context holds an extreme significance if we want to objectively address these relations, but by no means, should we forget the cultural context. The fact that we have walked side by side through history as part of the greatest empire of the time is essential for a realistic analysis, intact from any kind of ghosts. The numerous cultural encounters, the similar way of living, acting, or thinking also favor the friendly relations, maybe even more.

The five hundred-years common history, sometimes, becomes an artificial barrier to friendly relations. A barrier that shows up any time inside and outside opponents renew their hostilities towards this friendship. We delve into the historian's field when we ask to

address and provide conclusions for this century-long coexistence. It is the duty of a serious and objective historian to provide an adequate definition, free of any prejudice and bias, or influenced by the decade-long communist historiography. It is worth underlining that the Ottoman Empire was also an empire of Albanians. This statement is supported by a significant figure: 33 Grand Viziers were Albanians, and many others held high offices. In any case, the identification of the Republic of Turkey with the Ottoman Empire, if not done on purpose, is the mindset of creating an enemy without actually having one.

From the perspective of current developments, when the world is being faced by an unclear future, economic crises, the strengthening of certain global powers and weakening of others; the shifting of power axes, within another cold war environment; with a European Union that is no longer consolidated, as it was 10 or 20 years ago, which is losing Great Britain due to Brexit; in the Balkans where peace and war rise and set together, the Albanian-Turkish close relations need to develop within a strategic partnership framework.

We should have no doubts about our path: it is headed towards the EU. And in this regard, neither Turkey, since it is part of this analysis, is asking for something else. Furthermore, Turkey itself is seeking membership in the European Union. We belong to Europe and no one else pretends otherwise, or insists to impose an eastward belonging. On the contrary, this strengthened relation brings us closer to a regional power and the most powerful Balkan country, with a strong and global voice. It provides us with opportunities to attract economic investments, gives us further assurance, and enables us with a powerful, valuable and needed ally in every aspect.

The strengthening of a warmer and closer relationship between the two countries is of continuous concern to many segments of our society. There are sporadic attempts to undermine such relationship though.

Relationships have two sides, two parties, and thus, reflecting on them should be in harmony. Having a transparent relationship demands reciprocal clarity, careful steps, effective work; it demands understanding and consideration of the situation.

Recognizing realities is the basis for this. Firstly, there is an issue with Turkey making no distinction between Albanians of Albania, Kosovo and Macedonia. If one says "Albanian" in Turkey, the concept is the same, without any differences. Here arises a misunderstanding, a misconception, because Albanians of Kosovo and Macedonia have another kind of formation, have grown in another background, and since they have not experienced the religious ban, like here in Albania, they have been instructed through the ulama's fatwas to maintain the strong relations with Turks, as a Muslim people, and have been advised to enter into marriage relations with them. The common religion has kept them connected; unlike with what happened to Albanians on this side of the border, who suffered the atheist imposition, thus saw the abyss opening in front of them.

It is understandable that Albanians living in the two abovementioned countries consider Turkey very close to them. The uninterrupted physical relation, such as the numerous emigrations of people from Kosovo and Macedonia towards Turkey over the years and decades, population exchanges, marriages, Turkish ethnic minorities in these countries, an almost similar way of living, a traditional presence of the Turkish language, truly make the Albanians of Kosovo and Macedonia brothers to the Turkish people. Hence, the use of the words "fraternal relationships" or naming each other "brothers" is quite appropriate.

The Albanians in Albania come from a different reality, from these relationships' perspective they are almost a separate entity. Indeed, good relations were preserved even during Enver Hoxha's regime. Hoxha himself took special care in selecting the people who would represent our country in Turkey. During the 1980s, for example, the exchange of artistic groups was rather common. However, the relation remained quite official and protocol-based. Later on, during the 1990s, the country was facing extraordinary shortages and was on the verge of collapse. An international operation was conducted to aid the Albanians. The flour, distributed through the "Pelikan" operation, would come from Turkey; the food would come from Europe. However, the Turkish aid was unacknowledged. From here on, a separation ensued. Throughout the years, the relationship would face opposition, the connotation of which was and remains both anti-Turkish and anti-Islam. An opposition that would have its

effect, thus, reminding us of the words of the last Ottoman Shaykh ul-Islam, Mustafa Sabri Efendi, "Unorganized justice fails against organized injustice."

Thus, it is necessary to take into account the distinction between Albanians on both sides of the border. Depicting Albanian-Turkish relations as "friendly" would steer clear of any provocation or efforts to give rise to controversy. In other words, those who want distant relations or no relations at all would be causeless. In addition to that, our Turkish friends would become aware of our country's moderate behavior.

We need an in-depth analysis and observation of Albania and the Albanians' matter in order to avoid any vague judgments or confusion, which would be clearly not beneficial to either party.

Turkish colleges prepared the ground in post-communist Albania and laid foundation after 1992. They were viewed as representatives of Turkey, which was at their best interest as a matter of fact. Albanians believed that it was better embracing Muslims rather than Greeks. Many people struggled making an accurate assessment when Turkey started fighting against these colleges, a whole network of schools, where students were indoctrinated by an organization under the guise of religion, which arranged organized a bloody attempt at mounting a coup d'état in Turkey more than two years ago. It should be admitted that the association of these colleges with the Turkish government has been harmful. Image restoration is imperative and it can be achieved by means of media commitment, publications and academic activities.

More to the point, the provision of accurate information on the Albanian reality to Turkish authorities is essential. Any defective or fancy picture is harmful and does not contribute to strengthening relations of any level. Any deficient assessment takes its toll; therefore it is indispensable to earnestly present facts. Beyond any shadow of doubt, there is room for improvement and reflection.

Although rarely and to a limited extent, the media has striven to properly reflect Albanian-Turkish relations and explain the benevolent approach of Turkey and ensure the no harm will come to us. More often than not, the tendentious spirit of the media is generally the same due to their lower-than-mediocre level.

Multiple Turkish companies are situated in Albania and acting as to an impetus to the country's economy. Multiple Turkish people live and work in Albania, and figures indicate that more people and companies will come from this friendly country. An example of the quality work of Turkish institutions in our country is TİKA - Turkish Cooperation and Coordination Agency. TİKA conducts a broad range of activities and contributes in several fields, and nowadays, it is the illustration of bilateral cooperation.

However, for one reason or another, there is no strong influence on changing the inculcated mentality in spite of their presence in Albania, sponsorship and multiple activities.

Under such circumstances, it is necessary to provide a new alternative by way of the Maarif and Diyanet Foundations, which are two powerful tools of the Turkish government. The work has started, but not on the right pace, and there is a lot of work ahead of us!

Since the beginning, Maarif Foundation was charged with a highly sensitive task when it had to move to a location, previously employed by a notorious Gülenist organization. The Foundation has purchased a chain of schools that can be hardly considered Turkish, whether it be due to the unchanged name, school program or teaching staff, the latter having not been affected by inherent changes. From the perspective of an uninformed person, it is impossible to realize that this chain of schools belongs to Maarif Foundation!

Moreover, let us discuss the Muslim Community of Albania, which is the representative institution of Muslims in our country. Under the sway of the same notorious organization, it continues implementing its policies. This community's leaders and their lost legitimacy sit idle in the MCA headquarters, while the efforts of Muslim believers to have them dismissed have been insufficient, vague and futile. The day when these leaders will be obliged to leave the MCA headquarters, special attention should be dedicated to the new appointments, whom a broad consensus is required for.

Albanian-Turkish relations may be further enhanced if the Turkish appointed staff to Albania knows their history and is qualified and experienced. There is a need to provide a higher degree of efficiency, avoid confusion, unite in action and have a vision.

At the institutional level, upon Edi Rama taking office, both parties declared a strategic partnership with Turkey, which is not official thus far. The approval by the Parliament is indispensable in order to complete the legal framework of such a cooperation agreement. The government heads are expected to sign the strategic partnership agreement during a potential visit of the Turkish president Recep Tayyip Erdoğan, in Tirana. During the visit of the Turkish Minister of External Affairs, Mevlüt Çavuşoğlu, in Tirana this year in mid October, the joint political declaration on the establishment of the Turkey-Albania High Level Cooperation Council was signed, with his counterpart, Ditmir Bushati. The inception of the strategic partnership document for the establishment of this council precedes the joint periodic meetings and joint gatherings of the governments.

Thereby, the institutional regulation of the strategic partnership would contribute to a more efficient, stable and prioritized relation. This partnership needs to be concluded and formalized!

Relations with Turkey bear such significance that they will undoubtedly spark debates, be viewed from an optimistic and skeptic standpoint, and arouse jealousy to the neighboring countries. However, on top of everything, it is important for both countries to understand and have a traditional cordial relationship. The formalization of the strategic partnership is only a cog in the machine and we need to understand that the creation of an overall positive spirit is essential for long and productive Albanian-Turkish relations.

Mehdi GURRA
Chairman of Alsar Foundation

ÖNSÖZ

Arnavut-Türk ilişkileri hakkında konuşmak ya da yazmak aynı zamanda hem kolay, hem de bir o kadar zordur. Kadim olan bu ilişkilerde zaman içerisinde her iki ülke içinde ve dışında meydana gelen gelişmelere bağlı olarak elbette ki dalgalanmalar meydana gelmiştir.

Bu ilişkilerin farklı dönemlerde azaldığına ya da yoğunlaştığına bakmaksızın, karşılıklı dostane yaklaşım ve birbirini destek olarak görme hiçbir zaman değişmeden kalmıştır.

Bu ilişkilerin kapsamlı bir şekilde analiz edilmesi fikri, bizi bu konuda bir bilimsel etkinlik düzenlemeye teşvik etti. Konferansta, Arnavut-Türk ilişkileri hakkında konuşma fırsatı bulan diplomatlar ve tarihçiler, bazıları az bazıları çok miktarda da olsa, her biri bu ilişkilerin güçlendirilmesi ihtiyacına dikkat çekti. Türkiye Cumhuriyeti'nin Tiran Büyükelçisi Sayın Murat Ahmet Yörük, bahse konu etkinliğe katılmak üzere davet edebileceğimiz bazı Türk şahısların isimlerini önermek suretiyle bizlere büyük ölçüde yardımcı oldu. Bu kişilerin belirlenmesindeki işbirliğinden dolayı kendisine kalbi şükranlarımızı sunuyoruz. Aynı zamanda Sayın Çınar Özen'e, yardımlarını esirgemediğinden dolayı teşekkür ederiz. Onun tavsiyesiyle Türkiye'de yaşayan ve çalışan Arnavutlardan biri olan ve eğitmenlik yapan sayın Klevis Kolasi'yi konuşmacı olarak davet ettik.

İlişkileri objektif bir şekilde ele almak istediğimiz takdirde, tarihi içerik son derece önem arz etmektedir. Ancak kültürel içerik de hiçbir surette unutulmamalıdır. Dönemin en büyük imparatorluğunun bir parçası olarak tarihte türlü zorluklara rağmen beraber yan yana yürümüş iki toplum olduğumuz gerçeği, tutarlı bir analiz için esastır. Çok sayıda kültürel karşılaşma, birçok benzer yaşama, hareket etme ve düşünme tarzları, bu dostane ilişkilerin lehinde olmuş, hatta belki de bundan daha fazlasını teşkil etmiştir.

Beşyüz yıllık ortak geçmiş bazen bu dostane ilişkiler için yapay bir engel haline gelebilmektedir. Bu ilişkilere yönelik düşmanlıklarını yenileyen iç ve dış hasımlar ortaya çıkmıştır. Asırlar boyu süren bu birlikte yaşam hakkında konuşmak ve sonuç çıkarmak istediğimizde tarihçinin alanına girmiş oluruz. Ciddi ve objektif, önyargısız, tarafsız ve komünist yılların tarih yazımından etkilenmemiş uygun bir tanım vermek tarihçinin görevidir. Osmanlı İmparatorluğu'nun, Arnavutların da imparatorluğu olduğunun altını çizmemiz gerekir. Bu ifadeyi önemli istatistiki bir bilgi desteklemektedir: Osmanlı İmparatorluğu'nda 33 vezir-i azam Arnavut kökenli idi ve Arnavutlardan diğer birçokları da yüksek mevkilerde hizmet etmişlerdi. Her halükarda Türkiye Cumhuriyeti'nin Osmanlı İmparatorluğu ile kimlik belirlemesi, eğer kasıtlı değilse, var olmayan bir düşman yaratma zihniyetidir.

Bugünkü gelişmelere göre, dünyanın geleceği ile ilgili belirsizlik, ekonomik kriz, bazı küresel güçlerin güçlenmesi ve diğer bazılarının zayıflığı, güç eksenlerinin yer değiştirmesi, başka bir Soğuk Savaş ortamında, geçmiş on ila yirmi yılda konsolide olmamış ve Brexit'ten dolayı Büyük Britanya'yı kaybeden bir Avrupa Birliği (AB) ile barış ile savaşın birlikte alçalıp yükseldiği Balkanlarla karşı karşıya geldiği bir sırada Arnavut-Türk yakın ilişkilerinin stratejik ortaklık çerçevesinde geliştirilmesi gereklidir.

AB'ye yönelmiş yolculuğumuz hakkında şüphemizin olmaması gerekir; çünkü bu bağlamda, bu analizin bir parçası olan Türkiye de bizden farklı bir şey istememektedir. Dahası, o da (Türkiye) Avrupa Birliği'ne üye olmak istemektedir. Biz Avrupa'ya aitiz ve hiç kimse bunun aksini iddia etmemekte ve Doğu'ya aidiyeti dayatmayı amaçlamamaktadır. Tersine, bu güçlendirilmiş ilişki bizi bölgesel bir güç, ve yüksek küresel bir sese sahip en güçlü Balkan ülkesiyle yakınlaştırmaktadır. Bu, ekonomik yatırımları çekme imkanları temin etmekte, daha fazla güvenceler vermekte, ve bize güçlü, değerli ve her bakımdan yanımızda olacak bir müttefik sağlamaktadır.

İki ülke arasındaki sıcak ve yakın ilişkilerin güçlendirilmesi toplumumuzun bazı kesimleri için sürekli bir alaka teşkil etmektedir. Yine de böylesi bir ilişkiyi baltalamak için münferit girişimler vardır.

İlişkilerin iki yanı, iki tarafı vardır ve bunun yansıması uyum içinde olmalıdır. Şeffaf ilişkilere sahip olma karşılıklı netlik, dikkatli adımlar, verimli çalışma, durumu anlama ve değerlendirme gerektirmektedir.

Bunun temeli, gerçekleri bilmektir. İlk olarak, Türkiye, Arnavutluk, Kosova ve Makedonya Arnavutları arasında bir fark görmemektedir. Türkiye'de "Arnavut" dediğinizde, hiçbir ayırım olmadan algılama aynıdır. Burada bir yanlış anlama ve yanılgı oluşmaktadır; çünkü Kosova ve Makedonya Arnavutları farklı bir biçimlendirmeye sahipler, farklı bir arkaplanda yetiştiler ve Arnavutluk'taki gibi din yasağını tecrübe etmediler, Müslüman bir toplum olarak Türklerle güçlü bağları sürdürmek için ulema fetvalarıyla yönlendirildiler, Türklerle evlenmeleri yönünde teşvik edildiler. Sınırın öte yanındaki Arnavutların yaşadığı ateist dayatmanın aksine ortak dini inanç onları birbirine bağlı tuttu.

Yukarıda bahsedilen iki ülkede yaşayan Arnavutların Türkiye'yi kendilerine çok daha yakın görmeleri anlaşılabilirdir. Kosova ve Makedonya'dan çok sayıda kişinin on yıllar boyunca Türkiye'ye göç etmesi, nüfus mübadeleleri, evlilikler, bu ülkelerdeki Türk azınlıklar, neredeyse aynı olan yaşam biçimi ve Türk dilinin geleneksel varlığı gibi kesintiye uğramamış fiziki ilişkiler, Kosova ve Makedonya Arnavutlarını gerçekten de Türkler ile kardeş kılıyor. Bu yüzden "kardeşlik ilişkileri" kelimelerinin kullanımı ya da birbirlerini "kardeş" olarak nitelendirmek tam yerinde bir tabirdir.

Arnavutluk'taki Arnavutlar bu ilişkiler perspektifinden başka bir gerçekliğe aittirler, neredeyse ayrı bir oluşumdurlar. Türkiye ile olan iyi ilişkiler gerçekten de Enver Hoca rejimi sırasında da korundu. Özellikle ülkemizi Türkiye'de temsil eden insanların seçilmesiyle Hoca bizzat kendisi ilgilendi. 1980'lerde sanat gruplarının iki ülke arasında geliş gidişi genel bir örnekti. İlişkiler yine de daha resmi, daha protokol temelliydi. Ardından 1990'larda ülke olağanüstü eksikliklerle karşılaşıyor ve yıkılmanın eşiğinde bulunuyordu. Arnavutlara yardım için uluslararası bir operasyon ulaştı. Un, "Pelikan" operasyonu aracılığıyla Türkiye'den, gıda Avrupa'dan gelecek ve dağıtılacaktı. Ancak Türk katkısının kaynağı belirtilmedi. Buradan bir ayrılık başladı. Yıllar içerisinde ilişkiler muhalefet ile karşılaşacaktı. Bunun çağrışımı ise Anti-Türk ve Anti-İslam idi ve öyle kaldı. Bu, muhalefetin etkisiyle olacaktı ve bize son Osmanlı Şeyhülislamı Mustafa Sabri Efendi'nin "Organize edilmemiş adalet, organize edilmiş adaletsizlik karşısında yenilgiye uğrar" sözlerini hatırlatmaktadır.

Sınırın iki tarafındaki Arnavutlar arasındaki farklılığı göz önünde bulundurmak gereklidir. Arnavutlar ve Türkler arasındaki ilişkileri

'dostane' olarak tanımlamak herhangi bir provokasyonu ve münakaşayı önleyecektir. Diğer bir deyişle, uzak ilişkiler arzu eden veya hiç ilişki istemeyenleri nedensiz bırakacaktır. Buna ek olarak, bizim Türk dostlarımızda ülkemizin ılımlı bir davranış biçimi ile farkındalık oluşacaktır.

Arnavutluk ve Arnavutların meseleleri hakkında her iki tarafa yarar sağlamayacak herhangi muğlak bir yargılamadan veya kafa karışıklığından kaçınmak için derinlikli bir analize ve gözleme ihtiyacımız var.

Komünizm sonrası Arnavutluk'ta Türk kolejleri zemini hazırladılar ve 1992 yılından sonra kurulmaya başladılar. Onlar, Türkiye'nin temsilcileri olarak görülüyor, hakikaten de bu şekilde algılanmayı istiyorlardı. Arnavutlar Yunanlı yerine Müslümana kucak açmanın daha iyi olduğuna inanıyorlardı. İki yıl önce Türkiye'de kanlı darbe girişiminde bulunan, din kisvesi altında gizlenen ve öğrencilerin beyninin yıkandığı bütün okulların bir şebekesi olan bu kolejlere karşı Türk devleti tarafından savaş açıldığında, doğru bir değerlendirme yapmada zorlanıyorlardı. Bu kolejlerin Türk devleti ile çağrışım yapmasının zararlı olduğunu kabul etmek gerekir. Bir imaj yenileme zorunludur ve bu medya vasıtasıyla, yayınlarla, akademik faaliyetlerle sağlanabilir.

Arnavut gerçekliğinin Türk yetkililere doğru iletilmesi daha da önemlidir. Kusurlu veya süslü bir resim zarar getirir ve hangi seviyede olursa olsun ilişkilerin güçlendirilmesine hizmet etmez. Her bir yetersiz değerlendirme büyük zarar verir. Bu yüzden mevcut gerçeklerin ciddiyetle sunulması kaçınılmazdır. Kuşkusuz, tekamüle ve tefekküre kesinlikle yer vardır.

Nadiren ve az da olsa, medya Arnavut-Türk ilişkilerini gerektiği gibi yansıtmaya, Türkiye'nin iyi niyetli yaklaşımını anlatmaya ve onlardan bizlere hiçbir kötülüğün gelmeyeceğini açıklamaya çalıştı. Çoğu kez medyanın taraflı ruhu, orta ve alt seviyelerine karşın genellikle aynıdır.

Arnavutluk'ta birçok Türk şirketi bulunmakta ve ülkenin ekonomisine ivme kazandırmaktadır. Burada birçok Türk yaşamakta ve çalışmaktadır, ve rakamlar bize bu dost ülkeden daha fazla insan ve şirketin geleceğini göstermektedir. Ülkemizde, olağanüstü iyi iş çıkaran Türk kurumlarından bir örnek Türk İşbirliği ve Koordinasyon

Ajansı Başkanlığı'dır (TİKA). TİKA, geniş bir yelpazede faaliyetler yürütmektedir ve bir çok alanda katkı sağlamaktadır ve günümüzde ikili işbirliğinin bir örneğidir.

Bununla beraber, bir veya birden fazla sebepten ötürü, sponsorlukları ve çok yönlü faaliyetleriyle Arnavutluk'taki mevcudiyetine karşın kökleşmiş bir zihniyetin değiştirilmesine yönelik güçlü bir etkisi yoktur.

Bu şartlar altında, Türk hükümetinin iki güçlü aracı olan Türkiye Maarif Vakfı ve Diyanet İşleri Başkanlığı aracılığıyla yeni bir alternatif temin etmek gereklidir. Çalışmalar başladı, ama bunlar henüz doğru tempoda değil ve önümüzde daha yapacak çok iş var!

Başlangıçtan beri, Türkiye Maarif Vakfı'nın, kötülüğüyle ün salmış Gülenci yapının faaliyet gösterdiği bir çevreye yerleşmede oldukça hassas bir görevi bulunmaktadır. Vakıf, değişmemiş isim, eğitim müfredatı öğretim kadrosundan dolayı halen Türk okulları olarak görülmesi zor olan bir okullar zinciri satın aldı. Dışarıdan, bilgi sahibi olmayan bir kişinin gözünden bu haliyle bu okullar zincirinin Maarif Vakfı'na ait olduğunun anlaşılması mümkün değildir!

Dahası, ülkemizdeki Müslümanların temsil edildiği kurum olan Arnavutluk Müslüman Topluluğu'ndan (Diyanet İşleri) bahsedelim. Kötülüğüyle ün salmış yapının eline düşen bu kurum, Gülenci yapının politikalarının uygulayıcısı olmaya devam etmektedir. Meşruiyetini kaybetmiş bu Topluluk yöneticileri, Topluluğun merkezinde boş otururken, Müslümanların bu kişilerin koltuklarından ayrılmalarına yönelik çabaları yetersiz, belirsiz ve sonuçsuz kalmıştır. Bu yöneticilerin, Arnavutluk Müslüman Topluluğu'ndaki ofislerini bırakmak zorunda kaldıkları gün, üzerinde olabildiğince geniş fikir birliği olması gereken yeni atamalara özel bir dikkat gösterilmesi gerekir.

Arnavut ve Türkler arasındaki ilişkiler, buraya getirilen Türk personeli kendi tarihini bildiği, kalifiye ve tecrübeli olduğu takdirde, daha fazla gelişme ve ilerleme kaydedebilir. Yüksek seviyede liyakat, verimlilik, karmaşadan kaçınma, eylemde birlik ve vizyona gerek vardır.

Kurumsal düzeyde, Edi Rama'nın iktidara gelmesiyle birlikte, Türkiye ile her iki tarafın da kabul ettiği, ancak henüz resmileştirilmemiş bir stratejik ortaklık ilanı yapıldı. Meclis tarafından oylamayla kabul edilmesi, bu düzeydeki işbirliğin yasal çerçevesinin tamamlanması

için kaçınılmazdır. Stratejik ortaklık anlaşmasının devlet başkanları tarafından imzalanmasının, Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Tiran'a yapacağı bir ziyaret sırasında gerçekleşmesi beklenmektedir. Türkiye Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu'nun, Ekim ayının ortalarında gerçekleştirdiği Tiran ziyareti sırasında Arnavutluk mevkidaşı Ditmir Bushati ile Türkiye-Arnavutluk Üst Düzey İşbirliği Konseyi'nin kurulmasına ilişkin ortak siyasi bildirgeyi imzaladı. Bu konseyin kurulması için stratejik ortaklık belgesinin başlatılması öncesinde iki hükümetin düzenli görüşmeleri ve ortak toplantıları gerçekleşti.

Bu sayede, stratejik ortaklığın kurumsal düzenlemesi daha istikrarlı, daha verimli ve tanımlanmış önceliklere katkı sağlayacaktır. Bu ortaklığın sonuçlandırılması ve resmi bir çerçeve alması gerekmektedir!

Türkiye ile olan ilişkiler, muhakkak tartışmalar yaratacak, iyimser ve şüpheci bir bakış açısından görülecek ve komşu ülkeler arasında kıskançlık yaratacak kadar önem taşımaktadır. Bununla beraber, herşeyin üzerinde olarak her iki ülke için geleneksel dostane bir ilişkiye sahip olunduğunu anlamak çok önemlidir. Stratejik ortaklığın resmileştirilmesi bütünün sadece küçük bir parçasıdır. Uzun ve verimli Arnavut-Türk ilişkileri için genel olumlu bir havanın oluşturulmasının esas olduğunu anlamamız gereklidir.

Mehdi GURRA

"ALSAR" Vakfı Başkanı

ARNAVUT-
TÜRK
İLİŞKİLERİ
Marrëdhëniet
Shqiptaro-
Turke
ALBANIAN-TURKISH RELATIONS
Arnavut-Türk İlişkileri

FTESE

Fondacioni "ALSAR" ka nderin dhe kënaqësinë t'ju ftojë të merrni pjesë në simpoziumin me temë "Marrëdhëniet shqiptaro – turke " që do të zhvillohet **ditën e Mërkurë më datë 09 maj 2018 ora 10°° në Hotel "Tirana International" Salla "Balsha".**

Ju mirëpresim !

PROGRAMI

Fjale e hapjes: Kryetari i Fondacionit Alsar
Z. Mehdi Gurra

Fjalë përshëndetëse: Ambassador i Republikës së Turqisë
SH. T. Z. Murat Ahmet Yörük

Referati 1.
Marrëdhëniet shqiptaro-turke
në periudhën e viteve 1923-1938
Prof. Dr. Bülent AKYAY

Referati 2.
"Realitete të marrëdhenieve
shqiptaro - turke ndër vite"
Dr. Halil HYSENİ

Referati 3.
Shqipëria në politikën ballkanike të Turqisë;
Një vlerësim historik
Prof. Dr. Çınar ÖZEN

Referati 4.
Konteksti rajonal
i aleancës strategjike Shqipëri-Turqi
''Mjeshtër i madh në Diplomaci" Shaban MURATİ

Referati 5.
Turqia dhe Ataturku në shtypin shqiptar
të viteve '20 - '30 të shekullit të XX-të
Prof.Dr. Ferit DUKA

Referati 6.
Problemet që ka hasur Shqipëria që prej
viteve 90-të e deri në ditët e sotme dhe roli i Turqisë
Dr. Klevis KOLASI

RSVP:042241852

INVITATION

It is an honor and pleasure for "ALSAR" Foundation to invite you to the symposium titled "Albanian–Turkish Relations" **on Wednesday, May 9th 2018, 10°° at "Tirana International" Hotel, "Balsha" Conference Room.**

We are looking forward to seeing you!

AGENDA

Opening speech: by the Head of ALSAR Foundation
Mr. Mehdi Gurra
Greetings: Ambassador of the Republic of Turkey
H. E. Mr. Murat Ahmet Yörük

Speech 1.
Albanian-Turkish Relations
during the period 1923-1938
Prof. Dr. Bülent AKYAY

Speech 2.
The Reality of Albanian-Turkish Relations
over the Years
Dr. Halil HYSENİ

Speech 3.
Albania in Turkey's Balkan politics.
Historical Assessment
Prof. Dr. Çınar ÖZEN

Speech 4.
Regional Context of the Strategic
Alliance between Albania and Turkey
"Great Master in Diplomacy", Mr. Shaban MURATİ

Speech 5.
Albania and Atatürk in the Albanian Press
during the '20-'30s of the XX Century
Prof. Dr. Ferit DUKA

Speech 6.
Problems encountered by Albania since the 1990s
until today and the role Turkey has played
Dr. Klevis KOLASI

RSVP:042241852

9 MAJ 2018 / 9 MAY 2018 / 9 MAYIS 2018

Marrëdhëniet
shqiptaro
Turke

Marrëdhëniet
shqiptaro

Marrëdhëniet
shqiptaro-
Turke
ALBANIAN-TURKISH RELATIONS

FJALA E HAPJES

Z. Mehdi Gurra
Kryetari i Fondacionit Alsar

E nderuar Prefekte e Tiranës. Znj. Suzana Jahollari
Shkëlqesi Ambasador i Republikës së Turqisë Z. Murat Ahmet Yörük.
Të nderuar përfaqësues të trupit diplomatik të akreditуar në vendin tonë!
Të nderuar përfaqësues të institucioneve shtetërore.
Drejtues të organizatave të shoqërisë civile!
Të nderuar pjesëmarrës, miq dhe të ftuar!

Ju përshëndes në emër të Fondacionit ”Alternativa e së Ardhmes” duke ju falenderuar për nderin dhe respektin që treguat me pjesëmarrjen tuaj në këtë veprimtari.

Të nderuar pjesëmarrës!

Simpoziumi i sotëm shkencor i kushtohet trajtimit të një prej periudhave më të rëndësishme të marrëdhënieve ndërkombëtare rajonale të Shqipërisë siç janë marrëdhëniet midis Shqipërisë dhe Turqisë.

Ndaj për ndriçimin e dinamikës dhe rëndësisë së ketyre marrëdhënieve janë ftuar të flasin personalitete të cilat i kanë kushtuar studimet dhe hulumtimin e tyre shkencore këtyre marrëdhënieve.

Shqiptarët dhe turqit kanë qenë në një udhë për një kohë të gjatë në histori. Shekuj të tërë bashkëjetese nën ombrellën e Perandorisë

Osmane, kanë farkëtuar një miqësi të qëndrueshme, të sinqertëdhe të dobishme reciprokisht. Një miqësi e vijuar në shekullin e njëzetë, për të ardhur deri tek partneriteti strategjik i dekadës së fundit.

Historitë e të dy vendeve janë shembull i mirë se si mund të bashkëveprojnë qytetërimet e ndryshme me njëri-tjetrin, dhe se si mund të japin dhe marrin ata ndërmjet tyre. Qytetërimi islam të cilin në Ballkan e sollën turqit osmanë, ka lënë gjurmë të thella në të gjitha sferat e jetës se popullit shqiptar, praninë dhe ndikimin e këtij qytetërimi sot e gjejmë në besim, art, arkitekturë, folklor dhe në gjuhë".

Shqiptarë të panumërt do të linin gjurmë në historikun e Perandorisë Osmane si kontribues të gjithfarshëm, nga mbajtës të posteve më të larta qeverisëse, në ndihmues të mbarëvajtjes së përgjithshme. Miliona shtetas turq me origjinë shqiptare kontribuojnë sot në mbarëvajtjen e vendit të tyre, Turqisë, duke qenë njëkohësisht një urë e fuqishme në marrëdhëniet vëllazërore midis dy popujve.

Historia shpesh e përbashkët, mënyra e ngjashme e jetesës, filli i përbashkët religjioz, lidhjet e ndërsjellta familjare, komunikimi i vazhdueshëm dhe i dendur, lidhjet ekonomike dhe kulturore, janë një ushqim i pashtershëm për forcimin e marrëdhënieve shqiptaro-turke.

Ashtu si në të shkuarën, Turqia i është gjendur gjithmonë pranë Shqipërisë në këto thuajse tre dhjetëvjeçarë, që me rënien e sistemit totalitar. Ky vend qe thuajse i vetmi pas 1990-s që u mundësoi shqiptarëve pa asnjë lloj kushtëzimi lëvizjen e lirë, të shfrytëzuar dendur prej tyre si për turizëm, tregti, arsimim, mjekim, e më tej. Në momente kyç për shqiptarët, si në ngjarjet famëkeqe të vitit 1997, apo në konfliktin në Kosovë pak më vonë, Turqia do të ishte në krah të tyre në çdo aspekt, nga mbështetja verbale te ndihma e drejtpërdrejtë.

Vizitat e njëpasnjëshme të krerëve më të lartë qeverisës në këto vite në Turqi apo Shqipëri, si nga njëra palë dhe tjetra, takimet mes tyre në forume ndërkombëtare, si dhe deklaratat përkatëse, do t'i mëshonin kësaj miqësie vëllazërore, kësaj ndërlidhjeje të pandashme të jetëve tona në të tëra dimensionet, në atë shoqëror, politik, ekonomik, gjeostrategjik.

I ndjeri Turgut Ozal, gjatë vizitës që zhvilloi në vendin tonë, do të nënvizonte se:

"Në Ballkan, historikisht marrëdhëniet më të mira ne i kemi me Shqipërinë. Me zhvillimet e reja që po ndodhin, me ndryshimet që janë bërë e po bëhen në Ballkan, jam përsëri i sigurt se ne do t'i rrisim e do t'i zgjerojmë marrëdhëniet."

Ndërveprimi do të ishte gjatë kësaj kohe i pranishëm në shumë fusha, dhe ndërsa turqit nisën të investonin pak e nga pak në Shqipëri në sektorë të rëndësishëm, shqiptarët do ta bënin Turqinë një pikëmbërritje të pazëvendësueshme për mjaft nevoja të tyre. Dhe kjo ishte e vetëkuptueshme, sepse, krahas ndjesisë së përhershme të vajtjes në një vend natyrshëm aspak të huaj, shqiptarët gjenin një derë të hapur te Turqia.

Një tjetër ish-president turk, i ndjeri Sulejman Demirel, do të shprehej gjatë një vizite në Tiranë në vitin 1998, me cilësinë e postit që mbante, se, "Turqia do të jetë gjithnjë afër Shqipërisë në rast nevoje. Synimi i kësaj vizite është që të deklaroj publikisht se populli shqiptar ka te turqit 65 milionë vëllezër e motra."

Me ngjarjet e vitit 1997, të provokuara nga kolapsi i firmave piramidale, u vu në rrezik dhe integriteti territorial i Shqipërisë. Në mbështetje të sovranitetit të vendit do të deklarohej fuqishëm pikërisht Turqia, nëpërmjet Tansu Çillerit, që do të premtonte po ashtu çdo lloj ndihme.

Në kuadër të një operacioni shumëkombësh në atë kohë, do të mbërrinin qindra trupa turke, ndihmuese në kthimin e stabilitetit. Në Stamboll, por dhe në qytete të tjera të Turqisë, do të gjenin strehë shumë shqiptarë të detyruar që t'i iknin përplasjes civile dhe kaosit.

Turqia ishte pjesëmarrëse aktive në ndërhyrjen e NATO-s në vitin 1999-n gjatë luftës së Kosovës, duke kontribuar fort për çlirimin e saj. Përpos kësaj, ky vend qe mes të parëve që e njohu pavarësinë e Kosovës, si dhe loboi për njohje të mëtejshme të saj.

Marrëdhëniet shqiptaro-turke vlerësohen si vëllazërore dhe të konkretizuara në praktikë me një shumëllojshmëri bashkëpunimi në fushën e ekonomisë, arsimit, kulturës dhe mbrojtjes.

Qeveria aktuale shqiptare e ka çmuar dhe vijon ta çmojë në politikën e saj të jashtme Turqinë si një partner strategjik. Kryeministri i vendit, Z.Edi Rama, deklaronte katër vite të shkuara për agjencinë e lajmeve "Anadolu Ajansı": "Qeveria shqiptare e ka përfshirë (Turqinë) në vijën

e politikës tonë të jashtme si një partner strategjik... E konsiderojmë Turqinë si një fuqi me rëndësi të madhe specifike në rajonin tonë, dhe duke qenë të dyja palët anëtare të NATO-s, kjo e bën bashkëpunimin tonë shumë solid dhe intensiv... Pa dyshim që investimet turke janë të pranishme në Shqipëri. Ne duam dhe po bëjmë gjithçka që ato të jenë më të pranishme në territorin e Shqipërisë."

Shprehje e marrëdhënieve jashtëzakonisht të mira midis dy vendeve, do të ishte dhe vizita e presidentit turk, Rexhep Tajjip Erdogan, në Shqipëri tre vite të shkuara. I pritur jashtëzakonisht ngrohtë, udhëheqësi i Turqisë së re, të ringjallur nga pikëpamja ekonomike, politike dhe strategjike, përuroi në atë vizite, nisjen e punimeve të ndërtimit të Xhamisë së Namazgjasë, në Tiranë tashmë në përfundim e sipër.

Gjatë tërë këtyre viteve, mijëra shqiptarë janë arsimuar në institucionet shkollore turke, mijëra të tjerë kanë gjetur shërim në institucionet shëndetësore turke, mijëra janë pasuruar përmes tregtisë me Turqinë, dhe mijëra të tjerë kanë parapëlqyer ta vizitojnë këtë vend e të kalojnë pushimet në të. Ndihma e Turqisë ka qenë e shumanshme për ushtrinë shqiptare, shumëplanëshe, pa lënë mënjanë investimet në sektorin arsimor, shëndetësor, industrial.

Turqia renditet tani si partneri i pestë më i madh tregtar i Shqipërisë. Vëllimi tregtar midis dy vendeve ka arritur në 460 milionë dollarë në fundin e 2017-s, me synimin për ta çuar atë në 1 miliard dollarë.

Një shifër domethënëse është ajo e të punësuarve shqiptarë në kompanitë turke. Rreth 10.000 të tillë punojnë në këto kompani që kanë investuar në Shqipëri në sektorët energjitikë, bankarë, logjistikë, të telekomunikacionit, të minierave, të infrastrukturës, të ndërtimit. Shifra e përgjithshme e investimeve turke në Shqipëri është aktualisht rreth 2.7 miliardë dollarë.

Një investim i qenësishëm, në pritje për të nisur, dhe mjaft i rëndësishëm për jugun e vendit, dhe për turizmin në përgjithësi, është ndërtimi i aeroportit të Vlorës. Bëhet fjalë për një vepër madhore, me ndikim të drejtpërdrejtë në ekonominë e vendit.

Një kompani ajrore shqiptare do të marrë shpejt jetë falë ndihmës së "Turkish Airlines", kompanisë së njohur turke të fluturimeve, të gatshme për të ndihmuar në këtë sektor.

Kjo atmosferë në marrëdhëniet e shkëlqyera midis shqiptarëve dhe turqve, po tentohet të helmatiset kohët e fundit nga opinione të shkruara apo verbale në vendin tonë, apo dhe në trevat shqiptare përreth, që shpeshherë japin një panoramë të shtrembëruar të zhvillimeve në Turqi, shoqëruar qëllimisht me informacion të rremë. Janë thuajse të njëjtët emra që, edhe pse reflektojnë padituri në lidhje me zhvillimet në Turqi, nuk rreshtin së sulmuari qeverisjen e sotme atje, dhe posaçërisht presidentin e RepublikësëTurqisëZ.Erdoğan. Duhet vënë në pah, megjithatë, se kjo fushatë e orkestruar në dukje është e bashkëshoqëruar te të njëjtët emra me një frymë aty-këtu islamofobe.

Në këtë ka ndikuar me siguri dhe prania e pjesëtarëve të organizatës terroriste FETO në tërë hapësirën shqiptare. Grushti i dështuar i shtetit në Turqi në mesin e korrikut të vitit 2016 ka bërë që shumë prej të përfshirëve në këtë organizatë të strehohen në Shqipëri, Maqedoni e Kosovë.

Një numër shkollash, por dhe institucionesh të tjera, vazhdojnë të jenë nën kontrollin e tyre. Përmes ndikimit apo financimit në media të shkruara ose vizive, të rreshtuarit në krah të FETO-s kërkojnë të nxijnë realitetin turk dhe të krijojnë një atmosferë mbytëse për mbështetësit e Turqisë dhe për marrëdhëniet dypalëshe midis dy vendeve. Prania e FETO-s në Komunitetin Musliman të Shqipërisë,

për shembull, ka sjellë ndërprerjen e marrëdhënieve të këtij institucioni me Diyanet-in turk.

Kryeministri Edi Rama bëri të ditur para pak ditësh se elementët e kësaj organizate po mbahen nën mbikëqyrje, por akti më i bujshëm në këtë drejtim ishte deportimi i gjashtë gylenistëve javë më parë nga Kosova drejt Turqisë. Nën petkun e një veprimtarie të ligjshme, këta persona kryenin veprimtari të paligjshme në dëm të Turqisë.

Kjo organizatë terroriste, është e rrezikshme si për ardhmërinë e Turqisë, ashtu dhe për marrëdhëniet turko-shqiptare, i ngjan një gangrene për to.

Përkundër kësaj, shqiptarët dhe turqit janë të vendosur të bëjnë përpara në bashkëpunim vëllazëror. E shprehur kjo nëpërmjet një vargu deklaratash nga të dyja palët. Kryeministri i Shqipërisë në mënyrë të përsëritur ka ngulmuar në vazhdimin e partneritetit strategjik dhe në thellimin e lidhjeve reciproke.

Të nderuar pjesëmarrës!

Populli turk është populli vëlla i shqiptarëve. Kjo është një e vërtetë e pamohueshme dhe e vërtetuar në të gjitha aspektet! Trashëgimia e këtyre fazave historike mbetet edhe sot e kësaj dite një bazë e fuqishme për marrëdhëniet midis dy vendeve, për të cilat ia vlen të thellohesh për të kuptuar ngjyrimet e marrëdhënieve dypaleshe dhe zhvillimin perspektivave të tyre në të ardhmen.

Duke i uruar suksese punimeve të këtij simpoziumi, e deklaroj atë të hapur.

OPENING SPEECH

Chairman of Alsar Foundation Mr. Mehdi GURRA

Honorable Prefect of Tirana, Ms. Suzana Jahollari
Your Excellency Ambassador of the Republic of Turkey, Mr. Murat Ahmet Yörük.
Honorable representatives of the Diplomatic Corps accredited in our country!
Honorable representatives of state institutions.
Leaders of civil society organizations!
Dear participants, friends and guests!!

I greet you on behalf of the "Alternative of the Future" Foundation and thank you for the honor and respect you have shown by participating in this event.

Dear participants!

Today's scientific symposium is devoted to addressing one of the most important periods of Albania's international regional relations, such as the relations between Albania and Turkey are.

That is the reason why we have invited speakers like the personalities, who have devoted their studies and scientific research to these relations to enlighten us on the importance of these relations.

Albanians and Turks have been on the same track for a long time in history. Centuries of coexistence under the umbrella of the Ottoman Empire have embedded a lasting, sincere, and mutually beneficial friendship. A friendship continued into the twentieth century, all the way to the strategic partnership fostered during the last decade.

The stories of the two countries are a good example of how different civilizations can interact with one another, and how they can exchange among themselves. The Islamic civilization that the Ottoman Turks brought to the Balkans has left a deep mark in all the spheres of life of the Albanian people, the presence and influence of this civilization is

today found in faith, art, architecture, folklore and language."

Numerous Albanians have left traces in the Ottoman Empire's history as various contributors, from senior government position holders, to assistants of overall progress. Millions of Turkish citizens of Albanian origin currently contribute to the well-being of their country, Turkey, and at the same time is a powerful bridge in the fraternal relations between the two peoples.

The often commonly-shared history, similar lifestyles, common religious origins, mutual family relations, continuous and intense communication, and economic and cultural ties, are an inexhaustible input to the strengthening of the Albanian-Turkish relations.

Just as if it has in the past, Turkey has always been close to Albania in the last almost three decades, since the fall of the totalitarian system. It was essentially the only country, which after the 1990s allowed an almost condition – free movement to Albanians, which they have extensively used for tourism, trade, education, medical treatment purposes, etc. In key moments to Albanians, like the infamous events of 1997, or the Kosovo conflict later, Turkey was beside the Albanians in all aspects with support ranging from verbal assistance to direct help.

The successive visits of top governing leaders in Turkey or Albania during these years, from both sides, their meetings in international forums, as well as their respective statements, would mark this fraternal friendship, this inseparable interconnection our lives in all dimensions: in the social, political, economic, and geostrategic dimensions.

During his visit to our country, the late Turgut Ozal underlined that:

"Within the Balkans, we have historically maintained the best relations with Albania. With the newest developments underway, the changes the Balkans has and is going through, I remain convinced that we will enhance and enlarge these relations."

During this time, interaction was present in many areas and while the Turkish people started to invest little by little in important sectors in Albania, Albanians made Turkey an irreplaceable arrival point that met many of their needs. And this was understandable, because bedside the ever – present satisfaction of going to a country

that naturally felt familiar, Albanians always found an open door in Turkey.

Another former Turkish President, the late Suleyman Demirel, during a visit to Tirana in 1998, in the capacity of the position he held stated that, "Turkey will always be there for Albania, in time of need. The aim of this visit is to publicly declare that the Albanian people have 65 million brothers and sisters in the Turkish people."

The 1997 events that were provoked by the collapse of the pyramid schemes put the Albanian territorial integrity at stake. It was Turkey itself, through Tansu Chiller that declared its support for the sovereignty of the country and thus promised all kinds of support.

At that time, hundreds of Turkish troops arrived in the framework of a multinational operation to help restore. Many Albanians that were forced to leave the civil confrontation and chaos found shelter in Istanbul and in other towns in Turkey.

Turkey participated actively in the NATO intervention during the Kosovo war in 1999, with a strong contribution to its liberation. Apart from this, it was among the first countries to acknowledge Kosovo independence and to lobby for its further acknowledgement.

Albanian – Turkish relations are assessed to be concrete and materialized in practice with a variety of cooperation in the field of economy, education, culture and defense.

The current Albanian government has appreciated and continues to value Turkey as a strategic partner in its foreign policy. The Prime Minister of the country, Mr. Edi Rama, four years ago declared to the "Anadolu Ajansı" news agency that, "The Albanian government has included (Turkey) in the line of our foreign policy as a strategic partner ... We consider Turkey as a power of great importance in our region, andgiven that both our countries are NATO members, our cooperation is very solid and intense ... Turkish investments are undoubtedly present in Albania. We want and are doing all we can for them to be present in the territory of Albania."

An expression of the extremely good relations between the two countries was also the visit of Turkish President Recep Tayyip Erdogan to Albania three years ago. The leader of the new, economic, political and strategic revival of Turkey was warmly welcomed and during

that visit, he inaugurated the launch of the construction works of the Namazgja Mosque in Tirana, which is now under construction.

Throughout all these years, thousands of Albanians have been educated in Turkish school institutions, thousands have recovered in Turkish health institutions, thousands have been enriched through trade with Turkey, and thousands of others have preferred to visit this place and spend their holidays there. Turkey's assistance to the Albanian military has been multifaceted and multi - dimensional and investments in the education, health, and industrial sectors have been equally - important.

Turkey is now listed as Albania's fifth biggest trade partner. The trade exchange between the two countries has reached the amount of 460 million dollars at the end of 2017 and the goal is to increase it to 1 billion dollars.

The number of Albanian citizens employed in Turkish companies is a significant one. There are around 10,000 Albanian employees that work in such companies, which have invested in Albanian in the energy, banking, logistics, telecommunications, mining, infrastructure and construction areas. The overall figure of Turkish investments is currently approximately 2.7 billion dollars.

An inherent investment that is of crucial important for the south of the country and tourism in general and is about to start is the construction of Vlora airport. It regards a Mayor construction work with a direct impact on the economy of the country.

An Albanian Airline Company will soon come to life due to the assistance of "Turkish Airlines", the well – known Turkish airline company, which was willing to assist in this sector.

Lately, in our country of the territories nearby, there have been attempts of written or verbal opinions that try to poison these excellent relations between the Albanians and the Turks, and they often give a distorted picture of the developments in Turkey intentionally accompanied by false information. These are almost the same names who, although they reflect ignorance about the developments in Turkey, cannot stop their attacks on its current government and specifically on the President of the Republic of Turkey, Mr. Erdoğan. It should be pointed, however, that this orchestrated campaign

is apparently associated with the same names that demonstrate a somehowIslam phobic spirit.

The presence of the terrorist organization FETO throughout the Albanian territory has undoubtedly had its own impact on this. The failed coup d'état in mid – July 2016 has made many of the people involved in this organization to hide in Albania, Macedonia and Kosovo.

A number of schools and other institutions continue to be under their control. Through their impact to or financing of visual and print media, these individuals aligned alongside FETO seek to darken the Turkish reality and establish a suffocating atmosphere for the supporters of Turkey and the bilateral relations between the two countries. FETO's presence in the Albanian Muslim Community, for example, has brought about the interruption of relations between this institution and the Turkish Diyanet.

A few days ago, Prime Minister Edi Rama announced that the elements of this organization are being supervised, and the most feverish act in this regard was the deporting of the six gylienists from Kosovo to Turkey weeks ago. Under the umbrella of a legal activity, these individuals were carrying out illegal activity against Turkey.

This terrorist organization is dangerous for the future of Turkey and the Turkish – Albanian relations alike and resembles gangrene. In spite of this, the Albanians and the Turks are determined to take the fraternity relations forward. This has been stated in a number of declarations by both parties. The Albanian Prime Minister has persistently requested the continuing of the strategic partnership and the deepening of the reciprocal relations.

Honorable participants!

The Turkish and Albanian people are brothers. This is an undeniable and proven truth in all respects! The legacy of these historic phases remains to this day a powerful foundation for the relations between the two countries, for which it is worthwhile to deepen the understanding of the colors of bilateral relations and develop their prospects in the future. I would like to now declare this symposium open and wish it success.

AÇILIŞ KONUŞMASI

"ALSAR" Vakfı Başkanı Sn. Mehdi GURRA

Tiran Valisi Sayın Suzana Jahollari,
Türkiye Cumhuriyeti'nin Tiran Büyükelçisi Sayın Murat Ahmet Yörük,
Ülkemizde akredite olmuş Sayın diplomatik temsilciler!
Devlet kurumlarının değerli temsilcileri,
Sivil toplum kuruluşlarının temsilcileri!
Saygıdeğer katılımcılar, davetliler ve misafirler!!

Sizleri, Geleceğin Alternatifi Vakfı (ALSAR) adına selamlıyor, bu etkinliğe katılımınızla verdiğiniz şeref ve gösterdiğiniz saygıdan dolayı sizlere teşekkür ediyorum.

Sayın katılımcılar!

Bugünkü bilimsel sempozyum, Arnavutluk ve Türkiye arasındaki ilişkiler gibi Arnavutluk'un uluslararası ve bölgesel ilişkilerinin en önemli dönemlerinden birinin ele alınmasına adanmıştır.

Çalışmalarını ve bilimsel araştırmalarını bu ilişkilere hasreden şahsiyetleri ilişkilerin önemi hakkında bizleri aydınlatmaları için konuşmacı olarak davet ettik.

Arnavutlar ve Türkler tarih boyunca uzun bir süre aynı yolda bulunmuşlardır. Osmanlı İmparatorluğu şemsiyesi altında asırlardır bir arada yaşamış olma, kalıcı, samimi ve karşılıklı yararı olan bir dostluk şekillendirmiştir. 20. yüzyıla ulaşan bir dostluk son 10 yılda stratejik ortaklığı teşvik etmiştir.

İki ülkenin tarihleri, farklı medeniyetlerin nasıl birlikte hareket edebilecekleri ve aralarında nasıl karşılıklı kültürel bir alışveriş süreci gerçekleştirebilecekleri yönünde iyi bir örnek teşkil etmektedir.

Osmanlı Türkleri tarafından Balkanlara getirilen İslam medeniyeti, Arnavutların hayatının her alanında derin izler bırakmıştır. Bu medeniyetin mevcudiyeti ve etkisi bugün inanç, sanat, mimari, folklor ve dilde bulunmaktadır.

Çok sayıda Arnavut, üst düzey devlet görevlerinde bulunarak genel gelişim sürecindeki yardımlarıyla katkı sağlamış ve Osmanlı İmparatorluğu tarihinde iz bırakmıştır. Milyonlarca Arnavut asıllı Türk vatandaşı bugün Türkiye'nin gelişimine katkı sağladığı gibi aynı zamanda iki millet arasındaki kardeşlik bağları için güçlü bir köprü teşkil etmektedir.

Ortak paylaşılan tarih, benzer yaşam tarzı, ortak dini köken, karşılıklı aile bağları, sürekli ve yoğun iletişim, kültürel ve ekonomik bağlar, Arnavut-Türk ilişkilerinin güçlendirilmesi için tükenmez kaynaklardır.

Geçmişte olduğu gibi totaliter sistemin çöküşünden itibaren neredeyse 30 yıldır Türkiye, her zaman Arnavutluk'a yakın durmuştur. Bu ülke, esasen 1990 yılından sonra turizm, ticaret, eğitim, sağlık ve diğer alanlarda Arnavutlara koşulsuz serbest dolaşım sağlayan tek ülke oldu. 1997 yılında yaşanan kötü olaylar ya da daha sonraki Kosova Savaşı gibi Arnavutlar için kilit anlarda Türkiye, şifahi destekten doğrudan yardıma kadar her anlamda Arnavutları destekledi.

Bu yıllarda Türkiye veya Arnavutluk hükümetlerinin üst düzey temsilcilerinin art arda gerçekleştirdiği ziyaretler, her iki tarafın uluslararası forumlardaki görüşmeleri ve ilgili açıklamaları, bu dostane kardeşliğe ve yaşamımızın her alandaki ayrılmaz bağına, toplumsal, siyasi, ekonomik ve jeostratejik olmak üzere tüm boyutlarda damga vurmuştur.

Sayın Turgut Özal ülkemize gerçekleştirdiği ziyaret sırasında şunları vurgulamıştı:

"Balkanlar'da tarihi açıdan en iyi ilişkilerimizi Arnavutluk ile kurduk. En yeni gelişmeler ve Balkanlar'da yaşanan değişikliklerle bu ilişkileri geliştirip genişleteceğimize inanıyorum"

Bu süre zarfında birçok alanda etkileşim mevcuttu ve Türkler yavaş yavaş Arnavutluk'ta önemli sektörlerde yatırım yapmaya başlarken, Arnavutlar Türkiye'yi, ihtiyaçlarının çoğu için değişmez bir varış noktası haline getirdi. Ve bu anlaşılabilirdir çünkü doğal olarak hiç

yabancılık çekilmeyen bir ülkeyi sürekli ziyaret etmek duygusunun ötesinde Arnavutlar Türkiye'de açık bir kapı buldular.

Bir diğer Türkiye Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel 1998 yılında gerçekleştirdiği Tiran ziyareti sırasında "Türkiye, ihtiyaç halinde her zaman Arnavutluk'un yanında olacaktır. Bu ziyaretin amacı, Arnavut milletinin Türkiye'de 65 milyon kardeşinin olduğunu alenen ilan etmektir" şeklinde konuşmuştu.

Piramit şirketlerin çöküşüyle tetiklenen 1997 yılı olayları ile Arnavutluk'un toprak bütünlüğü tehlikeye girdi. Özellikle Türkiye, Tansu Çiller aracılığıyla ülkenin egemenliğine güçlü desteğini açıklamış, her türlü desteğin sözünü vermişti.

O dönemde çok uluslu bir operasyon kapsamında yüzlerce Türk askeri, istikrarın tekrar sağlanmasına yardımcı olmak adına buraya gelmişti. Sivil çatışma ve kaostan kaçmaya mecbur kalan birçok Arnavut, İstanbul ile Türkiye'nin diğer şehirlerine sığınmıştı.

1999 yılındaki Kosova Savaşındaki NATO müdahalesine Türkiye aktif katılım göstermiş, bu ülkenin kurtuluşu için güçlü katkılar sağlamıştı. Bunun yanında, Kosova'nın bağımsızlığını tanıyan ilk ülkeler arasında yer alan Türkiye, Kosova'nın ileride (başka ülkeler tarafından da) tanınması için lobi faaliyetleri yürütmüştü.

Arnavut-Türk ilişkilerinin pratikte, ekonomi, eğitim, kültür ve savunma alanlarında farklı işbirlikleri ile somutlaştırıldığı değerlendirilmektedir.

Mevcut Arnavutluk hükümeti, kendi dış politikasında Türkiye'yi stratejik ortak olarak görmeye devam etmektedir. Arnavutluk Başbakanı Sayın Edi Rama, dört yıl önce Anadolu Ajansı'na, "Arnavutluk Hükümeti, bizim dış politika çizgimize (Türkiye'yi) stratejik ortak olarak dahil etmiştir. Türkiye'yi bölgemizde büyük ve spesifik önem taşıyan bir güç olarak görüyoruz ve her iki taraf da NATO üyesidir ki bu bizim iş birliğimizi çok sağlam ve yoğun hale getiriyor. Şüphesiz, Türk yatırımları Arnavutluk'ta mevcuttur. Biz bu yatırımların Arnavutluk topraklarında daha fazla mevcut olmasını istiyor ve bu yönde her şeyi yapıyoruz." şeklinde açıklamalarda bulunmuştu.

İki ülke arasındaki son derece iyi ilişkilerin bir diğer göstergesi Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın üç yıl önce Arnavutluk'a

gerçekleştirdiği ziyarettir. Ekonomik, siyasi ve stratejik anlamda yeniden canlanan Türkiye'nin lideri son derece sıcak karşılanmış, bu ziyaret sırasında şimdilerde çalışmaların sonlarına gelinen Tiran Namazgah Camisinin inşasının başlangıcına vesile olmuştur.

Bütün bu yıllar boyunca binlerce Arnavut, Türk eğitim kurumlarında eğitim gördü, binlercesi Türk sağlık kurumlarında şifa buldu, binlercesi Türkiye ile yapılan ticaretten zengin oldu ve binlercesi de bu ülkeyi ziyaret edip tatilini burada geçirmeyi tercih etti. Türkiye'nin Arnavutluk askeriyesine yardımı çok yönlü ve çok boyutlu olmuştur ve eğitim, sağlık ve endüstri alanlarında da yatırımları aynı derecede önemlidir.

Türkiye şimdi Arnavutluk'un beşinci en büyük ticari ortağıdır. İki ülke arasındaki ticaret hacmi 2017 yılı sonunda 460 milyon dolara ulaştı ve bu hacmin 1 milyar dolara yükseltilmesi hedeflenmektedir.

Türk şirketlerinde istihdam edilmiş Arnavut çalışanların sayısı da önemli bir noktadadır. Enerji, bankacılık, lojistik, telekomünikasyon, madencilik, altyapı ve inşaat sektörlerinde yatırım yapan bu şirketlerde yaklaşık 10.000 Arnavut çalışan bulunmaktadır. Arnavutluk'ta halihazırdaki Türk yatırımı yaklaşık 2,7 milyar dolardır.

Ülkenin güneyi ve genel olarak turizm için kritik önemdeki bir yatırım başlamak üzeredir. Avlonya Havaalanının inşası ülke ekonomisine doğrudan etki eden büyük bir inşa işidir.

Havacılık sektöründe yardımcı olmaya hazır olan Türk Havayolları'nın yardımı sayesinde Arnavutluk'un ilk havayolu şirketi yakında hayata geçecektir.

Ülkemizde veya Arnavutların yaşadığı coğrafyalardaki yazılı veya sözlü görüşlerle Arnavutlar ve Türkler arasında bu mükemmel ilişkiler son dönemlerde zehirlenmeye çalışılmaktadır. Bunlar çoğu kez Türkiye'deki gelişmeler hakkında kasıtlı yanlış bilgiler ile çarpık bir manzara çizmektedirler. Bunlar neredeyse aynı isimler olup Türkiye'deki gelişmeler hakkında bilgi sahibi olmasalar da bugünkü hükümete ve özellikle Türkiye Cumhurbaşkanı Sayın Erdoğan'a saldırmayı bırakamamaktadırlar. İslamofobik bir ruhla organize edilmiş bu kampanyanın açıkçası aynı isimlerle ilişkili olduğu belirtilmelidir.

FETÖ terör örgütünün Arnavutluk genelindeki mevcudiyeti kuşkusuz bu duruma etki etmektedir. 15 Temmuz 2016'da Türkiye'de

gerçekleşen başarısız darbe girişiminin ardından örgütün birçok mensubu Arnavutluk, Makedonya ve Kosova'da saklanmaktadır.

Birçok okul ve diğer kurumlar halen onların kontrolü altında bulunmaktadır. FETÖ yanlıları, yazılı veya görsel medyada nüfuz veya fonlama yoluyla Türkiye gerçeğini karartmak istemekte ve Türkiye yanlıları ile iki ülke arasındaki ikili ilişkiler için boğucu bir atmosfer yaratmaya çalışmaktadırlar. Örneğin FETÖ'nün Arnavutluk Müslüman Topluluğu'ndaki mevcudiyeti, bu kurumun Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığıyla olan ilişkilerini kesintiye uğratmıştır.

Birkaç gün önce Arnavutluk Başbakanı Edi Rama, bu örgütün elemanlarının gözetim altında tutulduğunu ifade etti. Bu konuda en şiddetli eylem ise haftalar önce altı Gülencinin Kosova'dan Türkiye'ye iadesiydi. Bu kişiler yasal faaliyet şemsiyesi altında Türkiye aleyhine yasa dışı faaliyetlerde bulunuyorlardı.

Bu terörist örgüt Türkiye'nin geleceği için olduğu kadar Türk-Arnavut ilişkileri için de tehlike oluşturmakta ve bir kangren niteliği taşımaktadır. Buna rağmen Arnavutlar ve Türkler kardeşlik ilişkilerini ileriye taşımada kararlıdır. Bu her iki tarafın bir dizi açıklamasında belirtilmektedir. Arnavutluk Başbakanı bıkıp usanmadan stratejik ortaklığın sürdürülmesi ve karşılıklı bağların derinleştirilmesini talep etmektedir.

Saygıdeğer katılımcılar!

Türk ve Arnavut milletleri kardeştir. Bu inkâr edilemez ve her açıdan kanıtlanmış bir gerçektir! Bu tarihi aşamaların mirası bugün de iki ülke arasındaki ilişkiler için güçlü temel oluşturmaktadır. İkili ilişkilerin renklerini ve bunların gelecekteki perspektiflerinin gelişimini anlamak için derine inmeniz gerekir.

Bu sempozyumun açıldığını belirtir, sempozyumun başarılı olmasını dilerim.

FJALË PËRSHËNDETËSE

Znj. Suzana Jahollari
Prefektja e Tiranës

Marrëdhëniet Shqiptaro –Turke.
I nderuar Sh,T.Z. Juaj Z.Murat Ahmet Yoruk!
I nderuar Z. Mehdi Gurra!
Të nderuar Profesorë dhe Akademikë!

Së pari më lejoni të ndaj me ju falënderimet e mija më të sinqerta për Fondacionin "ALSAR", lidhur me organizimin e këtij simpoziumi shkencor, i cili hedh dritë mbi marrëdhëniet dypalëshe mes shtetit shqiptar dhe atij turk.

Personalisht e gjykoj me një vlerë të madhe këtë takim, jo vetëm për mundësinë që na krijon për t'u njohur me faktet historike, të cilat krijojnë referenca të mira shkencore që do i shërbejnë studiuesve dhe hulumtuesve në fushën e historisë dhe politikës. Por nga ana tjetër na njeh objektivisht me një marrëdhënie të gjatë dhe të shtrirë ndër shekuj midis dy popujve tanë.

Marrëdhëniet historike ndërmjet dy shteteve tona janë zhvilluar pandërprerë shtrirë në një periudhë të gjatë kohore. Të flasësh për historinë e marrëdhënieve diplomatike midis Republikës së Shqipërisë dhe Republikës së Turqisë, në periudha të caktuara historike është e vështirë sepse ato zënë një vend të rëndësishëm në historinë e shtetit shqiptar, në këtë kuptim nevojitet një kërkim i thelluar shkencor, të cilin jam e bindur që do e pasqyrojnë më së

miri profesorët në kumtesat e tyre. Por unë mund të ndaj me ju sot të gjitha ndjesitë pozitive, të cilat kam patur fatin t`i përjetojë institucionalisht dhe jo vetëm.

Detyrën e Prefektes, e kam nisur e vënë në "provë" nga moti i keq dhe emergjencat që u krijuan si rrjedhojë e reshjeve të dendura në 30 nëntorin e vitit 2017. Disa familje u përmbytën në Qarkun e Tiranës dhe në këtë situatë ndjemë mbështetjen e shtetit turk, i cili na ofroi ndihma ushqimore për këto familje.

Përfitoj nga rasti të shpreh mirënjohjen time për këtë gjest human dhe suportin e dhënë nga shteti turk. Si qytetare e këtij vendi gjithmonë kam vlerësuar kulturën dhe traditën turke, vlera të së cilës nei kemi të trashëguara brez pas brezi edhe për arsye të ndikimit të faktorëve historikë. Në këtë konstekst gjykoj që ndajmë norma të përbashkëta sociale, ndaj dhe priremi që të gjejmë pjesë nga vetja, apo të ngjashmen tonë në ndërveprime sociale dhe politike midis dy vendeve tona.

Nga ana tjetër në domenin diplomatik këto marrëdhënie janë zhvilluar në kontekst me interesa strategjike të të dy shteteve, sipas problematikave të caktuara dhe interesave të tyre që ato kishin dhe vazhdojnë të kenë në fushën ekonomike, tregtare dhe politike sidomos në çështje të sigurisë, por edhe në aspekte kulturore dhe shoqërore.

Së fundmi më lejoni të shpreh vlerësimin tim në lidhje me marrëdhëniet tepër miqësore shqiptaro – turke. Republika e Turqisë është një partner strategjik i vendit tonë. Është shtet anëtar i NATO-s.

Ju uroj suksese të gjithë referuesve në simpoziumin e sotëm.

GREETING ADDRESS

Tirana Prefect, Ms. Suzana Jahollari

Honorable, Your Excellency, Mr. Murat Ahmet Yoruk!
Honorable Mr. Mehdi Gurra!
Honorable Professors and Scholars!

First of all, allow me to share my most sincere thanks for the "ALSAR" Foundation for the organization of this scientific symposium, which sheds light on the bilateral relations between the Albanian and the Turkish states.

I personally regard this meeting of great value, not only for the opportunity it provides to gain knowledge on the historic facts, which make good scientific references to serve the researchers and scholars in the area of history and politics, but also, on the other hand, for objectively making us objectively familiar the centuries – long relations between the people of our two countries.

The historic relations between our two countries have been uninterruptedly developed over a long period of time. It is difficult to talk about the diplomatic relations between the Republic of Albania and the Republic of Turkey in specific historic periods, because these relations occupy an important place in the history of the Albanian state and in this regard, they call for a comprehensive scientific research, which I am convinced the professors will be reflecting in their commentaries. But, I can share with you today all the positive feelings I have been fortunate to experience institutionally and not only.

When I started the Prefect duty I was "put at trial" by the bad weather and the emergencies that came about because of the heavy rain on November 30, 2017. Some families in Tirana District were flooded and during that situation, we felt the support of the Turkish state, which offered food aids to these families.

Given the occasion, I would like to express my gratitude for this human act and the support provided by the Turkish state. As a citizen of this country, I have always appreciated the Turkish culture and traditions, whose values have been passed on to us from previous generations for reasons related to the impact of historic factors. In this context, I believe that we share common social norms and that is why we tend to find a part of ourselves or the similar to ourselves in the social and political interactions between our countries.

On the other hand, in the political domain these relations have developed in the context of strategic interests of both countries, according to certain sets of issues and interests they had and continue to have in the economic, trade and political areas, especially with regard to security issues, but also cultural and social aspects.

In conclusion, allow me to express my appreciation regarding the very friendly Albanian – Turkish relations. The Republic of Turkey is our country's strategic partner. It is a NATO member state.

I wish all the speakers of this symposium success.

SELAMLAMA KONUŞMALARI

Tiran Valisi Sayın Suzana Jahollari

Ekselansları Sayın Murat Ahmet Yörük!
Sayın Mehdi Gurra!
Saygıdeğer Profesörler ve Akademisyenler!

Öncelikle Arnavutluk ve Türkiye arasındaki ikili ilişkilere ışık tutan bu bilimsel sempozyumu düzenlemesinden dolayı ALSAR Vakfı'na yönelik en samimi teşekkürlerimi paylaşmam için müsaadelerinizi istiyorum.

Şahsen bu toplantıyı, sadece tarih ve siyaset alanında akademisyenlere ve araştırmacılara iyi bilimsel referanslar sunan tarih gerçekleri hakkında bilgi edinme fırsatı olarak değil, aynı zamanda diğer yandan, bizlere iki ülkenin halkları arasında asırlara dayalı uzun ilişkiyi objektif bir şekilde tanıttığı için oldukça değerli buluyorum.

Ülkelerimiz arasındaki tarihi ilişkiler, uzun zaman diliminde kesilmeden gelişmişti. Arnavutluk Cumhuriyeti ve Türkiye Cumhuriyeti arasındaki diplomatik ilişkilerin tarihi hakkında belirli dönemler için konuşmak zordur, çünkü bu ilişkiler Arnavutluk devletinin tarihinde önemli bir yer tutuyor. Bu doğrultuda, profesörlerin sunumlarında en iyi şekilde yansıtacaklarına inandığım derin bilimsel araştırmaya ihtiyaç vardır. Ancak bugün ben sizlerle, sadece şahsi değil kurumsal olarak da tecrübe ettiğim tüm pozitif duygularımı paylaşabilirim.

Valilik görevime, 30 Kasım 2017 tarihinde sağanak yağışlardan meydana gelen kötü hava şartlarında acil durumlar tarafından sınanarak başladım. Tiran bölgesinde birkaç aile sular altında kalmıştı ve bu olay sırasında bu ailelere gıda yardımında bulunan Türk devletinin desteğini hissettik.

Türk devletinin sağladığı destek ve o insani hareketten dolayı memnuniyetimi ifade etmek istiyorum. Bu ülkenin bir vatandaşı olarak her zaman tarihi faktörlerin etkisinden dolayı bize nesilden nesile miras kalan bu değerleri oluşturan Türk kültürü ve geleneklerini takdirle karşıladım. Bu bağlamda, ortak sosyal normlar paylaştığımıza ve iki ülke arasında sosyal ve siyasi etkileşimlerde kendimizden bir parça ya da kendimizin benzerini bulmaya çalıştığımıza inanıyorum.

Öte yandan, diplomatik alanda, bu ilişkiler iki ülkenin stratejik çıkarları bağlamında, özellikle güvenlik meselelerinde, kültürel ve sosyal konularda, ekonomik, ticari ve siyasi alanlardaki belirli konular ve çıkarlar doğrultusunda gelişmiştir.

Son olarak müsaade ederseniz, gayet dostane Arnavut-Türk ilişkilerine dair değerlendirmemi ifade etmek istiyorum. Türkiye Cumhuriyeti ülkemizin stratejik bir ortağıdır. Bir NATO üye ülkesidir.

Bu sempozyumun tüm konuşmacılarına başarılar diliyorum.

FJALË PËRSHËNDETËSE

Z. Murat Ahmet Yoruk
Ambasador i Republikës së Turqisë

Mirëmëngjes!
Të nderuar anëtarë të trupit diplomatik;
E nderuar Znj. Prefekte;
I nderuari kryetar i Bashkisë së Kukësit;
I nderuari kryegjysh i Bektashinjve të Shqipërisë, H. Edmond Brahimaj;
Akademikë të çmuar dhe të dashur studentë;
Të nderuar përfaqësues të shoqërisë civile;
Tënderuar pjesëtarë të medias shqiptare;
Zonja, zotërinj dhe ju vëllezër shqiptarë që keni ndërtuar fron në zemrën e turqve!

Kam nderin t'i adresohem kësaj audience në simpoziumin e organizuar nga Fondacioni "ALSAR" ku marrin pjesë akademikë të shquar nga Shqipëria. Ballkani ka një rëndësi të madhe për Turqinë, sa në aspektin gjeografik, politik dhe ekonomik, po aq edhe në atë të lidhjeve historike, kulturore dhe njerëzore. S'ka dyshim se njëra ndër shtyllat kryesore të paqes dhe stabilitetit në Ballkan është Shqipëria dhe shqiptarët. Ndër vendet e Ballkanit, marrëdhëniet tona me Shqipërinë i përkasin një historie të gjatë e të ndritshme, që kalon 6 shekuj. Farat e miqësisë sonë janë hedhur në periudhën e Sulltan Muratit I, në vitin 1385 në fushën e Savrës, në jug të Shqipërisë. Defterët më të vjetër të arkivave osmane i përkasin Shqipërisë dhe datojnë që nga vitet 1431-1432.

Në historinë tonë të përbashkët, shqiptarët janë populli që Perandorisë Osmane i kanë dhënë më së shumti *sadrazamë* dhe kryeministra. Në fakt, historikisht dihet se afro 32-35 s*adrazamë* ishin me origjinë shqiptare. Nga ana tjetër, udhëtari i Otrantos, komandanti legjendar Gedik Ahmet Pasha, arkitekti i Xhamisë së Sulltan Ahmetit, dritës së syrit të Stambollit, elbasanasi Sedefkar Mehmet Aga; themeluesi dhe rektori i Universitetit të Stambollit Hasan Tahsini; autori i parë i enciklopedisë, romanit dhe fjalorit Sami Frashëri, themeluesi i Klubit Sportiv "Galatasaray" Ali Sami dhe mijëra njerëz që s'do të mund t'i numëroja të gjithë, janë me origjinë shqiptare. Këtu është e qartë se shqiptarët vënë vulën në historinë tonë të përbashkët në art, letërsi, administratë dhe në botën akademike. Ata qenë elementi kryesor i Perandorisë Osmane. Dhe osmanët mbrojtën tokat ku jetonin shqiptarët. Thuajse u mbështet me tërë fuqinë, ekzistimi i popullit shqiptarë. Sigurisht se shpallja e pavarësisë së Shqipërisë nuk nënkuptonte se miqësia dhe vëllazëria mes dy popujve do të shkëputej.

Kjo lidhje e fortë dhe këto ndjenja mes dy popujve që kishin ecur së bashku për shekuj me radhë dhe kishin bashkuar jetën dhe fatin, kishin vazhduar të zhvilloheshin edhe më tutje. Një shembull konkret i kësaj është dërgimi i një ekipi ushtarak me kolonelin Selahattin Sait Bey në Shqipëri më 9 dhjetor 1920 për ta arsimuar ushtrinë e Shqipërisë në kuptimin modern, për derisa të dy vendet njëkohësisht luftonin kundër shteteve imperialiste. Më vonë po nga Selahattin Sait Bey do të organizohej Ministria e Mbrojtjes në Shqipëri. Se Shqipërinë nuk e shohim asnjëherë si atdhe të huaj dhe se shqiptarët nuk i konceptojmë si të huaj ndaj nesh, e kishte shprehur edhe Gazi Mustafa Kemal me fjalët: "Ne e duam kombin shqiptar, e njohim si vëlla, nuk e shohim të largët prej nesh".

Presidenti ynë Recep Tayyip Erdoğan në vizitën zyrtare në Shqipëri më 13 maj 2015 kishte përmbledhur të gjitha duke thënë: ''Miliona qytetarë me origjinë shqiptare që jetojnë në vendin tonë i kontribuojnë Turqisë në çdo fushë, që nga politika deri tek tregtia, nga sporti e deri te arti. Ne për 600 vite erdhëm deri këtu sot së bashku me vëllezërit tanë shqiptarë, e së bashku do të ecim drejt së ardhmes". Marrëdhëniet tona me Shqipërinë kanë shënuar përparim të madh pas periudhës së rënies së komunizmit në : politikë, ekonomi, ushtri, kulturë dhe në të gjitha fushat si dhe janë konsoliduar me vizita të nivelit të lartë dhe ato teknike.

Të nderuar mysafirë!

Vëllimi ynë i dyanshëm tregtar në fushën e ekomomisë në vitin 2017 ishte afruar shumës 500 milion dollarë. Vendi ynë aktualisht është ortaku i dytë më i madh i Shqipërisë në import. A mjafton kjo? Jo! Ne me të vërtetë mendojmë se këto shifra nuk e pasqyrojnë potencialin e vërtetë. Ne synojmë që në një periudhë sa më të shkurtër kohore vëllimi i dyanshëm tregtar të arrijë në 1 miliard dollarë. Numri i firmave turke në Shqipëri është 400 dhe vlera e investimit të tyre e tejkalon shumën 2.7 miliard dollarë. Numri i vëllezërve dhe motrave shqiptare që punësojnë këto firma i afrohet 15000. Ne synojmë zgjerimin në një periudhë të shkurtër të investimeve që operojnë në sektorët strategjikë si energjitika, sektori bankar, telekomunikacioni, logjistika, minierat dhe administrimi i porteve. Në këtë mënyrë, ne po inkurajojmë biznesmenët turq për të investuar më shumë në Shqipëri. Ndërsa, dhashtë Zoti e kur ta festojmë 100 vjetorin e themelimit të Republikës sonë më 2023, ta dyfishojmë shifrën e vlerës së investimeve tona në Shqipëri dhe synojmë që numri i motrave dhe vëllezërve shqiptarë të punësuar në firmat turke ta kalojë numrin 50.000. Ne duam një Shqipëri (që të jetë një faktor i rëndësishëm) në rajon, një Shqipëri të qëndrueshme. Aleatin tonë të NATO-s, Shqipërinë ne e shohim si garanci të paqes dhe stabilitetit në Ballkan. Ne jemi të kënaqur me përparimet që ka shënuar në procesin e integrimit në Bashkimin Evropian. Sepse ne besojmë se vëllezërit tanë shqiptarë meritojnë më të mirën. Dëshirojmë që gjithë këto përpjekje të sinqerta të rezultojnë me fillimin e negociatave për pranimin e Shqipërisë në Bashkimin Evropian.

Të nderuar pjesëtarë të protokolit,

Të nderuar mysafirë!

Të gjithë e dini nga afër mizorinë që vulosi organizata terroriste FETÖ më 15 korrik 2016 duke kërcënuar drejtpërdrejt sigurinë kombëtare dhe rendin publik. Zgjatimet në dukje legale të kësaj organizate që atë ditë vrau 250 qytetarë të pafajshëm, dhe plagosi mijëra të tjerë. Personat që i përkasin kësaj organizate vazhdojnë të kenë praninë e tyre në Shqipëri.

Kjo organizatë tradhtare terroriste ka hedhur rrënjët e saj në Shqipëri në arsim, shëndetësi, institucione fetare dhe në sektorin privat që nga viti 1991 e deri më sot.

Duke e ditur dhe duke e parë haptazi se çfarë i bëri Turqisë organizata FETÖ, mendojmë se ajo përbën kërcënim dhe rrezik për sigurinë kombëtare të Shqipërisë. Prandaj, tokat shqiptare duhet pastruar nga elementet e FETÖ-së dhe personat e lidhur me të, të cilët ushqejnë armiqësi dhe urrejtje ndaj Turqisë. Kjo njëkohësisht është në interesin e vetë Shqipërisë. Është edhe pritje e drejtë e jona. Duke përfunduar fjalën time, dua ta përsëris për kënaqësinë tuaj miqësinë Turqi-Shqipëri, interesat e zakonshme të popujve tanë dhe në themelet e lidhjes së zemrave vendosmërinë tonë për të ecur përpara. Me këtë rast dua të falënderoj posaçërisht mikun tonë, Z. Mehdi Gurra, kryetarin e Fondacionit "Alsar", që ka organizuar këtë simpozium shkencor mbi marrëdhëniet Turqi-Shqipëri. Ju përshëndes të gjithëve, me ndjenja të përzemërta dhe me respekt!

Rroftë vëllazëria Turqi-Shqipëri!

Rroftë miqësia Turqi-Shqipëri!

GREETING SPEECH

The Ambassador of the Republic of Turkey,
Mr. Murat Ahmet Yoruk

Good morning!
Honorable members of the Diplomatic Corps;
Honorable Ms. Prefect;
Honorable Kukës Mayor;
Honorable Head of the Albanian Bektashi Order, H. Edmond BrahiMay;
Precious and beloved students and academia;
Honorable representatives of the civic society;
Honorable members of the Albanian media;
Ladies, gentlemen and Albanian brothers that have established a special place in the heart of the Turkish people!

It is my pleasure to address this audience in the symposium organized by the "ALSAR" Foundation, attended by distinguished academia from Albania. The Balkans is of specific importance to Turkey geographically, politically and economically, as well as in terms of historical, cultural and human ties. Albanian and the Albanians are undoubtedly among the key pillars of peace and stability in the Balkans. Among the Balkan countries, our relations with Albania belong to a long and bright history, over 6 centuries old. The seeds of our friendship were laid in the Sultan Murat I period, in 1385 in the field of Savra, south of Albania. The oldest Ottoman records are on Albania and date back to 1431-1432.

In our common history, Albanians are the people that provided the Ottoman Empire with mostly sadrazams and prime ministers. In fact, it is historically known that approximately 32-35 sadrazams were of Albanian origin. On the other hand, the traveler of Otranto, legendary commander Gedik Ahmet Pasha, the architect of the Istanbul's eyesight, the Sultan Ahmet Mosque, Sedefkar Mehmet Aga from

Elbasani; founder and rector of Istanbul University, Hasan Tahsini; the first author of the encyclopedia, novel and vocabulary, Sami Frasheri; founder of the "Galatasaray" sports club, Ali Sami and thousands of other people it would be impossible for me to mention, are of Albanian origin. It is clear here that Albanians put the seal on our common history in art, literature, administration and the academic world. They were the main element of the Ottoman Empire. And the Ottomans protected the lands where Albanians lived. The existence of the Albanian people was supported fully. Of course, the declaration of Albania's independence would not mean that friendship and fraternity between the two peoples would break away.

This strong relation and mutual feelings between these two people that had been walking together throughout the centuries and had connected their lives and fate with one another, continued to be developed further. By means of a concrete example of this, a military team led by colonel Selahattin Sait Bey was sent to Albania on December 9, 1920 to educate the Albanian military in the modern sense, given that both countries were fighting imperialist countries. The Ministry of Defense of Albania was later established by Selahattin Sait Bey himself. Because we have never seen Albania as a foreign country; we have not thought of Albanians as foreigners, and as Gazi Mustafa Kemal himself has stated, "We love the Albanian nation and recognize it as a brother, we do not see them as foreigners".

During his official visit to Albania on May 13, 2016, our President, Recep Tayyip Erdoğan, summarizing all of these, said that, "Millions of Albanian citizens living in our country contribute to Turkey in all areas, from politics to trade, sports and art. We have walked together with our Albanian brothers for 600 years to come to this day and together we will move into the future." Our relations with Albania in politics, economy, military, culture and all other areas have marked great progress since the fall of communism and have been consolidated by high level and technical visits.

Dear guests!

Our mutual trade exchange in economy was close to the figure 500 million dollars in 2017. Our country is currently the second partner to Albania regarding imports. Is this sufficient? No! Our goal is to reach

to a trade exchange/volume in the amount of 1 billion dollars in a very short period of time. The number of Turkish companies operating in Albania is 400 and their investment exceeds the amount of 2.7 billion dollars. The number of Albanian brothers and sisters employed by these companies is close to 15,000. We aim at the enlargement of investments in strategic sectors such as energy, the banking sector, telecommunications, logistics, mining and port administration within a short period of time. We are thus encouraging Turkish businessmen to invest in Albania more. Meanwhile, by the time when we, God allowing, celebrate the 100thanniversary of establishing our Republic in 2023, we will have doubled the value of our investments in Albania and are our goal is to increase the number of Albanian brothers and sisters that are employed in Turkish companies to over 50,000. We want Albania (to be an important factor) in the region, a sustainable Albania. We see Albania, our NATO ally, as a guaranty to the peace and stability in the Balkans. We are happy with the progress it has marked in the process of integration to the European Union. Because we believe that our Albanian brothers deserve the best. We wish for these sincere efforts to result in the opening of negotiations for Albania's membership in the European Union.

Honorable members of the protocol,

Honorable guests!

You are all closely aware of the misery that the terrorist organization FETÖ sealed on July 15, 2016, directly threatening national security and rule of law. Of the seemingly legal extensions of this organization, which that day killed 250 innocent citizens and injured thousands of others. Persons belonging to this organization continue to maintain their presence in Albania.

This traitor terrorist organization has been planting its roots in the Albanian education, health system, religious institutions and the private sector since 1991 and continues to do so.

Knowing and openly seeing what the FETÖ organization did to Turkey, we believe that it constitutes a threat and risk to the Albanian national security. That is why the Albanian land should be cleared of FETÖ elements and persons related to it, who have been feeding it

with hostility and hatred towards Turkey. This is also in the interest of Albania itself. It is our fair expectation. In conclusion of my speech, I would like to reiterate for your pleasure that the Turkish – Albanian friendship and the common interests of our people have laid the foundations for the connection between our hearts and our determination to go forward. Given the occasion, I would like to give special thanks to our friend, Mr. Mehdi Gurra, President of "Alsar" for organizing this scientific symposium on the Turkey – Albania relations. I would like to greet you all with heartfelt sentiments and respect!

Long live the Turkish-Albanian brotherhood!

Long live the Turkish-Albanian friendship!

TÜRKİYE CUMHURİYETİ TİRAN BÜYÜKELÇİSİNİN SELAMLAMA KONUŞMASI

Sayın Murat Ahmet Yörük

Mirëmëngjes!
Sayın Kordiplomatik mensupları,
Sayın Vali,
Sayın Kukes Belediye Başkanı,
Sayın Arnavutluk Bektaşileri Başdedesi Mondi Hazretleri,
Değerli akademisyenler ve sevgili öğrenciler,
Değerli STK temsilcileri,
Arnavutluk medyasının kıymetli basın mensupları,
Hanımefendiler, Beyefendiler ve Türklerin kalbinde taht kurmuş Arnavut kardeşlerimiz,

Alsar Vakfı tarafından düzenlenen ve Türkiye ile Arnavutluk'tan değerli akademisyenlerin katıldığı "Arnavutluk-Türkiye İlişkileri" başlıklı sempozyumda, bu güzide dinleyici kitlesine hitap etmekten büyük onur duyuyorum. Balkanlar, coğrafi, siyasi ve ekonomik açıdan olduğu kadar tarihi, kültürel ve insani bağlar bakımından da Türkiye için büyük önem taşımaktadır. Balkanların ve Balkanlardaki barış ve istikrarın temel sütunlarından biri de hiç kuşkusuz Arnavutluk ve Arnavutlardır. Balkan ülkeleri arasında Arnavutluk'la ilişkilerimiz altı asrı aşan köklü ve parlak bir geçmişe sahiptir. Dostluk tohumlarımız Sultan I. Murat döneminde, 1385 yılında Arnavutluk'un güneyinde Savra ovasında atılmıştır. Osmanlı arşivlerindeki en eski defterler Arnavutluk'a ait olup 1431-1432 tarihlerine dayanmaktadır. Ortak tarihimizde Arnavutlar, Osmanlı Devleti'ne en çok Sadrazam yani Başbakan veren millet olmuştur. Nitekim 32-35 arasında Sadrazam'ın Arnavut kökenli olduğu tarihsel olarak bilinmektedir.

Diğer yandan Otranto seferini yapan efsane komutan Gedik Ahmet Paşa, İstanbul'un göz bebeği Sultan Ahmet Camii'nin mimarı Elbasanlı Sedefkar Mehmet Ağa, İstanbul Üniversitemizin kurucusu ve Rektörü Hoca Hasan Tahsini, ilk roman ansiklopedi ve sözlük çalışması yapan Şemsettin Sami Fraşeri, Galatasaray Spor Kulübü'nün kurucusu Ali Sami ve burada saymakla bitiremeyeceğim binlerce bilindik sima, Arnavut kökenlidir. Şurası açıktır ki, Arnavutlar sanatta, edebiyatta, bürokraside, akademik alemde ortak tarihimize damga vurmuşlardır. Osmanlı'nın asıl unsuru olmuşlardır.

Osmanlı da Arnavutların yaşadığı toprakları korumuştur. Arnavut milletinin mevcudiyetinin güçlenmesine adeta kol kanat germiştir. Arnavutluk'un bağımsızlık ilan etmesi elbette iki halk arasındaki dostluk ve kardeşliğin kesilmesi anlamına gelmemiştir. Asırlarca birlikte yürümüş, hayat ve kader birliği yapmış iki millet arasındaki bu kuvvetli bağ ve duygular, gelişimini sürdürmüştür. İki ülke aynı anda milli mücadele verirken ve emperyal devletlere karşı savaşırken Mustafa Kemal Atatürk'ün 9 Aralık 1920 yılında Kurmay Albay Selahattin Sait Bey ile bir askeri heyeti, Arnavutluk ordusunu modern anlamda eğitmek üzere Arnavutluk'a göndermesi bunun somut bir örneğidir. Aynı Selahattin Sait Bey daha sonra, Arnavutluk'ta Savunma Bakanlığı da yapacaktır. Arnavutluk'u hiçbir zaman yabancı bir memleket ve Arnavutları kendimizden başka bir millet telakki etmediğimizi Gazi Mustafa Kemal, "Biz Arnavut milletini severiz, kardeş tanırız, kendimizden uzak görmeyiz" sözleriyle ilan etmiştir. Cumhurbaşkanımız Recep Tayyip Erdoğan ise 13 Mayıs 2015'te Arnavutluk'a yaptıkları resmi ziyarette, "Ülkemizde yaşayan milyonlarca Arnavut kökenli vatandaşımız siyasetten ticarete, spordan sanata her alanda Türkiye'ye katkı vermektedir. Biz 600 yıldır Arnavut kardeşlerimizle beraber bugünlere geldik, beraber geleceğe yürüyoruz" diyerek aslında her şeyi özetlemiştir. Arnavutluk'la ilişkilerimiz hiç şüphesiz komünizm dönemini takiben siyasi, ekonomik, askeri, kültürel ve diğer tüm alanlarda büyük ilerleme kaydetmiş, üst düzey ve teknik ziyaretlerle de pekişmiştir.

Değerli misafirler,

Ekonomik alanda ikili ticaret hacmimiz 2017 yılında 500 milyon dolara yaklaşmıştır. Ülkemiz halihazırda Arnavutluk'un ikinci

en büyük ithalat ortağı konumundadır. Yeterli midir? Hayır! Biz gerçekten bu rakamların gerçek potansiyelimizi yansıtmadığını düşünüyoruz. İkili ticaret hacminin en kısa süre içerisinde en az 1 milyar dolara çıkmasını hedefliyoruz. Arnavutluk'taki Türk firmaların sayısı 400 civarındadır ve bu firmalarımızın yatırım değeri 2,7 milyar doları aşmıştır. Bu firmalarımızın istihdam ettiği Arnavut kardeşlerimizin sayısı 15.000'e yaklaşmaktadır. Enerji, bankacılık, telekomünikasyon, lojistik, madencilik, liman işletmeciliği gibi stratejik sektörlerde faaliyet göstermekte olan yatırımlarımızı en kısa sürede genişletmeyi de hedefliyoruz.

Bu minvalde Türk işadamlarımızı Arnavutluk'ta daha fazla yatırım yapmaya da teşvik ediyoruz. İnşallah Cumhuriyetimizin 100. Kuruluş yıldönümünü kutlayacağımız 2023 yılında ise Arnavutluk'taki yatırım değerimizi çift haneli rakamlara çıkarmayı ve Türk şirketleriyle Arnavut kardeşlerimize sağladığımız istihdam rakamını ise 50.000'e çıkarmayı hedefliyoruz. Bölgesinde söz sahibi, istikrarlı bir Arnavutluk olmasını istiyoruz. NATO Müttefikimiz Arnavutluk'u Balkanlar'da barış ve istikrarın teminatı olarak görüyoruz. Avrupa Birliği'yle bütünleşme sürecinde kaydettiği ilerlemelerden memnuniyet duyuyoruz. Zira Arnavut kardeşlerimizin en iyiyi hak ettiğine inanıyoruz. Temenni ediyoruz ki tüm bu samimi gayretler Arnavutluk'un bu yıl içerisinde Avrupa Birliği'ne katılım müzakerelerine başlamasıyla neticelensin.

Sayın Protokol,

Değerli konuklar,

Türkiye'nin milli güvenliğini ve kamu düzenini doğrudan doğruya tehdit eden Fethullahcı terör örgütünün 15 Temmuz 2016 tarihinde ülkemizde nasıl bir vahşete imza attığını hepiniz yakinen biliyorsunuz. Anılan tarihte yalnızca bir gecede 250 masum vatandaşımızı katleden ve binlercesini yaralayan, sakat bırakan, bu örgütün yasal görünümlü uzantıları ve örgüt mensubu şahısları, Arnavutluk'taki mevcudiyetlerini sürdürmektedirler. Bu hain terör örgütü eğitimde, sağlıkta, dini kurumlarda ve özel sektörde Arnavutluk'ta komünizmin çöktüğü 1991 yılından bu yana kök salmış durumdadırlar. FETÖ'nün Türkiye'de yaptıkları biliniyor ve ortadayken, örgütün dost ve kardeş olarak gördüğümüz Arnavutluk'un ulusal güvenliği için de tehdit ve tehlike oluşturduğunu düşünüyoruz. Dolayısıyla Arnavut topraklarının, Türkiye'ye husumet ve kin besleyen FETÖ unsurlarından ve ona bağlı kişilerden arındırılması gerekiyor. Bu aynı zamanda Arnavutluk'un kendi menfaatinedir. Bizim de haklı beklentimizdir.

Sözlerime son verirken Türkiye-Arnavutluk dostluğunu, halklarımızın müşterek çıkarları ve kalbi bağları temelinde daha ileri götürmeye yönelik kararlılığımızı bir kez daha huzurlarınızda yinelemek istiyorum. Bu vesileyle Türkiye-Arnavutluk İlişkileri sempozyumunu düzenleyen Alsar Vakfı'nın çok kıymetli Başkanı Sayın Mehdi Gurra'ya da huzurlarınızda hassaten teşekkür etmek istiyorum. Hepinizi en kalbi duygularımla ve saygıyla selamlıyorum.

Yaşasın Türkiye-Arnavutluk kardeşliği!

Yaşasın Türkiye-Arnavutluk dostluğu!.

"MARRËDHËNIET SHQIPTARO-TURKE NË PERIUDHËN E VITEVE (1923-1938).

Prof. Dr. Bülent AKYAY

I nderuar Kryetar
I nderuar Protokoll
Të nderuar pjesëmarrës

Dëshiroj të falënderoj të gjithë ata që kanë qenë të përfshirë në këtë simpozium, sidomos Kryetarine Fondacionit "ALSAR" zotëri Mehdi Gurra. Unë do të përpiqem për të trajtuar në kumtesën time temën "Marrëdhëniet Shqipëri Turqi midis viteve 1923-1938" aq sa më premton koha.

Marrëdhëniet Politike Turqi-Shqipëri në vitin 1923.

Pas ndarjes se Shqipërisë nga administrata osmane qindra mijëra njerëz me origjinë shqiptare kishin qëndruar në Turqi. Këtu përfshihen edhe shqiptarët të cilët e zgjodhën Turqinë për emigrim nga Kosova, Maqedonia dhe Greqia pas presionit Jugosllav dhe Grek. Qeveria shqiptare u vu në lëvizje, për të zgjidhur problemet e shqiptarëve në Turqi dhe për të rregulluar marrëdhëniet politike me Turqinë, e cila u formua si rezultat i Luftës turke për pavarësi.

Përfaqësuesi i Shqipërisë në Beograd në mes të qershorit të vitit 1923, i përcolli përfaqësuesit të Turqisë në Beograd, kërkesën e qeverisë së tij për të vendosur marrëdhënie politike me qeverinë e Ankarasë. Pas marrjes së mendimit të favorshëm nga Ankaraja, përfaqësuesi turk i raportoi përgjigjen përfaqësuesit shqiptar. Pas kësaj, qeveria turke për fillimin e marrëdhënieve politike mes dy vendeve nga Qeveria e Shqipërisë, filluan të presin për të dërguar delegacionin në Ankara kurse qeveria shqiptare filloi përgatitjet për vendosjen e marrëdhënieve politike me Turqinë.

Qeveria e Shqipërisë, për të vendosur marrëdhënie diplomatike me Turqinë, themeloje një komision të kryesuar nga Eshref Bej Frashëri, dhe të përbërë nga Sekretari i Përgjithshëm dhe Ministri i Jashtëm XhaferVilla dhe Nezir Leskoviku. Delegacioni shqiptar, i cili mbërriti në Stamboll më 17 tetor 1923, është mirëpritur nga një numër i madh i qytetarëve shqiptarë që jetojnë në Stamboll së bashku me autoritetet turke. Delegacioni u transferua në Ankara më 23 tetor me tren. Në Ankara, çështja e regjimit politik ende nuk ishte zgjidhur. Në këtë mjedis, ku kriza qeveritare kishte filluar, delegacioni turk nuk do të ishte në gjendje të formontenjë komision për negociata për shkak edhe të sëmundjes së ministrit të jashtëm Ismet Pasha. Delegacioni shqiptar gjithashtu u përpoq të vlerësojë këtë periudhë duke shpjeguar tezat shqiptare në bisedimet dypalëshe.

Shefi i delegacionit shqiptar Eshref Frashëri, i përmblodhi Kryeministrit Fet'hi (Okyar) Beut objektivat e vizitës ku ishin vendosja e marrëdhënieve diplomatike mes dy shteteve, po ashtu njohja e konsullatës shqiptare që ishte në Stamboll si dhe njohja e shtetësisë së shqiptarëve që jetonin në Turqi si shtetas shqiptar.

Megjithatë, delegacioni shqiptar nuk mori mbështetje nga Fet'hi Beu për çështjet e shtetësisë. Gjithashtu u përkujtua se qeveria turke konsideroi parakushtin e nënshkrimit të një traktati miqësie si një parim i domosdoshëm për të nisur marrëdhëniet diplomatike mes dy vendeve. Delegacioni shqiptar nuk u shqetësua dhe nuk e shihte si problem për të bërë një traktat miqësie për të vendosur marrëdhënie diplomatike. Delegacioni i bëri këto negociata në turqisht.

Delegacioni shqiptar, insistonte në shtetësinë e shqiptarëve të shpërngulur para Luftërave Ballkanike dhe të ardhur në Turqi si dhe të atyre që erdhën nga Shqipëria e jugut pas presionit nga Greqia.

Kryeministri shqiptar Ahmet Zogu, me rastin e shpalljes se Republikës së Turqisë dhe zgjidhjes president të Mustafa Kemal Pasha më 31 tetor 1923 i ka dërguar kryeministrit Fet'hi Bey një telegram urimi. Më 1 nëntor 1923 kryeministri i Republikës së Turqisë Ismet Pashës, në të njëjtën ditë e ka pranuar delegacionin shqiptar.

U krijua një delegacion turk për lidhjen e një traktat miqësie me delegacionin shqiptar në Ankara, për rregullimin e kontratës së qëndrimit dhe një marrëveshje mbi çështjet e kombësisë. Konferenca midis delegacioneve turke dhe shqiptare u hap më 10 nëntor 1923. Traktatet e miqësisë u pranuan në bisedime. U caktuan nëntë nene në lidhje me parimet e Marrëveshjes së Qëndrimit. Gjithashtu u bisedua edhe për çështjet e shtetësisë.

Si rezultat i negociatave, marrëveshjet e miqësisë dhe qëndrimit përfunduan pa ndonjë problem, vetëm nënshkrimet duhej të hidheshin. Megjithatë, mosmarrëveshja mbi shtetësinë bëri që delegacioni shqiptar t'i ndalë bisedimet. Delegacioni shqiptar kishte insistuar qysh në fillim te bisedimeve në miratimin e dyshtetësisë se shqiptarëve nga Shqipëria dhe shqiptarët që jetojnë në Turqi si dhe insistuan në njohjen e të drejtës për të zgjedhur ata që duan të riatdhesohen si qytetar shqiptar. Kur u pyet nga gazetarët presidenti i delegacionit turk Şükrü Kaya për insistimin e delegacionit shqiptar deklaroi se delegacioni shqiptar insistonte qe kush kishte të drejtë zgjedhjeje do të kishte të drejtë të zgjedhjes që të mos përfshiheshin në shërbimin ushtarak në Turqi.

Arsyeja aq e ndjeshme që qëndronte pas insistimit të delegacionit shqiptar në çështjen e shtetësisë (kombësisë) qëndron se shqiptarëve që jetojnë në Turqi dhe në Stamboll ishin më të arsimuar dhe më të kulturuar dhe në gjendje të mirë ekonomike.

Delegacioni shqiptar priste që shqiptarët e Turqisë duke ruajtur pozitën e tyre aktuale të kontribuonin edhe në Shqipëri. Përveç kësaj, delegacioni shqiptar kishte rezistuar që çdo shqiptar i cili do të përdorë të drejtën e kthimit në Shqipëri, për aq kohë sa ata të mbeten në Turqi të mosrekrutoheshin në ushtri. Ndërsa Turqia e nuk kishte ndërmend të bëjë lëshime për sanksione të tilla pa marrë parasysh se nga vinin.

Delegacioni shqiptar bëri edhe një përpjekje të re. Sipas kësaj, shqiptarëve të cilëve u kishte ardhur mosha për shërbimin ushtarak do të përdornin menjëherë të drejtën për të zgjedhë, ndërsa ata që zgjodhën shtetësinë shqiptare do të ktheheshin menjëherë në Shqipëri.

Ndërsa ata që qëndrojnë në Turqi do të mund të rekrutoheshin. Propozimi i delegacionit shqiptar u pranua pozitivisht nga Ankaraja. Traktatet u nënshkruan në Stamboll më 8 dhjetor 1923 nga delegacioni shqiptar dhe pastaj delegacioni u largua nga Stambolli. Pala turke gjithashtu nënshkroi traktatet më 15 dhjetor 1923.

Traktati i Miqësisë Turqi-Shqipëri

Traktatin e parë të miqësisë Turqia e ka nënshkruar me Poloninë në Lozanë, kurse pas shpalljes së Republikës, traktati i parë i miqësisë u nënshkrua me Shqipërinë. Në mënyrë të ngjashme edhe Shqipëria traktatin e parë të miqësisë e nënshkroi me Turqinë.

Marrëveshja për leje qëndrimi Turqi-Shqipëri

Kjo marrëveshje rregullon kushtet e qëndrimit të shqiptarëve në Turqi dhe turqve në Shqipëri.

Traktati i kombësisë Turqi-Shqipëri

Ata që janë banorë të territorit shqiptar dhe që banojnë në territorin e shtetit shqiptar kur ky traktat hyn në fuqi, do të pranohen në shtetin e Shqipërisë. Kur traktati hyn në fuqi, ata të cilët janë nga shteti shqiptar por banojnë në tokën turke do të mbesin në Turqi. Ata të cilët do kalojnë në shtetësinë e Shqipërisë, brenda një viti pas datës së hyrjes në fuqi të traktatit do të detyrohen që pronat nga asetet në Turqi t'i lirojnë, t'i paguajnë të gjithë borxhin dhe do të largoheshin nga Turqia për të mos u kthyer më.

Si rezultat i bisedimeve midis delegacioneve të Turqisë dhe Shqipërisë me nënshkrimin e traktatit të Miqësisë më 15 dhjetor 1923 si dhe marrëveshjet, për kombësi dhe qëndrim u lidhën marrëdhëniet politike Turqi-Shqipëri nën kornizat ligjore.

Ndikimet e shpalljes së Republikës së Turqisë në Shqipëri

Shqiptarët, si në luftën për pavarësi, po ashtu edhe pas luftës kanë vazhduar të monitorojnë zhvillimet në Turqi. Menjëherë pas nënshkrimit të Traktatit të Lozanës, më 1 gusht 1923, Mahmut Paşazade Akif Pasha i Partisë Kombëtare të Luftës Kombëtare në Elbasan, përgëzoi fitoren

e Lozanës me një telegram të dërguar nga Vjena për Mustafa Kemal Pashën.

Pas luftës për pavarësi vjen themelimi i Republikës Turke mirëpo gjatë kësaj periudhe ende nuk ishte zgjidhur çështja e regjimit në Shqipëri. Kështu të frymëzuarit nga lufta e pavarësisë turke, e kanë shikuar nga këndvështrime të ndryshme ndryshimin e regjimin në Turqi dhe kjo kishte bërë të kishte diskutimet ndryshme intelektuale. Ndërsa grupet republikane dhe monarkistët i referohen lëvizjes revolucionare turke, ata jashtë tyre kritikuan anulimin e sulltanatit dhe shpalljen e Republikës.

MARRËDHËNIET NDËRMJET REPUBLIKËS SE TURQISË DHE REPUBLIKËS SE SHQIPËRISË NDËRMJET VITEVE 1923-1928

Qeveria parlamentare në fund të Luftës së Parë Botërore u përpoq për të dhënë mbështetje për luftën e tyre për pavarësi kundër pushtimeve imperialiste. Përveç afërsisë së saj historike dhe kulturore edhe Greqia ka një rol të rëndësishëm në afërsinë ndërmjet dy vendeve sepse ajo ishte një pushtues në të dy vendet. Së pari nga Turqia në Shqipëri ne shtator 1920 kishte shkuar kolonel Hamdi Beu një oficer me prejardhje shqiptare. Kolonel Hamdi Beu, menjëherë kishte filluar të punojë me kryeministrin shqiptar Sulejman Fehmi Beu dhe filloi të punojë si komandant i përgjithshëm i ushtrisë shqiptare (shefi i Shtabit të). Më vonë, qeveria shqiptare propozoi kolonel Selahattin Saip Beu për të shërbyer si ministër i mbrojtjes. Selahattin Beu me miratimin nga Mustafa Kemal Pasha, President i Qeverisë Parlamentare e pranoi këtë mision dhe shkoi në Shqipëri në fillim të janarit 1921. Më vonë Selahattin Beu mori mbiemrin Shkoza, në Shqipëri kishte krijuar një ushtri të rregullt dhe kishte vendosur ligjet themelore të ushtrisë. Në këtë periudhë përveç Selahattin dhe Hamdi Beut nga Turqia në Shqipëri kishin ardhur shumë ushtarë dhe punonjës civil me origjinë shqiptare. Selahattin beu si dhe ushtarët, oficerë dhe shërbyesit civil të ardhur nga Turqia e thelluan punën e tyre me ushtrinë shqiptare.

Greqia e cila në të njëjtën kohë ishte pushtuese si në Shqipëri po ashtu edhe në Anadoll u ankua duke i cilësuar oficerët që shkojnë nga Turqia në Shqipëri si "oficerët e Kemalit". Ushtria e rregullt shqiptare e formuar nga Selahattin dhe Hamdi Beu u tregoi aktivitete të suksesshme në vijat kufitare serbe dhe greke, Greqia, ai u detyrua të dërgojë më shumë forca në kufi me Shqipërinë. Në këtë proces, në qoftë se Greqia do të kishte

qenë e suksesshme, pushtimi në të dyja vendet do të bëhej i përhershëm si në Turqi po ashtu edhe në Shqipëri. Mustafa Kemal Pasha, pasi mundi t'i bindë shqiptarët për këto rreziqe, shqiptaret edhe e mbajtën mirë frontin e vet mirëpo kishin përcjell me interes të larte edhe zhvillimet në Anadoll.

Fitorja e luftës në Anadoll nga Inony, u festua në mënyrë entuziaste dhe nga shqiptarët në Shqipëri, dhe filluan të besojnë se Greqia mund të mposhtet edhe në vendin e tyre. Fitorja e Betejës së Sakarjës në vitin 1921 u festua në Shqipëri dhe në botën islame. Si rezultat i disfatës së grekëve në betejën e SakarjaBritania filloi të zbut politikat në Turqi ka qenë i detyruar të ndryshojë planet në Shqipëri, dhe deklaruan se Greqia duhet të tërhiqet nga Shqipëria. Greqia nuk mundi t'i rezistonte këtij vendimi të Anglisë. Kështu, si rezultat i bashkëpunimit midis Asamblesë së Madhe Turke dhe Shqipërisë, okupimi grek nuk mundi të bëhej i përhershëm në të dyja vendet.

Traktati i Lozanës 1923 dhe shqiptarët

Si rezultat i Luftës për Pavarësinë e Turqisë, u mbajt më 20 nëntor të vitit 1922 Konferenca e Lozanës. Fillimisht u vendos që Shqipëria, e cila nuk ishte e ftuar në Konferencën e Lozanës, do të bashkohej me komisionet e borxheve të shtetit osman. Me pjesëmarrjen e Shqipërisë në këto sesione, delegacioni i Asamblesë së Madhe Turke dhe delegacioni i Qeverisë shqiptare u takuan për herë të parë në një takim ndërkombëtar.

Kuadri ligjor i marrëdhënieve politike mes dy vendeve u përcaktua, me marrëveshjen e nënshkruar më 15 dhjetor 1923, ndërmjet Qeverisë së Republikës së Turqisë dhe Qeverisë së Shqipërisë. Por këto traktate, nuk kanë hyrë në fuqi pasi nuk u miratuan në parlamentet e të dy vendeve dhe marrëdhëniet politike Turqi-Shqipëri dështuan për të filluar. Shqipëria, që e kishte fituar pavarësinë e saj, nuk mundi të arrinte stabilitetin e saj të brendshëm, as të zgjidhë regjimin e saj. Pasi Ahmet Zogu u kthye në Shqipëri më 13 dhjetor 1924 dhe mori pushtetin me një grusht shteti, parlamenti shqiptar shpalli Republikën më 21 janar 1925. Si rezultat i zgjedhjeve të mbajtura më 31 janar 1925, Ahmet Zogu u zgjodh president për 7 vjet. Megjithatë, Ahmet Zogu, i cili mori pushtetin në duart e veta, krijoi një administratë të afërt me administratën e mbretërisë.

Në periudhën pas zgjedhjes së Presidentit Ahmet Zogu, në Shqipëri stabiliteti i brendshëm u arrit dhe qeveria ishte në gjendje të kthehej në politikën e jashtme të vendit. Si rezultat Ministria e Jashtme shqiptare, i deklaroi Ministrisë së Punëve të Jashtme të Republikës së Turqisë se do të aprovohej traktati i arritur midis Turqisë dhe Shqipërisë më 15 dhjetor 1923 dhe kështu para vënies së raporteve zyrtare ndërmjet Turqisë dhe Shqipërisë nuk kishte asnjë pengesë.

Pas miratimit të marrëveshjeve reciproke të nënshkruara ndërmjet Turqisë dhe Shqipërisë, sipas nenit të dytë të traktatit të miqësisë së dy vendeve në mënyrë reciproke u vunë në veprim për të hapur konsullata dhe ambasadat. Në këtë kontekst, Republika e Turqisë, 24 korrik 1925 në port qytetin e Vlorës të Shqipërisë ka hapur një konsullatë turke, e cila do t'i organizojë më shumë marrëdhëniet tregtare. Apdülahat Bey (Akşin) u caktua si Konsull në Vlorë me dekretin e 19 qershorit 1926. Menjëherë pas hapjes së konsullatës në Vlorë është hapur ambasada në Tiranë dhe Tahir Lutfi beu u emërua si ambasadori i parë i Turqisë në Shqipëri.

Hapja e Ambasadës Turke në Tiranë dhe përfaqësimi i Turqisë, u prit shumë pozitivisht si nga populli po ashtu edhe në qeverinë shqiptare. Në veçanti, populli shqiptar ishte prekur nga këto zhvillime dhe ditën e ceremonisë pjesa e përparme e rezidencës presidenciale u rrethua nga një turmë e madhe njerëzish të cilët ishin duke pritur betimin e ambasadorit turk dhe e përshëndetën delegacionin e Turqisë.

Ambasadori i parë i Republikës së Shqipërisë në Turqi, ishte Rauf Fitso, i cili pas diplomimit ne administratën publike kishte bërë praktikë gjatë viteve 1903-1906 në Janinë dhe kishte marrë titullin prefekt. Pasi kishte qenë i emëruar prefekt në Konicë (1906), Himarë (1909), Çamëri(1909) dhe Kızılcahamam (1910) ishte bërë guvernator i Kayserit. Rauf Fico u kthye në Shqipëri pas Luftërave Ballkanike dhe mori postin e nënsekretarit të Ministrisë së Brendshme të Shqipërisë. Ambasadori i parë në Turqisë nga Republika e Shqipërisë, ishte Rauf Beu, më 14 shkurt 1926 ai erdhi në Stamboll dhe pas disa ditësh mbërriti në Ankara.

Konventa konsullore ndërmjet Turqisë dhe Shqipërisë (1927)

Marrëdhëniet ndërmjet Republikës së Turqisë dhe Republikës së Shqipërisë, ishin zhvilluar në një mënyrë miqësore dhe të dy vendet,

vendosën të nënshkruajnë Konventën konsullore, e cila përcakton miratimin e konsujve të ndërsjellë në vendet e tyre dhe përcakton ligjin, privilegjet, përjashtimet dhe kompetencat e konsujve dhe përfaqësuesit të tyre. Konventa, u nënshkrua në Tiranë më 11 korrik 1927 nga Ambasadori i Republikës së Turqisë në Tiranë Tahir Lutfiu dhe nga Ministri i Jashtëm shqiptar Iljas Bej Vrioni.

Në atë periudhë qeveria shqiptare ishte vonë për të konfirmuar këtë marrëveshje. Pastaj marrëdhëniet Turqi-Shqipëri pasi u deklarua mbretëria në Shqipëri më 1 shtator 1928 ishin ndërprerë. Megjithatë, pas vitit 1931, pas normalizimit të marrëdhënieve, Këshilli i Ministrave i Shqipërisë autorizoi Ministrinë e Punëve të Jashtme që të miratojë traktatin me vendimin e 14 majit 1932 dhe Konventa konsullore, e cila u përcaktua në kornizat ligjore në vitin 1927, mundi të hyjë në fuqi pesë vjet më vonë.

Aneksimi i Shqipërisë nga Italia reflektimi i kësaj situate në marrëdhëniet Turqi-Shqipëri

Turqia, kishte deklaruar mbështetjen dhe inkurajimin e saj ndaj politikës shqiptare, përpjekjet për reformat në jetën shoqërore dhe pavarësinë e saj. Shqipëria që konsiderohej si një vëlla nga Turqia, gjatë progresit të zbatimit të reformave të tyre, Turqia ndoqi nga afër përpjekjet e presidentit shqiptar për reforma. Presidenti Ahmet Zogu i Shqipërisë, në të njëjtën periudhë ishte përpjekur ta zhvillojë si nga brenda dhe jashtë vendin e tij dhe ta ngrejë në nivelin e vendeve të zhvilluara të tilla si Turqia. Presidenti Ahmet Zogu, si dhe populli shqiptar për kontributin në një luftë të ngjashme, në çdo rast kishin shprehur ndjenja dashurie dhe respekti si përTurqinë ashtu edhe për presidentin e saj Mustafa Kemalin. Si rezultat i kësaj, presidenti i Shqipërisë Ahmet Zogu, për të ruajtur afërsinë me Turqinë kishte treguar përpjekje të veçantë.

Më 29 korrik 1926, Presidenti shqiptar u takua me ambasadorin e Tiranës Tahir Lütfi Beu për të diskutuar se si kundërshtarët e regjimit shqiptar në Itali kanë marrë përsipër një rebelim për rrëzimin e qeverisë shqiptare dhe më pas në pushtet do ta sillnin ish princin e atëhershëm osman Omer Faruk (biri i Halifit të fundit Abdulmexhid Efendi). Sipas Zogut ish-princi, kishte shkuar në Brindizi dhe Bari për të takuar opozitën. Ahmet Zogu gjithashtu e informoi rreth masave që qeveria shqiptare do të merrte kundër tyre.

Turqia në këtë periudhë u përpoq të vazhdojë të mbështesë këtë vend pa ndërhyrë në punët e brendshme të Shqipërisë. Një telegram shifër ka ardhur nga ambasada e Turqisë në Athinë për Ministrinë e Punëve të Jashtme në lidhje me kundërshtarët e regjimit shqiptar Shqipërisë në Selanik. Ky telegram përmbante informacionin e koduar se kjo ishte pjesë e një revolucioni ne bashkëpunimme Jugosllavinë. Kundërshtarët e pushtetit shqiptar ishin te ndare në dy grupe kur njëri grup pretendonte qe të fillonin me vrasjen e Ahmet Zogut dhe krejt këtë periudhë ta përfundonin brenda katër deri në pesë javë. Me vendim të Kryeministrit Ismet Pasha, më 9 gusht 1927 ky informacion i dorëzohet Qeverisë së Shqipërisë që e kishte mbajtur të informuar me zhvillimet Ahmet Zogun.

Turqia mbështeti edhe trajnimin e oficerëve të aviacionit të Shqipërisë. Shkolla e Aviacionit në Eskisehir do të mundësonte trajnimin e 10 oficerëve shqiptar, gjithashtu shpenzimet e fluturimit si dhe demet e mundshme gjatë trajnimit me vendim të Këshillit të Ministrave janë pajtuar që duhet të paguhet nga Republika e Turqisë me idenë se do të konsolidojë edhe me tej marrëdhëniet miqësore midis Turqisë dhe Shqipërisë.

Ndërkohë që Turqia ishte duke u përpjekur për të bërë zhvillim me burimet e veta, për fat të keq Shqipëria, filloi të ndjekë politika të ndryshme duke bërë kërkimin e mbështetjes së jashtme. Disa intelektualë dhe politikanë shqiptarë kishin treguar mungesën e burimeve ekonomike të vendit si rezultat i këtyre politikave të gabuara.

Edhe pse marrëdhëniet politike ndërmjet turqve dhe shqiptarëve kishin filluar, marrëdhëniet tregtare, të cilat do t'i bëjnë këto marrëdhënie të përhershme, nuk kishin filluar. Qeveria shqiptare, në marrëdhëniet politike me Turqinë ishte treguar e nxituar për të zgjidhur problemet e shqiptarëve në Turqi, ndërsa në marrëdhëniet tregtare të saj përparësi i dha Italisë. Qeveria e Shqipërisë, për të filluar marrëdhëniet politike me Turqinë kishte dërguar një delegacion mirëpo njëkohësisht kishte dërguar një delegacion tjetër edhe në Itali për të zhvilluar marrëdhëniet tregtare. Kjo e ka bërë Shqipërinë të varur nga fuqitë e huaja në fazat e para të pavarësisë së saj. Kjo varësi është bërë e vazhdueshme me traktatet me Italinë. Italia fitoi statusin më të preferuar të vendit në Shqipëri.

Shqipëria dhe Turqia pas nënshkrimit të tre traktateve më 15 dhjetor 1923, në rendin e ditës së dy vendeve ka qenë vendosja e marrëdhënieve tregtare ndërmjet tyre. Pavarësisht traktatit të nënshkruar me Italinë më

15 mars 1925, Ministria e Jashtme turke vendosi që do të ishte e dobishme për të bërë marrëveshje tregtare me Shqipërinë, duke pasur parasysh se do të kontribuonte në marrëdhëniet politike. Për këtë qëllim, përpara nënshkrimit të një marrëveshjeje tregtare me Shqipërinë, Konsullata e Republikës në Vlorë përgatiti një raport të gjerë mbi situatën ekonomike të Shqipërisë. Struktura ekonomike e Shqipërisë në raportin për vitet 1921-1924 dhe marrëdhëniet ekonomike me vendet e tjera, veçanërisht me Turqinë u trajtuan në detaje. Informacioni në këtë raport kishte për qëllim për t'i dhënë drejtim traktatit që do të bëhej me Shqipërinë.

Politika e Shqipërisë ndaj Turqisë nuk kishte prioritet për zhvillimin e marrëdhënieve ekonomike. Arsyeja për këtë iniciativë mund të jetë edhe zhvillimi në kushte të ngjashme ekonomike të Turqisë dhe Shqipëria ka menduar se nuk do të mund të sigurojë kredi nga Turqia. Si rezultat, Shqipëria pasi siguroi pavarësinë e saj, Turqia më vonë i dha prioritet për zgjidhjen e problemeve të shqiptarëve të mbetur në Turqi. Në këtë periudhë të historisë Shqipëria deklaroi se do të bëjë marrëveshje tregtare me Turqinë dhe u vu përballë kërkesës së Turqisë për traktatin e tregtisë, por traktatin nuk e nënshkroi.

Si rezultat, Shqipëria, në vend të bënte traktat me Turqinë në këtë periudhë ka bërë një marrëveshje që lejon lehtësime për Italinë dhe kjo bëri që një marrëveshje tregtare me një vend tjetër të pengohej.

E pakënaqur me privilegjet ekonomike, Italia u zhvendos për të marrë një nismë ekonomike dhe politike ndaj Shqipërisë një hap më tej dhe veproi për të ndërhyrë plotësisht në Shqipëri. Shqipëria ishte e detyruar të nënshkruante Paketën e Miqësisë dhe Sigurisë me Italinë më 27 nëntor të vitit 1926 në Tiranë. Ky pakt nënkuptonte se Shqipëria ishte nën ndikimin italian politikisht dhe ekonomikisht. Traktati i Tiranës ngriti shqetësime rreth integritetit territorial të Shqipërisë në publikun turk. Ndërsa nënshkrimi i Paktit të Tiranës u diskutua në shtypin turk, privilegji i Italisë në Shqipëri filloi të bëhet një frymë dominuese, duke kërcënuar paqen e Ballkanit.

Shpallja e Mbretërisë së Shqipërisë dhe reflektimi mbi marrëdhëniet më Turqinë

Ahmet Zogu, pasi u bë president në vitin 1925 mbretëria ishte gjithmonë në agjendë. Në vitin 1926, ambasadori italian Aloiz Baron i propozoi

Zogut të martohej me ndonjë vajzë nga familja mbretërore italiane dhe të bëhej mbret i Shqipërisë, por Zogu nuk e kishte pranuar atë. Thashethemet se Ahmet Zogu do të bëhet mbret po ashtu u botuan në shtypin turk. Traktati i Aleancës, i cili u bë me Italinë më 22 nëntor të vitit 1927, e shtoi më tej parashikimin e mbretërisë në Shqipëri.

Që nga Italia dhe Ballkani, madje edhe disa shtete evropiane, u qeverisën nga regjimi i monarkisë kështu që, bota e jashtme ishte e përshtatshme për mbretërinë. Me kalimin e kohës, Zogu, i cili mori më shumë mbështetje nga Italia, e bëri mjedisin e brendshëm të vendit të gatshëm për ndryshimin e regjimit, ndërsa ai mblodhi pushtetin në duart e tij dhe e shtypi opozitën. Më 20 gusht 1928, populli i Tiranës dhe rajonit përreth organizuan një tubim të madh dhe kërkuan që kurora e shtetit shqiptar t'i jepej Ahmet Zogut për të qenë mirënjohës për shërbimet e tij në vend. Ahmet Zogu u shpall shpëtimtar i vendit dhe njerëzit përshëndetën Zogun me pankarta me mbishkrimet president dhe mbret. Gjithashtu kishin filluar të dërgohen për Ahmet Zogu që të bëhej mbret. Si rezultat, Kuvendi i Shqipërisë miratoi një ligj në parlament më 30 gusht 1928 për të ndryshuar regjimin dhe deklaroi Ahmet Zogu si "Mbreti i Shqiptarëve" më 1 shtator 1928.

Më 1 shtator 1928 Ambasada Turke në Londër deklaroi duke u bazuar në telegrafin e agjencisë "Central News" në Stamboll dhe në disa gazeta se është përhapur lajmi se Presidenti i Turqisë, Mustafa Kemal gjithashtu do të bëhej mbret. Ky fakt, i cili nuk pasqyron të vërtetën, është hedhur poshtë dhe me udhëzimet nga Ankaraja ambasada e Londrës kishte botuar këtë deklaratë në kopjet e gazetave "Reuter Agency" dhe "Times", "DailyTelegraph" dhe "Manchester Guardian" më 7 shtator 1928.

Monarkia Zog nuk njihet nga qeveria turke. Arsyeja ishte se të kaluarit e Republikës se Shqipërisë në monarki është një mundësi inkurajuese edhe për kundërshtarët e regjimit republikan në Turqi. Të paraqiturit e Mbretit Ahmet Zogu nga shtypi pro-britaniksi shembull për Mustafa Kemalin në njërën anë i përkëdhelte egot e shqiptarëve pro monarkisë në anën tjetër zemëroi turqit dhe presidentin e Republikës se Turqisë.

Ministri i jashtëm turk, e thirri ambasadorin e Tiranës Tahir Lutfi Beu, më datë 3 tetor 1928 i kërkoi të shkonte në Ankara. Ambasadorin turk e zhvendosi Fuat Beu dhe më 7 tetor u largua për në Ankara për të mos u kthyer më. Gazi Mustafa Kemal, në një intervistë me gazetën franceze "Petit Parisien" të datës 8 tetor 1928 deklaroi "... *kjo të pranohet? Jo, jo,*

nuk do ta njoh kurrë mbretin, ndoshta mbarë bota do ta konfirmojë atë. Pa marrë parasysh se çfarë, nuk do ta njoh mbretërinë e këtij njeriu". Ministri i Jashtëm shqiptar duke e ftuar Fuad Beu në ministri më 20 tetor 1928, ne lidhje me mbretin e Shqipërisë ai shprehu pakënaqësinë e tij me përdorimin e fjalëve të rënda si "ky njeri". Po ashtu ministri i kërkoi që Republika e Turqisë ta njoh mbretërinë mirëpo po ashtu theksoi se është e parëndësishme për ta nëse nuk e pranojnë. Ai kërkoi gjithashtu që qeveria turke të dërgojë një shpjegim për shtypin turk se kjo deklaratë nuk erdhi nga burime zyrtare. Por deklarata e pritur nga Ministri i Punëve të Jashtme të Shqipërisë nuk erdhi dhe, Mustafa Kemal Pasha vazhdoi me qëndrim të vendosur për këtë çështje.

Mustafa Kemal Pasha mendonte se populli, parlamenti, qeveria dhe edhemiku më i afërt i Zogut nëse do të i ofronte mbretërinë nuk do të duhet të pranojë mbretërinë dhe t'i rezistonte këtyre presioneve. Kjo i përkeqësoi gjerat dhe krijoi zhgënjim në Tiranë. Shqiptarët shpresonin se një qortim do të lëshohej ashtu siç ata kërkuan dhe se ambasada do të kthehej. Megjithatë, meqë i dërguari nuk u kthye, Gazi Mustafa Kemal dhe mediat turke vazhduan kritikat e tyre kundër Ahmet Zogut. Pastaj Shqipëria nuk u vonua për t'u përgjigjur dhe qeveria shqiptare e mbylli ambasadën e saj në Ankara si reagim të parë.

Konsullata shqiptare në Stamboll u mbyll në vitin 1930 dhe të gjithë punonjësit u detyruan të ktheheshin se bashku me Konsullin e Stambollit Z. Nezirin. Më vonë, Shqipëria caktoi Asaf Beun, i cili shërbeu si i ngarkuari me punë në Ankara për konsullatën italiane në Stamboll. Mbretëria e Shqipërisë, mbrojtjen e të drejtave dhe interesave të shqiptarëve në Turqi në këtë mënyrë e zgjodhi t'i besojë shtetit italian. Në të njëjtën periudhë, marrëdhëniet zyrtare midis Shqipërisë dhe Turqisë nuk u ndërprenë plotësisht edhe pse tërhoqi ambasadorin e saj, Turqia përsëri ambasadën e mbajti të hapur në nivel të ngarkuarish me punë.

Në procesin e ardhshëm, mosnjohja e mbretit nga Turqia ka shkaktuar reagime të ndryshme në Shqipëri në radhët e monarkistëve dhe republikanëve. Një nga tregtarët shqiptarë kishte marrë veshjet të ndryshme të Gazi Mustafa Kemal Pasha nga Stambollit si dhe kishte shtypur disa postera me komandantet turk po ashtu edhe fotografi me stemën e Izmir Kuva-yi shenja të tjera që tregojnë çlirimin dhe shpëtimin filloi t'i shfaq në vitrinën dyqanit të tij. Një gazetar duke pa një blerje të madhe nga shqiptarët, kishte kritikuar këto fotografi ku sipas tij ishin të huaja për historinë dhe kombësinë shqiptare. Pas

kësaj me një urdhër të botuar në gazetën e Ministrisë së Brendshme të Shqipërisë deklaroi se fotografit e tilla nga dyqanet, kafene dhe vende të tjera publike u konfiskuan. Gjithashtu, që nga data 11 shtator 1928, hyrja e gazetave turke në Shqipëri ishte gjithashtu e ndaluar nga parlamenti. Reaksionet ndaj Turqisë dhe Mustafa Kemal Pashës në Shqipëri nuk mbetën me kaq.

Libri me fjalimet historike të mbajtura nga Presidenti i Republikës se Turqisë, Mustafa Kemal Pasha, në vitin 1927 ishte përkthyer dhe botuar në gazetën "Shekulli i Ri" në Durrës dhe kishte filluar të publikohej në ditët e fundit të 1928, njerëzit kishin pas një interes të madh dhe gazeta kishte rritur ndjeshëm shitjet e saj në disa ditë . Qeveria shqiptare ka ndaluar publikimin e vazhdimit të këtij shkrimi për arsye se ishin ndjerë të shqetësuar.

Shtypni pro-monarkisë në Shqipëri kishte kritikuar Mustafa Kemalin për mos njohjen e mbretit dhe monarkisë. Kundërshtarët e mbretit dhe monarkisë shqiptare, kishin filluar të bëjnë propagandë ata janë të mbështetur nga Turqia dhe Mustafa Kemali të cilët kishin mbështetur mosnjohjen e mbretit shqiptar. Interesi i popullit dhe intelektualëve pro-republikanë shqiptarë ndaj Mustafa Kemalit ishte rritur.

Mbreti Zog për të rregulluar marrëdhëniet Turqi-Shqipëri, i kërkoi ndihmë ministrit tëjashtëm të Italisë. Ndërprerja e marrëdhënieve diplomatike mes Turqisë dhe Shqipërisë, e kishin shqetësuar Romën së bashku me Tiranën, Musolini në Romë priti ne vizitë ministrin e jashtëm Turk Teuvfık Rüştü dhe i kërkoi ta njohë mbretërinë e Shqipërisë. Megjithatë të gjitha përpjekjet e diplomacisë italiane dhe të gjitha përpjekjet e Musolinit që Turqia ta njohë Zogun, në sajë të qëndrimit të vendosur të Mustafa Kemalit, kishin dështuar.

Ndërprerja e Marrëdhënieve Politike Turqi – Shqipëri

Pasi Turqia marrëdhëniet me Shqipërinë i uli në nivelin e të ngarkuarit me punë, udhëheqësit e shtetit shqiptarë i zhveshën nga marrëdhëniet diplomatike të ngarkuarit me punë emisarët e Turqisë. Kjo sjellje ishte intensifikuar aq shumë sa që të ngarkuarit me punë, diplomatët dhe punonjësit civilë që punonin në ambasadën e Turqisë në Tiranë, gjithmonë trajtoheshin me keq se sa diplomatët e vendeve të tjera dhe qeveria shqiptare nuk i ftoi më në asnjë manifestim zyrtar. Udhëheqësit

e shtetit shqiptar me ndihmën edhe të Italisë u munduan ta mbyllin ambasadën Turke.

Qeveria shqiptare në mënyrë të mefshtë publikoi në gazetën "Besa" shkrime fyese dhe ofenduese ndaj Turqisë. Pasi mori lajmin se një grup njerëzish do të protestonin para të ngarkuarit me punë në Tiranë në Ambasadën Turqisë me sloganet "Ne nuk duam ambasadorin e një shteti që nuk e njeh mbretin tonë". Menjëherë e lajmëroi këtë rast në Ankara dhe Ministria turke e Punëve të Jashtme, dhe i dha direktiva të Ngarkuari me Punë të mos ketë asnjë kontakt zyrtar me qeverinë shqiptare në Tiranë, dhe në asnjë mënyrë të mos iu përgjigjen këtyre protestave dhe sloganeve.

Megjithëse shqiptarët nuk ndërprenë marrëdhëniet zyrtare me Komisionerin e Lartë të Turqisë, ata nuk kishin takime të tjera diplomatike dhe nuk u ftuan në asnjë vend dhe kështu ata mbeten në Tiranë pikërisht si vëzhgues.

Përkundër nxitjeve të Shqipërisë dhe Italisë, Mustafa Kemal Pasha dhe qeveria turke, me ambasadën e mbajtur në Tiranë, patën mundësinë të vlerësojnë drejtpërdrejt zhvillimet në Shqipëri me vëzhgimet e stafit të tyre të ambasadës. Shkaku tjetër i mbajtjes hapur të Ambasadës se Turqisë në Tiranë është edhe shpresa qe Shqipëria t'i bashkohej bashkësisë së Ballkanit, që do të krijohej në të ardhmen.

Turqia dhe Shqipëria në Konferencën e Ballkanit

Që nga fillimi, Mustafa Kemal ka dashur që vendet e Ballkanit të mbijetojnë si shtete kombëtare dhe të jenë të pavarur me të gjitha të drejtat e tyre, dhe të liruara nga lojërat e shteteve imperialiste. Si rezultat ai besonte se vendet e Ballkanit, të cilat kanë jetuar dhe bashkëjetuan prej shekujsh, duhet të kenë një aleancë të fortë dhe madje unitet. Mustafa Kemali, nga njëra anë, u përpoq të parandalonte grindjet e vendeve të Ballkanit mes tyre, por nga ana tjetër ai bëri një përpjekje për të bashkuar kombet dhe popujt e Ballkanit.

Ishte gjithashtu efektive që ndikimi ekonomik dhe politik i Italisë mbi Shqipërinë dhe zgjerimi i politikës së Musolinit duke përdorur koncepte si "Italia e Madhe, deti ynë, Mesdheu" në ardhjen e aleancave ballkanike drejt viteve 1930. Ndërsa Italia fillon të ndjekë një politikë ri-ekspansioniste dhe agresive në Mesdhe si dhe përpjekja e Turqisë,

dhe Greqisë që t'i zgjidhin problemin e shkëmbimeve të popullsisë dhe mosmarrëveshjet e tjera midis tyre bëri që të mblidhen konferencat e Ballkanit.

Në periudhën kur Konferenca Ballkanike dhe aleanca e saj ishin në rend dite, asistenca vjetore financiare e Italisë për Shqipërinë ka qenë e pamjaftueshme. Përveç kësaj, nacionalizmi shqiptar nisi një rezistencë kundër kolonializmit italian duke dhënë reagimin e pritur, Organizata e shqiptarëve të Rinj dhe Partia Bashkimi Kombëtar kanë sjellë një kundërshtim të fortë kundër Italisë. Mbreti Zog, i cili e përceptoi gabimin e politikës Italiane, filloi t'i përcjellë të gjitha nismat kundër Italisë si brenda vendit ashtu edhe jashtë duke filluar nga Turqia dhe në gjithë Ballkanin, dhe filloi të rezistojë, të rinovojë Paktin pesëvjeçar në Tiranë të cilit data e skadimit iu ishte afruar. Si rezultat, Shqipëria vendosi të marrë pjesë në Konferencën Ballkanike.

a- Turqia dhe Shqipëria në Konferencën e Parë Ballkanike

Konferenca e Parë Ballkanike u mbajt në Athinë nga 5 deri në 12 tetor në vitin 1930 dhe konferencës iu bashkuan Turqia, Bullgaria, Shqipëria, Jugosllavia dhe Rumania.

Konferenca Ballkanike u mblodh në një kohë kur Mbret i Shqipërisë Zogu dhe paria e vendit bënin përpjekje për ta shpëtuar vendin nga ndikimi fashist Italian, dhe pakti i Tiranës ishte afër të përfundoi. Për këtë arsye, mbreti Zog e pa këtë Konferencë si një mundësi për të konsoliduar pavarësinë e tij politike dhe për t'iu shpjeguar vendeve të tjera për trajtimin e keq që shqiptarët në Greqi dhe Jugosllavi po përballen. Delegacioni shqiptar pretendonte se numri i shqiptarëve jashtë kufijve kombëtarë shqiptarë ishte po aq sa në territorin e Shqipërisë, në Konferencë, ajo së bashku me Bullgarinë solli çështjen e pakicave në rendin e ditës, dhe u akuzua se kishte vepruar së bashku me Bullgarinë në lidhje me këtë temë.

Delegacionet e Shqipërisë dhe Jugosllavisë vazhdimisht gjatë konferencës debatuan si për shkak të marrëdhënieve të Shqipërisë me Italinë, po ashtu edhe për çështjen e minoriteteve. Sipas delegacionit shqiptar Turqia ka qenë një faktor kryesor që shpëtoi shqiptarët nga të qëndruarit në mes dy zjarreve. Këto deklarata nga delegacioni shqiptar

janë shumë të rëndësishme. Ky zhvillim mund të shihet si një rifillim të marrëdhënieve Turqi-Shqipëri për një fazë të mëvonshme.

b- Turqia dhe Shqipëria në Konferencën e Dytë Ballkanike

Në Shqipëri, kishte një debat të gjerë nëse delegacioni shqiptar duhej të merrte pjesë në Konferencën e Dytë Ballkanike në Stamboll, apo jo. Grupi kundërshtar kishte pyetur delegacionin shqiptar me në krye Mehmet Konicën a duhej të merrte pjesë në një konferencë në një vend i cili nuk e njeh Shqipërinë dhe ende e konsideronte territor të shtetit të saj. Sipas grupeve opozitare ishte e pa kuptimtë pjesëmarrja e Shqipërisë për arsye se Konferenca e Parë Ballkanike, nuk e zgjodhi problemin e një milion shqiptarëve jashtë Shqipërisë. Por Mbretit Zog nuk ishte i të njëjtës ide ku sipas ti kjo konferencë mund të shërbente në përmirësimin e marrëdhënieve Turqi-Shqipëri dhe i dha udhëzime që së bashku me delegacionin turk të përpiqeshin në ndreqjen e marrëdhënieve në Konferencën e Ballkanit në Stamboll. Mbreti Zog, shpresonte se do të përmirësoheshin marrëdhëniet dhe në qoftë se do të ndjehet mundësia e njohjes së monarkisë i dha instruksione delegacionit shqiptar të shkojë në Ankara, përndryshe do të duhej të ktheheshin në vend.

Konferenca e Dytë Ballkanike u mblodh më 20 tetor 1931 në Stamboll me pjesëmarrjen e gjashtë shteteve të Ballkanit. Delegacioni shqiptar vazhdoi të mbajë në rendin e ditës çështjen e pakicave. Delegacioni jugosllav po ashtu akuzoi Shqipërinë për përpjekjen për të penguar bashkimin ballkanik me mbështetjen e Italisë. Delegacioni shqiptar, në njërën anë përçoi mesazhe të ngrohta për Turqinë në Konferencën Ballkanike. Njëri nga ideuesit dhe mbrojtësit e idesë së bashkimit ballkanik Mustafa Kemal Pasha, mendonte se duhet të ketë unitet të të gjitha shteteve të Ballkanit. Mungesa e një marrëdhënie të drejtpërdrejtë vetëm me mbretin shqiptar në mesin e udhëheqësve shtetëror të Ballkanit, ku këtë e kishte konsideruar si një pengesë para bashkimit ballkanik dhe për ta larguar këtë pengesë Konferencën e Ballkanit në Turqi, e shihte si një mundësi edhe për korrigjimin marrëdhënieve Turqi-Shqipëri. Sipas Mustafa Kemal Pashës bashkimi ballkanik ishte një ideal për të gjitha çështjet dhe kjo ishte një objektiv që duhet të arrihet. Edhe mbretit të Shqipërisë, ai mendonte se e kishte tradhtuar popullin e tij duke pranuar që të jetë mbret, duke mos e ndarë nga kokat e tjera ballkanike iu dërgoi telegram për të arritur këtë qëllim.

Në telegramin e dërguar nga Mustafa Kemal te Mbreti Zog, qeveria Zogut ishte shumë e kënaqur që Zogu cilësohej si një "mbret" dhe qeveria shqiptare e konsideroi këtë si njohje të plotë të Mbretit Zog. Shtypi shqiptar gjithashtu filloi t'i bëjnë presion qeverisë të rihapë ambasadën në Turqi. Ndërkohë, Britania e kishte kritikuar Mustafa Kemalin që në fillim për mos njohjen e regjimit të mbretërisë në Shqipëri dhe madje pretendoi se Mustafa Kemali do të bëhej mbret. Pas telegramit të Mustafa Kemal Pashës u pa një interesim i shtuar për përfaqësuesin e Turqisë në Tiranë si nga Mbreti i Shqipërisë po ashtu edhe nga drejtuesit tjerë. Emisari turk, i cili nuk u pranua kudo për shkak të mosnjohjes zyrtare të mbretërisë dhe pothuajse i burgosur në ndërtesën e ambasadës, filloi të pranohej në nivelin më të lartë pas telegrameve të ndërsjellë.

PERIUDHA E DYTË E MARRËDHËNIEVE NDËRMJET REPUBLIKËS SË TURQISË – MBRETËRISË SË SHQIPËRISË (1931-1938)

Rivendosja e marrëdhënieve politike

Ministri i Jashtëm shqiptar Xhafer Villa, duke ftuar në ministrinë Emisarin e Turqisë në Tiranë i paraqiti qëllimin e mbretit Zog se i ngarkuari me punë në Konsullatën e Përgjithshme në Shkup Xhavit Leskovikun për ta deleguar si delegat fuqiplotë në Turqi,dhe ne cilësinë e ambasadorit. Rrjedhimisht, Xhavit Leskoviku i cili duke studiuar në Turqi kishte shërbyer në Ushtrinë Turke, ishte emëruar si ambasador. Më 14 Maj 1933 Ambasadori i Shqipërisë Xhavit Beu, ia paraqiti letrat kredenciale Presidentit të Turqisë, Mustafa Kemal Pashës. Rreth një vit pasi Xhavit Beu filloi mandatin e tij, Mustafa Kemal caktoi Sekretarin e Përgjithshëm të Presidencës Rushen Eshref Beu si ambasador në Tiranë për të treguar interesimin e tij mbi Shqipërinë e mbetur jashtë Paktit Ballkanik dhe mundësinë për ta përfshirë këtë vend në Paktin Ballkanik.

Mustafa Kemal, i cili siguroi se Pakti Ballkanik do t'i mbronte kufijtë e Shqipërisë, edhe nëse Shqipëria nuk hynë në pakt, kështu dha mesazhin se marrëdhëniet do të vazhdonin edhe nëse Shqipëria nuk do të hynte në pakt. Me 18 prill 1934, Mbreti i Shqipërisë Zogu, priti në pallatin e tij, Ambasadorin e Turqisë në Tiranë Rushen Eshref dhe

kështu pas shpalljes së mbretërisë për herë të parë Mbreti Zog priti një ambasador turk.

Marrëdhëniet politike mes Ankarasë dhe Tiranës, dukej se ishin në rrjedhën normale, në 1934. Qeveria Shqiptare duke përmendur buxhetin si arsye ka vendosur të mbyllë ambasadën e saj në Turqi. Në bazë të këtij vendimi punët e ambasadës së Ankarasë, do të kryheshin nga ambasada shqiptare në Athinë. Ambasadori turk, duke e raportuar këtë rast për Ankaranë theksoi se Qeveria Shqiptare ka vendosur për hapje te ambasadave të reja në Gjermani, Austri, Çekosllovaki dhe Lituania dhe kjo më tepër duket si shkak se shqiptaret dëshirojnë te dalin nga Pakti Ballkanik se sa për shkaqe buxhetore. Shqipëria, së bashku me ambasadën e Ankarasë e mbylli edhe ambasadën në Sofje, për të njëjtat arsye dhe ambasadori shqiptar i Athinës do të ishte përgjegjës edhe për Republikën e Turqisë, kurse ambasadori në Beograd për Mbretërinë Bullgare. Mbyllja eAmbasadës së Shqipërisë në Ankara për arsye buxhetore u mirëkuptua nga Turqia.

Rushen Eşref beu me 15 tetor 1934 nga ambasada e Tiranës u emërua ambasador në Ambasadën e Athinës. Vendin bosh te ambasadorit të Tiranës e zuri shkrimtari i famshëm, deputeti i Manisës Jakup Kadri Karaosmanoğlu dhe emërimi i tij u bë me miratimin e Presidentit Gazi Mustafa Kemal më 23 tetor 1934. Jakup Kadri beu me një ceremoni zyrtare i dorëzoi letrën kredenciale mbretit me 12 dhjetor 1934.

Siç dihet, më 9 maj 1936 Italia aneksoi Abisininë. Në kohën kur Italia pushtoi Abisininë, mbreti Zog pati mundësinë kur publiku interesohej për sulmet e Italisë në Abisini, duke u përpjekur të largonte kundërshtarët e tij për të forcuar më tej fuqinë e tij në këtë periudhë ndërmori një pastrim të gjerë kundër personave që i kishte identifikuar si armiq në vend. Në këtë periudhë trazirash ambasadorit Jakup Kadri Beut iu kërkua ndihmë dhe kjo është një dëshmi e besueshmërisë e popullit shqiptar ndaj Turqisë. Rritja e kërkesave për ndihmë ndaj Jakup Kadri Beu, duke përfshirë edhe ambasadoret turk, Nuretin Vlora dhe Kemal Vrijoni, ambasadori një të afërmi të mbretit i kërkoi që të liroheshin të arrestuarit me kusht që këta të fundit nuk do të ktheheshin më në Shqipëri. 20 ditë pas kërkesës së Jakup Beut u amnistuan nga mbreti Zog.

Ndikimi në marrëdhëniet Turqi - Shqipëri martesa e djalit të Abdulhamidit të Dytë Abdi efendiut me motrën e mbretit Zog princeshën Sanije

Mbreti Zog, ndërsa studioi në Stamboll kishte simpati për bijtë osman duke parë mirësitë e Abdulhamidit të Dytë. Për shkak të kësaj simpatie, mbreti dëshironte të përfshinte Orhan Efendi dhe Abid Efendiun në familjen e tij. Për këtë arsye, Abid Efendiun e fejoi me princeshën Sanije, Orhan Efendiun me princeshën Myzejen. Orhan Efendiu e prishi fejesën, por Abid Efendi u martua. M. Orhan Efendi mbeti në Tiranë përkundër ndërprerjes së fejesës dhe u bë një toger i Mbretit Zog me rangun e kapitenit dhe një nga më të afërmit e mbretit.

Ministri i Jashtëm turk Tevfik Rüştü Aras i dha një domethënie të madhe politike dasmës dhe më 12 janar 1936 urdhëroi ambasadën të largohej menjëherë nga Tirana. Sipas Ministrit të Jashtëm turk, kjo lëvizje e mbretit Zog mund të udhëheqë dinastinë osmane të mbretërojë në Ballkan. Për shkak se Mbreti i Shqipërisë ishte i vetëm, dhe në fronin e Shqipërisë një nga nipërit e mbesat e Abdulhamidit të Dytë ishte bërë trashëgimtar.

Ministri i jashtëm turk i njoftoi ambasadorët e vendeve të Ballkanit se nga kjo çështje jo vetëm Republika e Turqisë, por edhe Traktati Ballkanik (unitetit) gjithashtu mund të dëmtohej dhe mund të kishte trazirat politike. Pas kësaj, ambasadave të Jugosllavisë, Rumanisë dhe Greqisë në Tiranë iu dhanë instruksionet që të mos i bashkoheshin martesës ose duke gjetur ndonjë arsyetim diplomatik për ta braktisur menjëherë atë. Mbreti, megjithatë, nuk e kishte ftuar ambasadorin turk në dasmën e tij për të mos e vënë atë në një situatë të vështirë. Por anëtarët e Paktit të Ballkanit me përpjekjen e Republikës së Turqisë kundër dasmës morën një qëndrim të përbashkët. Asnjë ambasador ose diplomat i huaj nuk mori pjesë në dasmë përveç ambasadës italiane. Mbreti Zog gjithashtu kërkoi që ata që nuk morën pjesë në martesë të ktheheshin në vendet e tyre.

Pasi çifti i ri u martua, ata vizitën e tyre të parë e bënë në Romë dhe ata janë mirëpritur mirë atje. Qeveria e Ankarasë gjithashtu mendoi se kjo martesë është bërë me vullnetin e Italisë. Në fakt, Italia donte të merrte planet e Abid Efendiut dhe t'i realizonte planet e tij në Anatolinë Jugperëndimore. Mediat greke, mendonin se kjo do ta dobësonte Turqinë dhe në vend të kësaj do të fuqizoheshin fuqitë kundërshtare dhe

se kjo martesë ishte përshkruar si një kurth i ngritur nga ana e Fuqive të Mëdha dhe Turqia protestoi për shkak se ajo u cilësua si një lëvizje kundër pavarësisë së republikës. Reagimi i Turqisë për këtë martesë erdhi duke tërhequr ambasadorin e saj Jakup Kadri Karaosmanoglu kurse Qeveria e Zogu largimin e ambasadorit u përpoq ta fsheh nga publiku vendas.

Ataturku, këtë martese e përshkroi si një komplot të Italisë për ta ringjallur perandorinë osmane dhe në këtë drejtim e shprehu qartë seriozitetit e kësaj situate për Turqinë. Mbreti Zog dhe familja e tij në një kohë të tillë, me këtë martesë duke qenë të vetëdijshëm apo jo përsëri ata e thyen marrëdhëniet Turqi-Shqipëri. Për arsye të kësaj martese si dhe për shkak të rihyrjes nën ndikimin e Italisë bëri që Shqipëria të largohej edhe më tepër nga pakti ballkanik dhe marrëdhënieve ndërmjet Shqipërisë Turqisë, deri në vdekjen e Ataturkut nuk u zhvilluan në nivelin e pritur. Mos arritja në nivelin e dëshiruar të marrëdhënieve mes dy shteteve mund të jetë edhe një tjetër arsye e rëndësishme siç është ndryshimi struktural politik dhe regjimet në Shqipëri dhe Turqi.

Megjithatë, kryeministri Mehdi Frashëri, insistoi në përpjekjet për të përmirësuar marrëdhëniet Turqi-Shqipëri të përkeqësuara përsëri për shkak të dasmës. Si ambasador i klasit të parë në Ambasadën e Tiranës, Ali Türkgeldi u emërua me dekretin e 10 dhjetorit 1936. Megjithatë, ambasadori Ali Türkgeldi derisa qëndronte ne postin e ambasadorit në shkrimet me Ministrinë e Jashtme Turke, filloi të përdorë një gjuhë të papërshtatshme për një ambasador dhe një nëpunës civil dhe kur ministria e Punëve të Jashtme u shqetësua nga kjo situatë, Ministri kërkoi me 14 dhjetor 1937 dorëheqjen e ambasadorit me telegram të koduar. Në vend të Ali Türkgeldit, u emërua Hulusi Fuad Tugay me dekretin e 19 janarit 1938 nga qendra e Ambasadës së Tiranës.

Shqipëria e mbylli ambasadën e saj në Ankara në vitin 1934 për shkak të vështirësive buxhetore dhe nuk mundi të emërojë një ambasador në tre vitet e fundit. B. Asaf Cacula gjatë kësaj kohe duke bërë përpjekje të mëdha për zhvillimin e marrëdhënieve midis dy vendeve në rastin e kur do të kishte mundësi buxhetore ndër ambasadat e para që do të hapej në vendet e huaja u bë edhe ambasada e Turqisë ku dhe u emërua si ambasador në Turqi në vitin 1938. B. Asaf Cacula e edukimin e kishte përfunduar në Turqi, e donte Turqinë dhe e fliste bukur turqishten si një Turk. Asaf Caculi ishte ambasadori dhe shefi i ambasadës para mbylljes së ambasadës shqiptare në Ankara.

Reflektime e vdekjes së Ataturkut në Shqipëri

Vdekja e Ataturkut gjithashtu shkaktoi trishtim të madh në Shqipëri. Lajmi për vdekjen e Presidentit të Turqisë Mustafa Kemal Ataturkut, u dha nga lajmet zyrtare ne mbrëmjen e 10 nëntor 1938. Ky lajm ka krijuar trishtim të thellë te burrështetasit, qarqet intelektuale dhe te populli. Flamuri ishte ulur në gjysmështizë në Ministrinë e Jashtme dhe më 11 nëntor në vizitën ngushëlluese në Ambasadën Turke shkuan Ndihmësi i Mbretit (Gjenerali Seregg), Kryeministrit, të gjithë anëtarët e qeverisë, shumë deputetë dhe Parlamentit, përfaqësues të misioneve të huaja në Tiranë, ushtar, civil, liderët e komuniteteve, zyrtarë të lartë të ministrisë dhe erdhën përfaqësues të shumta të elitës së kryeqytetit. Përveç këtyre vizitave nga shume vende dhe nga shume njerëz u dërguan telegrame dhe letra ngushëlluese në ambasadat e Turqisë. Përveç këtyre kryetarët e komunave dërguan telegrame ngushëlluese Ambasadës në Tiranë ku tregonin dhembjen e thelle qe ndjenin populli për popullin e Turqisë. Kur u dëgjua lajmi për vdekjen e Ataturkut Ministria e Punëve të Jashtme, Ministria e Brendshme dhe Byroja Inteligjencës së Mbretërisë dhanë instruksionet që fotografitë e Ataturkut të botoheshin në gazeta dhe të shkruheshin shkrime rreth jetës dhe veprës se tij duke mos e ekzagjeruar.

Marrëdhëniet politike dhe ekonomike mes dy vendeve nuk ishin në nivelin e pritshëm megjithatë reformat e kryera në Turqi, nën udhëheqjen e Ataturkut, janë ndjekur nga afër në Shqipëri. Duke parë përfitimet nga reformat në Turqi, udhëheqësit e kohës në Shqipëri, u munduan menjëherë të njëjtat risitë t'i aplikonin në vendin e tyre. Megjithatë, Zogu Mbret i Shqipërisë, në çdo rast përfaqësuesve të Turqisë u kishte thënë gjithmonë se i admironte reformat e Ataturkut mirëpo frymën çlirimtare të reformave në Turqi si dhe progresi vinin nga burimet vendore nuk ishin perceptuar dhe këtë e tregojnë veprimet e tij.

Si rezultat, mund të thuhet se në periudhën e Atatürkut marrëdhëniet Turqi-Shqipëri nuk e kishin arritur nivelin e pritur. Është e mundur të thuhet se shkaku kryesor i kësaj situate vjen nga metodat e ndryshme që të dy vendet ndoqen në luftën për pavarësi. Turqia, pavarësinë e fitoi pas luftës çlirimtare kurse Shqipëria me mbështetjen e Austrisë dhe Italisë që kërkonin të dominonin në Adriatik dhe të parandalonin krijimin e Serbisë së Madhe.

Shqipëria, edhe pas pavarësisë e vazhdoi traditën për të siguruar mbështetje të jashtme si në procesin e pavarësisë. Me daljen e Austrisë si e mundur nga Lufta e Parë Botërore shqiptarët duke i dhënë Italisë koncesione tregtare, dhe duke lidhur traktate për mbrojtje dhe sigurinë ekonomike dhe politike bënë që me duart e tyre t'ia dorëzojnë vendin Italisë. Në këtë proces m'varjen e Shqipërisë nga Italia dhe perceptimi i marrëdhënieve Turqi - Shqipëri si një zgjerim ekspansionist dhe kërcënuese ndaj Italisë gjatë periudhës së Ataturkut marrëdhëniet Turqi-Shqipëri nuk janë zhvilluar në nivelin e pritur.

"ALBANIAN-TURKISH RELATIONS DURING THE PERIOD 1923-1938

Prof. Dr. Bülent AKYAY

Honorable President
Honorable Protocol
Honorable participants

I would like to thank everyone who was involved in this symposium, especially the President of the "ALSAR" Foundation, Mr. Mehdi Gurra. In my commentary, I will try to address the topic of "Albanian – Turkish relations during 1923-1938" for as much as time permits.

Albanian-Turkish Political Relations in 1923.

After Albania's separation from the Ottoman administration, hundreds of thousands of people of Albanian origin stayed in Turkey. This includes Albanians who chose Turkey to emigrate from Kosovo, Macedonia and Greece after Yugoslav and Greek pressure. The Albanian government moved to resolve the problems of Albanians in Turkey and to regulate political relations with Turkey, which was formed as a result of the Turkish War of Independence.

Albania's representative in Belgrade in mid-June 1923 conveyed his government's request to establish political relations with Ankara's government to Turkey's representative in Belgrade. After receiving a favorable opinion from Ankara, the Turkish representative reported the response to the Albanian representative. Thereafter, the Turkish government for the start of political relations between the two countries by the Government of Albania began the wait to send the delegation to Ankara, while the Albanian government began preparations for establishing political relations with Turkey.

For establishing diplomatic relations with Turkey, the Government of Albania set up a committee headed by Ashraf Bey Frashëri, and composed of Secretary General and Foreign Minister Xhafer Villa and Nezir Leskoviku. The Albanian delegation, which arrived to Istanbul on October 17, 1923, was welcomed by a large number of Albanian citizens living in Istanbul together and Turkish authorities. The delegation moved to Ankara on 23 October by train. In Ankara, the issue of political regime had not yet been resolved. The Turkish delegation would not have been able to establish a negotiations commission in this environment, where the government crisis had begun, also due to the illness of Foreign Minister Ismet Pasha. The Albanian delegation tried to evaluate this period by explaining Albanian causes in bilateral talks.

The head of the Albanian delegation, Eshref Frashëri, summed up the objectives of the visit to Prime Minister Fethi (Okyar) Bey, including the establishment of diplomatic relations between the two states, as well as the recognition of the Albanian consulate in Istanbul and the recognition of the citizenship of Albanians living in Turkey as Albanian citizens.

Regardless, the Albanian delegation received no support from Fethi Bey on citizenship issues. It was also recalled that the Turkish government considered the precondition of signing a friendship treaty as an indispensable principle for launching diplomatic relations between the two countries. The Albanian delegation did not worry and did not see a friendship treaty to establish diplomatic relations as a problem. The delegation held these negotiations in Turkish.

The Albanian delegation insisted on the citizenship of Albanians who had moved before the Balkan Wars to Turkey as well as those who came from southern Albania after pressure from Greece. The Albanian Prime Minister, Ahmet Zogu, on the occasion of the announcement of the Republic of Turkey and the presidential election of Mustafa Kemal Pasha on October 31, 1923, sent Prime Minister Fethi Bey a congratulatory telegram. On the same day, November 1, 1923, the Prime Minister of the Republic of Turkey, Ismet Pasha, accepted the Albanian delegation.

A Turkish delegation was established for signing a friendship treaty with the Albanian delegation in Ankara, to regulate the residence contract and an agreement on issues of nationality. The conference between the Turkish and Albanian delegations opened on November 10, 1923.

Friendship treaties were accepted as part of the discussions. Nine articles were agreed regarding the principles of the Residence Agreement. Citizenship issues were also discussed.

As a result of negotiations, friendship and residence arrangements were completed without any problems, pending only the signatures. However, the dispute over citizenship led the Albanian delegation to halt the talks. The Albanian delegation had insisted from the very beginning of the talks on the approval of the dual citizenship of Albanians from Albania and the Albanians living in Turkey and insisted on recognizing such right to choose to those who wanted to repatriate as Albanian citizens. When asked by journalists on the persistence of the Albanian delegation, the President of the Turkish delegation Şükrü Kaya stated that the Albanian delegation insisted that whoever had the right to choose should have the right to opt out of the military service in Turkey.

The sensitive reason behind the persistence of the Albanian delegation on the issue of nationality is that Albanians living in Turkey and Istanbul were more educated and more cultured and in good economic conditions.

The Albanian delegation expected that while maintaining their current position the Albanians of Turkey would also contribute to Albania. In addition, the Albanian delegation had maintained that any Albanian who would use the right to return to Albania would not be recruited in the army for as long as they remained in Turkey. Whereas Turkey did not intend to make concessions for such sanctions no matter where they came from.

The Albanian delegation made one new effort. According to that, Albanians who had reached their age for military service would immediately use the right to choose, while those who chose Albanian citizenship would immediately return to Albania.

The ones remaining in Turkey could be recruited. The proposal of the Albanian delegation was positively accepted by Ankara. The treaties were signed in Istanbul on December 8, 1923 by the Albanian delegation, which then left Istanbul. The Turkish side also signed the treaties, December 15, 1923.

The Turkish – Albanian Friendship Treaty

Turkey signed the first friendship treaty with Poland in Lausanne, whereas following the declaration of independence, the first treaty with Albania was signed. Similarly, Albania signed its first friendship treaty with Turkey.

Turkish–Albanian agreement on residence permit

This agreement regulates the conditions for Albanian's residence in Turkey and Turkish people's residence in Albania.

Turkish–Albanian nationality treaty

Those who are residents in the Albanian territory and those who live in the Albanian territory when this treaty enters into force shall be accepted in the Albanian state. Those who are Albanians residing in Turkey when the treaty enters into force, shall remain in Turkey. Those who will be transferred to Albanian territory, within one year from the entry into force of the treaty will be obliged to release the assets in Turkey, to pay off all the debt and to leave Turkey and never return.

As a result of discussions between the Turkish and Albanian delegation, with the signing of the Friendship Treaty on December 15, 1923 and the agreements on nationality and citizenship, the Turkish-Albanian political relations were sanctioned in legal frameworks.

The effects of the declaration of The Republic of Turkey in Albania

During their war for independence and after it, Albanians continued to monitor the developments in Turkey. Immediately after the signing of the Lausanne Treaty on August 1, 1923, Mahmut Paşazade Akif Pasha of the National Party of National War in Elbasan congratulated Mustafa Kemal Pasha on the Lausanne victory with a telegram he sent from Vienna.

After the war for independence came the establishment of the Republic of Turkey, but during that period the issue of the regime in Albanian had not yet been solved. Thus, the people inspired from the war on

Turkish independence have regarded the change of the regime in Turkey from different perspectives and this brought about different discussions amongst intellectuals. Whiles the Republican and Monarchist groups referred to the Turkish revolutionary movement, the ones out of them requested the annulment of the sultanate and promulgation of the Republic.

RELATIONS BETWEEN THE REPUBLIC OF TURKEY AND THE REPUBLIC OF ALBANIA DURING 1923-1928

The parliamentary government at the end of World War I tried to give support for their struggle for independence against imperialist invasions. In addition to its historical and cultural proximity, Greece has played an important role in the proximity of the two countries because it was a conqueror in both countries. First, Colonel Hamdi Bey, an officer of Albanian descent had gone from Turkey to Albania, in September 1920.Colonel Hamdi Bey immediately started working with the Albanian Prime Minister Sulejman Fehmi Bey as commander-in-chief of the Albanian Army (Chief of Staff). Later, the Albanian government proposed Colonel Selahattin Saip Bey to serve as Minister of Defense. Selahattin Bey, with the approval of Mustafa Kemal Pasha, the President of the Parliamentary Government, accepted this mission and went to Albania in early January 1921. Later Selahattin Bey, who took the surname Shkoza, had established a regular army and established basic army laws in Albania. During that period, many soldiers and civil servants of Albanian origin had arrived from Turkey to Albania apart from Selahattin and Hamdi Bey. Selahattin Bey, as well as Turkish soldiers, officers and civil servants came to take their work with the Albanian army further.

Greece, which was at the same time invasive both in Albania and in Anatolia, complained of the appointment of officers from Turkey to Albania as "Kemal's officers". The regular Albanian army formed by Selahattin and Hamdi Beu demonstrated successful activities on the Serbian and Greek border lines, and Greece was forced to send more forces to the border with Albania. Had Greece been successful in this process, the occupation of both countries would have become permanent in Turkey, as well as in Albania. After Mustafa Kemal Pasha was able to persuade Albanians of these dangers, Albanians kept their

front well, and the developments were also followed with great interest in Anatolia.

The victory of Anonymous war by Inony was celebrated enthusiastically by Albanians in Albania, who began to believe that Greece could be defeated in their own country. The victory of the Battle of Sakarya in 1921 was celebrated in Albania and in the Islamic world. As a result of the defeat of the Greeks in the Battle of Sakarya, Britain started to soften the policies in Turkey, was forced to change plans in Albania, and stated that Greece should withdraw from Albania. Greece could not resist this decision of England. Thus, as a result of the cooperation between the Great Turkish Assembly and Albania, Greek occupation did not become permanent in either of the countries.

Lausanne Treaty 1923 and Albanians

As a result of Turkey's Independence War, the Lausanne Conference was held on 20 November 1922. Initially, it was decided that Albania, which was not invited to the Lausanne Conference, would join the debt commissions of the Ottoman state. With Albania's participation in these sessions, the delegation of the Turkish Grand Assembly and the Albanian Government delegation met for the first time in an international meeting.

The legal framework of political relations between the two countries was established, and the agreement between the Government of the Republic of Turkey and the Government of Albania was signed on December 15, 1923, but these treaties did not come into force as they were not approved in the parliaments of both countries and Turkish-Albanian political relations failed to begin. Albania, which had gained its independence, could not achieve its internal stability or resolve its regime. After Ahmet Zogu returned to Albania and took power with a coup d'état on 13 December 1924, the Albanian Parliament declared the Republic on January 21, 1925. Out of the elections held on January 31, 1925, Ahmet Zogu was elected president for 7 years. However, Ahmet Zogu, who took power in his own hands, established a close administration with the administration of the Kingdom.

In the period following the election of President Ahmet Zogu, internal stability in Albania was achieved and the government was able to

return to the country's foreign policy. As a result, the Albanian Foreign Ministry declared to the Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Turkey that the treaty reached between Turkey and Albania on 15 December 1923 would be approved and thus there were no obstacles to establishing official relations between Turkey and Albania.

After the adoption of the reciprocal agreements signed between Turkey and Albania, under the second article of the two countries' friendship treaty the two countries reciprocally started acting on opening consulates and embassies. In this context, the Republic of Turkey opened a Turkish consulate on July 24, 1925 in the Vlora port, in Albania to arrange more trade relations. Apdülahat Bey was appointed Consul in Vlora by decree of June 19, 1926. Immediately after the opening of the consulate in Vlora, the Embassy in Tirana opened and Tahir Lutfi Bey was appointed the first ambassador of Turkey to Albania.

The opening of the Turkish Embassy in Tirana and Turkey's representation was very positively welcomed by both the people and the Albanian government. In particular, the Albanian people were affected by these developments and on the day of the ceremony the front part of the presidential residence was surrounded by a large crowd of people who were awaiting the Turkish ambassador's oath and welcomed the Turkish delegation.

The first Ambassador of the Republic of Albania to Turkey was Rauf Fitso, who after graduating from public administration had practiced in 1903-1906 in Ioannina and received the title of Prefect. After having been appointed prefect in Konica (1906), Himara (1909), Chameria (1909) and Kızılcahamam (1910) he became the governor of Kayser. Rauf Fico returned to Albania after the Balkan Wars and took over the post of Vice Secretary of the Albanian Ministry of Interior. The first ambassador to Turkey from the Republic of Albania was Rauf Beu, who on February 14, 1926, came to Istanbul and after a couple of days arrived in Ankara.

Consular Agreement between Turkey and Albania (1927)

The relations between the Republic of Turkey and the Republic of Albania were developed in a friendly manner and the two countries decided to sign the Consular Convention, which established the approval of mutual

consuls in their countries and establishes the law, privileges, exemptions and powers of consuls and their representatives. The convention was signed in Tirana on July 11, 1927 by the Ambassador of the Republic of Turkey in Tirana, Tahir Lutfiu and by Albanian Foreign Minister Iljas Bey Vrioni.

At that time, the Albanian government was late to confirm this agreement. Then Turkish-Albanian relations were interrupted, after the reign of the Kingdom was declared in Albania on September 1, 1928. However, after 1931, after the normalization of relations, the Council of Ministers of Albania authorized the Ministry of Foreign Affairs to approve the treaty by decision of May 14, 1932 and the Consular Convention, which was laid down in the legal framework in 1927, could enter into force five years later.

The annexation of Albania by Italy and the reflection of this situation on Turkish-Albanian relations

Turkey declared its support and encouragement to Albanian politics, to its efforts to reform the social life and to its independence. Albania, considered a brother by Turkey, during the progress of implementing their reforms, Turkey closely pursued the efforts of the Albanian president for reform. During the same time, the President of Albania, Ahmet Zogu had tried to develop his country both from within and outside and to raise it to the level of developed countries, such as Turkey. President Ahmet Zogu, as well as the Albanian people for the contribution to a similar war has in each case expressed feelings of love and respect both for Turkish people and for their president Mustafa Kemal. As a result, Albania's President Ahmet Zogu has showed special efforts to maintain close relations with Turkey.

On July 29, 1926, the Albanian President met with the Ambassador in Tirana Tahir Lütfi Beu to discuss how the opponents of the Albanian regime in Italy had taken over a rebellion for the collapse of the Albanian government and bringing into power the former Ottoman prince of that time, Omer Faruk (son of the last caliph Abdul Mayid Efendi). According to Zogu, the former prince had gone to Brindisi and Bari to meet with the opposition. Ahmet Zogu also briefed him about the measures the Albanian government would take against them.

During this period, Turkey tried to continue its support to this country without interfering in Albania's internal affairs. A telegram came

from Turkey's embassy in Athens for the Ministry of Foreign Affairs regarding the opponents of the Albanian regime in Thessaloniki. This telegram contained encrypted information that it was part of a revolution in cooperation with Yugoslavia. Opponents of Albanian power were divided into two groups, and one group claimed to start by killing Ahmet Zogu and completing this within a period of four to five weeks. By decision of Prime Minister Ismet Pasha, on August 9, 1927, this information was submitted to the Government of Albania, which had been kept informed about developments with Ahmet Zogu.

Turkey also supported the training of Albanian aviation officers. Aviation School in Eskisehir would enable the training of 10 Albanian officers, as well as flight costs and possible damages during the training and upon Council of Minister's decision, is was agreed that the Republic of Turkey would pay for the training, based on the idea that it would further consolidate friendly relations between Turkey and Albania.

While Turkey was trying to develop with its own internal resources, unfortunately Albania started to pursue different policies by seeking foreign support. Some Albanian intellectuals and politicians had shown the lack of economic resources of the country as a result of these misguided policies.

Although political relations between Turks and Albanians had begun, trade relations, which would make these relations permanent, had not started. In its political relations with Turkey the Albanian government had hastily tried to solve the problems of Albanians in Turkey, while in its trade relations the priority was given to Italy. The Government of Albania had sent a delegation to start political relations with Turkey, but at the same time, it had sent another delegation to Italy to develop trade relations. This has made Albania dependent on foreign powers in the early stages of its independence. This dependence has become constant with treaties with Italy. Italy won the status of the most favorite in Albania.

On the agenda of both Albania and Turkey after signing of the three Treaties on December 15, 1923 was the establishment of trade relations between them. Despite the treaty signed with Italy on March 15, 1925, the Turkish Foreign Ministry ruled it would be useful to make trade agreements with Albania, given that it would contribute to political relations. To this end, before the signing of a trade agreement with

Albania, the Consulate of the Republic of Vlora prepared a comprehensive report on Albania's economic situation. Albania's economic structure in the 1921-1924 report and economic relations with other countries, particularly Turkey, were dealt with in detail. The information in this report was intended to give direction to the treaty to be concluded with Albania.

Albania's policy toward Turkey had no priority for developing economic relations. The reason for this initiative could be the development in Turkey's similar economic conditions and Albania probably thought it would not be able to secure loans from Turkey. As a result, Albania secured its independence, and later Turkey gave priority to solving the problems of the remaining Albanians in Turkey. In this period of history, Albania declared that it would enter into trade agreements with Turkey and faced Turkey's request for a trade treaty but did not sign the treaty.

As a result, instead of entering into a treaty with Turkey in this period, Albania made an agreement that allowed reliefs to Italy and this led to a trade agreement with another country being blocked.

Unhappy with the economic privileges, Italy moved to take the economic and political initiative towards Albania a step further and acted to intervene fully in the country. Albania was obliged to sign the Friendship and Security Package with Italy on November 27, 1926 in Tirana. This pact meant that Albania was politically and economically under Italian influence. The Tirana treaty raised concerns about Albania's territorial integrity in the Turkish public. While the signing of the Tirana Pact was discussed in the Turkish press, Italy's privilege in Albania started to become a dominant spirit, threatening the Balkan peace.

The proclamation of the Kingdom of Albania and the reflection on relations with Turkey

After Ahmet Zogu became president in 1925, the Kingdom was always on the agenda. In 1926, Italian Ambassador Aloiz Baron proposed to Zog to marry a girl from the royal Italian family and become the King of Albania, but Zogu did accept it. The rumors that Ahmet Zogu would become King were also published in the Turkish press. The Alliance's treaty, which came to Italy on November 22, 1927, further added the Kingdom's prediction in Albania.

Since Italy and the Balkans, and even some European countries were ruled by the monarchy regime, the outside world was accustomed to Kingdoms. Over time, Zogu, who received more support from Italy, made the country's internal environment ready for regime change, as he brought power into his hands and pushed the opposition back. On August 20, 1928, the people of Tirana and the surrounding region organized a great rally and demanded that the Albanian state crown be given to Ahmet Zogu as a sign of gratitude for his services to the country. Ahmet Zog was declared rescuer of the country and people greeted Zogu with banners with the inscriptions of president and King. Requests were also sent for Ahmet Zogu to become King. As a result, on August 30, 1928, the Albanian Parliament adopted a law that changed the regime and declared Ahmet Zogu "The King of the Albanians" on September 1, 1928.

On September 1, 1928, the Turkish Embassy in London, based on the central news agency "Telegraph" in Istanbul and in several newspapers stated that the news spread that Turkish President Mustafa Kemal would also become King. This fact, which does not reflect the truth, was rejected and with instructions from Ankara, the London Embassy published this statement in copies of Reuters Agency and Times, DailyTelegraph and Manchester Guardian on September 7, 1928. The Zog Monarchy was not recognized by the Turkish government. The reason was that the Republic of Albania's transition into the monarchy could be an encouraging opportunity for opponents of the Republican regime in Turkey. British press presenting King Ahmet Zogu as an example for Mustafa Kemal on one side caressed the egos of pro-Albanian monks and on the other, angered the Turks and the President of the Republic of Turkey.

Turkish Foreign Minister summoned Tirana's ambassador Tahir Lutfi Bey on 3 October 1928 and asked him to go to Ankara. The Turkish Ambassador moved Fuat Beu and on October 7 he left for Ankara never to return again. Gazi Mustafa Kemal, in an interview with the French newspaper "Petit Parisien" on October 8, 1928, stated *"... this is to be accepted? No, no, I will never recognize the King; maybe the whole world will confirm it. What, I will not acknowledge the Kingdom of that man."*The Albanian Foreign Minister inviting Fuad Beu to the ministry on October 20, 1928, regarding the King of Albania, expressed his dissatisfaction with the use of words such as "that man." The minister

also demanded that the Republic of Turkey recognize the Kingdom but stressed that it did not matter to them even if they did not recognize it. He also demanded that the Turkish government send an explanation to the Turkish press that this statement did not come from official sources. But the statement expected by Albania's Foreign Minister was not issued and Mustafa Kemal Pasha maintained his determination on this issue.

Mustafa Kemal Pasha thought that even if the people, parliament, government, and even Zog's closest kin would offer him the Kingdom, he should not accept the Kingdom and resist these pressures. This worsened things and created disappointment in Tirana. Albanians hoped that a rebuke would be released as they had requested and that the embassy would return. However, as the envoy did not return, Gazi Mustafa Kemal and the Turkish media continued their criticisms against Ahmet Zogu. Albania then responded without delay and the Albanian government closed its embassy in Ankara as the first reaction.

The Albanian Consulate in Istanbul was closed in 1930 and all employees were forced to return together with the Istanbul Consul, Mr. Neziri. Later, Albania appointed Asaf Beu, who served as charge affairs in Ankara for the Italian consulate in Istanbul. The Kingdom of Albania, in defending the rights and interests of Albanians in Turkey, thus chose to trust the Italian state. In the same period, the official relations between Albania and Turkey did not cease fully, because even though Turkey withdrew its ambassador, it continued to keep the embassy open at the level of charge d' affairs.

In the coming process, Turkey's failing to recognize the King created different reactions among monarchists and republicans in Albania. One of the Albanian traders had One of the Albanian merchants had taken different dresses from Gazi Mustafa Kemal Pasha from Istanbul and had printed some posters with Turkish commanders as well as photographs with the Izmir Kuva-yi emblem showing signs of liberation and salvation and he began to show them on his shop windows. A journalist had observed huge sale of them among Albanians and had criticized these photographs, which according to him, were foreign to Albanian history and nationality. Thereafter, by an order published in the newspaper of the Ministry of Interior of Albania, such photographs were confiscated when found in shops, cafes and other public places. Also, since September 11, 1928, the entry of Turkish newspapers in

Albania was also prohibited by parliament. Reactions to Turkey and Mustafa Kemal Pasha in Albania did not remain so.

The book with the historic speeches held by the President of the Republic of Turkey, Mustafa Kemal Pasha, in 1927 was translated and published in the newspaper "New Century" in Durrës and its publication had started in the last days of 1928. People showed interest and the newspaper significantly increased its sales in a few days. The Albanian government banned the publication this article because they felt worried. The pro-monarchy in Albania criticized Mustafa Kemal for not recognizing the King and the monarchy. Opponents of the King and of the Albanian monarchy began to disseminate propaganda saying that they had the support of Turkey and Mustafa Kemal, who supported the non-recognition of the Albanian King. The interest of the Albanian pro-Republicans and intellectuals against Mustafa Kemal had increased.

To regulate Turkish-Albanian relations, King Zog requested the assistance of the Italian Minister of Foreign Affairs. The interruption of the diplomatic relations between Turkey and Albania has raised concern in Rome, as well as in Tirana. Musolini hosted a visit for the Turkish Minister of Foreign Affairs, Teuvfık Rüştü in Rome and requested that he recognize the Kingdom of Albania. Nevertheless, all the attempts of the Italian diplomacy and Mussolini's efforts to make Turkey recognize Zog failed, due to the persistent determination of Mustafa Kemal.

Interruption of Turkish-Albanian political relations

After Turkey lowered relations with Albania to the level of charge d' affairs, Albanian state leaders stripped the emissaries of Turkey, alas charge d' affairs, off the diplomatic relations. This behavior had intensified that much that charge d' affairs, diplomats and civil servants working at the Turkish embassy in Tirana were always treated worse than diplomats from other countries and the Albanian government no longer invited them to any official events. The leaders of the Albanian state with Italy's help also tried to close the Turkish Embassy.

The Albanian government secretly published offensive articles on Turkey in "Besa" newspaper. After receiving the news that a group of people would protest the in front of the Turkish Embassy in Tirana with slogans like "We do not want the ambassador of a state that does not

know our king", it was immediately reported to Ankara and the Turkish Ministry of Foreign Affairs gave clear instructions to the charge d' affairs to maintain no official contact with the Albanian government in Tirana, and in no way respond to these protests and slogans.

Although Albanians did not cease official relations with Turkey's High Commissioner, they did not have other diplomatic meetings and were not invited anywhere, thus remaining in Tirana merely as observers.

Despite the promptings of Albania and Italy, Mustafa Kemal Pasha and the Turkish government, by keeping the embassy in Tirana open, had the opportunity to evaluate the developments in Albania directly by means of observations by their embassy staff. The other reason for keeping the Turkish Embassy in Tirana open was the hope that Albania would join the Balkan community, which was to be established in the future.

Turkey and Albania at the Balkan Conference

From the beginning, Mustafa Kemal wanted the Balkan countries to survive as national states, to be independent with all their rights, and released from the games of the imperialist states. As a result, he believed that the Balkan countries, which had lived and coexisted for centuries, must have a strong alliance and even unity. Mustafa Kemal, on the one hand, tried to prevent the disputes between the Balkan countries among each other, and on the other hand made an effort to unite the Balkan nations and its peoples.

What also had an effect was Italy's economic and political influence in Albania and the expansion of Mussolini's policy using concepts like "Great Italy, our Sea, the Mediterranean" on the eve of Balkan alliances going towards the 1930s. Italy began to pursue a re- expansionist and aggressive measure in the Mediterranean, and Turkey's and Greece's efforts were concentrated towards resolving the problem of population exchange and other disputes between them and these issues brought about the Balkan conferences.

In the period when the Balkan Conference and its alliances were on the agenda, Italy's annual financial assistance to Albania was inadequate. In addition, Albanian nationalism started to resist Italian colonialism by giving the expected reaction. The Young Albanians' organization and

the National Union party brought a strong opposition to Italy. King Zog, who perceived the mistake of Italian politics, started directing all the initiatives against Italy, both domestically and abroad, starting from Turkey and throughout the Balkans. He began the resistance, renewing the five-year Pact, which expiration date was approaching, in Tirana. As a result, Albania decided to participate in the Balkan Conference.

a- **Turkey and Albania at the first Balkan Conference**

The First Balkan Conference was held in Athens from 5 to 12 October in 1930 and the conference was joined by Turkey, Bulgaria, Albania, Yugoslavia and Romania.

The Balkan Conference convened at a time when the King of Albania, Zogu and the country's party made efforts to rescue the country from Italian fascist influence, and the Tirana Pact was close to its expiration date. For this reason, King Zogu saw this Conference as an opportunity to consolidate his political independence and to explain to other countries the ill-treatment Albanians in Greece and Yugoslavia were facing. The Albanian delegation claimed that the number of Albanians outside the Albanian national borders was as large as in the territory of Albania. At the conference, together with Bulgaria they included the minority issue on the agenda and was accused of acting together with Bulgaria in relation to this topic.

The delegations of Albania and Yugoslavia constantly argued during the conference due to the relations between Albania and Italy, as well as on the issue of minorities. According to the Albanian delegation, Turkey had been a Major factor that saved Albanians from staying between two fires. These statements by the Albanian delegation are very important. This development can be seen as a resumption of Turkish-Albanian relations for a later stage.

b- Turkey and Albania at the second Balkan Conference

There was a broad discussion going on in Albania on whether the Albanian delegation was to participate in the Second Balkan Conference in Istanbul, or not. The opposing team had asked the Albanian delegation, led by Mehmet Konica, whether they really should attend a conference in a country that did not recognize Albania and still considered it as

the territory of its own country. According to the opposition groups, Albania's participation was unimaginable because the First Balkan Conference did not solve the problem of a million Albanians outside Albania. But, King Zog was not of the same idea where, according to him, this conference could serve to improve Turkish-Albanian relations and gave the delegation instructions to try and redress relations at the Balkan Conference in Istanbul, together with the Turkish delegation. King Zog hoped that relations would improve and if the possibility of recognizing the monarchy was felt and gave instructions to the Albanian delegation to go to Ankara; otherwise, they would have to return to the country.

The Second Balkan Conference convened on October 20, 1931 in Istanbul with the participation of six Balkan states. The Albanian delegation continued to hold the minority issue on the agenda. The Yugoslav delegation also accused Albania of trying to prevent the Balkan union with Italy's support. The Albanian delegation conveyed warm messages to Turkey at the Balkan Conference. One of the creators and defenders of the idea of the Balkan union, Mustafa Kemal Pasha, thought that there should be unity of all Balkan states. The lack of a direct relationship with the Albanian king, as the only one not to have established relations with among the Balkan state leaders, he considered a barrier before the Balkan union. He talked about removing this obstacle at the Balkan Conference in Turkey and saw the Conference as an opportunity for correcting relations between Turkey and Albania. According to Mustafa Kemal Pasha, the Balkan union was the ideal for all issues and this was a goal to be achieved. To achieve his goal, even though he thought that the King of Albania had betrayed his people by accepting to be king, he did not differentiate him from the other Balkan heads and sent him a telegram.

The Zog government was very pleased that in the telegram sent by Mustafa Kemal Zog he was addressed as King Zog, and the Albanian government considered this a full acceptance of King Zog. The Albanian press began to exercise pressure to the government to reopen the embassy in Turkey. Meanwhile, Britain had at first criticized Mustafa Kemal for failing to recognize the regime of the kingdom in Albania and even claimed that Mustafa Kemali would become king. After Mustafa Kemal Pasha's telegram, there was an increased interest for the representative of Turkey in Tirana, both by the King of Albania and among other leaders.

The Turkish emissary, who until then had not been accepted anywhere due to the lack of official recognition of the kingdom and had almost been imprisoned inside the embassy building, began to be accepted at the highest levels, following the exchange of mutual telegrams.

THE SECOND PERIOD OF THE RELATIONS BETWEEN THE REPUBLIC OF TURKEY AND THE KINGDOM OF ALBANIA (1931-1938)

Re-establishment of political relations

Albanian Foreign Minister Xhafer Villa invited Turkey's Emissary to Tirana to the ministry and presented him with King Zog's intention to delegate the charge d' affairs to the General Consulate in Skopje, Xhavit Leskoviku, as a plenipotentiary delegate to Turkey and as ambassador. Consequently, Xhavit Leskoviku, who, while studying in Turkey, had served in the Turkish Army, was appointed ambassador. On May 14, 1933, the Albanian Ambassador, Xhavit Bey, presented credentials to the President of Turkey, Mustafa Kemal Pasha. About a year after Xhavit Bey began his mandate, Mustafa Kemal appointed Secretary General of the Presidency Rushen Eshref Bey as ambassador to Tirana to show his interest in the Albania that was left out of the Balkan Pact and the opportunity to include the country in the Balkan Pact.

Mustafa Kemal assured that the Balkan Pact would protect Albania's borders even if Albania did not enter it, and thus gave the message that relations would continue even if Albania did not enter the pact. On April 18, 1934, the King of Albania Zogu hosted the Turkish Ambassador in Tirana Rushen Eshref in his palace and that was the first time he hosted a Turkish ambassador since he was proclaimed King.

Political relations between Ankara and Tirana seemed to be normal in 1934. The Albanian government, citing the budget as a reason, decided to close its embassy in Turkey. Based on this decision, the jobs of the Ankara Embassy would be carried out by the Albanian embassy in Athens. The Turkish Ambassador, reporting this case to Ankara, emphasized that the Albanian Government had decided to open new embassies in Germany, Austria, Czechoslovakia and Lithuania and that it was more likely because Albanians wanted to emerge from the Balkan

Pact than for budgetary reasons. Apart from the Ankara Embassy, Albania also closed the embassy in Sofia for the same reasons and so the Albanian ambassador in Athens would be responsible for the Republic of Turkey, and the Ambassador in Belgrade for the Bulgarian Kingdom. The closure of the Albanian Embassy in Ankara for budgeting reasons was well -understood by Turkey.

On October 15 1934, Ruşen Eşref Bey who was in the Tirana Embassy was appointed ambassador to Athens. He was replaced by the famous writer, Manisa's MP, Jakup Kadri Karaosmanoğlu, and his appointment was approved by President Gazi Mustafa Kemal on October 23, 1934. Jakup Kadri Bej handed the credentials to the King on 12 December 1934.

As known, on May 9, 1936, Italy annexed Abyssinia. When Italy invaded Abyssinia, and the public interest was on Italy's attacks in Abyssinia, King Zog had the opportunity to remove his opponents to further strengthen his power and during this period, he underwent extensive scrutiny against the people he had identified as enemies in the country. During this period of turmoil, Ambassador Jakup Kadri Bey was asked for help and this is a testimony of the credibility of the Albanian people towards Turkey. Increasing requests for assistance to Jakup Kadri Bej, including ambassadors to Turkey, Nuretin Vlora and Kemal Vrijoni, the ambassador asked a close relative to the king that the arrested people were released upon the condition that they would never return to Albania. 20 days after Jakup Bej's request, King Zog issued an amnesty for them.

The impact on the Turkish-Albanian relations of the marriage of Abdul Hamid the Second's son, Abdi Efendi to King Zog's sister, princess Sanija

When he studied in Istanbul, King Zog had sympathy for the Ottoman sons based on the goodness of Abdulhamid the Second. Because of this sympathy, the king wanted to include Orhan Wahid and Abid Efendi in his family. For this reason, he engaged Abid-Eph'i'uf to Princess Sanija, and Orhan Efendi to Princess Myze. Orhan Efendiu broke the engagement, but Abid-Efendi married. M. Orhan Efendi remained in Tirana despite breaking off the engagement and became King Zog's lieutenant with the rank of captain and one of the king's closest people.

Turkish Foreign Minister Tevfik Rüştü Aras gave a great political meaning to the wedding and on January 12, 1936, he ordered the embassy to immediately leave Tirana. According to the Turkish Foreign Minister, this movement of King Zog could lead the Ottoman kingdom to reign in the Balkans, because the King of Albania was alone, and one of the grandchildren of Abdulhamid II had become an heir for the throne of Albania.

The Turkish Foreign Minister informed the ambassadors of the Balkan countries that not only the Republic of Turkey but also the Balkan Treaty (unity) could also be damaged and there could be political upheavals. Subsequently, the embassies of Yugoslavia, Romania and Greece in Tirana were instructed to not attend the wedding or finding any diplomatic justification to abandon it immediately. The king has however not invited the Turkish ambassador to his wedding to avoid putting him in a difficult situation. But members of the Balkan Pact with Turkey's bid against the wedding took a common stance. No ambassadors or foreign diplomats attended the wedding party other than the Italian Embassy representative. King Zog asked those who did not attend the marriage to return to their homes.

After the young couple got married, they made their first visit to Rome and they were well received there. The Ankara government also thought that this marriage was done with Italy's blessing. In fact, Italy wanted to take Abid Efendi's plans and carry them out in Southwest Anatolia. The Greek media felt that this would weaken Turkey and instead strengthen the opposing powers and that this marriage was a trap set up by the Great Powers and Turkey protested because it was called a move against the independence of the Republic. Turkey's reaction to this marriage came with the withdrawal of its ambassador Jakup Kadri Karaosmanoglu, while the government of Zogu attempted to hide ambassador's leaving from the local public.

Ataturk described this marriage as a plot of Italy to revive the Ottoman Empire and in this regard clearly expressed the seriousness of this situation for Turkey. With this marriage, consciously or not, King Zog and his family broke off the Turkish-Albanian relations again. This marriage and Albania's re-placing itself under Italy's influence made Albania shift even further away from the Balkan pact and the relations between Albania and Turkey did not develop to the expected level until Ataturk's death. Structural political change and different political

regimes in Albania and Turkey could be the other important reason why the relations between the two countries did not reach the desired level.

However, Prime Minister Mehdi Frashëri insisted on efforts to improve Turkish-Albanian relations again worsened once again because of the wedding. Ali Türkgeldi was appointed by decree, dated December 10, 1936 as the first-class ambassador to Tirana. However, Ambassador Ali Türkgeldi in the position of ambassador began to use an inappropriate language for an Ambassador and a civil servant in his correspondence, and when the Ministry of Foreign Affairs was concerned about this situation, on December 14, 1937 with an encrypted telegram the Minister requested the ambassador's resignation. Decree, dated January 19, 1938 issued by the center of the Tirana Embassy appointed Hulusi Fuad Tugay to replace Ali Türkgeld.

Albania closed its embassy in Ankara in 1934 due to budgetary constraints and could not appoint an ambassador in its last three years. During that time, B. Asaf Cacula made great efforts to develop relations between the two countries preparing for when there would be budgetary opportunity and among the first embassies to be opened in foreign countries was the embassy in Turkey, where he was appointed as ambassador to Turkey in 1938. B. Asaf Cacula has completed his education in Turkey, loved Turkey and spoke beautiful Turkish just like a Turk. Asaf Caculi served as ambassador and embassy chief before the Albanian embassy in Ankara closed.

Reflections on Ataturk's death in Albania

Ataturk's death also caused great sadness in Albania. The news on the death of the President of Turkey, Mustafa Kemal Ataturk, was broadcast in the official news on the evening of November 10, 1938. The news deeply saddened the statesmen, intellectual circles and the people. The flag at the Ministry of Foreign Affairs was flying at half-staff and on November 11, the King's Adjutant (General Seregg), the Prime Minister, all members of the government, many MPs, representatives of foreign missions in Tirana, soldiers, civilians, community leaders, senior ministry officials and representatives of the elite of the capital city paid consolation visits to the Embassy of Turkey. Apart from the visits by representatives of many countries, many people sent telegrams and consolation letters to the Turkish Embassies. The Heads of the Communes sent consolation

telegrams to the Embassy in Tirana, expressing the pain their people felt for the Turkish people. When the news on Ataturk's death broke, the Ministry of Foreign Affairs, the Ministry of Interior and the Kingdom's Intelligence Bureau issued instruction that Ataturk's photographs were published in the newspapers and articles were written about his life and works, avoiding exaggerations.

Regardless of the reforms undertaken in Turkey under Ataturk's leadership, which were closely followed in Albania, the political and economic relations between the two countries were not at the expected level. Seeing the benefits of the reforms in Turkey, the leaders of the time tried to implement the same novelties in Albania. Even though King Zog had always told the Turkish representatives that he admires Ataturk's reforms, he had not perceived the liberating spirit of the reforms or that the fact that progress came from local resources and this is shown in his actions.

As a result, it can be inferred that during Ataturk's period, the relations between Turkey and Albania had not reached the expected level. It can be said that the main reason for that is the different approaches that the two countries followed in the independence wars. Turkey won its independence due to the liberation war, whereas Albania, with the support of Austria and Italy which sought to dominate in the Adriatic and prevent the formation of the Great Serbia.

Even after Albania gained independence, it continued its tradition to ensure foreign support like during the independence process. With Austria coming out of the First World War with a defeat, Albanians signed treaties for defense and economic and political security, thus handing the country over to Italy with their own hands. Albania's reliance on Italy and the perception of relations between Turley and Albania as an expansionist and threatening enlargement during Ataturk's period, within this process, have not been developed at the expected level.

TÜRKİYE-ARNAVUTLUK İLİŞKİLERİ (1923-1938)

Dr. Bülent AKYAY

Sayın Başkan,
Sayın Protokol,
Değerli Konuklar,

Konuşmama başlamadan önce bu sempozyumun düzenlenmesinde başta Alsar Vakfı Başkanı Mehdi Gurra Beyefendi olmak üzere tüm emeği geçenlere teşekkür ederim. Konuşmamda "1923-1938 yılları arasındaki Türkiye Arnavutluk İlişkileri"ne sürem yettiğince değinmeye çalışacağım.

1923 Yılında Türkiye-Arnavutluk Siyasî İlişkileri

Arnavutluk Osmanlı idaresinden ayrıldıktan sonra Türkiye'de binlerce Arnavut kökenli insan kalmıştı. Bunların yanı sıra özellikle Yunanistan ve Yugoslavya'nın baskısıyla Yunanistan'dan, Makedonya'dan ve Kosova'dan göç etmek zorunda kalmış olan Arnavutlar da Türkiye'ye gelmeyi tercih etmişlerdi. Arnavutluk Hükümeti, hem Türkiye'deki Arnavut vatandaşların sorunlarını çözebilmek ve hem de etkilendikleri Türk İstiklâl Savaşı sonucu yeni kurulan Türkiye ile siyasî ilişkileri düzenlemek amacıyla harekete geçti.

1923 yılının Haziran ayı ortalarında Arnavutluk'un Belgrad temsilcisi, Türkiye'nin Belgrad'daki temsilcisine Tiran Hükümeti'nin Ankara Hükümetiyle ilişki kurma talebini iletti. Türk temsilci de Ankara'dan olumlu görüş aldıktan sonra cevabını Arnavut temsilciye bildirdi. Sonrasında Türk Hükümeti, iki devlet arasında siyasî ilişkilerin

başlaması için Arnavut Hükümeti'nden Ankara'ya heyet göndermesini beklerken Arnavutluk Hükümeti de Türkiye ile siyasî ilişkilerin kurulması hazırlıklarına başladı.

Arnavutluk Hükümeti, Türkiye ile diplomatik ilişkileri kurmak için Arnavutluk Meclis Başkanı Eşref Bey (Frashëri) başkanlığında, Dışişleri Bakanı Genel Sekreteri Cafer Bey (Villa) ile Nezir Bey'den (Leskovik) müteşekkil bir heyet oluşturdu. 17 Ekim 1923'te İstanbul'a gelen bu heyet, Türk makamları ile birlikte İstanbul'da yaşayan çok sayıda Arnavut kökenli vatandaş tarafından karşılandı. Heyet 23 Ekim'de trenle Ankara'ya hareket etti. Oysa, Ankara'da henüz siyasî rejim meselesi çözülebilmiş değildi. Bu ortamda hükümet krizinin baş göstermesi ve Dışişleri Bakanı İsmet Paşa'nın rahatsızlığı yüzünden henüz bir Türk heyeti oluşturulamamıştı. Hal böyle olunca Arnavutluk heyeti de geçen süre zarfında ikili görüşmelerle Arnavutluk tezlerini anlatmaya çalıştı.

Arnavutluk heyet başkanı Eşref Bey (Frashëri), Başbakan Fethi (Okyar) Bey'e geliş amaçlarını iki devlet arasında diplomatik ilişkilerin kurulması ile İstanbul'da bulunan Arnavutluk konsolosluğunun tanınması ve ayrıca Türkiye'de bulunan Arnavutların Arnavut vatandaşı olarak kabul edilmesi olarak özetledi. Fakat Arnavutluk heyeti, Fethi Bey'den vatandaşlık meselesinde istediği desteği bulamadı. İki ülke arasında diplomatik ilişkilerin başlayabilmesi için Türk Hükümeti'nin bir dostluk antlaşması imzalanması ön şartının vazgeçilmez bir ilke olduğu hatırlatıldı. Arnavutluk heyeti, diplomatik ilişkilerin kurulabilmesi için dostluk antlaşması yapılmasında sakınca görmedi. Heyetin bu görüşmeleri Türkçe olarak yaptığı da belirtilmelidir.

Arnavutluk heyeti, Balkan Savaşları öncesi Arnavutluk coğrafyasından Türkiye'ye gelenler ile güney Arnavutluk'tan Yunanistan baskısı ile Türkiye'ye göç eden mübadil Arnavutların Arnavutluk vatandaşı kalması konusunda ısrarcı davrandı. Arnavutluk Başbakanı Ahmet Zogu, 31 Ekim 1923 günü cumhuriyetin ilânı ve Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın cumhurbaşkanı seçilmesi dolayısıyla Başbakan Fethi Bey'e bir kutlama telgrafı gönderdi. 1 Kasım 1923 günü Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı olan İsmet Paşa ise aynı gün Arnavutluk heyetini kabul etti.

Ankara'da bulunan Arnavutluk heyetiyle bir dostluk antlaşması, bir ikamet sözleşmesi ve tâbiiyet meseleleri hakkında bir antlaşma düzenlenmesi için Türk heyeti oluşturuldu. Heyetler arasındaki konferans 10 Kasım 1923'te başladı. Görüşmelerde dostluk antlaşması kabul edildi. İkamet Sözleşmesi'nin esasları belirlendi. Ayrıca, tâbiiyet meseleleri üzerinde de duruldu.

Görüşmelerde dostluk ve ikamet antlaşmaları sorunsuz olarak tamamlanmış, sadece imzalanmaları kalmıştı. Ancak tâbiiyetle ilgili anlaşmazlık Arnavutluk heyetinin görüşmelere ara vermesine sebep oldu. Arnavutluk heyeti, Arnavutluk'tan gelenlerin ve Türkiye'de ikamet eden Arnavutların Arnavut vatandaşı kabul edilmesinde ve tekrar Arnavutluk vatandaşı olmak isteyenlere seçme hakkı tanınmasında ısrar etmişti. Gazeteciler, Arnavutluk heyetinin ısrarının sebebini sorduklarında Türk Heyet Başkanı Şükrü (Kaya) Bey Arnavutluk heyetinin seçme hakkına sahip kimselerin Türkiye'de askerlik hizmetine alınmasına heyetin karşı çıktığını ifade etmiştir.

Arnavutluk heyetinin tâbiiyet konusunda bu kadar aşırı hassas davranmasının sebebi Türkiye'de ve İstanbul'da yaşayan Arnavutların eğitim, kültür ve ekonomik olarak daha vasıflı ve donanımlı olmalarıdır. Heyet, Türkiye'deki Arnavutların mevcut konumlarını muhafaza ederek Arnavutluk'a katkı sağlamalarını bekliyordu. Bununla birlikte Arnavutluk heyeti, Arnavutluk'a dönme hakkını kullanacak olan Arnavutların Türkiye'de kaldıkları süre boyunca askere alınmamaları için de direndi. Türkiye ise kimden ve nereden gelirse gelsin bu tür yaptırımlar için taviz vermek niyetinde değildi.

Arnavutluk heyeti, yeni bir girişimde bulundu ki buna göre askerlik yaşına gelmiş Arnavutlar, seçme hakkını hemen kullanırken Arnavutluk vatandaşlığını seçenler de hemen Arnavutluk'a döneceklerdi. Türkiye'de kalma tercihini kullanacaklar ise askere alınabileceklerdi. Arnavutluk heyetinin bu teklifine olumlu cevap verildi. Antlaşmalar, 8 Aralık 1923 günü İstanbul'da imzalandı ve ardından heyet İstanbul'dan ayrıldı. Türk tarafı da antlaşmaları 15 Aralık 1923'te imzaladı.

Türkiye-Arnavutluk Dostluk Antlaşması

İlk dostluk antlaşmasını Lozan'da Polonya ile imzalamış olan Türkiye, cumhuriyet ilân edildikten sonraki ilk dostluk antlaşmasını da Arnavutluk ile imzalamış oldu. Arnavutluk da ilk dostluk antlaşmasını Türkiye ile imzalamıştır.

Türkiye-Arnavutluk İkamet Sözleşmesi

Türk vatandaşlarının Arnavutluk'ta, Arnavutluk vatandaşlarının Türkiye'de ikamet şartlarını düzenleyen sözleşmedir.

Türkiye-Arnavutluk Tâbiiyet Antlaşması

Arnavutluk arazisi halkından olan ve antlaşma yürürlüğe girdiğinde Arnavutluk Devleti arazisinde ikamet edenler, Arnavutluk Devleti vatandaşı kabul edilecektir. Antlaşma yürürlüğe girdiğinde Arnavutluk Devleti arazisinden olup da Türkiye'de ikamet edenler ise Türk vatandaşı kalacaklardır. Arnavutluk tâbiiyetine geçecekler, antlaşmanın yürürlüğe giriş tarihinden sonraki bir yıl içinde Türkiye'de bulunan malvarlıkları ile gayrimenkullerini ellerinden çıkarmaya, bütün borçlarını ödemeye ve her türlü ilgilerini keserek bir daha dönmemek üzere Türkiye'yi terk etmeye mecbur kılınacaktı.

Türkiye ile Arnavutluk heyetleri arasındaki görüşmelerin sonucunda 15 Aralık 1923'te dostluk antlaşması, ikamet ve tâbiiyet sözleşmelerinin imzalanması ile Türkiye-Arnavutluk siyasî ilişkilerinin hukukî çerçevesi oluşturuldu.

Türkiye'de Cumhuriyet'in İlânının Arnavutluk'taki Tesirleri

Arnavutlar, Kurtuluş Savaşı'nda olduğu gibi Türkiye'deki gelişmeleri savaş sonrasında da izlemeye devam etmişlerdi. Lozan Antlaşması'nın imzalanmasından hemen sonra 1 Ağustos 1923 tarihinde Arnavutluk Millî Fırka Reisi Elbasan eşrafından Mahmut Paşazade Akif Paşa, TBMM Başkanı Mustafa Kemal Paşa'ya Viyana'dan çektiği telgrafta Lozan zaferini tebrik etmişti.

Türk Cumhuriyeti Devleti'nin kuruluşu safhasında Arnavutluk'ta rejim sorunu henüz çözülememişti. Bu yüzden Türk İstiklâl Mücadelesi'nden ilham alan Arnavutlar, Türkiye'deki rejim değişikliğine farklı fikrî tartışmalar boyutundan yaklaştılar. Cumhuriyet yanlıları ile monarşistler Türk inkılâp hareketini referans alırken, bunların dışındakiler cumhuriyetin ilânı ile saltanatın kaldırılmasını eleştirdiler.

1923-1928 YILLARI ARASINDA TÜRKİYE CUMHURİYETİ-ARNAVUTLUK CUMHURİYETİ İLİŞKİLERİ

Emperyalist işgallere karşı TBMM Hükümeti, bir yandan kendi bağımsızlık mücadelesini verirken öte yandan Arnavutluk'un bağımsızlık mücadelesine de destek olmaya çalıştı. Bu destekte tarihî ve kültürel yakınlığın yanı sıra Yunanistan'ın her iki ülkede işgalci olmasının da önemli payı bulunmaktadır.

Türkiye'den Arnavutluk'a önce Eylül 1920'de Arnavut kökenli Albay Hamdi Bey gitti. Albay Hamdi Bey, beraberindeki heyetle Arnavutluk'a gelir gelmez Başbakan Süleyman Fehmi Bey ile birlikte çalışmaya başladı ve Arnavut Ordusunun Başkumandanı (Genelkurmay Başkanı) oldu. Daha sonra Arnavutluk Hükümeti Albay Selahattin Saip Bey'e Savunma Bakanlığı görevini teklif etti. Selahattin Saip Bey de TBMM Hükümeti Başkanı Mustafa Kemal Paşa'nın onayı ve talimatıyla bu görevi kabul ederek 1921 yılı Ocak ayının başında Arnavutluk'a gitti. Sonradan Shkoza soyadını alan Selahattin Bey, düzenli Arnavutluk ordusunu kurdu ve ordunun temel kanunlarını belirledi. Arnavutluk'a bu dönemde Türkiye'den Selahattin ve Hamdi Bey'in dışında birçok Arnavut kökenli asker ve sivil memur da gitti. Selahattin Bey ve Türkiye'den giden diğer asker ve memurlar vasıtasıyla Arnavutluk'un bağımsızlık mücadelesi daha da hızlanmıştır.

Anadolu ve Arnavutluk'ta aynı dönemde işgalci olan Yunanistan, Türkiye'den Arnavutluk'a memurların gitmesinden her ortamda şikâyetçi olmuş ve bu memurları "Kemalin memurları" olarak adlandırmıştı. Selahattin ve Hamdi Beyler tarafından oluşturulan düzenli Arnavut ordusu, Sırp ve özellikle Yunanistan sınırlarında

önemli faaliyetlerde bulununca Yunanistan, Arnavutluk sınırında daha fazla kuvvet bulundurmak zorunda kaldı. Bu süreçte eğer Yunanistan, Türkiye ve Arnavutluk'ta başarılı olsaydı, her iki ülkedeki işgalini kalıcı hale dönüştürecekti. Mustafa Kemal Paşa, bu tehlike konusunda Arnavutluk Hükümeti'ni ikna edebildiği için Arnavutlar, hem kendi cephelerini kuvvetli tuttular ve hem de Anadolu'daki mücadeleyi kendi mücadeleleri gibi takip ettiler.

Anadolu'daki İnönü Savaşlarının zaferi, Arnavutluk'ta da coşkulu bir şekilde kutlanmış ve Arnavutlar, Yunanistan'ın kendi ülkelerinde de mağlup olabileceğine inanmaya başlamışlardı. 1921 Sakarya Savaşı'nın zaferi ise İslam âleminde olduğu gibi Arnavutluk'ta da Türk halkı gibi içtenlikle kutlandı. Sakarya'da Yunanlıların yenilgisini gören İngiltere, Türkiye politikasında yumuşamaya başladığı gibi Arnavutluk plânlarında değişiklik yapmak zorunda kaldı ve Yunanistan'ın Arnavutluk'tan çekilmesi gerektiğini ifade etti. Yunanistan, İngiltere'nin bu kararına direnemedi. Böylece TBMM Hükümeti ile Arnavutluk arasındaki işbirliğinin sonucu olarak Yunan işgali, her iki ülkede de kalıcı hale dönüşemedi.

1923 Lozan Antlaşması ve Arnavutlar

Türk İstiklâl Mücadelesi sonucunda 20 Kasım 1922'de Lozan Konferansı toplanmıştı. Başlangıçta Lozan Konferansı'na davet edilmeyen Arnavutluk'un daha sonra Osmanlı Devleti'nin borçlarının görüşüldüğü komisyonlara katılması kararlaştırıldı. Arnavutluk'un bu oturumlara katılmasıyla TBMM Hükümeti heyeti ile Arnavutluk Hükümeti heyeti uluslararası bir toplantıda ilk kez bir araya gelmiş oldular.

Türkiye Cumhuriyeti ile Arnavutluk Hükümeti arasında 15 Aralık 1923 tarihinde imzalanan antlaşmalarla iki ülke arasındaki siyasî ilişkilerin hukukî çerçevesi belirlendi. Fakat bu antlaşmalar, her iki ülkenin meclislerinde onaylanmadığı için yürürlüğe giremeyince Türkiye-Arnavutluk siyasî ilişkileri başlayamadı. Yeniden bağımsızlığını kazanan Arnavutluk, iç istikrarını sağlayamadığı gibi rejim meselesini de çözüme kavuşturamamıştı. Ahmet Zogu'nun 13 Aralık 1924'te Arnavutluk'a geri dönerek darbe ile iktidarı ele geçirmesinden sonra Arnavutluk Meclisi,

21 Ocak 1925 günü oy birliğiyle cumhuriyeti ilân etti. 31 Ocak 1925'te yapılan seçimler sonucunda Ahmet Zogu 7 yıl süreyle cumhurbaşkanı seçildi. Ancak yetkileri tekeline almış olan Ahmet Zogu, krallık yönetimine yakın bir idare kurdu.

Ahmet Zogu'nun Cumhurbaşkanı seçilmesinden sonraki süreçte Arnavutluk'ta iç istikrar sağlanabildi ve hükümet, dış politikaya yönelebildi. Bunun sonucu olarak, Türkiye ile Arnavutluk arasında 15 Aralık 1923'te imzalanmış antlaşmaların Arnavut meclisi tarafından onaylanacağını Türkiye'ye bildirildi ve Türkiye-Arnavutluk resmî (siyasî) ilişkilerinin başlamasının önü açıldı.

İmzalanan antlaşmalar onaylanıp teati edildikten sonra dostluk antlaşmasının ikinci maddesine göre iki ülke karşılıklı konsolosluklar ve elçilikler açabilmek için harekete geçti. Türkiye Cumhuriyeti, 24 Temmuz 1925'te Arnavutluk'un liman şehri olan Avlonya (Vlora)'da daha çok ticarî ilişkileri düzenleyecek olan bir Türk Konsolosluğu açtı. Avlonya Konsolosu olarak da 19 Haziran 1926 tarihli kararname ile Apdülahat Bey (Akşin) atandı. Avlonya'da konsolosluk açılmasından kısa bir süre sonra da Tiran'da elçilik açılarak Tahir Lütfi Bey, Türkiye'nin ilk Arnavutluk elçisi olarak atandı.

Tiran'da Türk Elçiliğinin kurulması ve Türkiye'nin temsil edilmesi, Arnavutluk halkı arasında da çok olumlu karşılandı. Özellikle Arnavutlar bu gelişmelerden o kadar etkilenmişti ki Türk elçi itimatnamesini sunarken cumhurbaşkanlığı konağının önünü kalabalık bir halk kitlesi çevirmiş ve Türkiye elçilik heyetinin geçişini beklemişti.

Arnavutluk Cumhuriyeti'nin ilk Türkiye elçisi olan Rauf Fitso ise, Mülkiye'den mezun olduktan sonra 1903-1906 yılları arasında Yanya Valiliğinde staj yapmış ve kaymakam unvanı almıştı. Koniçe (1906), Kangal, Himara (1909), Çamerya Margıllıç (1909) ve Kızılcahamam'da (1910) kaymakamlık yaptıktan sonra Kayseri Valiliğine tayin olmuştu. Rauf Fitso, Balkan Savaşları sonrasında Arnavutluk'a dönerek Arnavutluk İçişleri Bakanlığı Müsteşarlığı görevini yapmıştı. Arnavutluk Cumhuriyeti'nin ilk Türkiye elçisi Rauf Bey, 14 Şubat 1926'da İstanbul'a geldi ve birkaç gün sonra da Ankara'ya ulaştı.

Türkiye ile Arnavutluk Şehbenderlik (Konsolosluk) Sözleşmesi (1927)

Türkiye ile Arnavutluk arasındaki ilişkiler dostane bir şekilde geliştiği için iki ülke, kendi ülkelerinde karşılıklı konsolos kabulünü belirleyen ve başkonsoloslar ile vekillerinin hukuk, imtiyaz ve muafiyetleri ile yetkilerini belirleyen şehbenderlik sözleşmesi de imzalamaya karar verdiler. Sözleşme, Türkiye Cumhuriyeti'nin Tiran Orta Elçisi Tahir Lütfi Bey ile Arnavutluk Dışişleri Bakanı İlyas Bey (Viryoni) tarafından kararlaştırılarak 11 Temmuz 1927'de Tiran'da imzalandı.

Süreç içerisinde Arnavutluk Hükümeti bu sözleşmeyi onaylamakta geç kaldı. Daha sonra da 1 Eylül 1928 tarihinde Arnavutluk'ta krallık ilân edildiği için Türkiye-Arnavutluk ilişkileri kesintiye uğradı. Ancak 1931 yılından sonra ilişkilerin tekrar normalleşmesinin ardından Şehbenderlik Sözleşmesi beş yıl sonra yürürlüğe girebildi.

İtalya'nın Arnavutluk'u Nüfuzu Altına Alması ve Bu Durumun Türkiye-Arnavutluk İlişkilerine Yansıması

Türkiye, Arnavutluk siyasetini, bağımsız Arnavutluk'un sosyal hayatındaki reform çabalarına cesaret vermek ve bunları desteklemek olarak belirlemişti. Arnavutluk'u küçük kardeş olarak adlandıran Türkiye, kendi reformlarını gerçekleştirirken Arnavutluk'un ilerlemesini ve Zogu'nun gayretlerini de yakından izledi. Aynı dönemlerde Cumhurbaşkanı Ahmet Zogu da ülkesini Türkiye gibi içeride ve dışarıda gelişmiş ülkeler seviyesine çıkarmaya çalışmıştı. Cumhurbaşkanı Ahmet Zogu ve Arnavutluk halkı, Türkiye ve Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal'e karşı derin muhabbet ve hürmet hislerini her fırsatta ifade ederek gösterdiler. Ahmet Zogu, Türkiye ile yakınlığını sürdürmeye de özel bir gayret sarf etmişti.

Arnavutluk Cumhurbaşkanı 29 Temmuz 1926'da Tiran Elçisi Tahir Lütfi Bey ile görüşmesinde İtalya'da bulunan Arnavut rejim muhaliflerinin Arnavutluk'ta bir isyan çıkararak hükümeti devirip son halife Abdülmecid Efendi'nin oğlu sabık Osmanlı Şehzadesi Ömer Faruk'u Arnavutluk tahtına geçirmek üzere faaliyette bulunduklarını söyledi. Zogu'ya göre bu şehzade, Brindizi ve Bari'ye gelip muhaliflerle görüşmüştü. Ahmet

Zogu, görüşmesinde ayrıca Arnavutluk Hükümeti'nin bunlara karşı alacağı tedbirler hakkında da bilgi verdi.

Türkiye bu dönemde Arnavutluk'un iç işlerine karışmadan bu ülkeye destek vermeyi sürdürmeye çalıştı. Türkiye'nin Atina Elçiliğinden Selanik'teki Arnavutluk rejim muhalifleriyle ilgili bir şifre telgraf geldi. Bu telgrafta Arnavut muhaliflerden bazılarının Ahmet Zogu'nun öldürülmesi ile başlayacak bir ihtilâl çıkarmak üzere Yugoslavya ile anlaştıkları ve bu ihtilâli bir ay içerisinde yapabilecekleri yer alıyordu. Başbakan İsmet Paşa, kendisine 9 Ağustos 1927 günü sunulan bu bilginin Arnavutluk Hükümeti'ne iletilmesi talimatını verdi ve Ahmet Zogu'yu gelişmelerden haberdar etti.

Türkiye havacılık konusunda zayıf olan Arnavutluk subaylarının eğitimine de destek verdi. Eskişehir'deki Hava Okulu'nda eğitim görecek olan 10 Arnavut subayın eğitim ve uçuş masrafları ile oluşacak hasarların Türkiye Cumhuriyeti tarafından ödenmesi kabul edildi.

Türkiye, kendi öz kaynaklarıyla kalkınmasını gerçekleştirmeye çalışırken ne yazık ki Arnavutluk dış destek arayışlarına girdi. Arnavut aydınların ve siyasetçilerin bazıları ülkedeki ekonomik kaynakların kıtlığını bu yanlış politikaya gerekçe olarak gösterdiler.

Türkler ve Arnavutlar arasında siyasî ilişkilerin başlamasına rağmen bu ilişkileri kalıcı hale getirecek olan ticarî ilişkiler başlayamadı. Arnavutluk Hükümeti, Türkiye'de kalan Arnavutların sorunlarını çözebilmek için Türkiye ile siyasî ilişkileri başlatmada oldukça istekli ve aceleci davranırken ticarî ilişkilerde önceliği İtalya'ya verdi. Arnavutluk Hükümeti, Türkiye'ye siyasî ilişkileri başlatmak için heyet gönderirken eş zamanlı olarak başka bir heyeti de ticarî ilişkileri geliştirmek amacıyla İtalya'ya göndermişti. Bu durum Arnavutluk'u daha bağımsızlığının başlarında dış güçlere bağımlı hale getirdi. Bu bağımlılık, İtalya ile yapılan antlaşmalarla sürekli hale geldi ve İtalya, Arnavutluk'ta en çok tercih edilen ülke statüsü kazandı.

14 Nisan 1925'te Türkiye ile Arnavutluk arasında ticarî ilişkilerin kurulması gündeme geldi. 15 Mart 1925'te İtalya ile yapılan antlaşmaya rağmen Türkiye, siyasî ilişkilere de katkısı olacağını düşünerek Arnavutluk ile ticaret antlaşması yapılmasına karar vermişti. Bu amaçla

antlaşmadan önce Avlonya Konsolosluğu'na Arnavutluk'un ekonomik durumu ile ilgili geniş bir rapor hazırlattı. Raporda Arnavutluk'un ekonomik yapısı ile Türkiye ve diğer ülkelerle olan 1921-1924 yıllarına ait iktisadî ilişkileri ayrıntılı olarak ele alınmıştı.

Halbuki Arnavutluk'un Türkiye'ye yönelik politikasında ekonomik ilişkileri geliştirmek öncelikli bir amaç taşımadı. Arnavutluk Hükümeti Türkiye'den kredi temin edemeyeceğini düşünmüş olabilir. Bunun sonucu olarak Arnavutluk, Türkiye'de kalan ve sonradan Türkiye'ye göçmek zorunda kalmış olan Arnavutların sorunlarını çözmeye öncelik verdi. Bu yıllarda Arnavutluk, Türkiye ile ticaret anlaşması yapacağını açıklasa da herhangi bir antlaşma yapmadı. Neticede Arnavutluk, ticarî olarak İtalya'ya imtiyazlar sağlayan bir anlaşma yaptı ve bu anlaşma ile Arnavutluk'un başka bir ülkeyle ticaret antlaşması yapması da engellenmiş oldu.

Ekonomik ayrıcalıklarla yetinmeyen İtalya, Arnavutluk'u tamamen nüfuzu altına alabilmek için harekete geçti. Arnavutluk, İtalya ile Tiran'da Dostluk ve Güvenlik Paktı'nı 27 Kasım 1926'da imzalamak zorunda kaldı. Bu pakt Arnavutluk'un siyasî ve iktisadî açıdan İtalyan nüfuzu altına girmesi demekti. Tiran Antlaşması, Türk kamuoyunda Arnavutluk'un toprak bütünlüğü konusunda endişe uyandırdı. Bu paktın imzalanması Türk basınında tartışılırken İtalya'nın Arnavutluk'ta elde ettiği ayrıcalıkların Balkan barışını tehdit edeceği düşünülmeye başlandı.

Arnavutluk Krallığı'nın İlânı ve Türkiye İlişkilerine Yansımaları

Ahmet Zogu, 1925'te cumhurbaşkanı olduktan sonra krallığı hep gündemde idi. 1926'da İtalyan elçi Aloiz Baron, Zogu'ya İtalyan kraliyet ailesinden birisi ile evlenmesini ve Arnavutluk kralı olmasını teklif etmişse de Zogu bunu kabul etmemişti. Ahmet Zogu'nun kral olacağı söylentileri Türk basınında da yer aldı. İtalya ile 22 Kasım 1927'de yapılan İttifak Antlaşması, Arnavutluk'ta krallık beklentilerini daha da artırdı.

İtalya, Balkan ve hatta bazı Avrupa Devletleri monarşi rejimi ile yönetildiğinden dış ortam krallık ilânına uygundu. Zamanla İtalya'nın

daha fazla desteğini alan Cumhurbaşkanı Zogu yetkileri kendi elinde toplayarak muhalefeti de sindirdiği için ülke rejim değişikliğine hazır hale getirildi. 20 Ağustos 1928'de Tiran ve çevresinde büyük bir miting ile halk ülkeye hizmetlerine teşekkür babında Arnavutluk tacının Ahmet Zogu'ya verilmesini istedi. Ahmet Zogu, vatan kurtarıcısı ilân edilmiş ve halk Zogu'yu cumhurbaşkanı ve kral pankartlarıyla karşılamıştı. Zogu'nun kral olması için telgraflar da çekildi. Sonuçta Arnavutluk Meclisi 1 Eylül 1928'de Ahmet Zogu'yu "Zog I Arnavutların Kralı" olarak ilân etti.

1 Eylül 1928'de Türkiye'nin Londra Büyükelçiliği "Central News" ajansının Türkiye Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal'in de kral olacağına dair bazı İngiliz gazetelerinde haberler çıktığını bildirdi. Asılsız bu haberler, Ankara'nın talimatıyla Londra Büyükelçiliğince kesin olarak yalanlandı ve "Reuters Ajansı" ile "Times", "Daily Telegraph" ve "Manchester Guardian" gazetelerinin 7 Eylül 1928 günkü nüshalarında tekzip yayımlatıldı.

Zog monarşisini Türk Hükümeti tanımadı. Bunun bir sebebi Arnavutluk'un monarşiye geçmesinin Türkiye'de de cumhuriyet rejimi muhaliflerini cesaretlendirebileceğidir. Kral yanlısı İngiliz basınının Ahmet Zogu'yu Mustafa Kemal'e örnek göstermesi, kral yanlısı Arnavutların egosunu okşasa da cumhuriyet yanlısı Türkler ile Gazi Mustafa Kemal'i kızdırdı.

Türk Dışişleri Bakanı, Tiran Elçisi Tahir Lütfi Bey'i 3 Ekim 1928 tarihli talimatla Ankara'ya çağırdı. Fuat Bey geçici maslahatgüzar olarak bırakıldı ve Türk elçi bir daha dönmemek üzere 7 Ekim'de Ankara'ya hareket etti. Gazi Mustafa Kemal, Fransız "Petit Parisien" gazetesine verdiği 8 Ekim 1928 tarihli mülakatında "…Bunu kabul etmek öyle mi? Hayır, hayır hiçbir vakit kendisini Kral tanımayacağım, belki bütün cihan tasdik eder. Ne olursa olsun ben bu adamın krallığını tasdik etmeyeceğim" dedi. Arnavutluk Dışişleri Bakanı Maslahatgüzar Fuad Bey'i 20 Ekim 1928'de bakanlığa davet ederek, Arnavutluk Kralı hakkında "bu adam" gibi ağır kelimelerin kullanılmasından duyduğu rahatsızlığı belirtti. Türkiye'nin krallığı kabul etmesini temenni etmekle beraber kabul etmemesinin kendileri açısından önemli olmadığını da vurguladı. Ayrıca Türk Hükümeti'nin Türk basınına bu açıklamanın

resmî ağızdan çıkmadığına dair beyanat vermesini istedi. Ancak bu tür bir açıklama Türkiye tarafından yapılmadı ve Mustafa Kemal Paşa'nın bu konudaki kararlı tavrı sürdü.

Mustafa Kemal Paşa, halk, meclis, hükümet ve hatta Zogu'nun en yakın arkadaşı dahi krallığı teklif etse onun bu baskılara direnerek kabul etmemesi gerektiği düşüncesindeydi. Bu durum Tiran'da hayal kırıklığı yarattı çünkü Arnavutlar, bir tekzip yayımlanacağını ve elçinin de geri döneceğini ummuşlardı. Türk elçi geri dönmediği gibi Gazi Mustafa Kemal ve Türk basını Ahmet Zogu'ya karşı eleştirilerini sürdürdü. Bunun üzerine Arnavutluk da karşılık vererek Ankara'daki elçiliğini kapattı.

1930 yılında ise İstanbul'daki Arnavutluk Konsolosluğu kapatıldı ve tüm çalışanlarla İstanbul Arnavutluk Konsolosu Nezir Bey ülkesine dönmek zorunda kaldılar. Sonrasında Arnavutluk, İstanbul'daki İtalya Konsolosluğuna Ankara'da maslahatgüzar olarak görev yapmış olan Asaf Bey'i atadı. Arnavutluk Krallığı, Türkiye'deki Arnavut vatandaşların hak ve çıkarlarının korunmasını böylece İtalya'ya bırakmayı seçti. Aynı dönemde Türkiye ise Arnavutluk elçisini geri çekmiş olsa da elçiliğini maslahatgüzar düzeyinde açık tutarak iki ülke arasındaki resmî ilişkileri tamamen koparmamıştı.

Müteakip süreçte, Türkiye'nin kralı tanımaması Arnavutluk monarşist ve cumhuriyetçi kesimlerinde farklı tepkiler yarattı. Bir Arnavut tüccar İstanbul'dan aldığı Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın çeşitli kıyafetlerde renkli posterleriyle Türk komutanlarından bazılarının fotoğraflarını ve İzmir'in Kuva-yı Milliye tarafından kurtarılışını gösteren bazı resimleri dükkânında sergilemeye başlamış, bunların Arnavutlar tarafından büyük bir istekle satın alındığını gören bir muhabir de Arnavutluk tarihine ve milliyetine yabancı olan bu resimlerin halk tarafından talep görmesini ve sergilenmesini gazetesinde eleştirmişti. Bunun üzerine Arnavutluk İçişleri Bakanlığı bu fotoğrafları dükkân, kahvehane ve diğer halka açık yerlerden toplattırdı. 11 Eylül 1928'den itibaren Türk gazetelerinin Arnavutluk'a girişi de meclis tarafından yasaklandı.

Arnavutluk'ta Türkiye ve Mustafa Kemal Paşa'ya tepkiler bunlarla da sınırlı kalmadı. Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın 1927'de okuduğu tarihî

Nutuk'un tercümesi Draç'ta yayımlanan "Shekulli i Ri" gazetesinde 1928 yılının sonlarında yayımlanmış, halk da buna büyük bir ilgi duymuş ve gazete birkaç günde satışını önemli ölçüde artırmıştı. Arnavutluk Hükümeti, bu ilgiden de rahatsız olarak Nutuk'un kalanının yayımlanmasını yasakladı.

Arnavutluk'ta kral yanlısı basın Mustafa Kemal'i kralı ve krallık rejimini tanımamasından dolayı eleştirmiş, Krallık rejimine muhalif Arnavutlar da Mustafa Kemal ve Türkiye'nin Arnavutluk Kralını tanımamasını destekleyerek Türkiye tarafından desteklendikleri şeklinde propagandaya başlamışlardı. Cumhuriyet yanlısı Arnavut halkının ve aydınlarının Mustafa Kemal'e olan ilgileri ise daha da artmıştı.

Türkiye-Arnavutluk ilişkilerini düzeltmek için Kral Zog, İtalya Dışişleri Bakanı'ndan yardım istedi. Türkiye ile Arnavutluk arasındaki diplomatik ilişkilerin kesilmesi Roma'yı da rahatsız etmişti. Mussolini Roma'yı ziyaret eden Türk Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü'den Arnavutluk Krallığı'nın tanınmasını istedi. Fakat İtalya'nın Türkiye'ye Kral Zog'u tanıtmak için yaptığı bütün girişimler Mustafa Kemal'in kararlı duruşu ile başarısız oldu.

Türkiye-Arnavutluk Siyasî İlişkilerinin Kesilmesi

Türkiye, Arnavutluk ilişkilerini maslahatgüzarlık seviyesine indirdikten sonra Arnavutluk devlet yöneticileri Türk maslahatgüzarı diplomatik ilişkilerden soyutladılar. Maslahatgüzara olan tepki o kadar arttı ki Tiran elçiliğinde görev yapan memur ve diplomatlar, diğer ülkelerin siyasî temsilcilerinden hep daha aşağı muamele gördüler ve hiçbir resmî törene ve davete çağrılmadılar. Hatta Arnavutluk yetkilileri, İtalya'nın da etkisiyle Türkiye'nin elçiliğini kapatabilmek için girişimlerde bile bulundular.

Arnavutluk Hükümeti, gizlice "Besa" gazetesine Türkiye'ye karşı tahrik içeren yayın yaptırdı. Türk maslahatgüzar da Tiran'da elçiliğin önünde bir grup tarafından "Kralımızı tanımayan bir devletin elçisini istemiyoruz" içerikli gösteri yapılacağı haberini Ankara'ya bildirince ona Arnavutluk Hükümeti ile hiçbir şekilde temasta bulunmaması ve gösterilere karşılık vermemesi talimatı verildi. Arnavutlar Türk maslahatgüzarla resmî

ilişkilerini kesmemiş olsalar da başka herhangi bir diplomatik görüşme yaşanmadı ve maslahatgüzar sadece bir gözlemci gibi Tiran'da kaldı.

Arnavutluk ve İtalya'nın tahriklerine rağmen Tiran'da elçiliğin açık tutulmasıyla Türk Hükümeti, Arnavutluk'taki gelişmeleri kendi elçilik personeli sayesinde doğrudan değerlendirme imkânına sahip oldu. Tiran elçiliğinin açık tutulmasının bir sebebi ileride oluşturulacak Balkan birliğine Arnavutluk'u da dâhil edebilme umudunun sürdürülmesidir.

Balkan Konferanslarında Türkiye ve Arnavutluk

Mustafa Kemal en başından beri Balkanlıların emperyalist devletlerin oyunlarından kurtularak bütün haklarına sahip birer millî ve bağımsız devlet çatısı altında yaşamalarını temenni etmiştir. Bunun sonucu olarak yüzyıllardır birlikte yaşamış olan Balkan milletlerinin sağlam bir ittifak ve hatta birlik halinde olmalarının gerektiğine inanmıştır. Bunun için Atatürk, bir yandan Balkan milletlerinin kendi aralarındaki çekişmelerini engellemeye çalışırken diğer yandan da kararlı bir şekilde Balkan milletlerini birbirine yaklaştırabilmek için gayret sarf etmiştir.

Balkan ittifaklarının gündeme gelmesinde İtalya'nın Arnavutluk üzerinde elde ettiği iktisadî ve siyasî nüfuz ile Mussolini'nin genişleme ve yayılma siyasetini, "Büyük İtalya, Bizim Deniz, Akdeniz" gibi kavramlar kullanarak sürdürmesi de etkili oldu. İtalya'nın Akdeniz'de yayılmacı ve saldırgan politika izlemeye başlaması ile birlikte aralarındaki nüfus mübadelesi ve diğer ihtilaflarını çözüme kavuşturan Türkiye ve Yunanistan'ın girişimiyle Balkan Konferansları toplanmaya başladı.

Balkan Konferansı ve ittifakının gündeme geldiği dönemde İtalya'nın Arnavutluk'a gönderdiği yıllık maddî yardımları yetersiz kalmaya başlamıştı. Ayrıca Arnavutluk millî hareketi tepki göstererek İtalyan sömürgeciliğine karşı bir direniş başlatmış, Genç Arnavut Teşkilatı ile Millî İttihad Partisi İtalya aleyhine güçlü bir muhalefet oluşturmayı başarmıştı. İtalya siyasetinin yanlışlığını anlayan Kral Zog, ülke içerisinde ve Balkan ülkeleri arasında İtalya'ya karşı oluşmaya başlayan ittifak girişimlerini dikkatle takip ederek süresi dolmakta olan beş yıllık Tiran Paktı'nı yenilememek için direnmeye başladı. Bunun bir sonucu olarak Arnavutluk, Balkan Konferansı'na katılmaya karar verdi.

a-) Birinci Balkan Konferansı'nda Türkiye ve Arnavutluk

I. Balkan Konferansı 5-12 Ekim 1930 tarihleri arasında Atina'da yapıldı ve konferansa Türkiye, Bulgaristan, Arnavutluk, Yugoslavya ve Romanya katıldılar.

Balkan Konferansı, Kral Zog ve Arnavutluk yöneticilerinin ülkesini faşist İtalya nüfuzundan kurtarmaya çaba harcadığı ve Tiran Paktı'nın süresinin dolmak üzere olduğu bir zamanda toplanmıştı. Bu sebeple Kral Zog, bu konferansı hem kendi siyasî bağımsızlığını pekiştirmek ve hem de Yunanistan ve Yugoslavya'da bulunan Arnavutların karşı karşıya kaldıkları kötü muameleyi diğer ülkelere anlatmak için fırsat olarak görmüştü. Konferansta sınırları dışında ülkesindeki kadar Arnavut olduğunu iddia eden Arnavutluk heyeti, Bulgaristan ile birlikte azınlıklar meselesini gündeme getirdi ve bu konuda Bulgaristan ile birlikte hareket etmekle suçlandı.

Arnavutluk ve Yugoslavya heyetleri konferans sırasında hem Arnavutluk'un İtalya ile ilişkileri ve hem de azınlıklar meselesi nedeniyle sürekli tartıştılar. Arnavut heyetine göre Arnavutların iki ateş arasında kalmaktan kurtulmasında başlıca etken Türkiye olmuştu. Arnavutluk heyetinin bu açıklamaları çok önemlidir. Bu gelişme daha sonraki süreçte Türkiye-Arnavutluk ilişkilerinin yeniden başlamasının ilk aşamalarından birisi olarak görülebilir.

b-) İkinci Balkan Konferansı'nda Türkiye ve Arnavutluk

Arnavutluk heyetinin İstanbul'da yapılacak olan II. Balkan Konferansı'na katılıp katılmayacağı Arnavutluk'ta tartışmalara sebep oldu. Türkiye muhalifi grup, Arnavutluk heyeti başkanı Mehmet Bey'in (Konica) Arnavutluk'u tanımayan ve hâlâ kendi memleketi addeden bir ülkeye gidecek olmasının doğru olup olmadığını sormuştu. Muhalif gruba göre I. Balkan Konferansı, Arnavutluk dışında kalan bir milyon Arnavut'un sorunlarını çözmediği için Arnavutluk'un konferansa katılmasının bir anlamı yoktu. Ancak Kral Zog aksi fikirde olup Arnavutluk heyetine İstanbul'daki Balkan Konferansı'nda Türkiye-Arnavutluk ilişkilerinin düzelmesi için Türkiye heyetiyle birlikte çaba göstermesi talimatını verdi. Hatta Kral Zog, ilişkilerin düzeleceğini umut ettiği için Türkiye'nin

krallık rejimini tanıma imkânının hissedilmesi durumunda Arnavutluk heyetinin Ankara'ya gitmesini, aksi durumda ise geri dönülmesi talimatını verdi.

II. Balkan Konferansı, 20 Ekim 1931'de İstanbul'da altı Balkan Devleti'nin katılımıyla toplandı. Arnavutluk heyeti, azınlıklar meselesini gündemde tutmaya devam etti. Yugoslav heyeti de Arnavutluk'u İtalya'nın desteği ile Balkan birliğini engellemeye çalışmakla suçladı. Arnavutluk heyeti, Balkan Konferansı'nda bir yandan Türkiye'ye yönelik sıcak mesajlar da vermişti. Balkan birliğinin samimi bir savunucusu olan Mustafa Kemal Paşa, birlik dâhilinde tüm Balkan devletlerinin olması gerektiğini düşünüyordu. Kendisinin Balkan devlet liderleri arasında bir tek Arnavut Kralı ile doğrudan ilişkisinin bulunmaması, birliğin önünde bir engel gibi görününce Türkiye'de toplanan Balkan Konferansı'na Arnavut heyetin katılmasını bir fırsat olarak değerlendirdi ve Balkan Birliği'nin önünde engel gördüğü Türkiye-Arnavutluk ilişkilerini düzeltmeye çalıştı. Mustafa Kemal Paşa için Balkan birliği ideali her türlü sorunun üzerinde ve mutlaka ulaşılması gereken bir hedefti. Bu hedefe ulaşabilmek için kral olmayı kabul ederek halkına ihanet ettiğini düşündüğü Arnavutluk Kralı'nı bile diğer Balkan devlet başkanlarından ayırmayarak ona da telgraf gönderdi.

Mustafa Kemal'in Kral Zog'a gönderdiği telgrafında Zog'u "kral" sıfatıyla nitelemesi Zog Hükümeti'ni çok memnun etti ve Arnavutluk Hükümeti bunu Kral Zog'un tanınması olarak değerlendirdi. Arnavutluk basını da Türkiye'de elçiliğin yeniden açılması için hükümetine baskı yapmaya başladı. Mustafa Kemal Paşa'nın telgrafından sonra Arnavutluk Kralı ve yöneticilerinin Tiran'daki Türk temsilciye olan ilgileri arttı. Elçilik binasına adeta tutsak edilen Türk Maslahatgüzar, karşılıklı telgraflardan sonra en yüksek düzeyde kabul görmeye başladı.

TÜRKİYE CUMHURİYETİ-ARNAVUTLUK KRALLIĞI İLİŞKİLERİNDE İKİNCİ DÖNEM (1931-1938)

Siyasî İlişkilerin Yeniden Başlaması

Arnavutluk Dışişleri Bakanı Cafer Villa, Türkiye'nin Tiran Maslahatgüzarını bakanlığa davet ederek Kral Zog'un halen Arnavutluk'un Üsküp Başkonsolosluğu görevini yürüten Cavit Leskoviku'yu Türkiye Cumhurbaşkanı nezdinde olağanüstü delege ve orta elçi sıfatıyla tayin etme niyetini bildirdi. Türkiye'de eğitim görerek Türk ordusunda hizmet etmiş olan Cavit Leskoviku, elçi olarak atandı. 14 Mayıs 1933'te Cavit Leskoviku, güven mektubunu Türkiye Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa'ya sundu. Cavit Bey, göreve başladıktan yaklaşık bir yıl sonra Mustafa Kemal, Balkan Paktı dışında kalan Arnavutluk'a önem verdiğini göstermek ve bu ülkeyi de Balkan Paktı'na dâhil edebilmek için Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri Ruşen Eşref Bey'i Tiran'a elçi olarak atadı.

Arnavutluk pakta girmese de Balkan Paktı'nın Arnavutluk'un sınırlarını koruyacağı güvencesini veren Mustafa Kemal, böylece Arnavutluk pakta girmese de ilişkilerin devam edeceği mesajını da vermiş oldu. 18 Nisan 1934'te Arnavutluk Kralı Zog, Türkiye'nin Tiran Elçisi Ruşen Eşref'i sarayında kabul etmekle krallığını ilân ettikten sonra ilk kez bir Türk elçisini kabul etmiş oldu.

Tiran ile Ankara arasında siyasî ilişkiler normal seyrinde giderken Arnavutluk Hükümeti, 1934 yılında bütçeyi gerekçe göstererek Türkiye'deki elçiliğini kapatmaya karar verdi. Bu karara göre Ankara'nın elçilik işleri, Atina'daki Arnavutluk elçiliği tarafından yürütülecekti. Türk Elçisi, bu durumu Ankara'ya rapor ederken Arnavutluk Hükümeti'nin Almanya, Avusturya, Çekoslovakya ve Litvanya devletleri nezdinde yeni elçilik kurmaya karar verdiğini, bu durumun bütçeden çok Arnavutların Balkan Paktı dışında kalmasından kaynaklandığını bildirdi. Arnavutluk, 1934'de Sofya elçiliğini de aynı gerekçeyle kapattı. Atina elçisini Türkiye Cumhuriyeti nezdinde, Belgrad elçisini de Bulgar Krallığı nezdinde görevlendirdi. Bu durum Türkiye tarafından anlayışla karşılandı.

Ruşen Eşref Bey, 15 Ekim 1934'te Atina Elçiliğine atandı. Boşalan Tiran Elçiliği görevine meşhur edebiyatçı, yazar ve Manisa milletvekili Yakup

Kadri Karaosmanoğlu'nun ataması 23 Ekim 1934 günü Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal'in onayı ile gerçekleşti. Yakup Kadri Bey, güven mektubunu 12 Aralık 1934'te törenle Arnavutluk Kralı'na sundu.

Bilindiği üzere 9 Mayıs 1936'da İtalya Habeşistan'ı ilhak etmeye başladı. Bu sıralarda Kral Zog, kamuoyunun İtalya'nın Habeşistan'a saldırısıyla ilgilenmesini fırsat bilerek kendi iktidarını daha da güçlendirmek için muhaliflerini ortadan kaldırmaya çalıştı ve ülkede kendisine düşman gördüğü kişilere karşı geniş çaplı bir temizliğe girişti. Bu kargaşa döneminde Büyükelçi Yakup Kadri'den yardım istenmesi Türkiye'nin Arnavut halkının gözündeki itibarının bir kanıtı gibidir. Yakup Kadri Bey, gelen yardım isteklerinin artması üzerine Nurettin Vlora ve Kemal Vriyoni'nin de aralarında bulunduğu tutukluların bir daha Arnavutluk'a dönmemesi şartıyla serbest bırakılmasını Kralın bir yakınına iletti. Karaosmanoğlu'nun bu teklifinden 20 gün sonra Kral Zog tarafından af çıkarıldı.

Kral Zog'un Kız Kardeşi Prenses Saniye'nin II. Abdülhamid'in Oğlu Abid Efendi ile Evliliğinin Türkiye-Arnavutluk İlişkilerine Etkisi

Kral Zog, İstanbul'da öğrenim yaparken II. Abdülhamid'in bolca ihsanını gördüğünden Osmanlı hanedanına karşı sempatisi vardı. Bu sempati sebebiyle Zog, hem M. Orhan Efendi'yi hem de Abid Efendi'yi ailesine dâhil etmek istedi. Bu sebeple de Abid Efendi'ye Prenses Saniye'yi, Orhan Efendi'ye de Prenses Müzeyyen'i nişanladı. Orhan Efendi nişanı bozmuş, ancak Abid Efendi evlenmiştir. Orhan Efendi, nişanı bozmasına rağmen Tiran'da kalarak Kral Zog'a yüzbaşı rütbesiyle yaverlik yaptı ve kralın en yakınlarından birisi oldu.

Türk Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras, 12 Ocak 1936 tarihindeki düğüne büyük bir siyasî anlam yükleyerek elçiye hemen Tiran'dan çıkıp gitmesi emrini verdi. O'na göre Kral Zog'un bu hareketi Osmanlı hanedanının yeniden Balkanlar'da hüküm sürmesini doğurabilirdi. Çünkü Arnavut Kralı bekârdı ve Arnavutluk tahtına da II. Abdülhamid'in torunlarından birisinin varis olması durumu belirmişti.

Türk Dışişleri Bakanı, Ankara'da bulunan Balkan devletlerinin elçilerine tebligatta bulunarak bu meseleden sadece Türkiye Cumhuriyeti'nin

değil aynı zamanda Balkan Birliği'nin de zarar göreceğini ve siyasî huzursuzluk çıkabileceğini bildirdi. Bunun üzerine Tiran'da bulunan Yugoslavya, Romanya ve Yunanistan Elçileri Tiran'ı hemen terk etme ya da bulabilecekleri diplomatik bir özürle düğüne katılmama talimatları aldılar. Gerçi Kral, Türk elçisini zor durumda bırakmamak için düğüne davet etmemişti. Ancak Türkiye Cumhuriyeti'nin girişimi ile düğüne karşı Balkan Paktı üyeleri, ortak tavır takındılar. İtalya Elçisinden başka hiçbir yabancı elçi ya da diplomat düğüne katılmadı. Kral Zog da düğüne katılmayan elçilerin ülkelerine geri alınmalarını istedi.

Yeni çift evlendikten sonra ilk ziyaretini Roma'ya yaptı ve burada gayet iyi karşılandılar. Ankara Hükümeti de bu evliliğin İtalya'nın isteğiyle yapıldığını düşündü. Gerçekte İtalya, Abid Efendi'yi yedeğine alarak Güneybatı Anadolu üzerindeki plânlarını gerçekleştirmek istiyordu. Yunan medyası, Türkiye'nin zayıflatılması ve yerine karşı güçlerin getirilmesi için yapıldığını düşündüğü bu evliliği, büyük devletlerin kurduğu bir tuzak olarak niteledi ve Türkiye Cumhuriyeti'nin bağımsızlığına karşı bir hareket olması nedeniyle protesto etti. Türkiye bu evliliğe tepkisini Büyükelçi Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nu geri çekerek gösterirken Zogu Hükümeti, büyükelçinin evlilik sebebiyle ayrılışını iç kamuoyundan gizlemeye çalıştı. Atatürk, bu evliliği Osmanlı monarşisini diriltmeye çalışan bir İtalya komplosu olarak nitelendirerek Türkiye açısından durumun vehametini açıkça belirtti. Kral Zog ve ailesi bilerek ya da bilmeyerek bu evlilik ile Türkiye-Arnavutluk ilişkilerini yeniden bozdular.

Hem bu evlilik ve hem de Arnavutluk'un yeniden İtalya nüfuzu altına girerek Balkan Paktı'ndan uzaklaşması nedeniyle Atatürk'ün ölümüne kadar Türkiye ile Arnavutluk arasındaki ilişkiler beklenen seviyede gerçekleşemedi. Bunun bir diğer önemli sebebi Arnavutluk ve Türkiye'deki siyasî yapı ve rejim farkı olarak da gösterilebilir.

Yine de Başbakan Mehdi Frashëri, düğün sebebiyle yeniden bozulan Türkiye-Arnavutluk ilişkisini düzeltmek için gayret gösterdi. Tiran Elçiliğine merkezden birinci sınıf elçi olarak Ali Türkgeldi, 10 Aralık 1936 tarihli kararname ile atandı. Ancak Türkgeldi, Tiran elçiliği görevini sürdürürken Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı ile yazışmalarında bir elçiye ve devlet memuruna yakışmayacak bir dil

kullanmaya başlayıp Dışişleri Bakanlığı da bu durumdan rahatsız olunca bizzat Bakan, 14 Aralık 1937'de elçiyi istifaya davet etti. Ali Türkgeldi'nin yerine Tiran Elçiliğine merkezden Hulusi Fuad Tugay 19 Ocak 1938 tarihli kararname ile atandı.

Arnavutluk, Ankara'daki elçiliğini 1934'de bütçe sıkıntıları gerekçesiyle kapatmış ve bir daha elçi atamamıştı. B. Asaf Caculi, bu zaman zarfında iki ülke arasındaki ilişkinin gelişmesi için büyük çaba sarf ederek bütçenin ilk müsait fırsatında Arnavutluk'un yabancı memleketlerde açtığı elçilikler arasına önce Ankara'yı dâhil ettirmeyi başarınca 1938'de Türkiye'ye elçi olarak atandı. Eğitimini Türkiye'de alan B. Asaf Caculi Türkiye'yi seven ve Türkçeyi bir Türk kadar güzel konuşan biriydi. Yanya'nın Leskovik kasabasında doğmuş ve tahsiline orada başlayıp İstanbul'da bitirmiş olan bu aydın Arnavut genci, diplomatlık mesleğine de Türkiye'de başlamıştı. Asaf Caculi, Ankara'da Arnavutluk Elçiliği kapatılmadan önce elçilik başkâtibi ve maslahatgüzarı görevinde bulunmuştu.

Atatürk'ün Ölümünün Arnavutluk'taki Yansımaları

Atatürk'ün vefatı, Arnavutluk'ta büyük bir üzüntü yarattı. Vefat haberi, Arnavutluk'a 10 Kasım 1938 günü akşamı resmî haber ile duyuruldu. Bu haber yöneticilerde, aydın çevrelerde ve halkta çok derin üzüntü yarattı. Dışişleri Bakanlığı'nda bayrak yarıya indirildi ve 11 Kasım'da Türk Büyükelçiliği'ndeki taziye ziyaretine, Kral Baş Yaveri (General Sereggi), Başbakan, hükümetin tüm üyeleri, Meclis Başkanı ile çok sayıda milletvekili, Tiran'daki yabancı misyon temsilcileri, asker, sivil erkân, cemaatlerin liderleri, bakanlıkların yüksek düzeyli memurları ve başkentin elit kesiminin çok sayıda temsilcisi geldi. Bu ziyaretlerin dışında Türkiye elçiliğine birçok yerden ve kimseden mektupla ve telgrafla taziye dilekleri sunuldu. Bunların yanı sıra belediye başkanları halkın üzüntülerini Tiran Türkiye Elçiliğine telgrafla bildirdiler. Atatürk'ün vefat haberi duyulduğunda Arnavutluk Dışişleri Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı ve Krallık İstihbarat Bürosu valilikler aracılığı ile basına talimat verilerek Atatürk'ün fotoğraflarına yer verilmesi ve

hayatıyla eserleri hakkında "aşırıya kaçmadan" olumlu yazılar yazılması istendi.

İki ülke arasındaki siyasî ve ekonomik ilişkiler beklenildiği gibi olmasa da Atatürk liderliğinde Türkiye'de gerçekleştirilen reformlar Arnavutluk'ta yakından takip edildi. Türkiye'deki inkılâpların getirdiği faydaları gören dönemin Arnavutluk yöneticileri, hemen aynı yenilikleri kendi ülkelerinde gerçekleştirmek için harekete geçmişlerdi. Ancak Arnavutluk Kralı Zog, her fırsatta Türkiye temsilcilerine, Atatürk'e ve inkılâplarına hayranlık duyduğunu belirtmesine rağmen Türk inkılâplarındaki bağımsızlıkçı ruhu ve Türkiye'nin kendi öz kaynaklarıyla kalkınma çabalarını yeterince anlayamadığını icraatlarıyla göstermişti.

Sonuç olarak denilebilir ki Atatürk döneminde Türkiye-Arnavutluk ilişkileri beklenilen seviyeye ulaşamadı. Arnavutluk, bağımsızlık sürecindeki dış destek sağlama geleneğini bağımsızlıktan sonra da sürdürünce ticarî imtiyazlar verilen İtalya ile ekonomi, savunma ve güvenlik anlaşmaları yapılarak, ülke İtalya'nın siyasî ve iktisadî nüfuzu altına sokuldu. Arnavutluk'un İtalya'ya bağımlı hale gelmesi ve Türkiye'nin yayılmacı İtalya'yı tehdit olarak algılaması sebebiyle de Atatürk dönemindeki Türkiye-Arnavutluk ilişkileri olması gereken düzeyde gelişemedi.

Bibliyografya

Halil Özcan, *Atatürk Dönemi Türkiye-Arnavutluk İlişkileri 1920-1938*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2011.

Nurcan Özgür, "Krallık Döneminde Arnavutluk", *ss. Balkanlar El Kitabı, Cilt: II Çağdaş Balkanlar*, derl. Osman Karatay, Bilgehan A. Gökdağ, Kara M& Vadi, Çorum 2007, ss. 314-335.

Esra Sarıkoyuncu Değerli, "Türkiye-Arnavutluk İlişkileri (1919-1923)", *Türk Tarihinde Balkanlar,* (ed.) Zeynep İskefiyeli, M. Bilal Çelik, Serkan Yazıcı, Cilt II, Sakarya Üniversitesi Balkan Araştırmaları ve Uygulama Merkezi Yayınları, 2013, ss. 1113-1143.

Tayfun Atmaca, *Krallık'tan Cumhuriyet'e Tarihte İz Bırakan Dostluğun Mimarları:* Zogu ve Atatürk, Ankara 2007.

TURQIA DHE ATATURKU NË SHTYPIN SHQIPTAR TË VITEVE 20-30 TË SHEK. XX

Prof. Dr. Ferit Duka

Me mbarimin e Luftës I Botërore, Perandoria Osmane po numëronte ditët e saj të fundit, ndërsa territori i Turqisë u pushtua nga fuqitë fituese të luftës. Në njërën prej situatave më dramatike që kombi turk ka kaluar gjatë gjithë historisë së tij, doli në skenë Mustafa Qemali, një personalitet me cilësi të rralla, një atdhetar i flaktë e trim, njeri me vizion të kthjellët, i cili u doli zot fateve të vendit duke mobilizuar e udhëhequr popullin turk në një luftë çlirimtare me përmasa të jashtëzakonshme. Rezultat kuptimplotë i kësaj lufte të lavdishme ishte çlirimi i vendit nga pushtuesit e huaj dhe hyrja e Turqisë në një etapë të re të historisë moderne e cila karakterizohet nga përpjekjet impresionuese për reformim e modernizim të gjithanshëm të saj. Komandanti legjendar i kësaj lufte të madhe fitimtare Mustafa Qemali, u shndrrua në prijës legjendar të procesit të transformimit, përparimit dhe fuqizimit të pandërprerë të vendit të tij. Ndër arritjet më domethënëse të këtij procesi ishin abrogimi i sulltanatit më 1922 dhe shpallja e Republikës së Turqisë më 29 tetor 1923. Kalimi i Turqisë nga sulltanati në republikë ishte shprehje e qartë e republikanizmit, një nga parimet themelore të filozofisë së Mustafa Qemalit dhe nënkuptonte një marrëdhënie cilësisht të re midis shtetit dhe popullit. Sipas konceptit qemalist, sovraniteti tashmë transferohej nga sulltani te populli i cili e ushtronte atë nëpërmjet përfaqësuesve të tij të tubuar në Asamblenë e Madhe Popullore. Shteti i ri turk lindi e

funksionoi si shtet laik, i pavarur e sovran. Politika e tij e jashtme bazohej në devizën e njohur të themeluesit të tij "paqe në vend, paqe në botë".

Nën udhëheqjen e Mustafa Qemalit, Republika e Turqisë i konsolidoi gjithnjë e më shumë themelet politike dhe ekonomike. Përpjekjet e bëra në këtë drejtim synonin theksimin dhe zhvillimin e elementëve të identitetit kombëtar të shoqërisë turke dhe modernizimin e saj sipas standardeve perëndimore. Në këtë kuptim mund të përmenden ndryshimi i mënyrës së veshjes, adoptimi i kalendarit evropian, marrja dhe përshtatja e kodit civil dhe atij penal përkatësisht nga Zvicra dhe Italia, etj.

Me rëndësi të veçantë në radhën e reformave ishin masat e marra për herë të parë në historinë e Turqisë në lidhje me përmirësimin e pozitës së gruas, barazimin e të drejtave të grave me ato të burrave në sferat politike dhe shoqërore. Një nga aspektet themelore të revolucionit qemalist ishin reformat në fushat kulturore dhe arsimore. Suksesi më domethënës në këtë drejtim ishte zëvendësimi i alfabetit osman me atë latin, reformë e cila u realizua në vitin 1928. Revolucioni i alfabetit sikurse njihet ndryshe, ishte një nga ndërmarrjet më të vështira, për të cilën vetë Mustafa Qemali (i mbiquajtur më pas Ataturku-Babai i kombit turk) dhe bashkëpunëtorët e tij shpenzuan përpjekje e mund pa kursim për të bindur popullin turk për domsdoshmërinë e këtij ndryshimi. Ata theksonin fort avantazhet që kishte alfabeti latin nga pikëpamja fonetike dhe shkrimore si dhe lehtësitë që ai siguronte për arsimimin e popullsisë. Reforma në fjalë ishte një tjetër mundësi për ta afruar shoqërinë turke me Perëndimin si dhe për të përvetësuar më lehtësisht arritjet e botës perëndimore në lëmin e kulturës dhe të shkencës.

Ngjarje të rëndësishme në jetën kulturore dhe shkencore të Turqisë së re ishte themelimi i instituteve studimore. Nën kujdesin e drejtpërdrejtë të Ataturkut më 1931 u krijua Shoqata Turke e Historisë (Türk Tarih Kurumu) dhe më 1932, Shoqata Turke e Gjuhës (Türk Dil Kurumu). Institucionet në fjalë do të eksploronin shkencërisht trashëgiminë historike dhe thesarin e madh gjuhësor origjinal që formonin në të vërtetë, themelet e identitetit kombëtar turk. Studimi i historisë së Turqisë këtej e tutje do të vendosej mbi një metodologji të re shkencore gjë që nënkuptonte mbështetjen e fortë të kërkimeve mbi një bazë të gjërë dokumentare e bibliografike. Historiografia e re turke këtej e tutje do t'i zgjeronte e thellonte hulumtimet duke përfshirë brenda rrezes së

saj edhe periudhën e antikitetit si dhe periudhat e hershme të historisë paraosmane të popullit turk.

Reformat e mëdha të Ataturkut ishin të guximshme, të thella e të gjëra, hërë herë edhe shokuese për shumë segmente të shoqërisë së atëhershme turke. Prandaj krahas mbështetjes e miratimit, shpesh ato ndeshën edhe në reagime negative, pse jo edhe të ashpra në disa raste. Gjithësesi, autoriteti dhe madhështia e figurës së Ataturkut, të fituara në luftën e madhe çlirimtare, vendosmëria për të vënë në jetë këto ndryshime spektakolare në jetën e një vendi, si dhe mbështetja e dhënë nga shtresat e gjëra të popullit dhe rrethet intelektuale përparimtare, përcaktuan sukseset e arritura në këtë proces transformimi të jashtëzakonshëm.

* * *

Lufta dhe përpjekjet e popullit turk nën udhëheqjen e Mustafa Qemalit për reformim dhe modernizim të gjithanshëm të Turqisë pas-osmane, patën jehonë të gjerë në opinionin publik shqiptar të kohës. Arsyet ishin të thjeshta: së pari, realiteti politik dhe shoqëror i Shqipërisë së pas Luftës I Botërore kishte ngjashmëri të dukshme me atë të Turqisë së asaj kohe. Vendi ynë jo vetëm ishte i prapambetur e i cfilitur nga zhvillimet dramatike që karakterizuan vitet e para të Pavarësisë, por edhe i kërcënuar nga rreziqet e jashtme. Së dyti, Turqia ishte vendi me të cilin shqiptarët kishin ndarë rreth 500 vjet histori, ndaj dhe interesimi i veçantë që ata tregonin për fatet e këtij vendi, ishte plotësisht i justifikuar.

Jehona e reformave në Turqinë republikane pasqyrohet para së gjithash, në faqet e shtypit shqiptar të kohës. Njoftimet, komentet dhe opinionet në lidhje me dinamikën e zhvillimeve të atjeshme, zënë një vend të gjerë në shumicën e organeve të shtypit në tërë harkun e kohës që përfshin vitet 20-30, por për shkak të limiteve të këtij kumtimi, ne do të përqëndrohemi vetëm në disa prej tyre.

Gazeta "Ora e Maleve" më 10 nëntor 1923 lajmin në lidhje me shpalljen e Turqisë republikë e njoftonte nën titullin "Në Turki shpallet republika nën kryesi të Mustafa Kemalit". I njëjti njoftim jepet edhe në një tjetër gazetë, "E Drejta". Po ashtu, në gazetën "Shqiptari i Amerikës" të janarit 1924, jepen të plota tre traktatet e lidhura midis Shqipërisë dhe Turqisë që në fillimet e Republikës së Turqisë.

Por më lejoni të bëj objekt të këtij prezantimi një shkrim të gjatë dhe tepër të rëndësishëm që boton më 1933 gazeta prestigjioze **"Minerva"** (dilte në Tiranë) me rastin e 10 vjetorit të Republikës së Turqisë dhe me autor drejtorin e saj Nebil Çika. Në këtë shkrim paraqiten vlerësime shumë interesante për arritjet e shënuara gjatë kësaj kohe nga Turqia e re. Në shkrimin e përmendur midis të tjerash, thuhet se populli turk kishte të drejtë të gëzohej dhe t'u shprehte dashuri e mirënjohje ndaj atyre që kishin përgatitur këtë ditë, sidomos ndaj Gaziut gjenial (është fjala për Ataturkun-F.D.). Mjaftonte të mbahej parasysh gjendja dëshpëruese në të cilën ndodhej Turqia pas Luftës së Parë Botërore që të entusizmoheshe në lidhje me sukseset e shënuara brenda një kohe kaq të shkurtër.

Në shkrimin e përmendur pasi vihet në dukje gjendja katastrofike që krijoi për Turqinë e drobitur nga lufta e gjatë, pushtimi i territorit të saj nga vendet e Antantës dhe Greqia pas Luftës. Në këto kushte, kur fatet e vendit ishin në fije të perit, vetëm Ataturku me energjinë dhe vullnetin e tij të çeliktë, me besim të patundur në fitore, i dhanë kurajo dhe mobilizuan popullin turk në luftë për çlirimin e vendit nga pushtuesit e huaj. Autori i shkrimit nënvizon se "…fitorja e ushtrisë turke në Sakarja shënoi mbarimin e një epoke në histori. Atje u venit e perëndoi historia shekullore e Perandorisë Otomane dhe u shkrua fleta e parë e më e shkëlqyera e e historisë së Turqisë së re. Në pak kohë Anadolli u çlirua prej ushtrisë greke. Për herë të parë pas kaq shekujsh turqit e ndjenë veten plotësisht zotër në vendin e tyre mijëravjeçar". Me aktin e shpalljes së republikës më 29 tetor 1923, Gazi Mustafa Qemali, krijoi kushtet e nevojshme për realizimin e një programi të gjerë reformash, të cilat e vendosën Turqinë në pak vite midis shteteve të qytetëruara, theksohet në shkrimin e përmendur. Më tej autori u jep rëndësi arritjeve të mëdha që kishte shënuar Turqia brenda dhjetë viteve në sferën ekonomike. Reformat në këtë sektor të rëndësishëm kishin sjellë si rezultate impresionuese, ndonëse ekonomitë e vendeve të zhvilluara i kishte goditur Depresioni i Madh i v. 1929-1933. Midis sukseseve të shënuara përmenden psh, balancimi i buxhetit, përparimet në lëmin e bujqësisë, krijimi dhe zhvillimi i një industrie kombëtare, anulimi i koncesioneve të huaja në hekurudha dhe fuqizimi i mëtejshëm i rrjetit hekurudhor nëpërmjet ndërtimit të linjave të reja, ndërtimi i rrugëve të reja automobilistike, themelimi i bankave të reja me kapital shtetëror, etj.

Por megjithë hapat domethënës, që ishin hedhur në ecurinë e reformave dhe zhvillimin ekonomik e shoqëror të vendit, artikullshkruesi vinte në dukje se ende Turqia e asaj kohe ballafaqohej me probleme e sfida të shumta. Si kryesore ndër to mbetej zhvillimi ende i pamjaftueshëm arsimor dhe kulturor i popullsisë, për rrjedhojë edhe prapambetja në mentalitet. Duke qenë e vetëdijshme për këto probleme e sfida, qeveria turke kishte ndërmarrë një varg masash në sektorët e arsimit e të kulturës. Kujdes i veçantë tregohej për zhvillimin dhe fuqizimin e universiteteve. Për të ngritur gjithnjë e më lart nivelin e punës mësimore universitare, në unversitetin e Stambollit ishin sjellë me kontrata nga qeveria profesorë të njohur nga Gjermania.

Të gjitha këto masa kishin për qëllim edukimin cilësor të rinisë, e cila shihej nga Ataturku si garanci për të ardhmen e kombit turk. Për këtë çështje shkruante edhe gazeta e njohur e asaj kohe "Les Temps", një pasazh i së cilës sillet në shkrimin për të cilin jemi duke folur. Shprehimisht aty thuhej:

"Djelmënia turke është gati dhe plot guxim të veprojë, megjithë pengimet e mëdha që ndesh sot për sot. E grumbulluar rreth Gaziut, djelmëria turke e ka marrë në sy çdo flije (sakrificë-F.D.) që e lyp realizimi i idealit të tij kombëtar e përparimtar që përmblidhet në devizën "Turqia për turqit". Edhe Gaziu vetë për të naltësuar popullin turk në nivelin e një kulture moderne të vërtetë i drejtohet pikë së pari djelmënisë duke i thënë: O ti bir fisnik i ardhmërisë turke, e di se fuqia e shpirtit tënd nuk ka kufi. Prandaj do të të tërheq për dore deri sa të mësosh rrugën dhe të ecësh vetë. Atëherë do të mund të qeverisësh vetveten dhe atëherë misioni im do të ketë marrë fund".

Turqia e re dhe themeluesi i saj, Ataturku, reformat e zhvilluara në këtë vend, janë trajtuar në libra apo në shkrime të veçanta me këtë subjekt, edhe nga figura të njohura të botës intelektuale shqiptare si Ismet Toto, Branko Merxhani, etj. Ky i fundit në një shkrim të botuar në "Minerva" të vitit 1935, jo vetëm që vlerëson lart personalitetin e Mustafa Qemalit dhe rolin e tij në modernizimin e Turqisë, shfaqte jo pak rezerva ndaj shypit pranë qeverisë së kohës për zbehtësinë pse jo edhe negativitetin me të cilin ky i fundit e shihte themeluesin e shtetit të ri turk.

TURKEY AND ATATÜRK IN THE ALBANIAN PRESS DURING THE 1920S-30S

Prof. Dr. Ferit Duka

By the end of World War, I, the Ottoman Empire was counting its last days, while the Turkish territories were occupied by the winning powers. In one of the most dramatic moments that the Turkish nation has faced throughout its history, there emerged Mustafa Kemal, a personality with rare qualities, an ardent and courageous patriot, a person with a clear vision, who owned his country's destiny by mobilizing and leading the Turkish people into a liberation war with extraordinary dimensions. A meaningful result to this brilliant war was the liberation of the country by foreign invaders and the beginning of a new era of the modern history of Turkey, which is characterized by the impressive efforts for reformation and overall modernization. The legendary commander of this great victorious war, Mustafa Kemal, turned into the legendary leader of the process of transformation, progress and continuous empowerment of his country. One of the most important achievements of this process was the abrogation (abolishment) of the Sultanate in 1922 and the proclamation of the Republic of Turkey on October 29, 1923. The transition of Turkey from Sultanate to Republic was a clear expression of republicanism, one of the fundamental principles of Mustafa Kemal's philosophy and meant a completely new relationship between the state and the people. According to the Kemalist concept, sovereignty was now transferred from the sultan to the people, who would exercise it through its representatives gathered in the Grand National Assembly. The new Turkish state was born and functioned as a secular, independent and sovereign state. Its foreign politics was based on the famous motto of its founder, "peace in the country, peace in the world."

Under Mustafa Kemal's leadership, the Republic of Turkey consolidated even more the political and economic foundations. The efforts made toward this direction aimed in emphasizing and developing the features of national identity of Turkish society and its modernization according to western standards. We could mention the change in the dress style, the adoption of the European calendar, the borrowing and the adaptation of the civil and penal code from Switzerland and Italy respectively, etc.

Of great importance during the reform process were the measures taken for the first time in Turkey's history relating to the improvement of women's position, the equality of women's rights with those of men's in the political and social spheres. One of the fundamental aspects of the Kemalist revolution was the reforms in the cultural and educational fields. The most meaningful success was substituting the Ottoman alphabet with the Latin one in 1928.The Alphabet Revolution, as is also known, was one of the most difficult undertakings, for which Mustafa Kemal himself (later known as Atatürk- The Father of the Turkish nation) and his collaborators worked relentlessly towards convincing the Turkish people for the necessity of this change. They strongly emphasized the advantages that the Latin alphabet had from a phonetic and writing perspective, as well as its easiness in educating the people. This reform was another chance to bring Turkish society closer to the West and readily adopting western achievements in cultural and scientific fields.

An important event in the cultural and scientific life of the new Turkey was the establishing of research institutes. Under Atatürk's direct supervision, the Turkish Historical Society (Türk Tarih Kurumu) was created in 1931, and the Turkish Language Association (Türk Dil Kurumu) in 1932. These institutions would scientifically explore the historical heritage and the great original linguistic treasure, which truly formed the basis of the national Turkish identity. Henceforth, the study of Turkish history would be based on a new scientific methodology, which meant a strong research relying on a vast base of documents and bibliography. The new Turkish historiography, hereafter, would expand and deepen the research by including within its range the antiquity period, as well as the former pre-ottoman historical periods of the Turkish people.

Atatürk's great reforms were bold, deep and vast, sometimes even shocking to many segments of the then Turkish society. Hence, besides the support and approval, they often came across negative and at times

very harsh reactions. However, the authority and grandiosity of Atatürk's figure, earned in the great liberation war, his determination to put into practice these spectacular changes in the country's life, as well as the support of the Majority of the people and the progressive intellectual circles defined the achievements of this extraordinary transformation process.

* * *

The war and the efforts of the Turkish people under the leadership of Mustafa Kemal for an overall reformation and modernization of post-Ottoman Turkey, had a broad echo in the Albanian public opinion of the time. The reasons were simple: first, the Albanian political and societal reality of post WWI had a clear similarity to that of Turkey's at the time. Our country was not only underdeveloped and exhausted by the dramatic developments that characterized the first years of independence, but also threatened by foreign dangers. Second, Turkey was the country that Albanians had shared circa 500 years of history, thus, the particular interest that they showed for this country's fate was completely justified.

The echo of the reforms in republican Turkey reflected, above all, in the Albanian press of the time. The announcements, the comments and opinions regarding the dynamic of the developments in Turkey, occupy a wide place in most of the press outlets throughout the whole of the 1920s-30s. However, because of the limitations of this speech, we will focus only on a few of them.

The newspaper "Ora e Maleve" on November 10, 1923 announced the proclamation of the Republic of Turkey under the headline "The Republic is proclaimed in Turkey under the leadership of Mustafa Kemal." Another newspaper, "E Drejta" gives the same announcement. Moreover, the newspaper "Shqiptari I Amerikës" in January 1924, lists in full the three treaties between Albania and Turkey since the beginning of the Republic of Turkey.

Allow me to present a long and important writing printed in 1933 by the prestigious newspaper "Minerva" on the ten-year anniversary of the Republic of Turkey, authored by its director Nebil Çika. In this publication are presented very interesting assessments on the achievements of the

new Turkey throughout this time. Among other things, it said that the Turkish people had the right to celebrate and express love and gratitude towards those who had prepared this day, especially to the brilliant Gazi (meaning Atatürk- F.D.). It sufficed to recall the desperate situation that Turkey found itself after WWI to get enthusiastic with the achievements accomplished within such a short period.

The aforementioned writing highlights the catastrophic state that weary Turkey found itself in the wake of the long war, and the invasion of its territories by the Entente and Greece after the war. In these conditions, when the country's fate was hanging loose, only Atatürk with his energy and strong will, with an unwavering trust in victory, encouraged and mobilized the Turkish people towards the liberation war against foreign invaders. The author of the publication underlines that "… the victory of the Turkish army in Sakarya marked the end of an era in history. There, faded and collapsed the centuries long history of the Ottoman Empire and the first page, the brightest one, of the history of the new Turkey was written. In a very short time, Anatolia was liberated from the Greek army. For the first time after all these centuries, the Turks felt fully owners in their land of thousands of years." The aforementioned publication further emphasizes that with the proclamation of the republic on October 29, 1923, Gazi Mustafa Kemal, created the necessary conditions for the accomplishment of a wide range of reforms, which placed Turkey amongst the civilized countries within a few years. The author further emphasizes the notable achievements that Turkey accomplished in the economic sphere within the ten-year period. The reforms in this sector had brought in impressive results, whereas the economies of developed countries had suffered during the Great Depression of 1929-1933. Among the most memorable successes is worth mentioning the balancing of the budget, the advancements in the agricultural field, the creation and development of a national industry, the annulment of foreign concessions in the railway and the further strengthening of the railroads through the construction of new rails, the construction of new highways, the foundation of new banks with state capital, etc.

However, despite the meaningful steps undertaken toward the reforms and the economic and societal development of the country, the author of the article emphasized that Turkey was still facing numerous problems and challenges. The educational and cultural underdevelopment

remained one of the biggest problems, hence the backwardness in mentality. By being conscious of these problems and challenges, the Turkish government had undertaken a series of measures in the education and cultural sectors. A special care was shown to the development and strengthening of universities. In order to elevate the level of the academic work, the government contracted professors from Germany to Istanbul University.

All these measures aimed at the youth's quality education, seen by Atatürk as the guarantor of the future of the Turkish nation. A well-known newspaper of the times, "Les Temps" wrote on this subject, an excerpt of which was cited in the aforementioned article. It concretely said:

"The Turkish youth is ready and boldly act, despite the Mayor obstacles that encounters nowadays. Clustered around the Gazi, the Turkish youth has considered every possible sacrifice that his national and progressive ideal requires, which is summarized in the motto "Turkey for the Turks." To elevate the Turkish people toward a real modern culture, the Gazi himself addresses the youth by saying: Thou noble son of the Turkish future, do you know that the strength of your soul knows no limits. Thus, I will hold your hand until you will learn to be on your own. Then you will be able to govern yourself and my mission will be over."

The new Turkey and its founder, Atatürk, the reforms undertaken in this country, have been treated in books or special articles relating to the subject, even by well-known Albanian intellectual personalities like Ismet Toto, Branko Merxhani, etc. The latter, on an article published in 1935 in "Minerva" newspaper, not only highly appreciated Mustafa Kemal's personality and his role in Turkey's modernization, but did not spare the press close to the government at the time for waning and showing in a negative light the founder of the new Turkish state.

YÜZYILIN 20-30'LU YILLARINDA ARNAVUTLUK BASININDA TÜRKİYE VE ATATÜRK

Prof. Dr. Ferit Duka

Birinci Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle toprakları savaşta galip gelen güçler tarafından işgal edilirken Osmanlı İmparatorluğu son günlerini yaşıyordu. Türk milletinin tarihi boyunca yaşadığı en dramatik anlarından birinde, Türk toplumunu sıradışı boyutlardaki kurtuluş savaşına doğru harekete geçirip liderlik ederek ülkesinin kaderine sahip çıkan, nadir özelliklere sahip, gayretli ve cesur bir vatansever ve vizyonu açık bir şahsiyet olan Mustafa Kemal ortaya çıktı. Bu ihtişamlı savaşın anlamlı sonucu ülkenin yabancı işgalcilerden kurtarılışı ve Türkiye'nin modern tarihinde çok yönlü reformlar ve modernizasyon yönündeki etkileyici çabalarla karakterize edilen yeni bir dönemin başlamasıydı. Bu büyük muzaffer savaşın efsanevi komutanı olan Mustafa Kemal, ülkesinin dönüşüm, ilerleme ve sürekli güçlenme sürecinin efsanevi liderine dönüştü. Bu sürecin en önemli kazanımlarından birisi, 1922 yılında saltanatın kaldırılması ve 29 Ekim 1923 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti'nin ilanıydı. Türkiye'nin saltanattan cumhuriyete geçişi, Mustafa Kemal'in felsefesinin temel ilkelerinden biri olan cumhuriyetçiliğin açık bir ifadesidir ve bu, devlet ile toplum arasında tamamen yeni bir ilişki anlamını taşıyordu. Kemalist konsepte göre, Türkiye Büyük Millet Meclisinde toplanan temsilcileri aracılığıyla icra edilen egemenlik artık saltanattan halka geçiyordu. Yeni Türk devleti laik, bağımsız ve egemen bir devlet olarak doğuyordu. Ülkenin dış politikası, kurucusunun ünlü "Yurtta sulh, cihanda sulh" parolasına dayanıyordu.

Mustafa Kemal'in önderliğinde Türkiye Cumhuriyeti siyasi ve ekonomik kurumlarını daha da fazla pekiştiriyordu. Bu doğrultudaki çabalar ile, Türk toplumunun ulusal kimliğinin özelliklerinin vurgulanması ve

geliştirilmesi, Batı standartlarına göre modernizasyonu amaçlanıyordu. Giyim tarzının değişmesi, Avrupa takviminin kabul edilmesi, sırasıyla İsviçre ve İtalya'dan medeni hukuk ve ceza kanunlarının alınması ve uyarlanması vb. hususlardan söz edebiliriz.

Reform süreci sırasında, kadının konumunun iyileştirilmesi ve kadın haklarının siyasi ile sosyal alanlarda erkeklerle eşitlenmesi ile ilgili Türkiye tarihinde ilk kez alınan önlemler özel önem taşımaktadır. Kültürel ve eğitim alanlarındaki reformlar Kemalist devrimin temel hususlarından biriydi. En anlamlı başarı 1928 yılında Osmanlı alfabesinin Latin alfabesiyle değiştirilmesi idi. Alfabe inkılâbı, Mustafa Kemal (daha sonra Atatürk soyadını aldı) ve arkadaşları için Türk halkını, bu değişikliğin gerekliliği noktasında ikna için bıkıp usanmadan çaba harcanan en zorlu girişimlerden biri oldu. Latin alfabesinin halkın eğitimi için sağladığı kolaylıkla birlikte fonetik ve yazım açısından avantajlarını güçlü bir şekilde vurguladılar. Bu reform, Türk toplumunu Batıya yakınlaştırmak ve Batının kültür ve bilim alanındaki başarılarını daha kolay kabul etmek için bir fırsattı.

Yeni Türkiye'nin kültür ve bilim hayatında önemli bir olay araştırma kurumlarının kurulmasıydı. Atatürk'ün doğrudan gözetimi altında 1931 yılında Türk Tarih Kurumu ve 1932 yılında da Türk Dil Kurumu kuruldu. Bu kurumlar, hakikaten millî Türk kimliğinin temelini oluşturan tarihi mirasını ve büyük özgün dil hazinesini bilimsel olarak araştıracaktı. Bundan sonra Türk tarihinin çalışılması, geniş bir belge ve bibliyografya temelinde güçlü bir araştırmaya dayanması anlamına gelen yeni bir bilimsel metodoloji üzerine kurulacaktı. Yeni Türk tarih yazımı, bundan böyle antik çağ dönemi ve Türklerin Osmanlı öncesi tarihinin ilk dönemleri de dahil, araştırmalarını genişletecek ve derinleştirecekti.

Atatürk'ün büyük reformları cesur, derin ve geniş, zaman zaman ise Türk toplumunun bazı kesimleri için şok ediciydi. Bu yüzden, destek ve onaylamanın dışında, sıklıkla olumsuz, bazen ise sert tepkilerle karşılaştılar. Ancak, Atatürk figürünün büyük kurtuluş savaşında kazanılan otoritesi ve ihtişamı, bu olağanüstü değişimleri ülkenin yaşamında hayata geçirme kararlılığı, halkın çoğunluğu ve ilerici entelektüel çevrelerin sağladığı destek, bu olağanüstü dönüşüm sürecinde elde edilen başarıları belirlemiştir.

* * *

Savaş ve Mustafa Kemal'in önderliğindeki Türk milletinin, Osmanlı sonrası Türkiye'nin reform ve kapsamlı modernleşmesi için gösterdiği mücadele ve çaba, dönemin Arnavut kamuoyunda geniş yankı uyandırmıştı. Bunun sebepleri basitti: Birincisi, Arnavutluk'un Birinci Dünya Savaşı sonrasındaki siyasi ve toplumsal gerçeğinin dönemin Türkiye'si ile açık benzerliği vardı. Ülkemiz sadece gelişmemiş ve bağımsızlığın ilk yıllarındaki dramatik olaylardan tükenmiş değildi, aynı zamanda dış tehlikeler tarafından da tehdit ediliyordu. İkincisi, Türkiye, Arnavutların yaklaşık 500 yıllık tarihi paylaştığı ülke idi ve bu yüzden de bu ülkenin kaderi için gösterdikleri özel ilgi tamamen meşruydu.

Cumhuriyet Türkiyesindeki reformların yankısı, her şeyden önce dönemin Arnavut basınında yansıtılıyordu. Türkiye'deki gelişmelerin dinamikleri ile ilgili açıklamalar, yorumlar ve görüşler, 1920'li ve 1930'lu yılların tümü boyunca basının çoğunluğunda geniş bir yer kaplıyordu. Ancak, bu sunumun sınırları yüzünden sadece bunlardan birkaçına yoğunlaşacağız.

10 Kasım 1923 tarihli "Dağların Saati" (Ora e Maleve) Gazetesi, Türkiye'de Cumhuriyetin ilanı ile ilgili haberi, "Türkiye'de Mustafa Kemal önderliğinde Cumhuriyet ilan edildi" başlığıyla yayınladı. Aynı haber, başka bir gazete olan "Doğru" (E Drejta) gazetesinde de verildi. Dahası, 1924 yılı Ocak ayında "Amerikalı Arnavut" (Shqiptari i Amerikës) gazetesinde, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilanından itibaren Arnavutluk ve Türkiye arasında imzalanan üç antlaşmanın da tamamı yayınlandı.

Türkiye Cumhuriyeti'nin 10. yıldönümü vesilesiyle 1933 yılında prestijli "Minerva" Gazetesinde, gazetenin müdürü Nebil Çika tarafından yazılan uzun ve oldukça anlamlı makaleyi, bu sunumun konusu yapmama müsaade edin. Makalede, bu dönem boyunca yeni Türkiye tarafından elde edilen kazanımlar hakkında çok ilginç değerlendirmeler sunuluyor. Söz konusu makalede, Türk toplumunun sevinmeye ve bugünü hazırlayanlara, özellikle dahi Gazi'ye (Atatürk'e) sevgi ve memnuniyetini ifade etmeye hakkı olduğu belirtiliyor. Bu kadar kısa bir süre içinde elde edilen kazanımlar hakkında coşkulanmak için Türkiye'nin Birinci Dünya Savaşı sonrası yaşadığı çaresiz durumu göz önüne getirmek yeterliydi.

Söz konusu makalede, uzun savaştan bitkin düşmüş Türkiye için meydana gelen feci durum ve topraklarının Üçlü İtilaf ülkeleri ile

Yunanistan tarafından işgal edilmesi vurgulanıyor. Bu şartlar altında, ülkenin kaderi tehlike altında iken, sadece Atatürk enerjisi ve güçlü iradesiyle, zafere karşı sarsılmaz inancıyla, ülkeyi yabancı işgalcilerden kurtarmak için Türk halkını cesaretlendirip savaş için seferber etti. Bu makalenin yazarı, "...Türk ordusunun Sakarya'daki zaferi, tarihte bir dönemin sonunu işaret ediyor. Orada, Osmanlı İmparatorluğunun uzun tarihi solup yıkıldı ve yeni Türkiye tarihinin ilk ve en mükemmel sayfası yazıldı. Çok kısa sürede Anadolu, Yunan ordusundan kurtarıldı. Tüm bu yüzyıllardan sonra ilk kez Türkler, binlerce yıllık topraklarında kendilerini tamamen buraların sahibi hissettiler." ifadelerinin altını çiziyor. Makalede ayrıca, 29 Ekim 1923 tarihinde Cumhuriyetin ilanı ile Gazi Mustafa Kemal'in, birkaç yıl içinde Türkiye'yi medeni ülkeler arasına sokan geniş bir reform programı gerçekleştirebilmek için gerekli şartları oluşturduğu belirtiliyor. Makalenin yazarı, Türkiye'nin 10 yıl zarfında ekonomi alanında elde ettiği büyük başarıları vurguluyor. Bu alandaki reformlar, gelişmiş ülkelerin ekonomileri 1929-1933 döneminde Büyük Buhran'a uğrarken etkileyici sonuçlar vermiştir. Söz konusu başarılar arasında şunlar belirtiliyor; bütçe dengelenmesi, tarım alanındaki ilerlemeler, ulusal sanayinin oluşturulması ve geliştirilmesi, yabancı demiryolu imtiyazlarının iptali ve yeni hatların inşasıyla demiryolu ağının daha da güçlendirilmesi, yeni yolların inşası, devlet sermayesi ile yeni kamu bankalarının kurulması, vb.

Bununla birlikte yazar, reformların ilerleyişi ve ülkenin ekonomik ve sosyal kalkınmasında atılan önemli adımlara rağmen, Türkiye'nin o dönemde hala çok sayıda sorun ve zorluklarla karşılaştığına dikkat çekiyor. Zihniyet geriliği dolayısıyla eğitim ve kültürel az gelişmişlik en büyük sorunlardan biri olarak kalıyordu. Bu sorunların ve zorlukların farkında olan Türk hükümeti, eğitim ve kültür alanlarında bir dizi önlemler almıştı. Üniversitelerin gelişimi ve güçlendirilmesi için ayrı bir ilgi gösteriliyordu. Üniversite akademik çalışma seviyesini daha da yükseltmek için hükümet Almanya'dan İstanbul Üniversitesi'ne profesörleri sözleşmeli olarak getirdi.

Tüm bu önlemlerle, Atatürk tarafından Türk milletinin geleceğinin garantisi olarak görülen gençlerin kaliteli eğitim alması amaçlanıyordu. Bu konu hakkında bahsettiğimiz makaleden alıntı yaparak dönemin ünlü gazetesi "Les Temps" da yazıyordu. Burada şu ifadeler yer alıyordu:

"Bugün karşı karşıya olduğu büyük engellere rağmen, Türk gençliği harekete geçmek için hazır ve cesurdur. Gazi'nin etrafında toplanan

Türk gençliği, "Türkler için Türkiye" sloganıyla toplanan ulusal ve ilerici idealinin gerçekleştirilmesi için gerekli tüm fedakarlığı göze almıştır. Türk toplumunu gerçek modern kültürler seviyesine çıkarmak adına Gazi her şeyden önce gençliğe şu ifadelerle hitap ediyor: Ey Türk geleceğinin asil evladı, biliyorum ki ruhunun gücünün bir sınırı yok. Bu yüzden, yolu öğrenene ve kendi başına yürüyene kadar senin elinden tutacağım. O zaman kendini yönetebilirsin ve o zaman benim görevim sona erecektir."

Yeni Türkiye ve kurucusu Atatürk ve ülkede gerçekleştirilen reformlara, İsmet Toto ve Branko Mercani gibi Arnavut entelektüel dünyasından tanınmış şahsiyetler tarafından yazılan kitaplar ve bu konuları ele alan özel makalelerde yer verilmiştir. Mercani, 1935 yılında "Minerva"da yayınlanan bir makalesinde, Mustafa Kemal'in şahsiyetini ve Türkiye'nin modernleşmesindeki rolünü takdir etmekle kalmayıp, yeni Türk devletinin kurucusuna, dönemin hükümetine yakın basının gösterdiği azalan ilgi ve negatif tutumu bağışlamıyordu.

"SHQIPËRIA NË POLITIKËN BALLKANIKE TË TURQISË; NJË VLERËSIM HISTORIK".

Prof. Dr. Çınar Özen

E nderuar Zonja Prefekte ,
I nderuar Z. ambasador,
I nderuar z. Edmond Brahimaj, lider i Bektashinjëve Botërorë,
Të nderuar pjesëmarrës.

Fjalët e mia dua t'i nis duke thënë se ndihem krenar dhe i lumtur që sot jam këtu dhe u drejtohem juve.

Në zyrën time në universitet e kam një hartë të madhe të Shqipërisë. Si akademik që jam gjithnjë kam shprehur interesim të veçantë për hartën politike të Shqipërisë, por tani për herë të parë e pata fatin të jem në Shqipëri. Në këtë kuptim dua të them se ndihem i privilegjuar dhe shumë i lumtur. Në vigjilie të kësaj veprimtarie, falënderim të veçantë shpreh për Fondacionin Alsar dhe kryetarin z. Mehdi Gurra. Dje pata mundësi t'i shoh në mënyrë të detajuar punët e mira që i bëjnë në Shqipëri. E pashë personalisht që kanë kontribut shumë të madh në raportet Turqi-Shqipëri. Madje dua të them se jam shuë i emocionuar për këtë mbledhje. Sipas meje është shumë e rëndësishme të organizohet

një aktivitet i tillë akademik, me pjesëmarrje kaq të gjerë, me ç'rast e shohim sa çmohen në Shqipëri dhe si trajtohen raportet Turqi-Shqipëri.

Falënderim tjetër kam për Ambasadorin tonë z. Murat Ahmet Yörük. I nderuari është prej miqve të çmuar që e njoh nga vitet e studimeve. Krahas kësaj të nderuarin e kemi prej ekspertëve të njohur për Ballkanin të Ministrisë së Punëve të Jashtme. Pra kemi të bëjmë me diplomat të ri që zë vend shumë të veçantë në kuadër të gjeneratës së tij. Dua ta them edhe këtë se në kësi situatë kritike, emërimi i tij si ambasador në një qendër të rëndësishme siç është Tirana, s'është aspak e rastësishme.

Ambasadori i nderuar padyshim se do të luaj rol shumë të rëndësishëm në zhvillimin më të shpejtë të raporteve tona në këtë kohë kritike. Më duket se rastisi ashtu që dy folësit që ishin para meje, ju qasën prishjes relative të raporteve tona. Ndaj bindjen se kohët e lartëtheksuara në të cilat kishte ngadalësime, në kuadër të raporteve tona të mira ishin kohët që duhen futur në thonjëza. Në thelb shqipëtarët dhe turqit janë popuj vëllezër dhe gjatë historisë kanë pasur fat të njëjtë. Ky fat i përbashkët fatkeqësisht në shekullin e kaluar, nuk solli rezultate shumë pozitive. Ky është koncepti themelor i fjalimit tim, Perandoria Osmane si perandori shumë-kombëshe s'do të mund të ishte pa qenë shqipëtarët. Osmanët ishin perandori ballkanase. Karakteristikën e saj si perandori ballkanase ia mundësuan shqiptarët. Thënë ndryshe, flasim për elementin bartës të shqiptarëve, pra për një perandori shumëkombëshe por në thelb ballkanase. Fatkeqësisht shekulli i fundit i osmanëve kaloi me kriza shumë të mëdha. Këto kohëra të trazirave të brendshme të mëdha, ndikuan që qeverisjet osmane, sidomos në fillim të shek. të XX-të, të bëjnë gabime të mëdha. Që të dy popujt e paguan shumë shtrenjtë çmimin e këtyre gabimeve. Së paku sa turqit edhe shqipëtarët u ndikuan keq nga rënia e kësaj perandorie. Fati i njëjtë, i cili zgjati brenda perandorisë, thuajse deri në fundin e saj, ardhmërinë politike të këtyre dy popujve e futi në procese të vështira.

Mendoj se Perandoria Osmane në Ballkan, shumë më herët se koha e krijimit të kushteve për rrënimin e saj, do të duhej t'i krijonte bazat për ngritjen e Shqipërisë së madhe, madje ndoshta do të duhej ta ngrinte vet atë. Në një kohë që ishte e sigurtë se do të shpërthenin luftërat ballkanike dhe se balanci i politikës evropiane ishte tërësisht kundër Shtetit Osman, ky shtet derisa kishte trazira dhe qeverisej keq, politikën shqiptare e ka formuar dhe ndjekur në atë mënyrë që t'i hap rrugë zhvillimeve negative. Rrjedhimisht kushtet për shfaqjen e revoltimit

që nisi më 1909 dhe u kulmua në vitin 1912, u shpërfaqën si rezultat i politikës jo të suksesshme në sferën e krizave të brendshme dhe të politikës së jashtme të qeverisjes osmane. Vendimi për autonomi, që në një mënyrë u imponua pas zhvillimeve të 1912-tës, ishte shumë i vonshëm dhe i pazbatuar. Nacionalizmi që zhvillohej në Ballkan dhe formimi i balancit politik të Evropës në atë mënyrë që t'i fuqizojë lëvizjet përçarëse, qeverisjet osmane do të duhej që shumë më herët t'i ndiqnin politikat e formimit të hapësirës politike shqipëtare. Në fakt hapësira shqiptare në Ballkan në kohën e Perandorisë Osmane i tejkalonte kufinjtë e Shqipërisë së sotme dhe si hapësirë politike ishte shumë përtej kësaj aktuales.

E kemi fjalën për një hapësirë shumë të madhe, e cila nis nga Durrësi e Tirana, zgjatet deri në Prishtinë dhe Shkup, në anën tjetër zbret deri në Manastir dhe Janinë, në Veri zgjatet deri në Bar, Ulqin dhe Nish. Në pjesë të rëndësishme të kësaj hapësire edhe sot ka mbetur pjesë e madhe e shqiptarëve. Veçse asokohe padyshim se në këtë hapësirë ishte e mundur të konsolidohet qenia politike shqiptare që do të jetë një vendim i cili sot do ta ndikojë thellësisht politikën e saj.

Këtu dua ta theksoj këtë, shteti i Republikës së Turqisë, s'e refuzon trashëgiminë e Perandorisë Osmane dhe s'është tëhuajësuar ndaj kësaj trashëgimie. Në anën tjetër Republika e Turqisë s'është perandori, por shtet komb. Politikën e jashtme turke e përcaktojnë siguria dhe interesat e kombit turk. Turqia është e vetëdijshme për përgjegjësinë historike që i mbeti nga osmanët. Këtë përgjegjësi të saj e shqyrton brenda interesit kombëtar. Ndjenja e kësaj përgjegjësie historike në Ballkan, është përgjegjësi ndaj tërë shqiptarëve. Republika e Turqisë dhe Shqipëria janë dy shtete kombe të pavarura dhe në këtë rajon bëhet fjalë për ortakërinë e tyre strategjike. Veçse unë këtu dua ta nënvizoj një fenomen të ndryshëm të politikës së jashtme turke e cila e tejkalon këtë. Përtej ortakërisë strategjike, Turqia ka përgjegjësi historike ndaj shqiptarëve. Politika e jashtme turke, gjithnjë është formuar duke e pasur parasysh këtë përgjegjësi dhe duke e vendosur atë në thelb të politikës së saj ballkanase. Fatkeqësisht kjo përgjegjësi nga disa qarqe me qëllim të keq është emëruar si "Neo Otomanizëm" dhe në këtë mënyrë janë bërë përpjekje që përmes një botëkuptimit të huaj për politikën e jashtme turke të devijohet nga thelbi dhe bazat historike të saj. Në të vërtetë s'ekziston asnjë lidhje në mes të përgjegjësisë që e theksova lart dhe kësaj iniciative për devijim. Disa qarqe të politikës së jashtme dhe ekspertët

e tyre që përpiqen nga jashtë ta përcaktojnë politikën e Turqisë ndaj Ballkanit, u përpoqën që politikën e jashtme turke për ca kohë ta përcaktojnë dhe ta formësojnë me botëkuptimin e "Neo Otomanizmit."

Fakteqësisht edhe në Shqipëri i vërejtëm këto efekte negative dhe rrënuese të kësaj qasjeje. Noe Otomanizmi në të vërtetë asnjëherë s'ka qenë element kryesor i Politikës së Jashtme Turke. Ky ishte vetëm roli që shtetet e huaja e panë të arsyeshme për Turqinë në Ballkan dhe qëndrim politik që u përpoqën t'ia imponojnë. Strategjia ballkanike që zhvillohet në formën e Neo Otomanizmit, në fakt asnjëherë nuk u rrënjos në politikën e jashtme turke. Qoftë edhe nëse kjo gjendje përjashtuese dhe kalimtare gjen shprehje te disa politikanë turq, do të ishte mirë ta mbajmë në mend se politika ballkanike e Republikës së Turqisë në thelb ndërtohet sipër refuzimit të kësaj qasjeje. Turqia asnjëherë nuk synon që në Ballkan në njërën apo tjetrën mënyrë të ushtrojë pushtet, ose të ketë botëkuptim një-drejtimësh që emërohet si Otomanizëm. As sot e tutje s'mund të flitet për diç të tillë. Elementi kryesor i cili e përcakton politikën e Shtetit të Republikës së Turqisë në Ballkan është formimi në mënyrë të përbashkët i mundësive për zhvillim të stabilitetit, integrimit dhe mirëqenies së përbashkët, rrjedhimisht ndërtimi i një të ardhmeje të përbashkët të lumtur. Andaj, politika e jashtme turke e përkrah integrimin e Ballkanit në Bashkimin Evropian dhe në NATO. Turqia që nga viti 1952 e këndej është anëtare e NATO-s dhe që nga viti 1996 e këndej ka bashkëpunim doganor me BE-në. Njëkohësisht e vazhdon synimin e saj prioritar për anëtarim në BE.

Anëtarësimi në BE do t'iu mundësojë hapësirave shqiptare zhvillim brenda një tërësie. Fatkeqësisht vërejmë aktivitete dashakeqëse që në Shqipëri dhe në Ballkan lëvizin përmes disa ekspertëve të huaj, të cilat zhvillimin e strategjive të mira me Turqinë, e paraqesin si të jetë në kundërshtim me anëtarësimin në BE dhe përpiqen këto t'i paraqesin kundërthënëse mes njëra tjetrës, gjë që për ne është e papranueshme. Duhet të mos biem në kurthin e këtyre fjalimeve sipas së cilave për tu orientuar drejt BE-së duhet të largohemi nga Turqia.

Shqipëria dhe shtetet ballkanike që afrohen me BE-në do t'i afrohen edhe Turqisë. Që në fillim Turqia ka qenë prej mbrojtësve më të mëdhenjë të anëtarësimit të Shqipërisë në NATO. Anëtarësimi i Shqipërisë në NATO kishte rol të rëndësishëm. Duhet të mos harrojmë se për tërë Ballkanin raportet e ngushta politike dhe ekonomike me Turqinë janë të mundura edhe përmes anëtarësimit në NATO dhe BE.

Në anën tjetër dua të them se BE për shkak të krizave të brendshme politike, s'i jep rëndësi sa duhet Ballkanit e sidomos Shqipërisë. Dua të them gjithashtu se Bashkimi Evropian nuk ka strategji të vërtetë për zgjerim në Ballkan. Ky union ballafaqohet me probleme shumë serioze të brendshme politike dhe ekonomike. Kurse duket qartë se kanë mjaft vështirësi në tejkalim të krizave të lartëtheksuara. Lëvizjet radikale politike e kanë futur politikën evropiane nën kontroll. Kriza ekonomike e vështirëson edhe më shumë këtë situatë, dhe atë në tërë Ballkanin. Partitë qendrore të vjetra evropiane, kanë vështirësi në ndaljen e lëvizjeve djathtiste radikale. Radikalizmi i djathtë në Evropë zhvillohet përmes kundërshtimit të Islamit dhe Bashkimit Evropian dhe si i tillë gjen taban politik. Sot nëse doni shikojeni Francën, Italinë, Gjermaninë, Austrinë, Belgjikën apo Holandën, dhe shihni sa të dobët politikisht janë politikanët që bazohen në zhvillimin e BE-së dhe që e mbrojnë sinqerisht zgjerimin drejt Ballkanit. Fatkeqësisht kjo situatë i ndikon negativisht edhe raportet e BE-së me Turqinë. I brengosur dua të them se shtetet që janë pjesë e Ballkanit nuk duket aq e mundur që në një të ardhme të afërt të anëtarësohen në Bashkimin Evropian. Arsyeja e kësaj assesi s'janë raportet që zhvillohen dhe fuqizohen me Turqinë. Fatkeqësisht kjo përdoret për ta mbuluar një të vërtetë të kthjellët dhe për të mbajtur qëndrim ndaj raporteve në zhvillim me Turqinë. Zhvillimet politike në BE, nuk i hapin Ballkanit perspektivë të tillë. Përkundrazi zhvillimet botërore e orientojnë ekonominë ndërkombëtare drejt një krize. Rendi i tregtisë botërore është duke u tronditur. Evropa dhe SHBA-të nuk ia dalin të punojnë në përputhmëri me njëra- tjetrën. Konkurenca SHBA-Kinë dhe SHBA-Rusi, rritet në mënyrë të rrezikshme. Derisa në politikën globale destabiliteti është në rritje e sipër, as stabiliteti politik në Ballkan s'mund të shihet dhe të analizohet si i garantuar dhe i vazhdueshëm. E the me keqardhje dhe duke u frikësuar se në Ballkan asnjëherë s'janë evituar përplasjet e bazuara në identitet dhe dallime historike. Politika Ballkanike është përplot me vullkane që janë të gatshme të shpërthejnë. Padyshim se edhe Ballkani do të ndikohet nga përplasjet e brendshme të BE-së. Dua ta përsëris se stabiliteti në politikën ballkanike nuk është i garantuar. Shumë çështje politike në Ballkan që kanë mbetur nga e kaluara historike, mund të vazhdojnë me furi edhe më të madhe. Në të kaluarën e afërt kjo u vërejt hapur në luftën e brendshme të Jugosllavisë.

Stabiliteti politik i përthyer dhe i pagarantuar i politikës ballkanike, është kërcënim shumë më i madh për hapësirat shqiptare. Fatkeqësisht shqiptarët kanë armiq të përbetuar. Ndjenja e përgjegjësisë historike

të Turqisë ndaj Shqipërisë dhe shqiptarëve në këtë kohë kritike dhe të vështirë bëhet edhe më e rëndësishme dhe kuptimplotë. Shteti i Republikës së Turqisë kontribuon që në Shqipëri të ketë shtet më të fuqishëm, popull të fuqishëm, stabilitet politik dhe në krijimin e mundësive që populli të zhvillohet në mirëqenie, të ketë zhvillim ekonomik dhe që këto përpjekje të jenë në rritje e sipër. Kjo s'është e kufizuar vetëm me shqipërinë, por kjo politikë duhet të përcillet nga të gjithë shqipëtarët që jetojnë në Ballkan. Për këtë politikë rëndësi të veçantë ka afrimi i shqiptarëve mes tyre. Të mos keqkuptohem sepse s'flas vetëm për një shtet. Një të ardhme, ku të gjithë shqipëtarët do të kenë kontakte më të dendura mes tyre, ku mund të fuqizohen marrëdhëniet dhe në këtë kuptim të afrohen si popull, gjithsesi se do ta përkrah edhe Turqia. Ky është njëri ndër elementet që mbështetet në përgjegjësinë shumë të rëndësishme të politikës së Turqisë ndaj Ballkanit. Sikurse e theksova pak më parë, ajo që këtë ditë e bën të rëndësishme është të menduarit tonë për të ardhmen dhe përpjekja për të kontribuar në ngritjen e kësaj të ardhmërie mbi bazament të fuqishëm e të sigurtë, duke i futur në kllapa dhe duke i lënë anash shkëputjet që ishin evidente.

Të gjithëve ua shpreh respektin tim më të thellë.

"ALBANIA IN THE BALKAN POLITICS OF TURKEY: A HISTORICAL EVALUATION"

Prof. Dr. Çinar Özen

Honorable Mrs. Prefect,
Honorable Mr. Ambassador,
Honorable Mr. Edmond IbrahiMay, leader of the Bektashi Order,
Honored guests,

I would like to begin by stating that I feel proud and glad to be here addressing you.

In my university office, I have a very large political map of Albania. As an academic I have always had a special interest toward Albania's political map, but only now I had the good fortune to actually be in Albania. I feel privileged and happy. On the eve of this event, I would like to express a special gratitude to the Alsar Foundation and its head Mr. Mehdi Gurra. I had the opportunity to look at their good deeds here in Albania. I am very enthusiastic of this meeting. I believe that it is really important to organize this kind of academic event, with such a large participation, where we can see how much it is valued in Albania and how the relation Turkey-Albania is considered.

I would also like to thank our ambassador Mr. Murat Ahmet Yörük. The Honorable is one of the dearest friends, whom I know since my student years. Besides, he is one of the well-known experts on the Balkans in the Ministry of Foreign Affairs. Thus, he occupies a very special place within his generation of diplomats. I would like to emphasize that in this situation, his appointment as ambassador to an important center like Tirana is not at all by chance.

Our honored ambassador, beyond no doubt, will play a significant role toward the development of our relations in such a critical time. I thought that it was by chance that the two former speakers addressed the relative

fall-out of our relations. Thus, I believe that those periods, where there was stagnation in between our very good relations, should be put in parenthesis. Essentially the Albanians and the Turks are amicable people and throughout history they have had a similar fate. Unfortunately, this similar fate in the past century did not bring positive results. Moreover, this is the thesis of my speech that the Ottoman Empire as a multi-national empire would have not existed without the Albanians. The Ottomans were a Balkan empire. Its Balkan characteristic was enabled by the Albanians. To put it differently, I am talking about the carrying element of the Albanians, thus a multinational empire, but essentially Balkan. Unfortunately, the Ottomans' last century went through Mayor crises. These internal tumultuous times adversely affected the Ottoman government, especially in the beginning of the 20th century, to make grave mistakes. Both peoples paid very dearly the cost of these mistakes. The Albanians, at the least to the same extent as the Turks, were adversely affected by the fall of the empire. The shared fate, which lasted throughout the empire, almost until its end, placed the political future of these people in difficult processes.

I believe that the Ottoman Empire in the Balkans, much earlier than the time of the creation of the conditions for its downfall, should have created the basis for the building of a great Albania, maybe it even should have created it. At a time when the Balkan Wars seemed inevitable and the European political balance was completely against the Ottoman State, the latter, while troubled and ill-governed, enabled the adverse developments of Albanian politics. Consequently, the conditions of the revolt that began in 1909 and peaked in 1912 surfaced as a result of the unsuccessful politics of both domestic crises and the Ottoman government's foreign politics. The decision of autonomy, which in a way was imposed after the events of 1912, was belated and unexecuted. The nationalism that was building up in the Balkans and the formation of a European political balance in a way that reinforced separatist movements, should have made the Ottoman government follow more closely the policies of the formation of the Albanian political space. In fact, the Albanian space in the Balkans during the Ottoman Empire surpassed the boundaries of today's Albania and as a political space was far larger than the actual one.

Meaning an extensive area, which begins from Durrës and Tirana, elongates towards Pristina and Skopja, stretches down until Manastir

and Janina, and in the North, it reaches Bari, Ulcinj and Niš. Important parts of this area are still inhabited by Albanians. But, at the time, it would have been possible to consolidate the Albanian political entity, which would have been a decision that would dramatically change its politics.

I would like to stress that the Republic of Turkey does not refute the Ottoman Empire's legacy and it has not been disaffected by this legacy. On the other hand, the Republic of Turkey is not an empire but a nation-state. Turkish foreign policy is dictated by the security and interests of the Turkish nation. Turkey is conscious of its responsibility inherited from the Ottomans. This responsibility is examined within its national interest. The feeling of the historical responsibility in the Balkans is a responsibility toward all Albanians. The Republic of Turkey and Albania are two independent nation-states and, in this region, it means a strategic partnership. However, I would like to underline a different phenomenon of the Turkish foreign policy, which bypasses it. Beyond the strategic partnership, Turkey has a historical responsibility toward the Albanians. Turkish foreign policy has always formed bearing in mind this responsibility and even placing it at the center of its Balkan politics. Unfortunately, this responsibility has been maliciously labeled as "Neo Ottomanism" by some circles and in this way, there have been attempts, through a foreign understanding of Turkish foreign policy, to deviate from the essence of its historical basis. In fact, there is no connection between the responsibility that I stressed earlier and this deviating initiative. Some foreign political circles and their experts attempt, as outsiders, to define Turkey's politics toward the Balkans. For some time, they tried to define and formulate the Turkish foreign politics under the worldview of "Neo Ottomanism."

Sadly, we saw, even in Albania, the negative and detrimental effects of this approach. Neo Ottomanism has never been a chief element of Turkish foreign policy. This was a role that other states saw fit for Turkey in the Balkans and tried to impose a political stance. The Balkan strategy, being developed in the form of Neo Ottomanism, never took root in Turkish foreign policy. Even if this exclusionary and transitory state may find voice in some Turkish politicians, it is important to keep in mind that Balkan politics of the Republic of Turkey is essentially constructed by repudiating this approach. Turkey has never aimed to exert its power in the Balkans in either ways, or have a linear worldview defined as

Ottomanism. It has never been the case. The fundamental principle that defines the politics of the Republic of Turkey in the Balkans is the formation in a common way of possibilities for the development of stability, integration, and common well-being, consequently the creation of a common bright future. Therefore, Turkish foreign policy supports the Balkan integration in the European Union (EU) and NATO. Since 1952, Turkey has been a member of NATO, and since 1996, it has a border agreement with the EU. Simultaneously, it continues its priority aim of becoming an EU member.

The EU membership will enable the development of Albanian spaces within an entirety. Unfortunately, some ill-intentioned activities here in Albania and the Balkans that hide behind foreign experts depict the good development strategies with Turkey as being in opposition with EU membership and attempt to portray them as contradictory, which for us is unacceptable. We should not fall prey to this rhetoric, according to which in order to steer toward the EU, we should move away from Turkey.

Albania and the Balkan states advancing toward the EU, will also be getting closer to Turkey. From the beginning, Turkey has been the biggest supporter of Albania's accession to NATO.

Albania's NATO membership had a significant role. We should bear in mind that for all of the Balkans, the close political and economic ties with Turkey are possible even through NATO and EU membership.

On the other hand, I would like to state that because of its own internal political crises, the EU does not place enough importance in the Balkans, especially in Albania. I would also like to add that the EU does not have a concrete strategy for enlargement in the Balkans. The Union is facing very grave internal political and economic issues. In addition, it is clear that it is struggling in overcoming the aforementioned crises. The radical political movements have put European politics under control. The economic crisis further worsens this situation, even in the Balkans. The old centrist European parties are struggling in halting the radical rightist movements. The right radicalism in Europe is being developed by opposing Islam and the EU and as such it has a political platform. Just look at today's France, Italy, Germany, Austria, Belgium or The Netherlands, and see how politically weak the politicians are who support the development of the EU and its Balkan enlargement.

Unfortunately, this situation adversely affects the EU-Turkey relations. I am worried that for those Balkan states it will not be possible to become EU members in the near future. The reason for this assessment is not the developing and strengthening of relations with Turkey. Sadly, it is used to cover a clear truth and showing an attitude toward the developing relations with Turkey. The political developments in the EU do not open the door to the Balkans. On the contrary, the global developments are steering the global economy towards a crisis. The world trade order is being shaken. Europe and the United States of America (USA) are being unable to work in agreement with each other. The USA-China and USA-Russia rivalries are dangerously escalating. While destabilization in global politics is ever-growing, neither the political stability in the Balkans can be seen as guaranteed and continuous. I regretfully and fearfully say that clashes based on historical identity and differences have been inevitable in the Balkans. I would like to repeat that stability in the Balkan politics is not guaranteed. Many political issues that have lingered from the past could continue with greater fury. In the most recent past this was clearly witnessed in the Yugoslavian Wars.

The distorted political stability and unguaranteed Balkan politics is of greater threat to the Albanian spaces. Sadly, the Albanians have sworn enemies. The feeling of Turkey's historical responsibility toward Albania and the Albanians in this critical and hard time becomes even more significant and meaningful. The state of the Republic of Turkey contributes to a stronger Albanian state, a strong people, political stability and enables the people's prospect of improving their well-being, so that there is an ever-growing economic development. This is not confined only within Albania, but this policy should be conveyed to all Albanians living in the Balkans. The approaching of Albanians with each other is especially important to this policy. I do not mean only one state. A future, where all Albanians will have denser contacts, where relations could be fortified, hence getting closer as a people, also backed by Turkey. This is one of the components that relies on the very important political responsibility of Turkey toward the Balkans. As I stressed earlier, what makes today so significant is our thinking of the future and the effort to contribute in the building of this future on a strong and safe basis, by putting into parentheses and forgoing the obvious fall-outs.

I would like to express my deepest respect to all of you!

"TÜRKİYENİN BALKAN POLİTİKASINDA ARNAVUTLUK"

Prof. Dr. Çınar Özen

Sayın Valim,
Sayın Büyükelçim,
Dünya Bektaşilerinin Sayın lideri Baba Mondi Hazretleri,
Çok değerli hazirun.

Bugün burada bulunmak ve sizlere hitap etmekten çok büyük bir onur ve mutluluk duyduğumu ifade ederek sözlerime başlamak istiyorum.

Üniversite'de, odamda büyük bir Arnavutluk haritası var. Akademik olarak hep Arnavut siyasal coğrafyasına büyük bir ilgi duydum, ancak gerçek anlamda Arnavutluk'a ilk defa gelme şansına ulaştım. O bakımdan öncelikle kendimi ayrıcalıklı hissettiğimi ve çok mutlu olduğumu ifade etmek istiyorum. Bu bakımdan özel bir teşekkürü Alsar Vakfı'na ve çok değerli başkanı Sayın Mehdi Gurra'ya sunmak istiyorum. Arnavutluk'ta yaptıkları güzel işleri dün ayrıntılı şekilde gözlemleme şansım oldu. Türkiye-Arnavutluk ilişkilerine çok büyük katkılar yaptıklarını bizzat gördüm. Ayrıca bu toplantıdan da çok etkilendiğimi söylemek isterim. Böyle bir akademik faaliyete, bu kadar geniş ve heyecanlı bir katılım Türkiye-Arnavutluk ilişkilerinin Arnavutluk'ta ne kadar önemsendiğini göstermesi açısından bence çok önemli.

Bir başka teşekkürü Büyükelçimiz Sayın Murat Ahmet Yörük Beyefendiye sunmak istiyorum. Üniversite yıllarımdan tanıdığım bir değerli dostum. Ayrıca Dışişleri Bakanlığı'mızın çok önemli Balkan uzmanlarındandır. Kendi kuşağı içinde önde gelen ve çok değerli bir genç diplomatımız. Şunu ifade etmek istiyorum ki bu kadar kritik bir dönemde Tiran gibi önemli bir merkeze büyükelçi olarak kendisinin atanması kesinlikle bir tesadüf değildir. Sayın Büyükelçim, bu kritik dönemde ilişkilerimizin daha hızlı gelişmesinde şüphesiz çok önemli rol oynayacaktır.

Benden önceki 2 konuşmacı, sanırım o şekilde denk geldi, maalesef daha çok ilişkilerin görece bozulma dönemlerine vurgu yaptılar. Kanımca söz konusu kısa duraklama dönemleri, iyi ilişkilerimizde parantez dönemleridir. Gerçekte Arnavutlar ve Türkler kardeş halklardır ve tarih boyunca aynı kaderi paylaşmışlardır. Bu ortak kader maalesef geçen yüzyılda iki halk için de çok olumlu sonuçlar getirmedi. Benim konuşmamın ana fikri, bu bağlamda, Osmanlı İmparatorluğu'nun çok uluslu bir imparatorluk olarak Arnavutlar olmadan var olamayacağı esası üzerinedir. Osmanlı bir Balkan İmparatorluğudur. Balkan İmparatorluğu olma özelliğini de esas olarak Arnavut halkı sağlamıştır. Bir başka deyişle, Arnavutların taşıyıcı bir unsur olduğu çok uluslu ama esas itibariyle bir Balkan imparatorluğundan bahsediyoruz.

Osmanlı'nın maalesef son yüzyılı çok büyük iç krizlerle geçmiştir. Bu büyük iç karışıklık dönemleri Osmanlı yönetimlerinin özellikle 20. yüzyılın başında çok ciddi hatalar yapmasına neden olmuştur. Bu hataların bedelini iki halk da çok ağır biçimde ödemiştir. İmparatorluğun çöküşünden Arnavutlar da en az Türkler kadar zarar görmüştür. İmparatorluğun içinde neredeyse sonuna kadar devam eden kader birliği, bu iki halkın siyasi geleceğini de zorlu bir sürece sokmuştur.

Kanım odur ki, Osmanlı Devleti Balkanlar'da çöküşün ana hatlarının keskinleştiği dönemlerden çok daha önce Balkanlarda büyük bir Arnavutluk kurulmasının zeminini oluşturmalı, hatta belki de bu devleti kendisi kurmalıydı. Balkan Savaşları'nın ortaya çıkmasının kesinleştiği ve Avrupa siyasi dengesinin tamamen Osmanlı Devleti'nin aleyhine geliştiği bir dönemde, Osmanlı Devleti iç karışıklıklar ve kötü yönetimler altında Arnavut siyasetini olumsuz yönde gelişmelere yol açacak biçimde oluşturmuş ve takip etmiştir. Dolayısıyla, 1909'da başlayan ve 1912'de keskinleşen isyanının ortaya çıkma koşulları, Osmanlı yönetimlerinin dış politika ve iç krizler alanında başarısız olmasının bir sonucu olarak belirginleşmiştir. 1912 gelişmeleri sonrasında ve fiili bir durum olarak kendini empoze eden özerklik kararı çok geç kalınmış ve uygulamaya konulamamış bir karar olarak kalmıştır. Balkanlar'da gelişen milliyetçilik ve Avrupa siyasal dengesinin bu ayrılıkçı hareketleri güçlendirecek şekilde oluşması karşısında Osmanlı yönetimleri çok daha önce bir Arnavutluk siyasal coğrafyası oluşturma politikasını takip etmeliydi.

Aslında Osmanlı döneminde Balkanlarda Arnavut coğrafyası bugünkü Arnavutluk'un sınırlarını aşan ve bunun çok ötesinde bir siyasal

alandır. Bir yanda Draç'tan Tiran'dan başlayan Priştine'ye ve Üsküp'e kadar uzanan, diğer yanda Manastır'a kadar giden ve aşağıda Yanya'ya kadar inen; kuzeyde Bar Ülgün'den, Niş'e kadar uzanan çok büyük bir coğrafyadan bahsediyoruz. Bugün de bu coğrafyanın önemli bir kısmında Arnavut nüfusu kalmıştır. Ancak o dönem şüphesiz bu alanda Arnavut siyasal varlığının konsolide edilmesi mümkündü ki bugünün siyasetini derinden etkileyecek bir karar olurdu.

Burada şunu vurgulamak istiyorum, Türkiye Cumhuriyeti Devleti, Osmanlı İmparatorluğu'nun mirasını reddetmez ve bu mirasa yabancılaşmış değildir. Öte yandan Türkiye Cumhuriyeti imparatorluk değil bir ulus devlettir. Türkiye'nin dış politikasını Türk Ulusu'nun güvenliği ve çıkarları belirler. Türkiye Osmanlı'dan kalan tarihi sorumluluğunun farkındadır. Bu sorumluluğu ulusal çıkarının içinde mütalaa eder. Bu tarihi sorumluluk duygusu Balkanlarda, tüm Arnavutlara karşı da bir sorumluluktur. Türkiye Cumhuriyeti ve Arnavutluk iki bağımsız ulus devlettir ve bu iki devletin bölgede stratejik ortaklığı söz konusudur. Ama ben Türk Dış Politikası'nda bunu aşan daha farklı bir olgunun altını çizmeye çalışıyorum. Türkiyenin stratejik ortaklığın ötesinde Arnavutlara karşı bir tarihi sorumluluğu vardır. Türk Dış Politikası, her zaman bu sorumluluk göz önünde bulundurularak ve bu sorumluluğun Balkan politikasının esasında yer aldığı dikkate alınarak oluşturulmuştur.

Bu sorumluluk maalesef bazı çevreler tarafından kötü niyetli bir biçimde "Yeni Osmanlıcılık" olarak adlandırılan ve tamamen Türk Dış Politikası'na yabancı bir anlayışla, tarihsel dayanaklarından ve esasından saptırılmaya çalışılmıştır. Yukarıda ifade etmeye çalıştığım sorumlulukla, bu saptırma girişimi arasında hiçbir irtibat gerçekte yoktur. Türkiye'nin Balkan politikasını Türkiye dışından belirlemeye çalışan bazı dış politika çevreleri ve uzmanları, Türk Dış Politikası'nı bir dönem "Yeni Osmanlıcılık" anlayışı ve onun kavramlarıyla belirlemeye ve şekillendirmeye çalıştılar. Bu yaklaşımın çok olumsuz ve yıkıcı etkilerini maalesef Arnavutluk'ta da gördük. Yeni Osmanlıcılık, gerçekte hiçbir zaman Türk Dış Politikası'nın ana unsurunu oluşturmamıştır. Bu sadece yabancı devletlerin Balkanlar'da Türkiye'ye bir dönem biçtikleri rol ve empoze etmeye çalıştıkları bir siyasi tavır olarak ortaya çıkmıştır. Yeni Osmanlıcılık biçiminde gelişen Balkan stratejisi, dolayısıyla, Türk Dış Politikası'nda hiçbir zaman kök salamamıştır. Bu dışsal ve geçici durum bazı Türk siyasilerde karşılık bulsa da, gerçekte Türkiye

Cumhuriyeti Devleti'nin Balkan politikasının bu anlayışı reddeden bir esasta geliştiğini akılda tutmak doğru olacaktır.

Türkiye, Balkanlar'da şu veya bu şekilde hakimiyet kurmak veya yanıltıcı biçimde Osmanlı adıyla ifade edilen bir tek tip anlayışı Balkanlar'a empoze etmek peşinde hiçbir zaman olmamıştır. Bundan sonra da olması söz konusu değildir. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin Balkan politikasını belirleyen ana unsur Balkanlarda barış ve istikrarın, entegrasyonun ve ortak refahın geliştirilmesi, dolayısıyla huzurlu ve müreffeh bir ortak geleceğin inşası için birlikte imkanların oluşturulması çabasıdır. Bu nedenle Türkiye Cumhuriyeti Dış Politikası, Balkanlarda Avrupa Birliği entegrasyon sürecini ve NATO genişlemesini desteklemiştir. Türkiye 1952'den bugüne NATO üyesidir ve Avrupa Birliği'yle 1996'dan beri gümrük birliği içindedir. Avrupa Birliği'ne üye olmak öncelikli hedefini de devam ettirmektedir.

Avrupa Birliği üyeliği Arnavut coğrafyasının bütünlük içinde gelişebilmesi konusunda Arnavutluk'a büyük katkı sağlayabilecektir. Maalesef Arnavutluk ve genelde Balkanlar'da bazı yabancı uzmanlar üzerinden yürüyen ve Türkiye ile iyi ilişkiler geliştirmek stratejisiyle Avrupa Birliği'ne üyeliği birbiriyle çelişen ve hatta zıt stratejik yönelimler olarak göstermeye çalışan, iyi niyetli olarak kabul edemeyeceğimiz faaliyetleri gözlemliyoruz. Balkan devletlerine, Avrupa Birliği'ne yönelmek için Türkiye'den uzaklaşmayı salık veren bu yanıltıcı söylemlerin tuzağına düşmemek gerekir. Avrupa Birliği'ne yakınlaşan Arnavutluk ve Balkan devletleri Türkiye'ye de yakınlaşacaktır. Türkiye en başından itibaren Arnavutluk'un NATO üyeliğinin en büyük savunucusu olmuştur. Arnavutluk'un NATO üyeliğinde önemli rol oynamıştır. Tüm Balkanlar için unutulmamalıdır ki, Türkiye ile yakın siyasi ve ekonomik ilişkiler NATO ve AB üyeliği'nden de geçmektedir.

Öte yandan Avrupa Birliği'nin iç siyasal krizlerle uğraşırken Balkanlar'a ve özellikle Arnavutluk'a yeterince önem vermediğinin de altını çizmek isterim. Avrupa Birliği'nin Balkanlarda gerçek bir yeni genişleme stratejisi olmadığını belirtmek isterim. Avrupa çok ciddi ve derin iç siyasi, ekonomik sorunlar altında zorlanmaktadır. Bu krizleri aşmakta büyük güçlük çektikleri de ortadadır. Radikal siyasi hareketler Avrupa siyasetini teslim almış durumdadır. Ekonomik kriz bu durumu tüm Avrupa'da daha da ağırlaştırıyor. Avrupanın köklü merkez partileri bu radikal sağ hareketleri durdurmakta zorlanıyor. Radikal sağ, Avrupa'da İslam karşıtlığı ve Avrupa Birliği karşıtlığı üzerinden gelişiyor ve siyasal

taban buluyor. Bugün ister Fransa'ya bakın, isterseniz İtalya'ya, ya da Almanya'ya, Avusturya'ya, Belçika'ya, Hollanda'ya; Avrupa Birliği'ni daha ileri götürmeyi esas alan ve Avrupa Birliği'nin Balkan genişlemesini samimi biçimde savunan siyasi liderlerin çok zayıf konumda olduklarını görürsünüz. Maalesef bu durum Türkiye'nin Avrupa Birliği ile ilişkilerini de olumsuz yönde etkilemektedir. Üzülerek belirtiyorum ki genişleme içinde yer alan Balkan devletlerinin görünür gelecekte Avrupa Birliği'ne üye olması pek muhtemel görünmüyor. Bunun nedeni kesinlikle Türkiye ile gelişen ve güçlenen ilişkiler değildir. Bu maalesef yalın gerçeği örtmek için ve bir ölçüde Türkiye ile gelişen ilişkilere karşı bir tavır olarak kullanılıyor. Avrupa'daki siyasi gelişmeler Balkanlar'a böyle bir perspektif sunmuyor. Tam tersi dünya gelişmeleri uluslararası ekonomik sistemi büyük bir krize sürüklemektedir. Dünya ticaret düzeni sarsılıyor. Avrupa ile ABD uyum içinde çalışamıyor. ABD-Çin, ABD-Rusya rekabeti tehlikeli biçimde tırmanıyor.

Dünya politikasında istikrarsızlık unsurları artarken Balkan siyasetinde istikrarın devamı da garanti edilmiş olarak görülemez ve değerlendirilemez. Üzülerek ve korkarak söylemek isterim ki Balkanlarda hiçbir zaman kimliklere ve tarihi farklılıklara dayanan siyasal çatışmalar ortadan kalkmamıştır. Balkan politikası, patlamaya hazır tarihsel volkanlarla doludur. Dünya sistemindeki kriz ve Avrupa Birliği'nin iç çalkantıları Balkanları da şüphesiz etkileyecektir. Tekrar

etmek isterim Balkan siyasetinde istikrar garanti edilmiş değildir. Balkanlarda pek çok siyasal mesele tarihsel olarak kaldığı yerden çok daha büyük şidetle devam edebilir.Yugoslavya iç savaşı bunu yakın zamanda açık biçimde gösterdi.

Balkan politikasında kırılganlık ve garanti edilmemiş siyasal istikrar Arnavut coğrafyası için çok daha büyük bir tehdittir. Arnavutların maalesef kadim düşmanları vardır. Türkiye'nin Arnavutluk'a ve Arnavutlara yönelen tarihi sorumluluk duygusu bu kritik ve zor dönemde çok daha önemli ve anlamlıdır. Türkiye Cumhuriyeti Devleti, Arnavutluk'ta güçlü bir devlet, güçlü bir millet, siyasal istikrar, halkın refah içinde gelişim olanaklarının yaratılması, ekonomik kalkınma için katkı yapmaktadır ve bu çabalarını artırarak devam ettirmek istemektedir. Sadece Arnavutluk'la sınırlı değil, Balkanlar'da tüm Arnavutlar için yoğun temaslarla gelişen bu politikayı takip etmektedir. Arnavutların yakınlaşması bu politika içinde özel önem arz etmektedir. Yanlış anlaşılmasın, tek devletten söz etmiyorum. Tüm Arnavutların yoğun temas içinde olabileceği, ilişkilerini güçlendireceği ve bu anlamda yakınlaşacağı bir geleceğe Türkiye mutlaka katkı yapacaktır. Türkiye'nin Balkan politikasının çok önemli tarihi sorumluluğa dayanan bir unsuru da budur.

Biraz önce söylediğim gibi bugünü önemli ve anlamlı kılan, yüzyılları aşan dayanışma sürecimizde parantez içine alabileceğimiz kopuklukları bir kenara bırakarak, geleceği düşünmek ve birlikte güçlü bir zemin üzerinde bu geleceğin yükselmesine katkı sağlama çabamız olacaktır.

Hepinize en derin saygılarımı sunuyorum.

KONTEKSTI RAJONAL I ALEANCËS STRATEGJIKE SHQIPËRI-TURQI

Shaban Murati
Mjeshtër i Madh në Diplomaci

Nga pikëpamja diplomatike, gjeopolitike dhe gjeostrategjike, aleanca strategjike e Shqipërisë me Turqinë kështillohet nga raportet dypalëshe midis dy shteteve dhe nga roli jetik që këto marrëdhënie luajnë për ekuilibrat strategjikë të Shqipërisë në rajonin tonë. Konsiderata themelore, që duhet mbajtur parasysh, është se aleanca strategjike dypalëshe është marrëdhënie ndërkombëtare. Karakteri dhe interesi i aleancës strategjike nuk lidhet me format e regjimeve politike në një periudhë të caktuar në të dyja vendet, dhe as me emrat e përveçëm, që drejtojnë qeveritë dhe shtetet. Është një konstruksion i politikës së jashtme dhe marrëdhënie e interesit strategjik afatgjatë, pavarësisht kontributit që jep njëri apo tjetri personalitet në periudha të caktuara historike në dobi të forcimit të marrëdhënieve dypalëshe.

Nuk lidhet me oshilacionet e marrëdhënieve të njërit apo tjetrit shtet me palë të treta. Nuk lidhet me pikëpamje dhe emocione momentale, fetare, krahinore, kulturore, politike, ideologjike etj, të jetës së brendshme, dhe për më tepër, nuk mund të shihet nga këndi i luftës së brendshme politike. Pozicioni, roli, zhvillimi, ekzistenca dhe sigurimi i pavarësisë së shtetit dhe i kombit shqiptar në rajon janë një ndërvartësi kushtesh, faktorësh, rivalitetesh, ku loja strategjike nuk përballohet vetëm dhe

ku rreziqet ekzistenciale të së tashmes për kombin prevalojnë mbi subjektivizmin e keqpërdorimeve të historisë.

Përcaktimi i Turqisë si aleat strategjik i Shqipërisë ka qenë një zgjidhje e drejtë strategjike e politikës së jashtme në vitin 2013, sepse vendosi një ekuilibër të nevojshëm në dobi të pozicionit dhe të rolit të Shqipërisë në rajon.

Lidhur me marrëdhëniet midis Shqipërisë dhe Turqisë periudha postkomuniste ka provuar domosdoshmërinë e përfshirjes së Turqisë në planifikimin strategjik të kapacitetit shqiptar për përballimin e ekuilibrave rajonalë dhe të rreziqeve rajonale ndaj kombit shqiptar.

Janë disa elemente, që i krijojnë Turqisë një profil më të favorshëm, në krahasim me shtetet e tjera të Ballkanit kontinental, në përcaktimin si aleat strategjik i Shqipërisë në politikën e jashtme dhe në veprimin tonë rajonal.

– Turqia është shteti më i madh ballkanik, pjesë e historisë dhe e gjeografisë ballkanike dhe si faktor rajonal ka një rol, të cilin asnjë shtet tjetër ballkanik nuk mund ta zëvendësojë. Turqia është një aleat i nevojshëm dhe i natyrshëm i faktorit shqiptar në rajon në ekuilibrat e forcës, dhe në përballimin e sfidave gjeopolitike të së ardhmes.

– Turqia është një nga anëtarët më të rëndësishëm të NATO-s, është shtet kandidat i BE-së që ka hapur bisedimet e pranimit në BE dhe është shteti më i fuqishëm ballkanik si në planin ekonomik, diplomatik, ashtu dhe në planin ushtarak. Turqia është anëtare themeluese e të gjitha organizatave të rajonit tonë, që kanë të bëjnë me marrëdhëniet ndërballkanike dhe si e tillë, është një zë i fuqishëm rajonal, solidarizimi i të cilit përbën një nga faktorët më të rëndësishëm diplomatikë të rajonit.

– Kombi shqiptar, në Shqipëri, në Kosovë, në Maqedoni e kudo nuk mund të harrojnë se Turqia nuk ka asnjë centimetër tokë shqiptare në kufijtë e saj, nuk pretendon dhe nuk do të vijë të pretendojë asnjë centimetër tokë shqiptare. Janë shtete të tjera ato, që kanë dhjetëra mijëra kilometra tokë shqiptare dhe të cilat nuk mjaftohen me atë që na grabitën në 1913-ën, por edhe sot e kësaj dite rivendikojnë prapë territore shqiptare.

– Turqia nuk rivendikon dhe as nuk ka ambicie territoriale ndaj sovranitetit dhe integritetit territorial tokësor, detar dhe ajror të Shqipërisë.

– Turqia ka njohur dhe ka pranuar zyrtarisht dhe plotësisht kufijtë shtetërorë, tokësorë, detarë dhe ajrorë të Shqipërisë.

– Turqia ka demonstruar mbështetje të jashtëzakonshme për Shqipërinë si shtet dhe për integritetin e saj territorial në periudhën më të vështirë shtetërore të Shqipërisë, në vitin e mbrapshtë 1997, kur shkatërrimi i shtetit dhe i gjithë kufijve tanë nxiti në disa qarqe recidiviste ballkanike mendimin se po ringjallet rasti i akaparimit të ri të territoreve të tjera shqiptare si në 1913.

Konteksti rajonal i aleancës strategjike Shqipëri-Turqi kushtëzohet nga dy rrethana të reja të rëndësishme strategjike dhe gjeopolitike, të cilat nuk i gjen dot në marrëdhëniet e Shqipërisë me shtetet e tjera të rajonit. Janë dy rrethana të reja strategjike, të cilat u përkasin zhvillimeve të shekullit 21 dhe që kristalizojnë natyrshmërinë dhe rëndësinë e aleancës strategjike midis dy shteteve.

1 – Rrethana e parë gjeopolitike dhe strategjike është transformimi i faktorit shqiptar në rajon në faktor ballkanik pas anëtarësimit të Shqipërisë në NATO dhe pavarësimit të Kosovës si shtet. Dalja e dy shteteve shqiptare në skenë i dha faktorit shqiptar në rajon një dimension dhe një peshë, që nuk kishte qenë më parë në raportet gjeopolitike dhe në marrëdhëniet ndërballkanike. Kjo rrethanë u konsideruar e pafavorshme nga shtetet e rajonit, të cilat duhet të llogarisnin tani faktorin e ri rajonal me emrin "dy shtete shqiptare". Krijimi i dy shteteve shqiptare u prit me ftohtësi dhe me armiqësi nga shumica e shteteve ballkanike, sidomos nga ato shtete, që ishin mësuar historikisht të diktonin në Ballkan, ishin mësuar ta nënvleftësonin kombin shqiptar dhe që kishin marrë padrejtësisht shpërblime territoresh shqiptare.

Vetëm Turqia është shteti i rajonit, që përshëndeti dhe mbështeti fuqimisht transformimin e faktorit shqiptar në një faktor ballkanik. Vetëm Turqia e konsideroi zhvillim pozitiv dhe përkrahu fort faktorin e ri rajonal të të dyja shteteve shqiptare. Turqia është e para, që njohu Kosovën si shtet të pavarur dhe që e mbështeti fuqimisht njohjen e saj në arenën ndërkombëtare, duke lobuar energjikisht për Kosovën në OKB, në OSBE, në Këshillin e Europës, në organizatat rajonale e ndërkombëtare, në organizatën e bashkëpunimit islamik, etj. Rëndësia e këtij elementi strategjik në raportet me faktorin shqiptar në rajon dhe në raport me kombin shqiptar, kuptohet më mirë po të mbahet parasysh se shtetet e rajonit si Greqia, Serbia dhe Rumania vazhdojnë edhe sot e kësaj dite, të mos e njohin Kosovën dhe ky është një qëndrim strategjik jomiqësor i tyre ndaj dy shteteve shqiptare dhe ndaj kombit shqiptar.

2 – Rrethana e dytë strategjike dhe gjeopolitike është fenomeni i ri negativ rajonal i kompozimeve të reja të grupimeve apo të aleancave shtetërore të veçuara në shekullin e 21, me krijimin dhe rikrijimin e grupeve të ngushta aleancash midis dy, tri apo katër shteteve ballkanike. Ky proces, që vjen si reminishencë e fenomenit të grupimeve armiqësore ndaj çështjes shqiptare në periudhën e luftërave ballkanike, bëhet akoma më antihistorik kur kemi parasysh se po ndodh në kohën kur shtetet e Ballkanit janë anëtarë ose aspirojnë të bëhen anëtare të BE-së dhe të NATO-s. Nëpërmjet samiteve të kryetarëve të shteteve dhe të qeverive shohim të krijohet "grupi Krajovës" me Serbinë, Rumaninë dhe Bullgarinë. Shohim të jetë krijuar grupi i "Traktatit të Bukureshtit" me katër shtete: Serbinë, Greqinë, Rumaninë dhe Bullgarinë. Shohim të jetë krijuar grupi i tri shteteve Bullgari, Rumani, Greqi. Kemi grupin vertikal të tri shteteve Serbi, Maqedoni, Greqi. Mund të përmendim gjithashtu dhe projektin e diplomacisë ruse për të krijuar një aleancë të shteteve ortodokse si Serbia, e ashtuquajtura "Serpska republika", Maqedonia, Mali i Zi, Greqia dhe Bullgaria. Kjo tendencë duhet konsideruar kundërvënie ndaj procesit të integrimit euroatlantik dhe perëndimor të Ballkanit. Kjo kundërvënie separatiste duhet konsideruar si rrethanë dhe perspektivë jomiqësore ndaj Shqipërisë dhe ndaj kombit shqiptar.

Veçori dhe emërues i përbashkët i gjithë këtyre grupeve e grupimeve të veçuara ballkanike rreth e rrotull nesh, është fakti se të gjitha ato e kanë përjashtuar Shqipërinë dhe nuk e kanë thirrur të bëjë pjesë në asnjë grup, megjithëse Shqipëria është anëtare e NATO-s dhe disa shtete të këtyre grupeve e grupimeve janë gjithashtu anëtarë të NATO-s. Veçori tjetër e përbashkët, jorastësore, është se të gjitha grupimet e mësipërme janë krijuar vetëm me shtete ortodokse.

Është një zhvillim negativ në rajon, të cilin shteti, diplomacia dhe strategjia shqiptare nuk mund të mos e marrin në konsideratë në kompleksin e faktorëve të sigurisë dhe të perspektivës. Në këto kushte, në mënyrë të natyrshme, Shqipërisë i lind nevoja e një kundërbalancimi strategjik ndaj këtij fenomeni jo pozitiv rajonal. Arsyetimi gjeopolitik dhe rezonanca e interesit strategjik çojnë te logjika e aleancës strategjike me Turqinë, një shtet anëtar i NATO-s. Turqia është shteti ballkanik, që ka mbështetur si asnjë shtet tjetër ballkanik edhe Shqipërinë, edhe Kosovën. Në planin rajonal, një diplomaci largpamëse shqiptare duhet të punojë për ndërtimin dhe për forcimin e një lidhjeje të veçantë Shqipëri-Kosovë-Turqi.

Përpjekjet e shteteve ballkanike për ndryshimin e raporteve të forcës në Ballkan në dëm të faktorit shqiptar dhe intrigat e nëndheshme diplomatike e strategjike ndaj kombit shqiptar, nuk kanë reshtur në Ballkan nga ballkanasit, megjithëse jetojmë në erën e integrimit euroatlantik. Nuk është rastësi që pas daljes së faktorit shqiptar në Ballkan me forcë të re me dy shtete shqiptare dhe transformimit të tij në një faktor ballkanik, disa shtete të rajonit kanë ndërmarrë fushata të vazhdueshme dhe të gjithanshme për ta izoluar faktorin shqiptar dhe sidomos për ta penguar atë që të krijojë raporte strategjike me Turqinë. Këto shtete jomiqësore i tremben zhvillimit të pritshëm, që aleanca strategjike me Turqinë forcon Shqipërinë në rajon. Sidomos pas anëtarësimit të Shqipërisë në NATO dhe pas pavarësimit të Kosovës dhe deri në ditët tona, kur faktori shqiptar është kristalizuar si faktor ballkanik në formën e dy shteteve shqiptare, konstatohet një lëvizje intensive dhe një strategji e qartë e qendrave antishqiptare rajonale për organizimin e një diversioni diplomatik, politik, mediatik, akademik etj., për t'i lënë Shqipërinë dhe shqiptarët pa miq. Dinamika e veprimtarisë së sponsorizuar rajonale dhe jashtërajonale për izolimin apo për vetmizimin diplomatik e strategjik të Shqipërisë, evidenton dy fenomene:

Së pari, ringjalljen e një antiamerikanizmi në jetën politike shqiptare dhe në disa forca politike shqiptare, me qëllimin e çarjes së aleancës së Shqipërisë me SHBA, aleati ynë strategjik global nr.1.

Së dyti, ringjalljen e një vale turkofobie dhe përpjekjeje për të krijuar bllokadë për marrëdhëniet e veçanta midis dy shteteve shqiptare dhe Turqisë.

Shtetet e rajonit, që nuk e kanë dashur dhe nuk e duan realizimin e çështjes kombëtare shqiptare, në strategjinë e tyre diplomatike dhe gjeopolitike rajonale, kanë objektivin që Shqipëria të mbetet e vetmuar në rajon, me qëllim që ato ta kenë më të lehtë për të ushtruar presion dhe për ta mbajtur Shqipërinë si shtet raja.

Duke mos qenë në gjendje të frenojnë tendencën historike të rritjes së faktorit shqiptar në rajon pas pavarësisë së Kosovës dhe krijimit të dy shteteve shqiptare në Ballkan, disa shtete si Serbia, Rusia e ndonjë tjetër, po punojnë në rrugë të tërthortë që ta dobësojnë faktorin shqiptar, për ta privuar atë nga miqtë ndërkombëtarë. Taktika e tyre diabolike është që të përdorin vetë shqiptarët që ta bëjnë këtë detyrë vetëvrasëse për të larguar shtetet mike. Ndaj, del si një çështje me rëndësi të dorës së

parë mbajtja dhe forcimi i lidhjeve me ato shtete dhe faktorë miqësie, të cilat janë më të përputhshëm me strategjinë kombëtare të shqiptarëve në Ballkan. A janë shqiptarët gjithmonë të kujdesshëm në këtë drejtim? Nuk duket se janë tepër të kujdesshëm për të mbajtur miqtë dhe për të qenë luajalë me ta dhe ndodh që disa herë të bien viktima të emocioneve të huazuara, të koniukturave të momentit apo të modës diplomatike.

Një nga kurthet diplomatike dhe mediatike më të përdorua nga shtetet ballkanike, jomiqësorë ndaj çështjes shqiptare, është ajo me ngjyrim fetar. Ka një intrigë diplomatike ballkanike, e cila kërkon që përbërjen dhe raportet fetare t'i paraqesë në frymën e një mode rajonale dhe ndërkombëtare dhe ta devijojë shtetin dhe diplomacinë tonë nga rruga e interesit të vet jetik. Shenja e njëjtë fetare, që Turqia ka me shumicën e popullsisë në Shqipëri dhe me shumicën dërrmuese të popullit shqiptar në Kosovë dhe në Maqedoni, është një kapital diplomatik me vlerë të veçantë pozitive për marrëdhëniet dypalëshe dhe për strategjinë rajonale afatgjatë të Shqipërisë. Ka një praktikë të konfirmuar të diplomacisë botërore dhe të marrëdhënieve ndërkombëtare për efektin katalizator të shenjave të njëjta fetare në stimulimin e lidhjeve dhe farkëtimin e aleancave shtetërore e strategjike. E shohim këtë edhe në praktikën e diplomacisë së shteteve si Greqia, Serbia, Rumania, Rusia, Vatikani etj. në vendin tonë, në drejtim të pakicave fetare me shenja të njëjta fetare me ta. Në marrëdhëniet ndërkombëtare të një shteti me një shtet tjetër, vendimmarrja themelore i takon shumicës së popullsisë së një shteti, sepse siç vendos shumica në demokraci, ashtu vendos edhe në marrëdhëniet ndërkombëtare.

Shqipëria, Kosova dhe kombi shqiptar i kanë të rralla shtetet e miqësive afatgjata në Ballkan. Fati historik e deshi që interesat tona kombëtare të përputhen me strategjinë e interesave dhe të vlerave, që mbrojnë SHBA dhe Aleanca Atlantike. Këto janë miqësi dhe aleanca, që duhen ruajtur me fanatizëm dhe nuk duhet lejuar asnjë përpjekje, qoftë në nivel shtetëror, qoftë në nivel politik, qoftë në nivel mediatik apo të të quajturës shoqëri civile që ta dëmtojë. Nuk mund të bësh kurrë miq të rij në arenën ndërkombëtare, duke shndërruar në armiq miqtë që ke. Kjo përbën vlerën themelore të miqësisë dhe të aleancës midis Shqipërisë dhe Turqisë në kontekstin rajonal. Aleanca strategjike me Turqinë është një interes jetik i politikës rajonale, i strategjisë rajonale dhe i ekuilibrave rajonalë të Shqipërisë. Turqia është aleati strategjik më optimal i Shqipërisë në Ballkanin kontinental.

REGIONAL CONTEXT OF THE STRATEGIC ALBANIA-TURKEY ALLIANCE

Shaban Murati
Great Master of Diplomacy

From a diplomatic, geopolitical and geostrategic standpoint, the strategic alliance between Albania and Turkey is guided by bilateral relations between the two countries and the vital role of these relations for Albania's strategic balance in our region. The fundamental consideration to be taken into account is that the bilateral strategic alliance is an international relation. The character and interest of the strategic alliance is neither related to political regime types in a certain period in either countries nor proper names who lead governments and countries. It is the body of foreign policy and long-term strategic interest relation despite the contribution of personalities in certain historic period to the benefit of bilateral relations consolidation.

It is neither related to the oscillations of either country with third parties nor momentary, religious, regional, cultural, political, ideological, etc., views and emotions of inner life and it cannot be viewed from the internal political war perspective. The position, role, development, existence and guarantee of the independence of Albanian state and nation in the region comprise an interdependence of conditions, factors, rivalries, where the strategic game is handled alone and current existential risks to the nation prevail on the subjectivism of history misuse.

Definition of Turkey as a strategic ally of Albania has been the proper strategic choice of foreign policy in 2013, because it set the necessary balance to the benefit of Albania's role and position in the region.

As regards Albania-Turkey relations, the post-communist period has proved the necessity to involve Turkey in the strategic planning of Albania's capacity to cope with regional balance and risks.

Turkey's favorable profile as a strategic ally of Albania in foreign policy and regional actions is enabled by several elements, as compared to other continental Balkan countries.

– Turkey is the greatest Balkan country and it is part of Balkan history and geography, and from the regional perspective it plays a role that cannot be substituted by any other Balkan country. Turkey is an indispensable and natural ally of the Albanian factor in the region with respect to power balance and facing geopolitical challenges of the future.

– Turkey is one of the most important NATO members, candidate state to the EU and has started EU accession negotiations and it is also the most powerful Balkan country in terms of diplomacy, economy and military. Turkey is the founding member of all organizations in our region that deal with inter-Balkan relations and as such it serves as a strong regional voice, whose solidarity comprises one of the most important diplomatic factors in the region.

– The Albanian people in Albania, Kosovo, Macedonia and elsewhere cannot disregard that no land in Turkey was once and will ever be Albanian. Other countries are the ones that have thousands of miles of Albanian land in their territories and do not feel limited to what they robbed from us in 1913, but to this day they claim Albanian territories.

– Turkey does not claim and does not plan on claiming the terrestrial, maritime and air territory and sovereignty of Albania.

– Turkey has officially and completely recognized and accepted air, maritime, terrestrial and national borders of Albania.

– Turkey has demonstrated an extraordinary support for Albania as a country and its territorial integrity during one of the most difficult periods of time – 1997 – when the destruction of our country and borders fostered the belief of some Balkan groups that a new opportunity to seize Albanian territories is rising once again as in 1913.

The regional context of Albania-Turkey strategic alliance is conditioned by two new important strategic and geopolitical circumstances, which are not present in the relations between Albania and other countries of the region. These are two new strategic circumstances that belong to 21st century developments and materialize the simplicity and relevance of the strategic alliance between the two countries.

1 – The first geopolitical and strategic circumstance is the transformation of the Albanian factor in the region into a Balkan factor upon Albania's accession to NATO and the declaration of Kosovo's as an independent state. This emergence provided the Albanian factor with another dimension and relevance in the region, which previously was not present in geopolitical relations and inter-Balkan relationships. Such circumstance was considered inconvenient by the countries in the region as they had to reckon with a new regional factor consisting of "two Albanian states". The creation of two Albanian states was received in a cold and hostile manner by the Mayority of Balkan countries, especially by those historically accustomed to dictate in the Balkans, who had underestimated the Albanian nation and wrongfully seized Albanian territories.

Turkey was the sole country in the regions that welcomed and strongly supported the transformation of the Albanian factor into a Balkan factor. Turkey was the sole country that considered this transformation positive and promoted the new regional factor of the two Albanian countries. Turkey is the first country to recognize Kosovo as an independent state and strongly supported its recognition at international level, vigorously lobbying for Kosovo in the UN, OSCE, Council of Europe, regional and international organizations and Organization of Islamic Cooperation among other things. The importance of this strategic element in relation to the Albanian factor in the region and the Albanian nation is better understood if we consider that the countries of the region, such as Greece, Serbia and Romania, to this day fail to recognize Kosovo as an independent state and this is a hostile strategic stance towards the two Albanian states and the Albanian nation.

2 – The second strategic and geopolitical circumstance is the new negative regional phenomenon of the creation of new isolated country groups or alliances in the 21st century consisting of two, three or four Balkan countries. This process, reminiscent of the hostile groups to the Albanian issue during the Balkan wars, becomes more antihistorical if we take into consideration the fact that it is occurring at a time when Balkan countries are or aspire to become members of EU and NATO. The summits organized by heads of states and governments demonstrate the establishment of "Craiova group" with Serbia, Romania and Bulgaria. We witnessed the creation of the "Treaty of Bucharest" group with four-member states, namely Serbia, Greece, Romania and Bulgaria. There

is also the group of Bulgaria, Romania and Greece. Serbia, Macedonia and Greece have formed their own vertical group. We should not forget to mention the Russian diplomacy project with the aim of creating an alliance among Orthodox countries - Serbia, Macedonia, Montenegro, Greece and Bulgaria the so-called "Republika Srpska". This tendency should be considered as an opposition to the Euro Atlantic and Western integration of the Balkans. This separatist opposition should be considered a hostile circumstance and perspective against Albania and the Albanian nation.

The common denominator and characteristic of all these Balkan groups and groupings is the fact that they have all excluded Albania and have not invited it to become part of any group, although it is a NATO member and some of these countries are also NATO members. Another common and intentional characteristic is that all the above mentioned groups consist of Orthodox countries only.

This is a negative occurrence in the region, which the Albanian state, diplomacy and strategy cannot fail to consider in the complexity of security and perspective factors. In such conditions, Albania naturally needs a strategic counterbalance to this negative regional phenomenon. The geopolitical reasoning and strategic interest resonance lead us to the strategic alliance with Turkey, a NATO member state. Turkey is the sole Balkan country that has supported both Albania and Kosovo. From a regional standpoint, the Albanian visionary diplomacy should work in building and strengthening a special relationship among Albania, Kosovo and Turkey.

The efforts of Balkan countries to change power ratios in the Balkans to the detriment of the Albanian factor and underground diplomatic and strategic plans against the Albanian nation has not stopped in the Balkan, despite the fact that we are living in the era of Euro Atlantic integration. It is no accident that upon the emergence of the Albanian factor in the Balkans with new forces of two Albanian states and its transformation into a Balkan factor, several countries in the region have carried out continuous and overall campaigns to isolate the Albanian factor and in particular to prevent it from establishing strategic relations with Turkey. These hostile countries fear the expected development and the fact that the strategic alliance with Turkey will strengthen the role of Albania in the region. Following Albania's accession to NATO and the declaration of Kosovo's independence, when the Albanian factor materialized as a

Balkan factor in the form of two Albanian states, we note an intensive movement and an overt strategy of regional anti-Albania centers in organizing a diplomatic, political, media and academic diversion with the aim of excluding Albania. The dynamics of such regional and extra-regional sponsored activity for the diplomatic and strategic isolation or alienation of Albania identify the two following phenomena:

Firstly, the revival of anti-Americanism in the Albanian political life and several Albanian political forces, aiming at breaking off Albania-USA alliance, our number one global strategic ally.

Secondly, the revival of a Turkophobic wave and effort to block special relations among the two Albanian states and Turkey.

In their regional diplomatic and geopolitical strategy, countries in the region that neither wanted nor want the accomplishment of the national Albanian issue, aim at isolating Albania in the region in order for them to easily pressure and hold Albania as a submissive country.

Failing to suppress the historical tendency of the Albanian factor growth in the region following Kosovo's independence and creation of the two Albanian states in the Balkans, countries such as Serbia and Russia are indirectly working to weaken the Albanian factor and deprive it of international friends. Their diabolic tactic is to force Albanians to accomplish this suicidal task of moving away from their friends. Thus, a priority issue is maintaining and strengthening relationships with the countries and friends that comply with the national Albanian strategy in the Balkans. Are Albanians always cautious in this respect? They do not seem too cautious to keep friends and be loyal, and at times they tend to fall prey to borrowed emotions, momentary conjectures or diplomatic fashion.

One of the most frequent diplomatic and media pitfalls employed by hostile Balkan countries are religious matters. There exists a Balkan diplomatic trickery that intents to present religious relations and composition in the spirit of a regional and international manner, this way diverting our country and diplomacy from its vital interest path. The same religious symbol that Turkey shares with the Majority of the Albanian, Kosovar and Macedonian people is a diplomatic capital of positive significant value for bilateral relations and long-term regional strategy of Albania. There is a confirmed practice of the world diplomacy and international relations for the catalyst effect of shared religious

symbols in stimulating relations and establishment of state and strategic alliances. This is also noted in the practice of Greece, Serbia, Romania, Russia, the Vatican diplomacy in our country towards religious minorities sharing their same religious symbols. In international relations between two states, the fundamental decision-making belongs to the Majority of the population, because just as the Majority decides in democracy, so it does in international relations.

Albania, Kosovo and the Albanian nation rarely find long-term friends in the Balkan. Historic fate decided that our national interests would comply with the values and interest strategies promoted by USA and Atlantic Alliance. These friendships and alliances should be strongly preserved and no effort to break them off should be allowed, be them at state, political, media or civil society level. We can never make new friends at international level if we turn our former friends into enemies. This comprises the fundamental value of the friendship and alliance between Albania and Turkey in the regional context. The strategic alliance with Turkey is a vital interest of Albania`s regional politics, strategy and balance. Turkey is Albania`s best ally in the continental Balkans.

ARNAVUTLUK-TÜRKİYE STRATEJİK İTTİFAKININ BÖLGESEL BAĞLAMI

Şaban Murati
Büyük Diplomasi Ustası

Diplomatik, jeopolitik ve jeostratejik açıdan bakıldığında, Arnavutluk ve Türkiye arasındaki stratejik ittifak, iki ülke arasındaki ikili ilişkiler ve Arnavutluk'un bölgemizdeki stratejik dengeleri için bu ilişkilerin hayati rolüne dayanmaktadır. Dikkate alınması gereken temel mülahaza, ikili stratejik ittifakın uluslararası ilişki olmasıdır. Stratejik ittifakın karakteri ve çıkarı, ne her iki ülkede belirli bir dönemdeki siyasi rejim şekilleriyle ne de hükümetleri ve ülkeleri yöneten belirli isimleriyle ilgili değildir. İkili ilişkilerin güçlendirilmesi yararına belirli tarihi dönemlerde şahısların katkısına karşın bu, dış politika ve uzun vadeli stratejik çıkar ilişkisidir.

Ne her iki ülkenin üçüncü taraflarla olan ilişkilerin dalgalanmasına bağlıdır ne de ülke içi hayatın anlık, dini, bölgesel, kültürel, siyasi ve ideolojik vb. bakış açıları ve duygularıyla bağlantılıdır. Ve buna sadece iç siyaset mücadelesi açısından da bakılamaz. Strateji oyununun tek başına yönetildiği yerde, Arnavut devlet ve milletinin bölgedeki pozisyon, rol, gelişim, varlık ve bağımsızlık garantisi; şartlar, etmenler ve çekişmelerin karşılıklı bağımlılığını içermektedir ve milletin günümüzdeki varoluşal riskleri, tarihin kötüye kullanımının öznelliğine galip gelmektedir.

Türkiye'nin Arnavutluk'un stratejik bir ortağı olarak tanımlanması, 2013 yılındaki dış politika stratejisinin doğru bir seçimiydi çünkü bu Arnavutluk'un bölgedeki konumu ve rolü yararına gerekli bir denge kurdu.

Arnavutluk ve Türkiye arasındaki ilişkilere gelince, komünizm sonrası dönem, Arnavutluk'un kapasitesinin bölgesel dengeler ve risklerle başa çıkabilmesi için stratejik planlamasında Türkiye'nin yer almasının gerekliliğini kanıtladı.

Arnavutluk'un dış politikasında ve bölgesel faaliyetlerinde stratejik bir müttefik olarak Türkiye'nin uygun profili, birçok unsur tarafından diğer Balkan ülkelerine kıyasla seçilir kılmaktadır.

- Türkiye en büyük Balkan ülkesidir, Balkan tarihinin ve coğrafyasının bir parçasıdır ve bölgesel perpektife göre, başka hiçbir Balkan ülkesinin yerini alamayacağı bir rol oynamaktadır. Türkiye, bölgedeki güç dengeleri ve geleceğin jeopolitik meydan okumalarıyla karşı karşıya gelmesinde Arnavut unsurunun kaçınılmaz ve doğal bir müttefikidir.

- Türkiye, NATO'nun en önemli üye ülkelerinden biridir, AB katılım müzakerelerini başlatmış, AB üyeliğine aday ülkedir ve ekonomik, diplomatik ve askeri açıdan en güçlü Balkan ülkesidir. Türkiye, Balkanlılar arası ilişkilerle ilgili bölgemizde kurulan tüm kuruluşların kurucu üyesidir ve bu şekilde güçlü dayanışması, bölgedeki en önemli diplomatik faktörlerden birini içeren güçlü bir bölgesel ses arz etmektedir.

- Arnavutluk, Kosova, Makedonya ve diğer yerlerdeki Arnavut toplumu, Türkiye'deki hiçbir toprak parçasının geçmişte veya herhangi bir zamanda Arnavut toprağı olmadığını hiçe sayamaz. Diğer ülkeler halen on binlerce kilometre kare Arnavut toprağına sahip olan ve 1913'te bizden çaldıklarıyla yetinmeyenlerdir ve bugün de Arnavut topraklarında hak iddia ediyorlar.

- Türkiye, Arnavutluk'un deniz, hava ve kara toprak bütünlüğü ve egemenliğine yönelik hak iddia etmiyor ve hak iddia etme planı da yoktur.

- Türkiye, Arnavutluk'un kara, deniz, hava ve devlet sınırlarını resmen ve tamamen kabul etmiş ve tanımıştır.

- Türkiye, ülkemizin tahrip edildiği ve sınırlarının bir zamanlar 1913'te yaşandığı gibi Arnavut topraklarını elde etmek için fırsat olarak gören bazı Balkanlı grupların bu yöndeki inancını teşvik eden Arnavutluk devletinin en zor dönemlerinden birinde. 1997'de Arnavutluk'a ve onun toprak bütünlüğüne inanılmaz destek sağladı.

Arnavutluk-Türkiye stratejik ittifakının bölgesel bağlamı, Arnavutluk'un bölgedeki diğer ülkelerle ilişkilerinde bulunamayan iki yeni stratejik ve jeopolitik durumla şartlandırılmıştır. Bunlar 21. yüzyıl gelişmelerine ait ve ilgili iki devlet arasındaki stratejik ittifakın uyumu ve sadeliğini cisimleştiren iki yeni stratejik durumdur.

1 – İlk jeopolitik ve stratejik durum, bölgedeki Arnavut faktörünün, Arnavutluk'un NATO üyeliği ve Kosova'nın bağımsızlığının ardından bir Balkan faktörüne dönüşmesidir. Bu ortaya çıkış, Arnavut faktörüne bölgede, daha önce jeopolitik ve Balkanlılar arası ilişkilerde hiç sahip olmadığı kadar bir boyut ve ağırlık kazandırdı. Böylesi bir durum, "iki Arnavut devleti"nden oluşan yeni bölgesel faktörü hesaba katması gereken bölge devletleri tarafından rahatsız edici kabul edildi. İki Arnavut devletinin kurulması, tarih boyunca Balkanlarda dikte etmeyi, Arnavut toplumunu küçümsemeyi ve Arnavut topraklarına haksız bir şekilde el koymaya alışmış Balkan ülkelerinin çoğunluğu tarafından soğuk ve düşmanca karşılandı.

Arnavut faktörünün Balkan faktörüne dönüşmesini memnuniyetle karşılayan ve buna güçlü bir destek veren bölgedeki tek ülke Türkiye'dir. İki Arnavut devletinin bölgedeki yeni faktör olmasını güçlü bir şekilde destekleyen ve bunu olumlu bir gelişme olarak kabul eden ülke sadece Türkiye idi. Türkiye, Kosova'yı bağımsız devlet olarak tanıyan ve Birleşmiş Milletler (BM), Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT), Avrupa Konseyi, bölgesel ve uluslararası kuruluşlar, İslam İşbirliği Teşkilatı gibi teşkilatlarda Kosova'nın tanınması için lobi yaparak bu ülkenin uluslararası arenada tanınması yönünde güçlü bir destek veren ilk ülkeydi. Bölgedeki Arnavut faktörü ve Arnavut milleti ile ilişkilerdeki bu stratejik unsurun önemi, Yunanistan, Sırbistan ve Romanya gibi bölge ülkelerinin bugün de Kosova'yı bağımsız devlet olarak tanımamaya devam ettiği göz önünde bulundurulduğunda daha iyi anlaşılır ve bu onların, iki Arnavut devletine ve Arnavut toplumuna karşı düşmanca stratejik bir tutumudur.

2 – İkinci stratejik ve jeopolitik durum, 21.yüzyılda, iki, üç ya da dört Balkan ülkesinden oluşan münferit ittifakların veya grupların kurulması ile oluşan yeni bölgesel negatif olgudur. Balkan Savaşları sırasında Arnavut meselesine yönelik düşmanca gruplaşmayı anımsatan bu süreç, Balkan ülkelerinin AB ve NATO üyesi olduğu ya da olmak istediği bir zamanda gerçekleştiğini göz önünde bulundurursak daha da anti-tarihsel hale geliyor. Devlet ve hükümet başkanları tarafından düzenlenen zirveler Sırbistan, Romanya ve Bulgaristan arasında "Craiova Grubu"nun kurulduğunu göstermektedir. Sırbistan, Yunanistan, Romanya ve Bulgaristan'dan oluşan dört ülke ile "Bükreş Antlaşması" grubunun kurulduğuna şahit oluyoruz. Aynı zamanda Bulgaristan, Romanya ve Yunanistan grubu vardır. Sırbistan, Makedonya

ve Yunanistan kendi dikey gruplarını kurmuşlardır. Aynı şekilde, Rusya diplomasisinin, sözde "Sırp Cumhuriyeti" olarak adlandırılan Sırbistan, Makedonya, Karadağ, Yunanistan ve Bulgaristan gibi Ortodoks ülkeler arasında ittifak kurma projesinden de bahsetmeliyiz. Bu eğilim, Balkanların Avrupa-Atlantik ve Batı'ya entegrasyon sürecine muhalefet olarak kabul edilmelidir. Bu ayrılıkçı muhalefet, Arnavutluk ve Arnavut ulusu için düşmanca bir durum ve bakış açısı olarak görülmelidir.

Tüm bu Balkan grupları ve gruplaşmalarının ortak paydası ve karakteristiği, bu ülkelerin bazıları NATO üyesi olmalarına karşın, bir NATO üyesi olan Arnavutluk'u dışladıkları ve herhangi bir gruba katılma çağrısında bulunmadıkları gerçeğidir. Diğer bir ortak payda ve maksatlı özellik yukarıda bahsi geçen gruplaşmaların sadece Ortodoks ülkelerden oluşmasıdır.

Bu, Arnavut devlet, diplomasi ve stratejisinin güvenlik ve perspektif faktörlerinin çetrefil durumunda görmezden gelemeyeceği bölgedeki negatif bir oluşumdur. Bu şartlar altında Arnavutluk doğal olarak, bu negatif bölgesel olguya yönelik stratejik bir karşı dengeye ihtiyaç duymaktadır. Jeopolitik muhakeme ve stratejik çıkarların salınımı, bizi NATO üyesi bir ülke olan Türkiye ile stratejik ittifaka yönlendirmektedir. Türkiye, hem Arnavutluk'u hem de Kosova'yı destekleyen tek Balkan ülkesidir. Bölgesel bir bakış açısından Arnavutluk'un vizyoner diplomasisi, Arnavutluk-Kosova-Türkiye arasında özel bir bağın kurulması ve güçlendirilmesi yönündeki çalışmaları içermelidir.

Avrupa-Atlantik entegrasyonu döneminde yaşıyor olsak da, Balkan ülkelerinin, Balkanlardaki güç oranlarını Arnavut faktörünün aleyhine değiştirme çabasının ve Arnavut ulusuna karşı diplomatik ve stratejik gizli planlarının ardı arkası kesilmedi. Balkanlarda iki Arnavut devletinden oluşan yeni güçle Arnavut faktörünün ortaya çıkması ve bunun bir Balkan faktörüne dönüşmesinin ardından, bu Arnavut faktörünün yalnızlaştırılması ve onun Türkiye ile stratejik ilişkiler kurmasını engellemek adına bazı ülkelerin sürekli ve kapsamlı kampanyalar gerçekleştirmeleri bir tesadüf değildir.

Bu dost olmayan ülkeler, beklenen gelişimden ve Türkiye ile stratejik ittifakın bölgede Arnavutluk'un rolünü güçlendireceğinden korkuyorlar. Arnavut faktörünün iki Arnavut devleti şeklinde Balkan faktörü olarak somutlaştığı dönemde, Arnavutluk'un NATO'ya üye olması ve Kosova'nın bağımsızlığını müteakip, Arnavutluk'u dışarıda bırakmak

adına bölgesel Arnavutluk karşıtı merkezlerin diplomatik, siyasi, medyatik ve akademik yanıltma ve oyalamalarla yoğun bir hareketi ve açık bir stratejisi olduğunu görüyoruz. Arnavutluk'un diplomatik ve stratejik izolasyonu veya dışlanması için finanse edilen böylesi bölge ve bölge dışı dinamikler aşağıdaki iki olguyu desteklemektedir:

Birincisi, Arnavutluk siyasi hayatında ve bazı Arnavutluk siyasi güçlerindeki anti-Amerikancılığın dirilişi, bizim bir numaralı küresel müttefikimiz olan ABD ile ittifakımızın bozulmasını hedeflemektedir.

İkincisi, bir Türkofobi dalgasının canlanması ve Arnavutluk ve Türkiye arasındaki özel ilişkileri engellemeye yönelik çabalardır.

Kendi bölgesel diplomatik ve jeopolitik stratejilerinde, Arnavut ulus meselesinin gerçekleşmesini istememiş ve istemeyen bölgedeki ülkeler, Arnavutluk üzerinde daha kolay baskı kurabilmek ve Arnavutluk'u boyun eğen bir devlet olarak tutmak için Arnavutluk'un bu bölgede izole edimesini amaçlamaktadırlar.

Kosova'nın bağımsızlığını ve Balkanlarda iki Arnavut devletinin kurulmasını müteakip Arnavut faktörünün büyümesinin tarihi eğilimini dizginlemede başarısız olan Sırbistan ve Rusya gibi bazı ülkeler, Arnavut faktörünü zayıflatmak ve onu uluslararası dostlarından mahrum etmek için dolaylı olarak çalışıyorlar. Onların şeytani taktikleri, dostlarından uzaklaştırmak adına, Arnavutları bu intihar eylemini gerçekleştirmek için zorlamaktır. Bu yüzden, Balkanlar'da Arnavutların ulusal stratejisiyle uyumlu olan dostlarla ve ülkelerle ilişkilerin sürdürülmesi ve güçlendirilmesi birinci derecede önemli bir meseledir. Arnavutlar bu yönde her zaman dikkatli midir? Dostluğu devam ettirmek ve onlara sadık olmak için çok da dikkatli oldukları görülmüyor ve bazen de ödünç duygulara, anlık varsayımlara veya diplomasi modasına kapılmaya eğilim gösteriyorlar.

Düşman Balkan ülkeleri tarafından en sık kullanılan diplomatik ve medyatik tuzaklardan biri dini konulardır. Dini içerik ve ilişkileri, bölgesel ve uluslararası bir tavır havasında göstermek ve ülkemiz ile diplomasimizi hayati önem taşıyan yoldan saptırmak isteyen bir Balkan diplomasi entrikası mevcuttur. Türkiye'nin Arnavutluk'taki, Kosova'daki ve Makedonya'daki halkın çoğunluğu ile paylaştığı aynı dini sembol, ikili ilişkiler ve Arnavutluk'un uzun vadeli bölgesel stratejisi için özel olumlu değerlere sahip diplomatik bir sermayedir. İlişkilerin teşvikinde, devlet ve stratejik ittifaklarının kurulmasında paylaşılan aynı dini sembollerin

katalizör etkisine yönelik dünya diplomasisi ve uluslararası ilişkilerin teyit edilmiş bir uygulaması vardır. Bu, Yunanistan, Sırbistan, Romanya, Rusya, Vatikan gibi devletlerin ülkemizde, onlarla aynı dini sembolleri olan dini azınlıklara yönelik diplomasi pratiğinde görülmektedir. İki devlet arasındaki uluslararası ilişkilerde temel karar alıcılık, bir ülkedeki nüfusun çoğunluğuna aittir çünkü bir demokraside olduğu gibi, uluslararası ilişkilerde de çoğunluk karar verir.

Arnavutluk, Kosova ve Arnavut ulusu Balkanlar'da nadiren uzun süreli dostlar buluyor. Tarihi kader, ulusal çıkarlarımızın ABD ve Atlantik İttifakının savunduğu çıkar stratejileri ve değerlerle uyum içinde olmasına karar verdi. Bu dostluklar ve ittifaklar, ısrarla korunması gereken ve ister devlet ister siyaset ister medya ve ister sivil toplum denilen seviyede olsun buna zarar vermeye çalışan hiçbir çabaya izin verilmemesi gereken dostluk ve ittifaklardır. Varolan dostları düşmana çevirerek uluslararası arenada asla yeni dostluklar kuramayız. Bu, bölgesel bağlamda Arnavutluk ve Türkiye arasındaki dostluk ve ittifakın temel değeridir. Türkiye ile olan stratejik ittifak, Arnavutluk'un bölge siyaseti, stratejisi ve dengeleri için hayati bir çıkardır. Türkiye, Arnavutluk'un Balkanlardaki en iyi stratejik müttefikidir.

REALITETE TË MARRËDHËNIEVE DIPLOMATIKE SHQIPTARO – TURKE PËRMES ARKIVËS SË MINISTRISË SONË TË PUNËVE TË JASHTME.

Dr. Halil Hyseni

Për gjerësinë e marrëdhënieve shqiptaro - turke dhe posaçërisht ato në fushën diplomatike, një pasqyrim të vlefshëm e ofron materiali arkivor i Ministrisë sonë të Punëve të Jashtme.

Numri i lartë i shifrës, i raportimeve, i procesverbaleve apo memove mbi këto marrëdhënie shfaqin dukshëm larminë dhe gjerësinë e marrëdhënies. Numri tejet i lartë i fletëve të zverdhura dhe trashësia e dosjeve vjetore, janë pasqyrë e faktit se marrëdhënia shqiptaro – turke është ndër më të lëvruarat diplomatikisht.

Përmes leximit të këtyre materialeve arkivore, herë të shaptilografuara e herë të shkruara me dorë preket thellësia e tyre. Pasqyrohet aty raporti i posaçëm mes dy vëndeve tona. Pasqyrohen uljet dhe ngritjet, herë të ndikuara nga politika e momentit si edhe nga faktorë sezonalë apo të zgjatur në kohë.

Pamvarësisht kohërave dhe sitemeve të ndryshme shoqërore, në Shqipëri apo në Turqi, në brendësinë e raportimeve, më së shumti hapur, por edhe në nënteksin e tyre, nën kujdes, po edhe përtej koperturës diplomatike

gjen shumë qartë respektin e ndërsjelltë. Gjen pasqyrim të afinitetit njerëzor midis dy popujve tanë.

Krahas tyre, të pranishme dhe me pasoja për vetë marrdhënjet janë edhe veprimet individuale, emotive, e në jo pak raste me pasojë frenimin e lirshmërisë në marrdhënie. Janë të pranishme ulje-ngritjet. E, nëse ngritjet janë fryt edhe i punës së palodhur të diplomatëve, uljet në më të shumten e rasteve e kanë vijën bashkuese te roli i politikës, te roli i unit, te përputhja apo mospërputhja e individëve të fortë në krye të shteteve tanë.

Diagrama e marrdhenjeve shqiptaro-turke është edhe funksion i realiteteve politike të vendeve respektive. Është fakt se realitetet politike, për periudhën 1929- 1990, janë karakterizuar nga kahja e kundërt në përzgjedhje.

Triumfit të republikanizmit në Turqi i përkoi vendosja e mbretërisë në Shqipëri, ndërkohë te të dy shtetet kemi personazhe të fortë në krye të tyre. Pas Luftës së Dytë Botërore instalimit këtu të diktaturës së Proletariatit, në Turqi i korespondoi sistemi kapitalist. Orientimit tonë kah lindja komuniste dhe aderimi në Traktatin e Varshavës, i përkonte orientimi properëndimor e proamerikan në Turqi, si edhe aderimi i saj në NATO. Ndryshësia e realiteteve la pasojat e saj mbi marrdhëniet tona diplomatike.

Me shpalljen e pavarësisë së Shqiprisë dy vëndet u ndanë pas një rrugëtimin 500 vjecar. Bashkë-ekzistenca në Perandorinë Otomane dhe shpërbërja e saj, la pas për zgjidhje çështje të rëndësishme. Të tilla ishin:

- Problemet e shtetësisë së qytetarëve shqiptar më banim në Turqi apo edhe atyre osmanë që mbetën në Shqipëri pas pavarësisë së saj;
- Problemet e pronave të personave fizikë dhe juridikë të një vëndi në vendin tjetër;
- Problemi i Borxhit Publik Otoman, që për Shqipërinë ishte përllogaritur në *1 033 233 Lira turke ose* afërsisht 1,57 % të tërë shumës. Për shkak të këtij borxhi administrata e re shqiptare u vendos shpesh përballë presionit të vendeve evropiane kredidhënëse që kërkonin vijimin e mbledhjes së një sërë të ardhurash në interes të shlyerjes së Borxhit Publik Otoman;
- Problemet e mëvehtësisë së besimit sunit në Shqipëri dhe veçoritë e sektit bektashi u menaxhuan më lehtë.

Veç sa më sipër, u shtuan edhe problematika e mprehtë që pasoi:

- Marrveshjen Greke - Turko të 30 Janarit 1923 për shkëmbimin e popullsive. Në pikën e parë të saj vendosej të bëhej shkëmbim i detyruar i nënshtetave ortodoksë të Turqisë me ata myslimanë të Greqisë duke krijuar pasoja si për shqiptarët myslimanë të Çamërisë edhe për shqiptarët ortodoksë që jetonin në Turqi.

Po kështu, edhe

- Shpopullimi i trevave shqiptare të ish Jugosllavisë përmes shpërnguljes së tyre drejt Turqisë edhe marrëveshja pasuese Jugosllavo – Turke e 11 Korrikut 1938, e cila u nënshkrua por nuk u ratifikua nga Turqia.

Probleme të tilla esenciale kërkonin angazhim mirëfilli diplomatik por në krye të herës nuk kishte përfaqësi respektive. Kishim të hapur prej 1921 vetëm një zyrë konsullore në Stamboll. Të angazhuar në trajtimin e këtyre problematikave spikasin perfaqësitë tona në Gjenevë drejtuar nga Benedikt Blinishti, në Londër me Mehmet Konicën, në Athinë me Mit'hat Frashërin, në Romë me Tevfik Mborjen, dhe me vendosjen e marrëdhënieve diplomatike padyshim përfaqësia jonë në Turqi me Rauf Ficon.

Materiali ynë arkivor na informon se ishte Shqipëria që bëri, e para, përpjekjet për vendosjen e marrëdhenieve diplomatike midis dy vendeve tona. Aktivizimi për këtë qëllim i përfaqësive tona ne Gjenevë e në Beograd u shoqërua me caktimin e konsullit, Nezir Leskoviku, si edhe dërgimin në tetor të vitit 1923, në Ankara, të një delegacioni të lartë të kryesuar nga Kryetari i Parlamentit Eshref Frashëri. Përgjatë kësaj vizite u nënshkruan edhe një sërë marrveshjesh. Përpjekjet u kurorëzuan shpejt dhe më 17 shkurt 1926, i dërguari i jashtëzakonshëm dhe Ministër Fuqiplotë i Turqisë, Tahir Lutfi Beu, i paraqiti letrat kredenciale presidentit të Republikës Ahmet Zogu. Pala shqiptare caktoi Rauf Ficon, i cili një muaj më pas i paraqiti letrat kredenciale Presidentit të Republikës Turke, Mustafa Qemal Ataturkut.

Fakt është që dy vendet tona edhe për t'i prishur marrëdhëniet nuk kanë përtuar. Prishjes nuk i shpëtuam dy herë. Në vijim të qëndrimit të Turqisë për mosnjohjen e monarkisë shqiptare, më 8 Tetor 1929 u mbyll përfaqësia jonë në Ankara, dhe më pas edhe konsullata në Stamboll. Turqia, zyrtarisht nuk e mbylli legatën e saj në Tiranë por e tërhoqi Ministrin Fuqiplotë e më vonë edhe të ngarkuarin me punë.

Rivendosja e marrëdhënieve diplomatike erdhi në vijim të Konferencës së Dytë Ballkanike që mbahej në Stamboll në Tetor të vitit 1931. Kryetar i delegacionit shqiptar ishte Mehmet Konica. Klasi dhe intuita e tij diplomatike katalizoi në kryerjen e një hapi afrimi, ku të dyja palët po prisnin çastin për ta hedhur. Për koicidencë një tjetër Konicë, këtë radhë Skënder Konica do dërgohej më vonë edhe nga shteti komunist shqiptar për të rivendosur marrëdhëniet e ndërprera për së dyti.

Mbas katër vjetësh ndërprerje, më 5 dhjetor 1931, Mbreti Zog priti në audiencë të ngarkuarin me punë të Turqisë dhe më 28 janar 1932 nënshkroi dekretin për rihapjen e legatës shqiptare në Ankara. U shënua kështu një stinë e re marrëdhëniesh midis dy vendeve.

Ngrica që shkaktoi martesa mbretërore e princeshës Sanije me Princin osman Abid e ftohu por nuk e ngriu vitin 1936.

Turqia nuk e njohu pushtimin italian ndaj për përfaqësinë turke në Tiranë situata pas pushtimit u përkeqësua. Dy muaj pas pushtimit, ministri i jashtëm i kërkoi ambasadorit turk të largohej nga Shqipëria, por u ruajt e hapur konsullata turke në Tiranë.

Përfaqësia turke në Tiranë u mbyll me ardhjen në pushtet të Partisë Komuniste. Pavarësisht se Turqia nuk e njohu pushtimin italian, për pushtetin e kohës nuk përtypej ndihma turke dhënë Mbretit Zog. Kryekonsulli turk u largua më 16 korrik 1945, për t'u rihapur pas 13 vitesh. Ndërtesa ku ka shërbyer përfaqësia turke është ndërtesë simbol në rrugën e Durrësit, por pak kush e lidh tashmë me atë përfaqësi.

Ashtu si edhe për prishjen, nismën për rivendosjen e marrëdhënieve diplomatike e ndërmorri pala shqiptare. E ngarkuar ishte ambasada jonë në Bullgari po procesi real i afrimit nisi pas bisedës midis ambasadorëve turk e shqiptar në Moskë, në prezencë të Voroshillovit. Kërkesa për vendosjen e marrëdhënieve bëhet nga legata jonë në Paris me notën verbale të datës 4 shkurt 1958. Përgjigja pozitive mbërriti më 4 Qershor të po atij viti duke ia lënë Shqipërisë përzgjedhjen e nivelit të përfaqësimit, në rang ambasadori apo ministër fuqiplotë. Shqipëria dërgoi Skënder Konicën, ministër fuqiplotë.

Rivendosja e marrëdhënieve u parashtroi diplomatëve respektivë një gamë të gjerë çështjesh për ndjekje dhe trajtim. Pavarësisht kundërshtisë së orientimeve politike kishte shumë fusha për tu ndjekur dhe shumë marrëveshje për të negociuar e lidhur.

Trashëgimia e paraluftës konsistonte në katër akte të vlefshëm. 1-Protokolli Konsullor, 2-Marrëveshja e shtetësisë; 3-Konventa e Vendosjes dhe 4- Traktati i Miqësisë. Në një udhëzim të ministrit të kohës, Behar Shtylla, evidentohet se: "Marrëveshjet e mësipërme u shqyrtuan në dritën e vendimit nr.3 datë 27.5.1944 të Këshillit Antifashist Nacional Çlirimtar dhe për këtë qëllim doli Vendim Qeverie, në bazë të së cilit konsiderohen në fuqi të gjitha marrëveshjet e përfunduara me Turqinë, me përjashtim të atyre që kishin skaduar vetiu". Juridikisht marrëdhënia nuk ishte ndërprerë.

Epoka e re e marrdhënieve diplomatike nisi kujdesëshëm por në rritje. Ishte vdekja më 25 Dhjetor 1973, e Ismet Inonu, ish President dhe tri herë Kryeministër i Turqisë që i tronditi marrëdhëniet tona. Jo vetëm që nuk u udhëzua ambasada shqiptare të merrte pjesë në ceremoni por nuk u dërgua as telegram ngushëllimi. Për hir të së vërtetës, në arkivat e MPJ, nuk ka asnjë indicje të ndonjë udhëzimi nga lart për të vepruar në këtë mënyrë. Sidoqoftë pasojat ngelen.

Më pas bashkëpunimi shkon në rritje. Edhe pse në një botë të polarizuar, me përkatësi në sisteme të kundërta shoqërore Turqia dhe Shqipëria nuk patën tensione në marrëdhëniet e tyre të limituara.

Balanca e veprimtarisë së përfaqësisë lëvizi nga çeshtjet konsullore drejt një gamë të gjerë veprimtarish diplomatike. Filluar me kerkesa për çështjet e pronësisë apo tërheqje të eshtrave të rilindasve e u vijua me nisma e marrveshje per shkembim specialistesh, bashkepunim institucionesh, marrëveshje midis akademive të shkencave, universiteteve, radiotelevizioneve, agjensive të lajmeve, marrëveshje të transportit detar, marrëveshje fito sanitare, turistike e kulturore e deri në realizimin e javës së filmit shqiptar.

Është në njërën prej këtyre shkëmbim - vizita të shkrimtarëve, në 1980, ku Dritëroi ynë gjeti frymëzimin tek shkruan poezinë e mrekullueshme për turkeshën. Trillon devolliu, dhe na pëlqen kur thotë se: *Dikur ka njohur një Turkeshë / nga vëndi i largët Adana / me sy të zez e vetullzezë / me flokët lyer me këna...*

Për epokën komuniste, kulmet e kontakteve, në nivel të lartë, u shënuan më 1988 me vizitën e ministrit të jashtëm turk, në Tiranë, dhe më 1990 me vizitën e homologut shqiptar në Turqi. Përgjatë së cilës u nënshkruan Marrëveshjet për Kulturën dhe Shërbimet postare.

Ndryshimi i sistemit hapi dimensione të reja bashkëpunimi. Përpos raporteve bilaterale të dy vëndet tashmë ndajnë të njëjtin sistem, angazhohen, bëjnë pjesë apo synojnë të njëjtat organizma. Niveli i shkëmbimeve, në të gjitha fushat kapi kulme, vizitat e ndërsjellta gjithashtu.

Mbështetja e Republikës së Turqisë për antarësimin tonë në NATO ka qënë përherë. Përherë dhe pa mëdyshje. Kam një kujtim në vitin 2007 kur shërbeja si Drejtor Kabineti në Ministrinë e Punëve të Jashtme. Në Shqipëri për vizitë zyrtare kishte ardhur Shkëlqesia e Tij, Abdulla Gyl, Ministri i Jashtëm e më vonë President i Turqisë. Përpos takimeve të tjera, Ministri Mustafaj e ftoi në një kafe të ngushtë për ti shprehur dy tri gjëra të posaçme. Kërkesës për mbështeje të avancuar lidhur me anëtarësimin tonë në NATO, Ministri Gyl ju Përgjigj: HIÇ MERAK. Qeshëm nuk kishte nevojë për përkthim.

Marrëdhëniet shqiptaro - turke nuk kan qenë kurrë periferike, kanë qenë në qendër të vëmendjes për seicilën palë. Kam bindjen se në të gjitha tezat e bisedimeve dypalëshe ka qëndruar e qëndron e pandryshuar angazhimi për forcim të marrëdhënieve miqësore dhe zgjerim të bashkëpunimit bilateral. Është për këtë arsye që Turqia vitin e kaluar shënonte vendin e pestë si partneri tregëtar i Shqipërisë me një volum tregtar prej 460 milion USD.

Nuk janë vetëm lidhjet e së kaluarës dhe leksionet e lëna prej tyre në arkiva. Është angazhimi i përbashkët për të ardhmen, për prosperitetin tonë, për një rajon të sigurt dhe në paqe që i ka vendosur vendet tona në partneritetit strategjik. Është edhe për këtë arsye që ne, miqtë e këtij vendi mik, jemi në pritje të institucionalizimit të partneritetit strategjik midis Shqipërisë dhe Turqisë.

Është në përshkrimin e punës së diplomatëve detyra e forcimit të marrëdhënieve ndërshtetërore. Pala shqiptare, qysh në krye të herës ka kushtuar vëmëndje specifike. Mjafton të kujtojmë se ambasadori i parë i Shqipërisë në Turqi është personaliteti i shquar me emrin Rauf Fico.

Vëmëndja e posaçme e palës Turke për marrëdhëniet Shqipëri - Turqi reflektohet po ashtu edhe në kualitetin e lartë të ambasadorëve të dërguar prej saj, filluar me Ryshen Eshref Unajdën, deri në atë kohë sekretar i përgjithshëm i presidentit, Mustafa Qemal Ataturk e në vijimësi tek ambasadori i tanishëm, Shkëlqesia e Tij, Z.Murat Ahmet Yoruk, një diplomat karriere dhe me përvojë të vyer, të cilit i urojmë sukses!

REALITY OF ALBANIA-TURKEY DIPLOMATIC RELATIONS IN OUR FOREIGN AFFAIRS MINISTRY ARCHIVE

Dr. Halil Hyseni

As regards the broadness of Albania-Turkey relations with special focus on diplomatic relations, the archive of our Ministry of Foreign Affairs provides their valuable reflection.

The high figures of reportings, minutes or memos on such relations overtly demonstrate their diversity and broadness. The great number of old documents and annual files mirror the fact that Albania-Turkey relations are highly developed from a diplomatic perspective.

One can reach the depth of such relations when reading these archive materials, which at times are mimeographed and at times handwritten. They present the special relation between our countries and our ups and downs as well, which were influenced by politics at the times or seasonal or prolonged factors.

In spite of various social systems and times either in Albania or Turkey, reciprocal respect is found in the reports, quite apparent but also between the lines, cautious, as well as beyond their diplomatic covers. There one can find a humane affinity between our two peoples.

In addition, more often than not individual or emotional actions result in inhibiting the easiness of relations. There are ups and downs, and if ups are the product of the laborious work of diplomats, downs mainly intersect at the politics, ego, agreement and disagreement of powerful individuals leading our countries.

The diagram of Albania-Turkey relations is also the function of political realities of the respective countries. It is a fact that political realities,

during 1929-1990, have been characterized by the opposite direction in selection.

Republicanism triumph in Turkey occurred at the same time with the establishment of the Albanian kingdom, and both countries are led by strong characters. Following World War II, the installation of the communist dictatorship matched with the capitalist system in Turkey. Our orientation towards the communist East and accession to the Warsaw Treaty was related to the pro-Western and pro-American orientation in Turkey, as well as its accession to NATO. The variation of realities had its own consequences on our diplomatic relations.

Upon the declaration of independence of Albania, our countries were divided after 500 years together. Co-existence in the Ottoman Empire and its dissolution left important issues to be solved, such as the following:

- Issues with the citizenship of Albanian nationals living in Turkey or Ottomans citizens who remained in Albania, after the declaration of independence;
- Issues with physical and legal persons from one of the countries to the other;
- Issues with the Ottoman Public Debt for Albania was estimated to be*1,033,233 Turkish liras or* approximately 1.57% of the total figure. Due to this debt, the new Albanian administration oftentimes faced the pressure of other European loan providing countries that required the collection of a series of income at the interest of the Ottoman Public Debt repayment;
- Issues with the independence of Sunni belief in Albania and characteristics of the Bektashi sect were easily managed.

In addition to these, there was another issue:

- Greece-Turkey agreement on January 30, 1923 to exchange populations. The mandatory exchange of Turkey's Orthodox citizens with Greece's Muslim citizens was provided for in its first clause, creating consequences both for Muslim Albanians in Çamëria and Orthodox Albanians in Turkey.

Moreover, the

- Depopulation of Albanian territories in the former Yugoslavia by means of their movement to Turkey, and the following agreement between Yugoslavia and Turkey on July 11, 1938, which was signed but not ratified by Turkey.

Such essential issues required diplomatic engagement, nevertheless, there were no such representatives. Since 1921 we had only a consular office in Istanbul. Our prominent representatives that were engaged in addressing these issues were Benedikt Blinishti in Geneva, Mehmet Konica in London, Mit'hat Frashëri in Athens, Tevfik Mborja in Rome and Rauf Fico in Turkey upon the establishment of diplomatic relations.

The materials found in our archive show that Albania was the first to make efforts to establish diplomatic relations between our countries. The actions undertaken to this end were those of our representatives in Geneva and Belgrade, the assignment of the Consul, Nezir Leskoviku, and the high delegation led by the Head of the Parliament, Mr. Eshref Frashëri that was sent to Ankara in October, 1923. During this visit a series of agreements were signed. The efforts soon finalized and on February 17, 1926, the extraordinary delegate and all-powerful Minister of Turkey, Mr. Tahir Lutfi Bey, presented the letter of credence to Ahmet Zogu, the President of the Republic. The Albanian party assigned Rauf Fico, who one month later presented the letter of credence to Mr. Mustafa Kemal Atatürk, President of the Turkish Republic.

It is a fact that our countries' relations were distorted twice. Following Turkey's decision not to recognize the Albanian Monarchy, on October 8, 1929 our legation in Ankara and the Consulate in Istanbul were closed. Turkey did not officially retreat its legation in Tirana, but it decided to remove the all-powerful Minister and further on the *Charged' Affaires*.

The re-establishment of diplomatic relations arrived upon the Second Balkan Conference that was held in Istanbul in October, 1931. The head of the Albanian delegation was Mehmet Konica. His diplomatic class and intuition paved the way for another step forward for both parties. Coincidently, another Konica, but this time Skënder Konica would be later sent by the Albanian communist country to re-establish the relations between our countries.

After four years, on December 5, 1931, King Zog welcomed the *Charged' Affaires* from Turkey and on January 28, 1932 he signed the decree for

re-opening the Albanian legation in Ankara. Thus, a new era began for our countries.

The "cold" caused by the royal marriage of Princess Sanie with the Ottoman Prince Abid did not "freeze" 1936.

Turkey did not recognize the Italian invasion thus the situation for the Turkish legation in Tirana aggravated. Two months after the invasion, the Minister of Foreign Affairs asked the Turkish ambassador to leave Albania but the Turkish Consulate remained open in Tirana.

The Turkish legation in Tirana was closed after the Communist Party came to power. Although Turkey did not recognize the Italian invasion, the regime at the time did not accept the aid that Turkey had provided to King Zog. The head consul left on July 16, 1945, and the Consulate reopened 13 years later. The building where the Turkish legation worked is a symbol building at Durrës Street, nevertheless, few people associate it with that legation.

As for the breakdown of diplomatic relations, theinitiative for reestablishing them was taken by the Albanian party. Our embassy in Bulgaria was in charge of this; however, the process actually began following the talks between the Albanian and Turkishambassadors in Moscow, in the presence of Voroshilov. Our legation in Paris requested the establishment of diplomatic relations through a note verbal on February 4th 1958. The positive response arrived on June 4th of the same year, letting Albania choose the legation rank, either an ambassador or diplomatic minister. Albania sent Skënder Konica as diplomatic minister.

The reestablishment of diplomatic relations presented the respective diplomats with a wide range of cases that needed to be followed and addressed. Regardless of the opposition from political orientations, there were many areas to be followed and many agreements to be negotiated and entered into.

The pre-war heritage consisted on four acts: 1. Consulate Protocol; 2. Nationality agreement; 3. Establishment Covenant and 4. Treaty of Friendship. In an instruction by the minister of the time, Behar Shtylla, it was stated that: "The abovementioned agreements were reviewed pursuant to Decisions No.3, dated 27.5.1994 of the Anti-Fascist Council for the National Liberation, and thus was issued as a Government

Decision, based on which all agreements concluded with Turkey are considered into force, except for those who had expired." The relation was not legally terminated.

The new age of diplomatic relations started slowly increasing. The death of Ismet Inonu, former President and three-time Prime Minister of Turkey on December 25th 1973 shook our diplomatic relations. Not only was the Albanian embassy not instructed to take part in the funerary ceremony, but not even a condolence telegram was sent. Truth be told, there is no indication of an instruction from above to do so in the MFA archives. However, the consequences remained.

Cooperation increased following this event. Although part of a polarized world with opposite social systems, Turkey and Albania's limited relations were not tensioned.

The legations activities went from including only consulate issues to including a wide range of diplomatic activities, starting from ownership requests or requests for bringing the national renaissance figures' remains home and followed by initiatives for expertise exchange agreements, institutional cooperation, agreements among science academies, universities, radio-televisions, and news agencies, agreements on maritime transport, phytosanitary, tourist and cultural agreements, up to agreements on Albanian movie week.

It was during one of these exchanges- writer visits in 1980-, that our Dritëro was inspired to write the amazing poem on the Turkish girl. We are fond of the writer`s imagination when he says: *Once I knew a Turkish girl/from far far Adana/ with black eyes and brows/ with henna painted hair...*

High level contacts during communism peaked in 1988 when the Turkish foreign minister visited Tirana and in 1990 when his Albanian counterpart visited Turkey. During this time, Culture and Post Services Agreements were signed.

The change of the system opened the doors to new cooperation dimensions. Apart from bilateral relations, the two countries now share the same system, are engaged, are part of, or aim at the same organizations. The exchange level in all areas reached its peak, and so did the visits.

The Republic of Turkey always and undoubtedly offered its support for our NATO membership. I would like to share an instance from the time when I was Head of Cabinet to the Ministry of Foreign Affairs. His Excellency, Abdullah Gül, Minister of Foreign Affairs and later the President of Turkey had come to Albania on an official visit. Apart from the other meetings, Minister Mustafaj also invited him for a coffee and to talk about a couple of specific topics. As regards our request for advanced support for our NATO membership, Minister Gül responded: HIÇ MERAK (No worries). We all laughed since there was no need for translation.

The Albanian and Turkish relations were always the center of attention for each party. I believe that the focus of all bilateral talks was and will always be the commitment for improving friendly relations and extending the bilateral cooperation. This is the reason why Turkey was in fifth place as Albania's trading partner with a USD 460 million volume of trade.

The past relations and lectures left in the archives are not the only elements that have established a strategic partnership between our countries, but also the common commitment for the future, for our prosperity, and a region which is safe and at peace. It is for this reason that we, friends of this country, are waiting the institutionalization of strategic partnership between Albania and Turkey.

The diplomats' job description includes the duty to improve interstate relations. The Albanian party paid special attention to this aspect since a long time ago. All we need to do is to remind you that Albania's first ambassador in Turkey was the noted personality, Rauf Fico.

TheTurkish party's special attention paid to the Albania-Turkey relations is reflected in the high quality of the ambassadors they appointed, starting from Rushen Eshref Unayden, who until then had been the president's general secretary and up to the present ambassador, His Excellency, Mr. Murat Ahmet Yoruk, a career diplomat with priceless experience, to whom we wish success!

ARNAVUTLUK DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI ARŞİVLERİNE GÖRE ARNAVUTLUK-TÜRKİYE DİPLOMATİK İLİŞKİLERİNİN GERÇEKLERİ

Dr. Halil Hyseni

Arnavutluk Dışişleri Bakanlığımızın arşivi, diplomatik ilişkilere özel odaklı olarak Arnavutluk-Türkiye ilişkilerinin genişliğiyle ilgili değerli bir yansıma sağlamaktadır.

Bu ilişkilerdeki yoğunluk, rapor, işlem veya bildiriler, ilişkinin çeşitliliğini ve genişliğini açıkça göstermektedir. Çok sayıda eski belge ve yıllık dosya, Arnavutluk-Türkiye ilişkilerinin diplomatik açıdan oldukça gelişmiş olduğu gerçeğine ayna tutmaktadır.

Bazen teksir makinesiyle basılmış bazen el yazısıyla yazılmış bu arşiv malzemelerinin okunmasıyla bu ilişkilerin derinliğine inebilirsiniz. Bu belgeler, ülkelerimiz arasındaki özel ilişkiyi, bazen anlık siyaset veya mevsimsel ya da uzun süreli faktörler tarafından etkilenen inişler ve çıkışları ortaya koymaktadır.

Arnavutluk'ta veya Türkiye'de farklı sosyal zaman ve sistemlerden bağımsız olarak, raporların içinde oldukça açık ama aynı zamanda satır aralarında temkinli, diplomatik örtünün ötesinde karşılıklı saygı bulunmaktadır. Orada halklarımız arasındaki insani yakınlık da bulunabilmektedir.

Ek olarak, çoğu kez bireysel veya duygusal eylemler ilişkilerin kolaylığını engelemeyle sonuçlanmaktadır. İnişler ve çıkışlar mevcuttur ve eğer çıkışlar diplomatların yorulmadan yaptıkları çalışmaların bir ürünü ise, inişler temelde siyasetler, egolar, ülkelerimizin başındaki şahsiyetlerin uyuşup uyuşmamalarında kesişmektedir.

Arnavutluk-Türkiye ilişkilerinin diyagramı, aynı zamanda ülkelerin karşılıklı politik gerçeklerinin bir fonksiyonudur. 1929-1990 dönemindeki politik gerçekler, aksi istikamet seçimi ile karakterize edilmiştir.

Türkiye'de Cumhuriyetçiliğin zaferi, Arnavutluk'ta krallığın kurulmasıyla aynı zamana denk gelirken, her iki ülke de güçlü şahsiyetler tarafından yönetildi. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Arnavutluk'ta komünist diktatörlüğünün kurulması, aynı dönemde Türkiye'de kapitalist sistemin kurulmasına denk geldi. Komünist doğuya yönelimimiz ve Varşova Antlaşmasına katılımımız, Türkiye'nin Amerikan yanlısı ve Batı yanlısı yönelimi ile NATO'ya katılımı ile örtüştü. Gerçekleşmelerin farklılaşması, diplomatik ilişkilerimiz üzerine kendi sonuçlarını yansıttı.

Arnavutluk'un bağımsızlığını ilan etmesiyle ülkelerimiz 500 yıllık birlikteliğin ardından ayrıldı. Osmanlı İmparatorluğundaki birlikte yaşama süreci ve bunun sona ermesi, aşağıda belirtilen çözülmesi gereken önemli meseleler bıraktı:

- Türkiye'de yaşayan Arnavut vatandaşların ya da bağımsızlığın ardından Arnavutluk'ta kalan Osmanlı vatandaşlarının vatandaşlık sorunları;
- Bir ülkeden diğerinde bulunan özel ve tüzel kişilerin mal varlıklarıyla ilgili sorunlar;
- Arnavutluk için 1.033.233 Türk lirası ya da toplam miktarın yaklaşık %1,57'si olarak hesaplanan Osmanlı kamu borcuyla ilgili sorunlar. Bu borçtan dolayı Arnavutluk'un yeni yönetimi, Osmanlı kamu borcunun ödenmesiyle ilgili bir dizi gelirin toplanmasını isteyen Avrupa'nın kredi sağlayan ülkelerinin sıklıkla baskılarına uğradı;
- Arnavutluk'ta Sünni inancının bağımsızlığıyla ilgili konular ve Bektaşi tarikatının özellikleri daha kolay yönetildi.

Bunlara ilaveten, başka bir sorun daha vardı:

- 30 Ocak 1923 tarihinde Yunanistan ve Türkiye arasındaki nüfus mübadelesi anlaşması. Bu anlaşmanın birinci maddesinde Türkiye'deki Ortodoks vatandaşların Yunanistan'daki Müslüman vatandaşlar ile karşılıklı değişim zorunluluğu Çamerya'da yaşayan Müslüman Arnavutlar ve Türkiye'de yaşayan Ortodoks Arnavutlar için bazı sonuçlar yarattı.

Dahası,

Eski Yugoslavya'daki Arnavut coğrafyalarının, buradaki Arnavutların Türkiye'ye göç etmesi yoluyla nüfus azaltımı ve buna müteakip 11 Temmuz 1938 tarihinde imzalanan ancak Türkiye tarafından onaylanmayan Yugoslavya-Türkiye anlaşması.

Bunun gibi ana sorunlar, esaslı bir diplomatik angajman gerektiriyordu, ancak başlangıçta karşılıklı temsilciler yoktu. 1921 yılından itibaren İstanbul'da sadece bir konsolosluk ofisimiz mevcuttu. Cenevre'de Benedict Blinishti, Londra'da Mehmet Konica, Atina'da Mit'hat Frashëri, Roma'daki Tevfik Mborje ve diplomatik ilişkilerin kurulmasının ardından Türkiye'de Rauf Fico bu meselelerle uğraşan temsilcilermizdi.

Arnavutluk'ta bulunan arşiv malzemelerimiz Arnavutluk'un iki ülke arasında diplomatik ilişkilerin kurulması için ilk çabaları harcadığını gösteriyor. Bu amaçla Cenevre ve Belgrad'daki temsilcilerimizin faal olmaları, konsolos Nezir Leskoviku'nun atanmasını ve Meclis Başkanı Eshref Frashëri'nin başkanlığında bir üst düzey heyetin Ekim 1923'te Ankara'ya gönderilmesini beraberinde getirdi. Bu ziyaret sırasında bir dizi anlaşma imzalandı. Çabalar hızlı bir şekilde taçlandırıldı ve 17 Şubat 1926'da Türkiye'nin olağanüstü temsilcisi ve ortaelçisi Tahir Lutfi Bey, Arnavutluk Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Ahmet Zogu'ya güven mektubunu sundu. Arnavut tarafı Rauf Fico'yu belirledi. Fico bir ay sonra Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk'e güven mektubunu sundu.

Ülkelerimiz arasındaki ilişkilerin iki kez bozulduğu bir gerçektir. Türkiye'nin Arnavutluk monarşisini tanımamasının ardından, 8 Ekim 1929'da Ankara'daki büyükelçiliğimiz ve ardından İstanbul'daki konsolosluğumuz kapandı. Türkiye resmi olarak büyükelçiliğini kapatmadı ancak ortaelçisini, ardından maslahatgüzarını geri çekti.

Diplomatik ilişkilerin yeniden kurulması, Ekim 1931'de İstanbul'da düzenlenen İkinci Balkan Konferansı'nın ardından gerçekleşti. Arnavut heyetinin başkanı Mehmet Konica idi. Onun diplomatik sınıfı ve sezgisi, her iki tarafı da atmak için beklediği bir adımın atılması için harekete geçirdi. Daha sonra Arnavut komünist devleti tarafından ikinci kez kesintiye uğrayan ilişkilerin yeniden belirlenmesi için tesadüfen başka bir Konica, bu kez Skender Konica gönderilecekti.

Dört yıl sonra, 5 Aralık 1931'de Kral Zogu Türkiye'nin atadığı maslahatgüzarı karşıladı ve 28 Ocak 1932'de Ankara'da Arnavutluk elçiliğinin yeniden açılmasıyla ilgili kararnameyi imzaladı. Böylelikle ülkelerimiz için yeni bir dönem başladı.

Saniye Prensesin Osmanlı Prensi Abid ile olan kraliyet evliliğinin meydana getirdiği soğukluk, 1936 yılını dondurmadı.

Türkiye, İtalyan işgalini kabul etmedi ve Tiran'da Türk heyet için durum zorlaştı. İşgalden iki ay sonra Dışişleri Bakanı Türk büyükelçisinin Arnavutluk'tan ayrılmasını istedi ancak Tiran'daki Türk konsolosluğu açık kaldı.

Komünist Partisinin iktidara gelmesinden sonra Tiran'daki Türk temsilciliği kapandı. Türkiye İtalyan işgalini tanımamasına rağmen dönemin rejimi Kral Zog'a verilen Türk yardımını kabul etmedi. Türk başkonsolosu 16 Temmuz 1945'de ülkeden ayrıldı ve konsolosluk 13 yıl sonra yeniden açıldı. Türk temsilciliğinin hizmet verdiği bina Draç caddesi üzerinde bir sembol yapıdır, ancak az sayıda kişi onu bu temsilcilikle ilişkilendirmektedir.

Diplomatik ilişkilerin bozulmasında olduğu gibi bu ilişkilerin yeniden kurulmasındaki adımı da Arnavutluk tarafı attı. Bulgaristan'daki büyükelçiliğimiz bu işte yükümlüydü, ancak gerçek yakınlaşma süreci, Voroşilov huzurunda Moskova'da Türk ve Arnavut büyükelçiler arasındaki görüşmenin ardından başladı. Paris'teki elçiliğimiz 4 Şubat 1958 tarihli sözlü notayla ilişkilerin kurulmasını talep etti. Olumlu cevap, temsiliyet seviyesini büyükelçi ya da ortaelçi seviyesinde belirlenmesi Arnavutluk'a bırakılarak aynı yılın 4 Haziran tarihinde geldi. Arnavutluk Skender Konica'yı ortaelçi olarak gönderdi.

Diplomatik ilişkilerin yeniden kurulması, ilgili diplomatlara takip etmeleri ve ele almaları için geniş yelpazeli meseleler sundu. Siyasi yönelimlerden muhalefete rağmen, takip edilmesi gereken birçok alan ve müzakere edilmesi gereken birçok anlaşma vardı.

Savaş öncesi miras dört geçerli anlaşmadan oluşuyordu. 1-Konsolosluk Protokolü, 2-Uyrukluk Anlaşması, 3-Yerleşim Anlaşması ve 4-Dostluk Antlaşması. Dönemin bakanı Behar Shtylla tarafından verilen bir talimatta şu ifade yer aldı: "Yukarıda belirtilen anlaşmalar, Ulusal Antifaşist Kurtuluş Konseyi'nin 27.05.1944 tarih ve 3 numaralı kararı ışığında incelendi ve bu amaçla Hükümet Kararı alındı. Bunun

temelinde, kendiliğinden süresi dolanlar hariç Türkiye ile sona eren tüm ilişkiler yürürlüğe girmektedir". İlişki hukuki açıdan sona ermemişti.

Diplomatik ilişkilerin yeni dönemi temkinli ancak yavaşça artarak başladı. İlişkilerimizi sarsan 25 Aralık 1973'te eski Türkiye Cumhurbaşkanı ve üç kez başbakanlık koltuğuna oturan İsmet İnönü'nün vefatıydı. Arnavutluk büyükelçiliğinin sadece törene katılmama talimatı almasıyla kalmadı, aynı zamanda bir başsağlığı telgrafı dahi yollanmadı. Doğruyu söylemek gerekirse, Dışişleri Bakanlığı arşivlerinde, yukarıdan bu yönde hareket edilmesine yönelik herhangi bir talimatın belirtisi yoktur. Ancak, sonuçları mevcuttur.

Bu olayın ardından işbirliği arttı. Kutuplaşmış bir dünyada karşıt toplumsal sistemlere sahip olmalarına rağmen, Türkiye ve Arnavutluk sınırlı ilişkileri gerilmedi.

Temsilcilik faaliyetinin dengesi, konsolosluk meselelerinden geniş bir diplomatik faaliyet yelpazesine taşındı. Mülkiyet meseleleriyle ilgili talepler ve ulusal yeniden doğuş şahsiyetlerinin kalıntılarının ülkeye geri getirilmesiyle başlayıp, uzman değişimi, kurumsal işbirliği, bilimsel akademi, üniversiteler, radyo ve televizyonlar, haber ajansları arasında anlaşma, deniz taşımacılığı anlaşması, sıhhi kazanç anlaşması, turizm ve kültür anlaşması ve Arnavut filmleri haftasının düzenlenmesi ile ilgili girişim ve anlaşmalarla devam etti.

1980 yılında yazarların karşılıklı ziyaretlerinden birinde bizim Dritero, bir Türk kızına mükemmel bir şiir yazmak için ilham buldu ve şu hoş mısraları ortaya çıkardı: Bir zamanlar bir Türk kızı tanıdım / uzak olan Adana'dan / kara kaşlı ve kara gözlü / saçları kınalı…

Komünist dönem için 1988 yılında Türk Dışişleri Bakanı'nın Tiran ziyareti ve 1990'da Arnavut mevkidaşının Türkiye'ye ziyareti ile üst düzey temasların en üst seviyesi belirlenmiştir. Bu süre zarfında Kültür ve Posta Hizmeti Anlaşması imzalandı.

Sistemin değişmesi, yeni işbirliği boyutlarına kapı açtı. İkili ilişkilerin dışında, şimdi her iki ülke aynı sistemi paylaşıyor ve aynı organizasyonlarda bir araya geliyor, yer alıyor, ya da hedef belirliyordu. Tüm alanlardaki alışveriş ve karşılıklı ziyaretler zirveye ulaştı.

Türkiye Cumhuriyeti bizim NATO üyeliğimize yönelik her zaman ve mutlak destek verdi. 2007 yılında Dışişleri Bakanlığı Özel Kalem Müdürlüğü görevimden bir hatıramı paylaşmak isterim. Dönemin

Dışişleri Bakanı, daha sonra Cumhurbaşkanı olan sayın Abdullah Gül Arnavutluk'a resmi ziyaret gerçekleştirmişti. Diğer ziyaretlerin yanı sıra, Bakan Mustafaj, birkaç özel meseleyi görüşmek için kendisini bir kahve içmeye davet etti. NATO üyeliğimize ilişkin ileri düzey destek talebine Bakan Gül şu cevabı verdi: HİÇ MERAK ETME. Güldük, tercümeye gerek yoktu.

Arnavut-Türk ilişkileri her iki taraf için her zaman ilgi odağının merkezinde olmuştur. İkili görüşmelerin tüm odak noktalarında, dostça ilişkilerin güçlendirilmesi ve ikili işbirliğinin genişletilmesi taahhüdünün değişmeden kaldığına inanıyorum. Bu nedenle Türkiye geçen yıl 460 milyon dolarlık ticaret hacmi ile Arnavutluk'un ticaret ortakları sırasında beşinci sırada yer aldı.

Geçmişin ilişkileri ve arşivlerde bırakılan dersler sadece ülkelerimiz arasında stratejik bir ortaklık kuran unsurlar değil, fakat aynı zamanda geleceğimiz, refahımız, güvenli ve barışçıl bir bölge için ortak bir taahhüttür. Bu nedenle, bu ülkenin dostları olan bizler, Arnavutluk ile Türkiye arasındaki stratejik ortaklığın kurumsallaşmasını bekliyoruz.

Diplomatların iş tanımında, devletlerarası ilişkilerin güçlendirilmesi görevi mevcuttur. Arnavutluk tarafı baştan beri bu konuya özel bir ilgi göstermiştir. Arnavutluk'un Türkiye'deki ilk büyükelçisinin, önde gelen bir şahsiyet olan Rauf Fico olduğunu hatırlamamız yeterlidir.

Türk tarafının Arnavutluk-Türkiye ilişkilerine olan özel ilgisi Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk'ün genel sekreteri olan Ruşen Eşref Ünaydın'dan başlayarak, değerli bir kariyer ve deneyime sahip, ve kendisine başarılar dilediğimiz bir diplomat olan şimdiki büyükelçi sayın Murat Ahmet Yörük'e kadar atadıkları büyükelçilerin yüksek kalitesine yansımaktadır.

PROBLEMET ME TË CILAT U PËRBALL SHQIPËRIA QË NGA VITET 1990 DHE ROLI I TURQISË

Dr. Klevis Kolasi

Në vitin 1991, bashkë me rënien e regjimit komunist, Shqipëria i dha fund edhe vetmimit në arenën ndërkombëtare dhe politikës së mbylljes në vetvete e cila zgjati që nga vitet '70. Shqipëria e cila mbeti shumë e varfër në aspektin ekonomik dhe social, u detyrua të përballej me probleme ku u pleksën çështjet historike, të sigurisë dhe ato shoqërore si problemi i Kosovës me Jugosllavinë, i pakicës shqiptare me Maqedoninë, pretendimet e Greqisë për "Epirin Verior", pakicën greke dhe emigrantët shqiptarë të shpërngulur në Greqi për shkaqe ekonomike (në vitin 2014 numri i emigrantëve shqiptarë arriti në 800 mijë). Objektivat kryesore të politikës së brendshme dhe të jashtme që synonte Shqipëria për tejkalimin e këtyre problemeve ishin të themelojë një demokraci funksionale dhe një ekonomi të tregut si dhe të integrohet në institucione dhe organizata euro-atlantike.

Integrimi në botën perëndimore për shumë shqiptarë, qoftë edhe i pasigurtë, filloi të simbolizojë premtimin për një jetë më të mirë dhe fundin e një periudhe. Pas një periudhe të gjatë vetmimi me kosto të mëdha socio-ekonomike dhe politike, slogani i studentëve të Universitetit të Tiranës "Duam një Shqipëri si gjithë Evropa!" vulosi

klimën politike dhe publike të viteve 1990 mbi procesin e transformimit në të cilin hyri Shqipëria. Pritjet në këtë periudhë në lidhje me këtë transformim të filluar mund t'i shprehim përmes këtij fragmenti nga vepra "Liri e kërcënuar" e njërit prej intelektualëve kryesorë publikë, Fatos Lubonja:

"Është e vërtetë se ne shqiptarët nuk patëm ndonjë traditë apo përvojë demokratike, mirëpo, nga ana tjetër, ne kemi një përvojë të gjatë të diktaturës, ndoshta ne nuk e dimë saktësisht se çfarë duhet të bëjmë, por e dimë shumë mirë se çfarë nuk duhet të bëjmë. Për këtë arsye, duke u nisur nga përvojat tona negative, mund të përpiqemi të ndërtojmë diçka që, ndoshta, nuk është pa gabime, por së paku, mund të jetë më mirë duke e bërë të kundërtën e asaj që kemi përjetuar."

Proceset komplekse dhe të ndërvarura të kalimit nga ekonomia centralizuese në ekonominë e tregut, të demokratizimit pas socializmit dhe rindërtimit të shtetit si dhe të integrimit në Evropë me të cilat u ballafaqua Shqipëria brenda njëzet e shtatë viteve të fundit, kanë nxjerrë në pah mjedisin e përgjithshëm në të cilin u formësua politika shqiptare. Kur këtij mjedisi t'ia shtojmë dinamikat e sigurisë rajonale dhe të politikave të fuqisë që ndryshuan rrënjësisht pas Luftës së Ftohtë, do të arrijmë të përcaktojmë kushtet strukturore brenda të cilave u zhvillua politika e jashtme e Shqipërisë. Në funksion të lehtësimit të analizës sonë, mund të themi se përderisa deri në fillim të viteve 2000 në kuadër të problemeve me të cilat ballafaqohej Shqipëria, kryesoret ishin jostabiliteti politik (paqëndrueshmëria) dhe siguria, me fillimin zyrtar të Procesit të Stabilizim-Asocimit me Evropën në vitin 2013 dhe anëtarësimin e Shqipërisë në NATO në vitin 2009 dhe kandidaturën për anëtare të BE-së në vitin 2014 e këtej, mungesa e stabilitetit politik dhe siguria mbetën në planin dytësor, ndërsa problemet ekonomike dhe shoqërore dolën në plan të parë. Bashkë me këtë, duhet qartësuar se në praktikë vazhduan së ekzistuarikëto probleme të shtresuara. Për shembull, në aspektin ekomomik, në kuadër të marrëveshjeve të nënshkruara me FMN-në dhe Bankën Botërore, me ndjekjen e politikave financiare dhe monetare duke mos iu dhënë leje për t'i vënë në veprim burimet prodhuese, duke aplikuar reforma që i hapin rrugë dobësimit gradual të shtetit në mjedisin publik dhe tërheqjes, Shqipëria ishte ndikuar drejtpërdrejt dhe thellësisht edhe nga luftërat që dolën nga shkatërrimi i Jugosllavisë. Paralel me privatizimin apo mbylljen e sektorit të industrisë dhe të bujqësisë të ekonomisë shqiptare nën direktivat e

FMN-së dhe në kontekst të embargos së bashkësisë ndërkombëtare ndaj Serbisë dhe Malit të Zi, u zhvillua një treg i nëntokës i përbërë nga nafta, armët, droga dhe trafikimi njerëzor.

Krijimi i ekonomisë gri dhe rënia e theksuar për shkak të nisjes së reformave të ekonomisë së lirë siç janë privatizimi dhe deindustrializimi në vitet e 1990-ta në Shqipëri, që rezultuan nga "Terapia e shokut" e donatorëve Perëndimorë dhe institucioneve kredi-dhënëse sikurse janë; (FMN dhe Banka Botërore), si efekt i dëmeve që u shkaktuan nga "Kriza e Piramidave" (që mbrohej si model i iniciativës së lirë post-komuniste) në vitin 1997 ra autoriteti shtetëror dhe para nesh doli modeli goditës i mishërimit të problemeve ekonomike me ato të sigurisë.

Si rezultat i drejtpërdrejtë i revoltës së popullit që u shfaq me rrënimin e "skemave piramidale", ndërmjet marsit dhe qershorit 1997 vdiqën më shumë se 1500 njerëz. Përderisa 13 mijë persona ikën për në Itali (në vitin 2014 numri i emigrantëve kishte arritur në 503 mijë), mbi 10 mijë persona ikën për në Greqi.[1] Revolta që e pasoi kaosin të cilin e shkaktoi kriza e skemës piramidale që rezultoi me rënien e auroritetit të shtetit, dëmtoi shumë indin shoqëror (strukturën shoqërore). Ky kaos i dha shkas ngritjes së rrjeteve të krimit të organizuar, trafikimit të armëve dhe njerëzve, tregtisë së drogës dhe të skllaveve të bardha. Stabiliteti u sigurua veç me dërgimin e 7000 personave të Forcës Shumëkombëshe të Ruajtjes së Paqes në Prill 1997 në përputhje me vendimin e KB. Në këtë operacion të njohur si ALBA, Turqia mori pjesë me një njësi prej 800 personash. Si përmbledhje, Shqipëria e dobësuar gjithnjë e më shumë dhe e zhytur në kaos si rezultat i reformave ekonomike neoliberale të aplikuara, në aspektin e jashtëm u detyrua të merret me 'çështjen e Kosovës. Ende pa i kapërcyer pasojat e Krizës së Piramidave, Shqipëria, duke ua hapur dyert mbi 400 mijë refugjatëve shqiptarë kosovarë të ikur nga Lufta e Kosovës që shpërtheu më 1999, u gjend në ndihmë humanitare ndaj tyre. E rrethuar nga problemet e ndërthurura socio-ekonomike dhe të sigurisë të përmendura më lart, Shqipëria ishte në kërkim të aleatëve ku do të mbështetej dhe do t'i jepnin përkrahje, dhe të anëtarësimit në institucione ndërkombëtare. Për shembull, Shqipëria u bë vendi i parë që kërkonte anëtarësimin në NATO në vitin 1991, para

[1] Përderisa në bazë të regjistrimit të popullsisë të vitit 2011, popullsia që jeton në Shqipëri është 2.8 milion, sipas regjistrit kombëtar të popullsisë vendi ka 4.2 milion banorë. Sipas kësaj, 30% e popullsisë së regjistruar të vendit, apo 1.5 milion jetojnësi emigrantë jashtë vendit.https://www.albania.iom.int/publications/reports/Profili_i_zgjeruar_i_migracionit_ENG_web.pdf

se ajo të shqyrtonte politikën e zgjerimit. Nga ana tjetër, në një mjedis të pasigurisë dhe jostabilitetit që kërcënon paqen që krijoi në rajonkriza jugosllave e shfaqur në Ballkan, ishte lehtësuese për forcat e NATO-së që t'i marrin parasysh kërkesat e Shqipërisë për anëtarësim. Shqipëria, po ashtu, shihej nga SHBA si akter i rëndësishëm në çështjen e mospërhapjes (eskalimit-zgjerimit) së konfliktit të Jugosllavisë në Maqedoni e Kosovë ku jetonte një popullsi e gjerë etnike shqiptare. Në këtë periudhë, Shqipëria hapi aeroportet dhe pistat e aeroplaneve për përdorim ushtarak për SHBA-të për fluturimet në Bosnje. Aleati më i besueshëm në të cilin u mbështet Shqipëria dhe nga i cili mori përkrahje të hapur brenda procesit të tranzicionit të vështirë të përmbledhur më lart, ishte Turqia. Pavarësisht se Turqia dhe Shqipëria përgjatë Luftës së Ftohtë zinin vend në blloqe ideologjike kundërshtare, ato zhvilluan marrëdhënie të mira për shkak se ndanin lidhje të afërta historike mes me njera-tjetrën. Për shembull, Shqipëria ishte një prej vendeve të pakëta që ishte në anën e Turqisë në lidhje me çështjen e Qipros në KB më 1965. Përveç kësaj, të parit e Turqisë si aleat i besueshëm nga ana e Shqipërisë, përveç që buron nga e kaluara historike dhe lidhjet e miqësisë historike që ndajnë dy vendet, është mundësuar dhe përcaktuar nga struktura e politikës rajonale. Sipas John Mearsheimer, një ndër ithtarët kryesorë të neoliberalizmit në marrëdhëniet ndërkombëtare, vendet në aleancat ndërkombëtare priren të zhvillojnë marrëdhënie më të mira me fuqitë me të cilat ndahen nga një distancë e caktuar sesa me fuqitë fqinje (që ndajnë një kufi midis tyre).[2] Shqipëria e cila që nga krijimi i saj përjetoi probleme të sigurisë me fqinjët e afërt dhe u detyra të bëjë përpjekje të vazhdueshme për mbijetesë, siç ndodhi në përvojën e Italisë dhe të Jugosllavisë, me përjashtim të periudhës së vetmimit si përjashtim në historinë politike të saj, duke marr parasysh rezultatet që sjell mbështetja te një fuqi rajonale më e madhe se vetja, ndjeu nevojën e mbështetjes te një fuqi më e madhe që edhe ia mundëson sigurinë dhe sovranitetin, edhe kontribuon në ngritjen ekonomike të saj. Kjo nevojë lind nga specifikat socio-ekonomike dhe demografike të vendit dhe nga konteksti stukturor, e pavarur nga kuadrot udhëheqëse dhe forma e udhëheqjes. Nga aspekti i këtyre faktorëve historikë dhe stukturorë, Turqia mbeti aleati më i besueshëm i Shqipërisë në Ballkan. Turqia gjatë viteve 1990 iu gjend pranë Shqipërisë në përkrahje diplomatike dhe ushtarake ndaj anëtarësimit të saj në organizata dhe institucione rajonale dhe ndërkombëtare. Turqia luajti rol të rëndësishëm edhe në pranimin e

[2] John Mearsheimer, *The Tragedy of Great Power Politics*, Neë York, Norton, 2001.

Shqipërisë në Bashkëpunimin Ekonomik të Detit të Zi dhe në anëtarësimin e saj në Organizatën e Konferencës Islamike. Me anëtarësimin e saj në OBI, edhe përkundër faktit se një pjesë e rëndësishme e popullsisëështë myslimane, për shkak të ruajtjes së laicizmit me strukturën sekulare të shoqërisë dhe përkatësisë në kontinentin evropian, Shqipëria u bë vendi i dytë me pozicion të ngjashëm me Turqinë. Turqia i dha mbështetje intensive politike dhe ushtarake Shqipërisë, posaçërisht nëçështjen e integrimit në NATO. Në këtë kontekst, në procesin e ristrukturimit të ushtrisë shqiptare sipas standardeve të NATO-së, Turqia që nga viti 1992 e këtej duke nënshkruar marrëveshje të dyanshme të bashkëpunimit ushtarak, iu gjend në ndihma të ndryshme Shqipërisë në fushën ushtarake në nivel edukativ, logjistik dhe operacional. Në një periudhë kur për shkak të reformave ekonomike të përmendura më lart Shqipëria u tërhoq nga shpenzimet publike dhe nuk mundi të jap kontribut të mjaftueshëm në sektorin ushtarak, kontributet që dha Turqia në këtë sektor publik strategjik të Shqipërisë mbuluan një vend të rëndësishëm. Në këtë drejtim, duke u nga nisur ndihmat kryesore si shkollimi ushtarak i oficerëve shqiptarë në Turqi dhe arsimimi mjekësor në GATA, formimi i regjimentit të parë të komandove në Shqipëri nga ana e oficerëve turq, modernizimi i bazës ushtarake të Pashalimanit në qytetin e Vlorës, Turqia ka realizuar ndihma dhe shërbime të ndryshme edhe në fushën logjistike. Këtyre mund t'ua shtojmë edhe ofrimin e shërbimeve shëndetësore në GATA duke filluar për personelin ushtarak, për personel të caktuar civil dhe për familje(t e tyre). Duhet theksuar se këto ndihma u realizuan në kohën kur Shqipëria ka kufizuar shpenzimet publike në kontekst të zbatimit të reformave ekonomike të përmendura më lart dhe nuk arriti t'i përmbush shpenzimet e nevojshme në sektorin ushtarak. Po ashtu, duhet vënë në dukje se ndihmat ushtarake që Turqia i dha Shqipërisë, posaçërisht ato në fushën e edukimit ushtarak, kanë vazhduar edhe pas anëtarësimit të Shqipërisë në NATO. Pas anëtarësimit të Shqipërisë në NATO, përderisa ajo duhej të ndante një buxhet të caktuar për specializimin (edukimin) e personelit të vet në njërin ndër vendet e NATO-së, në këtë aspekt, përjashtim të vetëm nga këto vende bën Turqia. Ndonëse në vitet 1990 marrëdhëniet ekonomike me Shqipërinë ishin zhvilluar, ato nuk u realizuan në nivelin e pritshëm. Mund të themi se në këtë çështje ka ndikuar dominimi i paqëndrueshmërisë politike, dalja në rend të parë e problemeve politike rajonale dhe të qenit e vendit si treg i vogël si dhe konkurrenca me Italinë si partnere tregtare e

Shqipërisë që nga vitet 1990. Një element shtesë afrues i Turqisë me Shqipërinë u bë edhe ndërmarrja e veprimeve ushtarake në suaza të NATO-së përgjatë krizës dhe luftës së Kosovës të vitit 1998, pranimi i disa mijëra emigrantëve (refugjatëve) kosovarë, prania në ndihma humanitare dhe posaçërisht marrja parasysh dhe mbrojtja e të drejtave të shqiptarëve kosovarë, për të siguruar kështu stabilitetin politik në rajonin e Ballkanit. Turqia, më datën 18 shkurt 2008, e njohu pavarësinë Republikës së Kosovës, të cilën e fitoi më 17 shkurt 2008. Në vitet 2000 marrëdhëniet me Shqipërinë vazhduan duke u zgjeruar edhe më tej në fushat e përmendura më lart. Për dallim, në këtë periudhë u shënua ngritje e raporteve në fushën kulturore dhe ekonomike. Në Departamentin e Turkologjisë të Universitetit të Tiranës ndjekin mësimin rreth 150 studentë. Degët e Qendrës Kulturore Turke "Yunus Emre" në Tiranë dhe Shkodër, me kurset e turqishtes dhe aktivitetet kulturore-artistike (po) kontribuojnë në dukshmërinë (praninë) e Turqisë në Shqipëri. TIKA me 430 projekte të realizuara në Shqipëri deri më sot ka realizuar ndihmë zhvillimore me rreth 85 milion dollarë.[3] Që nga 1 maji 2008, me hyrjen në fuqi të Marrëveshjes për Tregti të Lirë, u hoqën (së zbatuari) normat e aplikuara të taksës doganore për mallrat industriale me origjinë nga Turqia. Përderisa në Shqipëri operojnë rreth 300 firma turke, investimet turke në këtë vend janë në nivel prej 3 miliardë dollarë. Shuma totale e projekteve të realizuara nga ana e firmave kontraktuese turke në Shqipëri është 1,1 miliard dollarë.[4] Krahas kësaj, mund të thuhet se marrëdhëniet ekonomike ende mbeten nën porencialin e tyre. Sipas të dhënave të INSTAT të vitit 2017 për tregtinë e jashtme, tre partnerët kryesorë tregtarë të Shqipërisë: Italia, zë vendin e parë me vëllim tregtar total prej 325 milion dollarë në lidhje me eksport-import, Greqia zë vendin e dytë me 61 milion dollarë dhe Turqia zë vendin e tretë me 52 milion dollarë.[5] Përderisa Shqipëria zë një vend shumë të vogël në tregtinë e jashme të Turqisë si për shkak të ekonomisë së dobët, ashtu edhe për shkak të popullsisë së vogël, Turqia në tregtinë e jashtme tëShqipërisë në vitet e fundit zë vendin e katërt apo të pestë. Në listën e investitorëve të huaj në Shqipëri, me intensive në fushën e ndërtimtarisë, kontraktimit dhe të telekomit, Turqia zë vendin

[3] Türkiye - Arnavutluk İlişkileri, *Dış İşleri Bakanlığı*: http://www.mfa.gov.tr/_turkiye-arnavutluk-siyasi-iliskileri.tr.mfa

[4] Türkiye-Arnavutluk İlişkileri, *Dış İşleri Bakanlığı*: http://www.mfa.gov.tr/_turkiye-arnavutluk-siyasi-iliskileri.tr.mfa

[5] Tregtia e Jashtme e Mallrave, INSTAT: http://www.instat.gov.al/al/temat/tregtia-e-jashtme/tregtia-e-jashtme-e-mallrave/#tab2

e tretë. Krahas kësaj, kur të kemi parasysh se i vetmi vend i industrializuar në sektorin e industrisë së lehtë dhe të rëndë në një gjeografi që shtrihet që nga Italia deri në Kinë është Turqia, mund të themi se Turqia, që merr pjesë në listën e tregtisë së jashtme shqiptare përafërsisht sa vëllimi tregtar i Greqisë, është nën potencialin. Në ditët e sotme, problemet kryesore me të cilat ballafaqohet Shqipëria, si papunësia e lartë, punësimi i pasigurtë, dobësia në sektorin e shëndetësisë dhe të arsimit kanë bazë ekonomike dhe shoqërore. Këto probleme u bënë shkas për shfaqjen e probleme të ndryshme si ndalimi i rritjes në strukturën demografike të vendit dhe rritja e shpërnguljes jashtë vendit për shkaqe ekonomike. Sot, pavarësisht stabilitetit ekonomik, prej vendeve që s'janë duke përjetuar ndonjë konflikt, Shqipëria është vendi me numrin më të lartë të refugjatëve dhe azilkërkuesve në BE.

Në këtë kontekst, mund të thuhet se Turqia, krahas rritjes së investimeve që kontribuojnë në ngritjen e punësimit, duke realizuar përkrahje në sektorin e shëndetësisë dhe të arsimit, do të mund të japë kontribut të rëndësishëm në zhvillimin e Shqipërisë.

THE PROBLEMS ALBANIA HAS FACED SINCE 1990 AND TURKEY'S ROLE

Dr. Klevis Kolasi

In 1991, along with the fall of communism, Albania ended its international and internal isolation that had begun since the 70s. Albania, which had a very poor economy and social life, had to face problems which were intertwined with historical, security and social issues, such as: Kosovo and Yugoslavia, the Albanian minority in FYROM, Greece's claims for Northern Epirus, Greek minority and Albanianemigrants who had moved to Greece due to economic problems (the number of emigrants in 2014 reached 800 thousand). To overcome these problems, Albania's internal and external policies` main objectives were: establishment of a functional democracy and a market economy, and integration in euro Atlantic institutions and organizations.

Integration into the western world, although uncertain, started to symbolize the promise for a better life and the end of an era for many Albanians. Following a very long isolation with large socio-economic and political consequences, the University of Tirana students` slogan "We want an Albania like the rest of Europe!" determined the political and public climate of 1990 during Albania`s transition process. The expectations of this period can be expressed through the following phrase taken from the book "Liri e kërcënuar" authored by one of the prominent intellectuals of the time, Fatos Lubonja:

"It is true that we Albanians did not have any democratic tradition or experience, however, we have a long dictatorship experience and we may not know what to do exactly, but we know exactly what not to do. Thus, based on our negative experiences, we may try and build something which may not be without mistakes, but at least it might be better to do the opposite of what we have experienced".

The complex and interrelated processes of moving from a centralized economy to a market economy, of democratization following socialism and rebuilding the country, as well as integration to Europe, which Albania faced during the last 27 years have highlighted the general environment in which Albanian politics took shape. By adding the regional security dynamics and power policies that drastically changed following the Cold War, we may determine the structural conditions in which Albania's foreign policy was developed. In order to make our analysis easier, we can say that under the framework of problems Albania faced in the 2000s, the main ones were political instability and security. They became a second priority when the official Stabilization Association Process with Europe began in 2013 and when Albania became a NATO member state in 2009, while the main priority shifted to economic and social problems. It is necessary to clarify that these layered problems continued to exist in practice. For example: as regards the economic aspect, Albania was directly and significantly affected by the wars that came as a result of Yugoslavia's breakup, and under the framework of the agreements signed with IMF and the World Bank and by following financial and monetary policies that did not give permission to put the production resources into practice, as well as applied reforms that opened way to the gradual weakening of the state in the public environment. A black market, consisting of oil, guns, drugs and human trafficking was developed along with privatization or the closure of the Albanian industry and agricultural sector pursuant to IMF directives and under the context of the international community embargo towards Serbia and Montenegro.

State authority collapsed in 1997 and we were presented with the shocking model which embodied the economic and security problems, following the creation of the grey economy and the significant decrease due to the reforms of free-market economy, such as privatization and de-industrialization in the 1990s in Albania, which came as a result of the "Shock Therapy" of the western donors and creditors, such as: IMF and the World Bank, as a consequence of the damages caused by the "Pyramid Scheme Crisis" (which was promoted as a model of post-communist free initiative).

As a direct result of the people's uprising which emerged from the destruction of the "pyramid schemes", between March and June 1997, more than 1500 people lost their lives. 13 thousand persons immigrated

to Italy (the number of emigrants had reached 503 thousand in 2014), while 10 thousand persons immigrated to Greece[6]. The uprising which came as a result of the chaos caused by the pyramid scheme and which caused the fall of the state authority, significantly damaged the social structure. This chaos gave rise to the creation of organized crime networks, arms and human trafficking, drug trafficking and white slavery. Stability was reached only when 7000 persons were sent in 1997 by the Multinational Peacekeeping Force, in compliance with UN's decision. Turkey contributed with a total of 800 persons, in Operation ALBA. To summarize, Albania, weakened and chaotic due to the application of neoliberal economic reforms, was obligated to deal with the "Kosovo issue" in the foreign aspect. Although it had not yet overcome the consequences of the Pyramid Scheme, Albania opened its doors to over 400 thousand Albanian Kosovar refugees, who were escaping from the Kosovo War in 1999, and provided them with humanitarian aid.

Surrounded by the abovementioned intertwined socio-economic and security problems, Albania was in search of allies who would provide support and assistance in becoming a member of international institutions. For example, Albania was the first country to require membership in NATO in 1991, before reviewing the expansion policy. On the other hand, it was relieving for NATO forces to consider Albania's membership due to the insecure and unstable environment created in the region by the Yugoslavian crises that emerged in the Balkans and threatened the peace. USA considered Albania as an important actor in the non-escalation of conflict issue of Yugoslavia in FYROM and Kosovo, where ethnic Albanians lived. During this period Albania opened the airports and airport runways for military use for the USA for flights towards Bosnia. However, Turkey was Albania's most trustworthy ally, which openly supported Albania during the difficult transition process mentioned above. Despite the fact that during the Cold War Albania and Turkey belonged to opposing ideological blocs, they had good relations due to the close historical relations they shared with each-other. For example, Albania was one of the few UN countries supporting Turkey in the Cyprus issue in 1965. In addition, Albania

[6] Based on the 2011 census, the population living in Albania is 2.8 million, but according to the national population register, there are 4.2 million citizens. According to this, 30% of the country's registered population or 1.5 million people are emigrants.https://www.albania.iom.int/publications/reports/Profili_i_zgjeruar_i_migracionit_ENG_web.pdf

considered Turkey as a trustworthy ally, not only due to the historical past and friendly relations between the two countries, but also due to the structure of regional politics. According to John Mearsheimer, one of the main proponents of neoliberalism in international relations, countries part of international alliances have a tendency to create better relations with countries from which they share a considerable distance, rather than with neighboring countries (that share a border)[7].

Albania, which since its establishment experienced security problems with its close neighbors and was obligated to continuously make efforts for survival, as was Italy`s and Yugoslavia's case, except for the isolation period, as an exclusion to its political history, taking into account the results from the support of a regional power bigger than itself, it felt the need for the support of a larger power, which enables security and sovereignty, and contributes to its economic improvement. This necessity arises from the country's socio-economic and demographic specifications and from the structural context, independent from the governing body and the governance type. Based on these historical and structural aspects, Turkey remained Albania's must trustworthy ally in the Balkans. During the 1990s Turkey diplomatically and militarily supported Albania in its membership to regional and international institutions and organizations. Turkey played an important role in Albania`s membership to the Black Sea Economic Cooperation and to the Organization of Islamic Cooperation. With its membership to the OIC, Albania became the second country with a similar position to Turkey, where besides the fact that the Majority of its population is Muslim, it maintained secularism within society's secular structure and the affiliation to the European continent. Turkey intensively supported Albania both politically and militarily, especially regarding integration to NATO.

In this context, in the restructuring process of the Albanian army according to the NATO standards, from 1992 to the present, Turkey helped Albania in different ways by signing bilateral military agreements in the military field at educational, logistical and operational level. During a period when Albania retracted from the public expenses and could no further contribute to the military sector due to the abovementioned economic reforms, the contributions made by Turkey in this strategic public sector in Albania occupied a special place. In this aspect, based

[7] John Mearsheimer, *The Tragedy of Great Power Politics*, New York, Norton, 2001.

on the main support given towards the military education of Albanian officers in Turkey and medical education in Gülhane Medical Military Academy, the creation of the first regiment of commandos in Albania by Turkish officers, modernization of the Pashaliman military base in Vlora, Turkey has provided various assistance and services in the logistical field. We may also add the provision of medical services in GATA starting from the military staff, for specific civil staff and their families. An emphasis should be laid on the fact that these aids were given during the time when Albania had limited public expenses under the context of implementing the abovementioned economic reforms and was not able to meet the necessary expenses in the military sector. Furthermore, it needs to be emphasized that military aids that Turkey gave to Albania, especially in the field of military education, continued even after Albania became a member state of NATO. Following Albania's NATO membership, since it had to assign a specific budget for the specialization (education) of its staff in one of the NATO member states, and in this aspect, Turkey is the only exclusion.

Although the relations with Albania had developed in the 1990s, they were not realized at the expected level. It can be said that the domination of political instability, regional political problems becoming a priority and being a country with a small market, as well as competitiveness with Italy as Albania's trading partner since the 1990s contributed to this issue. However, an additional element which makes Turkey and Albania even closer was the undertaking of military measures within NATO during the Kosovo crisis and war in 1998, the acceptance of thousand Kosovar emigrants (refugees), humanitarian aid and especially taking into account the protection of Kosovo Albanian's rights, thus ensuring political stability in the Balkans.

On February 18th 2008, Turkey recognized the independence of the Republic of Kosovo, which became independent on February 17th 2008. Albania's relations continued to expand even further in the abovementioned fields in the 2000s. During this period, relations were established in the cultural and economic sectors. Approximately 150 students study in the Turkish Department in the University of Tirana. The branches of the Turkish Cultural Centre "Yunus Emre" in Tirana and Shkodra, are contributing in Turkey's presence in Albania, through courses for the Turkish language and cultural and artistic activities.

TIKA with 430 projects in Albania until now has realized development aid amounting to approximately $85 million[8]. Since May 1st 2008, with the entry into force of the Free Trade Agreement, the applied interest rates of the customs tax for industrial goods from Turkey was no longer implemented. Since approximately 300 Turkish firms operate in Albania, Turkish investments in our country have reached a $3 billion level. The total amount of projects carried out by Turkish contracting firms in Albania is $1, 1 billion[9]. Apart from this, it can be stated that economic relations have not reached their full potential. According to 2017 INSTAT data on foreign trade, the three main trading partners for Albania are: Italy, in first place with a trade volume of $325 million including export-import; Greece, in second place with $61 million and Turkey, in third place with $52 million[10]. Since Albania occupied a very small place in Turkey's foreign trade due to its weak economy and to its small population, Turkey is in fourth or fifth place in Albania's foreign trade during recent years. In the list of foreign investors in Albania, Turkey is in third place in the construction, contracting and telecom sectors. Moreover, since Turkey is the only industrialized country in the light and heavy industry sector within the geographical distance Italy-China, it should be noted that it has approximately the same trade volume as Greece in Albania, thus, it is under its potential. The main problems Albania faces nowadays are of economic and social nature, such as high unemployment levels, insecure employment, inadequate health and education sector. These problems gave rise to other problems, such as a lack of growth in the country's demographic structure and an increase in emigration for economic reasons. Despite today`s economic stability, among countries not in conflict, Albania is the only one with the largest number of refugees and asylum seekers in the EU.

In this context, it could be said that Turkey, apart from increasing investments that contribute to an increase in employment, could have a very important contribution to the development of Albania by supporting the health and education sectors.

[8] Türkiye - Arnavutluk İlişkileri, *Dış İşleri Bakanlığı*: http://www.mfa.gov.tr/_turkiye-arnavutluk-siyasi-iliskileri.tr.mfa

[9] Türkiye-Arnavutluk İlişkileri, *Dış İşleri Bakanlığı*: http://www.mfa.gov.tr/_turkiye-arnavutluk-siyasi-iliskileri.tr.mfa

[10] Foreign trade of goods, INSTAT: http://www.instat.gov.al/al/temat/tregtia-e-jashtme/tregtia-e-jashtme-e-mallrave/#tab2

1990'LARDAN GÜNÜMÜZE ARNAVUTLUK'UN KARŞILAŞTIĞI SORUNLAR VE TÜRKİYE'NİN ROLÜ

Dr. Klevis Kolasi

1991'de sosyalist rejimin yıkılmasıyla birlikte Arnavutluk'un 1970'lerden itibaren uluslararası alanda süren yalnızcılık ve kendi içine kapalı politikası da sona ermiştir. Ekonomik ve toplumsal olarak çok zayıf durumda kalan Arnavutluk ayrıca Yugoslavya'yla Kosova sorunu, Makedonya'yla Arnavut azınlık ve Yunanistan'ın "Kuzey Epir" iddiaları, Yunanlı azınlık ve ekonomik sebeplerle Yunanistan'a göç eden Arnavut göçmenler (2014'te göçmen sayısı 800 bine ulaşmış) sorunu gibi tarihsel, güvenlik alanındaki ve toplumsal meselelerin iç içe geçtiği sorunlarla boğuşmak zorunda kalmıştır. Arnavutluk'un bu sorunların üstesinden gelmek için benimsediği başlıca iç ve dış politika hedefleri, işleyen bir demokrasi ve piyasa ekonomisi kurmak ve Avro-Atlantik kurum ve kuruluşlara entegrasyon olmuştur.

Batı dünyasıyla bütünleşmek pek çok Arnavut için, kesin olmasa da, daha iyi bir hayat vaadini ve bir dönemin sonunu simgelemeye başladı. Sosyo-ekonomik ve siyasi maliyeti ağır olan uzun bir yalnızcılık döneminin ardından "Avrupa'nın tümü gibi bir Arnavutluk istiyoruz!" şeklinde Tirana Üniversitesi öğrencilerinin dile getirdiği slogan, Arnavutluk'un girdiği dönüşüm süreci ile ilgili 1990'ların siyaset ve kamuoyu iklimine damgasını vurdu. Bu dönemde başlatılan dönüşüme ilişkin beklentileri, Arnavutluk'un önde gelen kamu entelektüellerinden Fatos Lubonja'nın (1999: 67) "Tehdit altında özgürlük" adlı eserinden şu alıntı ile ifade edebiliriz:

"Biz Arnavutların hiçbir demokratik geleneğe ya da deneyime sahip olmadığımız doğrudur, fakat öte yandan diktatörlük konusunda uzun bir tecrübeye sahibiz, belki de ne yapacağımızı tam olarak bilmiyoruz, ama ne yapmamamız gerektiğini çok iyi biliyoruz. Bu nedenle, olumsuz

deneyimlerimizi baz alırsak, belki de hatasız olmayan bir şey inşa etmeye çalışabiliriz, fakat yaşadığımız şeyin tam tersini yapmak en azından daha iyi olabilir."

Arnavutluk'un son yirmi yedi yıl içinde karşılaştığı merkezi ekonomiden pazar ekonomisine geçişin, sosyalizm sonrası demokratikleşmenin, yeniden devlet inşasının, Avrupa entegrasyonunun karmaşık ve birbiriyle bağlantılı geçiş süreçleri, Arnavutluk siyasetinin şekillendiği genel ortamı meydana getirmiştir. Bu ortama Soğuk Savaş sonrasında kökten dönüşüme uğrayan bölgesel güvenlik ve güç siyasetinin dinamiklerini eklediğimizde Arnavutluk dış politikasının içinde geliştiği yapısal koşulları da belirtmiş olmaktayız.

Analizimizi kolaylaştırmak açısından, kabaca ifade edecek olursak, 2000'lerin başına kadar Arnavutluk'un karşılaştığı sorunlar içerisinde öne çıkanlar siyasi istikrarsızlık ve güvenlik ile ilgili olanlarken, 2003 yılında resmi olarak Avrupa İstikrar ve Ortaklık Sürecinin başlatılmasıyla ve Arnavutluk'un 2009 yılında NATO'nun üyesi ve 2014 yılında AB'ye üyelik konusunda aday olmasından bu yana siyasi istikrarsızlık ve güvenlikle ilgili sorunlar ikincil konuma itilirken, ekonomik ve toplumsal sorunların ön plana çıktığını söyleyebiliriz. Bununla birlikte belirtmek gerekir ki pratikte bu sorunlar kademeli olarak varlığını sürdürmüştür.

Örneğin ekonomik alanda IMF ve Dünya Bankası'yla imzalanan anlaşmalar çerçevesinde devletin kendi üretken kaynaklarının mali ve parasal politikalar izleyerek harekete geçirilmesine izin verilmeyerek kamusal alandan çekilmesine ve giderek zayıflamasına yol açan reformlar uygulanırken, Arnavutluk üstelik Yugoslavya'nın dağılmasından kaynaklanan savaştan da dolaylı ve doğrudan olarak derinden etkilenmiştir. IMF'nin yönlendirmesiyle Arnavutluk ekonomisinin sanayi ve tarım sektörlerinin özelleştirilmesiyle ya da kapatılmasıyla paralel olarak, uluslararası topluluğun Sırbistan ve Karadağ'a uyguladığı ambargo ortamında petrol, silah, uyuşturucu ve insan kaçakçılığından oluşan bir yer altı ticareti gelişti.

1990'larda Arnavutluk'taki üretim ve gelirlerin Batılı finans kaynağı ve kredi kuruluşlarının (IMF/Dünya Bankası) "Şok Terapi" adı altında başlattığı özelleştirme, sanayisizleştirme gibi serbest piyasa reformlarının darbeleri altında keskin bir düşüş göstermesi, kayıt dışı ekonominin oluşması ve (bir post-komünist hür teşebbüs modeli olarak savunulan)

"Piramit Saadet Zinciri Krizi"nin açtığı tahribat sonucunda 1997 yılında devlet aygıtının çökmesi, ekonomik sorunların güvenlik sorunlarıyla nasıl iç içe geçtiğinin çarpıcı bir örneği olarak karşımıza çıkmaktadır.

Mart ve Haziran 1997 arasında, "piramit saadet zincirinin" çökmesiyle ortaya çıkan halk isyanının doğrudan sonucu olarak 1.500'den fazla insan hayatını kaybetti. Yaklaşık 13 bin kişi İtalya'ya kaçmış (2014'te göçmen sayısı 503 bine ulaşmış), 10 bini aşkın kişi Yunanistan'a kaçmıştı.[11] Devlet otoritesinin çöküşüyle sonuçlanan Piramit Saadet Zinciri krizinin doğurduğu kargaşayı takip eden ayaklanma ve silah depolarının büyük oranda yağmalanması, toplumsal dokuya büyük zarar verdi. Bu kargaşa örgütlü suç ağlarının, silah ve insan kaçakçılığının, uyuşturucu ticaretinin ve beyaz köle ticaretinin tırmanışına sebep oldu. İstikrar ancak, BM kararı doğrultusunda Nisan 1997'de 7000 kişilik bir Çokuluslu Barışı Koruma Gücünün Arnavutluk'a gönderilmesiyle sağlandı. ALBA olarak adlandırılan bu operasyona Türkiye 800 kişilik bir birlik ile katıldı.

Özetle, uygulanan neoliberal ekonomik reformlar sonucunda toplumsal ve siyasi açıdan giderek zayıflayan ve kaosa sürüklenen Arnavutluk dışarıda "Kosova Sorunu"yla da ilgilenmek zorunda kaldı. Henüz "Piramit Krizi"nin etkilerini atlatamamış Arnavutluk bu sefer 1999'da patlak veren Kosova Savaşı'ndan kaçan 400 binin üzerine Kosovalı Arnavut mülteciye kapılarını açarak insani yardımda bulunmuştur.

Yukarıda sözü edilen birbiriyle iç içe geçmiş sosyo-ekonomik ve güvenlik sorunlarıyla çevrelenen Arnavutluk destek ve yardım alabileceği müttefikler ve uluslararası kurumlara üyelik arayışı içindeydi. Örneğin Arnavutluk, NATO'nun genişleme politikasını dikkate almadan önce 1991 yılında NATO üyeliğini talep eden ilk Doğu Avrupa ülkesi oldu. Öte yandan, Balkanlarda baş gösteren Yugoslavya krizinin bölgede yarattığı güvensizlik ve barışı tehdit eden istikrarsızlık ortamı Arnavutluk'un üyelik taleplerinin NATO güçleri tarafından dikkate alınmasını kolaylaştırdı. Arnavutluk ayrıca Yugoslavya çatışmasının geniş bir etnik Arnavut nüfusunun bulunduğu Makedonya ve Kosova'ya sıçramaması konusunda ABD tarafından bölgede önemli bir aktör olarak görüldü. Arnavutluk bu dönemde, ABD'nin Bosna'daki uçuşları

[11] 2011 nüfus sayımına göre Arnavutluk'ta oturan nüfus 2,8 milyon civarında iken, ulusal nüfus kaydına göre 4,2 milyon civarındadır. Buna göre toplam kayıtlı ülke nüfusunun % 30'u veya 1,5 milyon göçmen ülke dışında yaşamaktadır. https://www.albania.iom.int/publications/reports/Profili_i_zgjeruar_i_migracionit_ENG_web.pdf

için havalimanlarını ve uçak pistlerini askeri kullanıma açtı.

Arnavutluk'un yukarıda özetlenen bu zorlu geçiş süreci içerisinde dayandığı ve açık destek aldığı Balkanlarda en güvenilir müttefiki Türkiye olmuştur.

Türkiye ve Arnavutluk Soğuk Savaş sırasında karşıt ideolojik bloklarda yer almalarına rağmen, yakın tarihsel bağlar paylaşmaları nedeniyle iyi ilişkiler geliştirmişlerdir. Örneğin Arnavutluk Kıbrıs Sorunu konusunda 1965 yılında BM'de Türkiye'nin yanında yer alan az sayıda ülkeden biriydi.

Bunun yanında Arnavutluk'un Türkiye'yi güvenilir bir müttefik olarak görmesi, iki ülkenin sahip olduğu ortak tarihi geçmiş ve tarihsel dostluk bağları yanında bölgesel siyasetin yapısı tarafından da mümkün kılınmış ve belirlenmiştir. Uluslararası İlişkilerde Neorealizmin önde gelen savunucularından John Mearsheimer'a göre, ülkeler ittifak ilişkilerinde kendilerinden daha büyük sınırdaş bir güçten ziyade coğrafi olarak aralarında belirli bir mesafe bulunan güçlerle daha iyi ilişkiler geliştirme eğilimindedirler.[12] Kuruluşundan beri yakın komşularıyla güvenlik sorunları yaşayan ve sürekli bir varoluş mücadelesi vermek zorunda kalan Arnavutluk, dış politikada İtalya ve Yugoslavya deneyiminde olduğu gibi, kendisinden daha büyük sınırdaş bir bölgesel güce dayanmasının getirdiği sonuçları dikkate alarak, siyasi tarihinde istisna olarak adlandırılabilecek yalnızcılık dönemi dışında, hem ülkenin güvenliğini ve bütünlüğünü sağlayacak, hem de ekonomik kalkınmasına katkıda bulunacak daha büyük bir güce dayanma ihtiyacı duymuştur. Bu ihtiyaç Arnavutluk'un yönetici kadrosundan ve yönetim biçiminden bağımsız olarak ülkenin sosyo-ekonomik ve demografik özellikleri ve yapısal konumundan kaynaklanmaktadır. Bu tarihsel ve yapısal faktörler açısından Türkiye Arnavutluk'un Balkanlarda en güvenilir müttefiki durumunda olmuştur.

Türkiye, 1990'larda Arnavutluk'a özellikle bölgesel ve uluslararası örgüt ve kuruluşlara üyelik konusunda diplomatik ve askeri yardımda bulunmuştur. Türkiye Arnavutluk'un Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü içine alınmasında ve İslam Konferans Örgütüne üye olmasında önemli rol oynadı. Arnavutluk'un İKÖ üyeliği, halkının önemli bir kısmının Müslüman olmasına karşın seküler toplum yapısıyla laikliğini koruması ve Avrupa kıtasında yer alması nedeniyle Türkiye ile benzer konumdaki ikinci ülke olmuştur. Türkiye özellikle NATO üyeliği konusunda Arnavutluk'a yoğun siyasi ve askeri destek vermiştir. Bu

[12] John Mearsheimer, *The Tragedy of Great Power Politics*, New York, Norton, 2001.

bağlamda Türkiye Arnavutluk ordusunun NATO standartlarına göre yeniden yapılandırılması sürecinde, 1992'den itibaren askeri alanda çeşitli ikili askeri işbirliği anlaşmaları imzalayarak eğitim, lojistik ve operasyonel düzeyde çeşitli yardımlarda bulundu. Arnavutluk'un yukarıda bahsedilen ekonomik reformlar nedeniyle kamusal harcamalardan çekildiği ve askeri sektöre yeterince destek veremediği bir dönemde Türkiye'nin Arnavutluk'un bu stratejik kamusal sektörüne yaptığı katkılar çok önemli bir yer tutmaktadır. Bu doğrultuda öne çıkan yardımlar, Arnavut subaylar başta olmak üzere çeşitli askeri personelin Türkiye'de askeri birliklerde ve GATA'da tıp eğitimi görmesi, Türk subayları tarafından Arnavutluk'ta ilk komando alayının kurulması, Vlore kentindeki Paşalimanı askeri üssünün modernleştirilmesi başta olmak üzere lojistik alanında da çeşitli yardımlar ve hizmetler sağlanmasıdır. Bunlara, askeri personel başta olmak üzere belirli sivil personelin ve ailelerinin GATA'da sağlık hizmeti almasını ekleyebiliriz. Bu yardımların Arnavutluk'un yukarıda belirtilen ekonomik reformların uygulanması bağlamında kamu harcamalarını kısıtladığı ve askeri sektörün gerektirdiği harcamaları yerine getiremediği bir dönemde gerçekleştiğinin altının çizilmesi gerekir. Ayrıca belirtmek gerekir ki Türkiye'nin Arnavutluk'a yaptığı askeri yardımlar, özellikle askeri eğitim alanındakiler, Arnavutluk NATO üyesi olduktan sonra da devam etmiştir. Arnavutluk'un NATO üyesi olduktan sonra kendi personelini NATO ülkelerinde eğitebilmesi için, ayrı bir bütçe ayırması gerekirken, bu konuda tek istisna Türkiye'dir.

1990'larda Arnavutluk'la ekonomik ilişkiler geliştiyse de beklenen düzeyde gerçekleşmedi. Bunda bu dönemde yaşanan siyasi istikrarsızlığın hâkim olması, bölgesel siyasi sorunların ön plana çıkması ve ülkenin Pazar olarak sınırlı olması ve Türkiye'nin bu konuda Arnavutluk'un 1990'lardan günümüze başlıca ticari ortağı olan İtalya ile rekabette zorlanmasının rol oynadığını söyleyebiliriz.

Bununla beraber bu dönemde Türkiye'nin 1998'deki Kosova krizi ve savaşı sırasında Yugoslavya'ya karşı alınan NATO kapsamındaki askeri önlemlere katılması, bazı Kosovalı göçmenleri kabul etmesi, insani yardımda bulunması ve özellikle Balkanlar bölgesindeki siyasi istikrarın sağlanması için Kosovalı Arnavutların haklarının dikkate alınmasını savunması Arnavutluk'la Türkiye'yi daha da yakınlaştıran birer unsur oldu. Türkiye, 17 Şubat 2008 tarihinde bağımsızlığına kavuşan Kosova Cumhuriyeti'ni, 18 Şubat 2008 tarihinde tanımıştır.

2000'lerde Arnavutluk'la ilişkiler yukarıda belirtilen alanlarda daha da gelişerek devam etti. Bu dönemde farklı olarak kültürel ve ekonomik alanda ilişkiler daha fazla artış göstermiştir.

Tirana Üniversitesi Türkoloji Bölümü'nde 150 civarında öğrenci eğitim görmektedir. Yunus Emre Türk Kültür Merkezi'nin Tiran ve İşkodra şubeleri, Türkçe kursları ve kültür-sanat faaliyetleriyle Arnavutluk'ta Türkiye'nin görünürlüğüne katkı sağlamaktadır.

TİKA tarafından bugüne kadar Arnavutluk'ta tamamlanan 430 projeyle bu ülkeye yaklaşık 85 milyon Dolarlık kalkınma yardımı sağlanmıştır.[13]

1 Mayıs 2008 tarihi itibariyle yürürlüğe giren "Serbest Ticaret Anlaşması" ile Türkiye menşeli sanayi mallarına Arnavutluk'ta uygulanan gümrük vergisi oranları sıfırlanmıştı..

Arnavutluk'ta yaklaşık 300 Türk şirketi faaliyet göstermekte olup, bu ülkedeki Türk yatırımları 3 milyar Dolar düzeyindedir. Türk müteahhitlik firmaları tarafından Arnavutluk'ta tamamlanan projelerin toplam bedeli 1,1 milyar Dolar'dır.[14]

Bununla beraber, ekonomik ilişkilerin hala potansiyelinin altında seyrettiği söylenebilir. INSTAT'ın 2017 yılına ait dış ticaretle ilgili verilerine göre, Arnavutluk'un başlıca üç dış ticaret ortağı: ihracat-ithalat ile ilgili toplam ticaret hacmi 325 milyon Dolar ile birinci sırada yer alan İtalya, 61 milyon Dolar ile ikinci sırada olan Yunanistan ve 52 milyon Dolar ile üçüncü sıradaki Türkiye'dir.[15]

Gerek zayıf ekonomisi gerek küçük nüfusu nedeniyle Arnavutluk Türkiye'nin dış ticaretinde çok küçük bir yere sahip olurken, Türkiye Arnavutluk'un dış ticaretinde son yıllarda dördüncü veya beşinci sıradadır. Arnavutluk'taki yabancı yatırımcılar listesinde de inşaat, müteahhitlik ve telekom alanlarında yoğunlaşan yatırımlarıyla Türkiye üçüncü sırada yer almaktadır. Bununla beraber, İtalya'dan Çin'e kadar uzanan bir coğrafyada hafif ve ağır sanayi sektörlerinde sanayileşmiş tek ülkenin Türkiye olduğunu göz önünde bulundurduğumuzda, Türkiye'nin Arnavutluk'un dış ticaret listesinde yaklaşık olarak Yunanistan'ın sahip

[13] Türkiye-Arnavutluk İlişkileri, *Dış İşleri Bakanlığı:* http://www.mfa.gov.tr/_turkiye-arnavutluk-siyasi-iliskileri.tr.mfa

[14] Türkiye-Arnavutluk İlişkileri, *Dış İşleri Bakanlığı*: http://www.mfa.gov.tr/_turkiye-arnavutluk-siyasi-iliskileri.tr.mfa

[15] Tregtia e Jashtme e Mallrave, INSTAT: http://www.instat.gov.al/al/temat/tregtia-e-jashtme/tregtia-e-jashtme-e-mallrave/#tab2

olduğu ticaret hacmine sahip olması nedeniyle, ticaret potansiyelinin çok altında olduğunu söyleyebiliriz.

Günümüzde Arnavutluk'un yüzleştiği başlıca sorunlar yüksek işsizlik, güvensiz istihdam, sağlık ve eğitim sektörlerinin zayıflığı gibi ekonomik ve toplumsal kaynaklıdır. Bu sorunlar ülkenin demografik yapısında nüfus artışının durması ve ekonomik sebeplerle yurt dışı göçün artması gibi çeşitli sorunların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Günümüzde Arnavutluk siyasi istikrarına rağmen AB'ye çatışma yaşanmayan bir ülkeden giden en yüksek mülteci ve sığınma talepleri olan ülke durumundadır.

Bu bağlamda, Türkiye'nin Arnavutluk'ta istihdamın artmasına katkıda bulunabilecek yatırımları artırmasının yanında sağlık ve eğitim sektörlerini destekleyerek Arnavutluk'un kalkınmasına önemli katkılar sunabileceği söylenebilir.

SIMPOZIUM SHKENCOR "MARRËDHËNIET VËLLAZËRORE DHE STRATEGJIKE SHQIPTARO-TURKE".

Në ligjërimin publik të ditëve të sotme, marrëdhëniet mes Shqipërisë dhe Turqisë zënë një vend të veçantë. Madje mund të thuhet se kjo temë është ndër më të debatuarat, që ngjall vazhdimisht interes të jashtëzakonshëm. Nuk mungojnë në këtë rrafsh si shkrimet analitike, ashtu dhe emisionet e gjata televizive. Ndesh në to analiza të balancuara, këndvështrime realiste, por jo rrallë dhe kundërshti të forta ndaj marrëdhënieve aktuale mes dy vendeve, nisur nga paragjykime, nga njohje të cekëta, nga padituri të plota, nga qasje thellësisht dhe kthjelltësisht antiturke dhe antiislame.

Debati i ndezur mbi këto marrëdhënie vjen si për shkak të rolit të shtuar rajonal dhe global të Turqisë, në kërkim të një qëndrimi të mëvetësishëm, çka e bën këtë vend të pranishëm në çdo çast në hapësirën mediatike botërore si në konotacionin pozitiv dhe negativ, në varësi të interesave të veçanta të shteteve të ndryshme, ashtu dhe për shkak të nënvizimit të përshkrimit të tyre si partneritet strategjik specifikisht nga kryeministri i Shqipërisë, Edi Rama.

Edhe pse pa një bazë të mirëfilltë, ligjërimet e veshura me paragjykime dhe me mendësi turkofobe fillojnë e mbarojnë me pyetje krejt pa vend, si për shembull: Shqipëria drejt Lindjes apo Perëndimit? Drejt Turqisë apo BE-së? Kështu, partneriteti strategjik është kuptuar, apo, ndryshe, qëllimisht kërkohet të kuptohet, si zhvendosje synimesh për vendmbërritje, ndërkohë që një dilemë e tillë nuk ekziston assesi, pasi shqiptarët, që nga qeverisësit te qytetari më i thjeshtë, mezi presin hapjen e negociatave për pranim në BE.

Në një atmosferë të tillë të përgjithshme, kur nevoja për t'i parë këto marrëdhënie nga një këndvështrim akademik është bërë

domosdoshmëri, Fondacioni "ALSAR" vendosi të ndërmarrë nismën për mbajtjen e një simpoziumi në Tiranë mbi këtë temë, ashtu si në të shkuarën me organizimin e veprimtarive të ngjashme. Dhe kështu e mërkura e datës 09 maj 2018 mblodhi akademikë dhe intelektualë shqiptarë e turq në këtë simpozium, ku spikaste larmia e kumtesave.

Kryetari i Fondacionit "ALSAR", z. Mehdi Gurra, do të vinte në pah në fjalën e hapjes farkëtimin e një miqësie të sinqertë e të qëndrueshme midis shqiptarëve dhe turqve në shekujt e gjatë të bashkëjetesës nën Perandorinë Osmane, rolin e miliona turqve me origjinë shqiptare në mbarëvajtjen e kësaj marrëdhënie vëllazërore, si dhe pikat e përbashkëta që vijojnë t'i japin më tej jetë asaj.

Pasi përmblodhi ndihmesën turke për Shqipërinë nga rënia e regjimit totalitar e këtej, z. Gurra i mëshoi denoncimit të një fushate të përhapjes së lajmeve të rreme për Turqinë, pa harruar të përmendë kërcënimin që paraqet për këto marrëdhënie prania e pjesëtarëve të FETÖ-s, organizatës terroriste, në vendin tonë, e po ashtu në Maqedoni e Kosovë.

Fjalët përshëndetëse të prefektes së Tiranës, znj. Suzana Jahollari, kryegjyshit botëror të bektashinjve, Haxhi Baba Edmond Brahimaj, dhe të përfaqësuesit të Shoqatës Kulturore Shqiptaro-Turke "Hasan Tahsini", z. Ahmet Mehmeti, patën në përmbajtje të tyre vlerësimin për këto marrëdhënie, për këto lidhje vëllazërore, duke kujtuar mes të tjerash ndarjen e normave të përbashkëta shoqërore mes shqiptarëve dhe turqve.

Me interes ishte ligjërimi përshëndetës i ambasadorit të Republikës së Turqisë në Tiranë, z. Murat Ahmet Yörük. Ai u shpreh qartë se Ballkani ka rëndësi të madhe për Turqinë, e se Shqipëria dhe shqiptarët janë ndër kolonat bazë të këtij rajoni, të paqes dhe stabilitetit në të.

Ambasadori foli për rrënjët gjashtëshekullore të marrëdhënieve shqiptaro-turke, për një të kaluar të shkëlqyer të tyre, për kontributin e shqiptarëve si një element bazë në keto marrëdhënie. Pasi përmendi një varg emrash të mirënjohur, ai tha se shqiptarët kanë vulën e tyre në historinë e përbashkët, në një seri fushash. Me theksin në ecjen e përbashkët drejt së ardhmes, z. ambasador përsëriti kërkesën që territori shqiptar të pastrohet nga elementët e FETÖ-s, të cilët përbëjnë një kërcënim për Turqinë. Kjo, sidoqoftë, sipas tij, është dhe në interes të Shqipërisë.

Renditja nga ai e disa shifrave në marrëdhëniet ekonomike midis dy vendeve shërbeu për të treguar rëndësinë që iu jep Turqia atyre, shoqëruar me synimin e këtij vendi për t'i dyfishuar ato, si dhe për t'i zgjeruar investimet turke në Shqipëri.

Z. Murat Ahmet Yörük tha se një Shqipëri e qëndrueshme është në interes të Turqisë. Në të njëjtën kohë uroi që këtë vit të çelen për Shqipërinë negociatat për pranim në BE.

Kumtuesit e mëpastajmë do të sillnin në ligjëratat e tyre kënde të ndryshme të marrëdhënieve shqiptaro-turke. Prof. dr. Bülent Akyay pati në fokus të fjalës së tij marrëdhëniet shqiptaro-turke në periudhën mes viteve 1923-1938. Dr. Halil Hyseni kumtoi mbi realitetet e këtyre marrëdhënieve ndër vite. Prof. dr. Çınar Özen shpjegoi vendin e Shqipërisë në politikën ballkanike të Turqisë. Dr. Klevis Kolasi iu referua problemeve të Shqipërisë prej viteve '90 të shekullit të lënë pas e gjer më sot dhe rolit të Turqisë si vend aleat. Kumtesa e prof. dr. Ferit Dukës kishte për objekt trajtimi Turqinë dhe Ataturkun në shtypin shqiptar në vitet '20-'30 të shekullit të njëzetë.

Me rëndësi për t'u veçuar këtu, dhe për t'u zgjatur në të, është fjala e diplomatit dhe publicistit të njohur Shaban Murati, për shkak të relevancës me zhvillimet aktuale. Në suazën e kontekstit rajonal të aleancës strategjike Turqi-Shqipëri, në titull të kumtesës së tij, z. Shaban Murati bëri me dije se kjo aleancë kështillohet nga roli jetik që marrëdhëniet dypalëshe luajnë për ekuilibrat strategjikë të Shqipërisë në rajonin ballkanik. Për të, si karakteri, ashtu dhe interesi i aleancës strategjike nuk lidhen me format e regjimeve në një kohë të caktuar në të dy vendet, as me emra të përveçëm që drejtojnë qeveritë dhe shtetet. Nuk lidhen as me oshilacionet e marrëdhënieve të këtij apo atij shteti me palë të treta, as me pikëpamjet dhe emocionet momentale, fetare, krahinore, kulturore, politike e ideologjike, të jetës së brendshme, ndërsa nuk mund të shihen as nga këndi i luftës së brendshme politike.

Ligjëruesi në fjalë është palëkundshmërisht i mendimit se përcaktimi i Turqisë si aleat strategjik i Shqipërisë ka qenë një zgjidhje e drejtë strategjike e politikës së jashtme në vitin 2013, ngaqë vendosi një ekuilibër të nevojshëm në dobi të rolit të Shqipërisë në rajon.

Teksa solli në vëmendje elementët që i japin përparësi Turqisë në përcaktimin si aleat strategjik i Shqipërisë, z. Shaban Murati theksoi me

forcë – dhe kjo duhet patur parasysh nga çdo kritikues – se kombi shqiptar, në Shqipëri, në Kosovë, Maqedoni e kudo, nuk mund të harrojë se Turqia nuk ka asnjë centimetër tokë shqiptare në kufijtë e saj, nuk pretendon dhe nuk do të vijë të pretendojë asnjë centimetër tokë shqiptare, se ajo nuk ka ambicie territoriale ndaj sovranitetit dhe integritetit territorial të Shqipërisë, se i ka njohur dhe i ka pranuar zyrtarisht dhe plotësisht kufijtë shtetërorë të Shqipërisë, dhe se Turqia ka demonstruar mbështetje të jashtëzakonshme për Shqipërinë në vitin e mbrapshtë 1997!

Ai vijoi me dy rrethana të reja strategjike që e bëjnë të natyrshme aleancën mes dy vendeve: a) transformimi i faktorit shqiptar në rajon në faktor ballkanik pas anëtarësimit të Shqipërisë në NATO dhe pavarësimit të Kosovës si shtet, krijimi i dy shteteve shqiptare i pritur ftohtë dhe armiqësisht nga shumica e vendeve ballkanike, ndërkohë që vetëm Turqia e përshëndeti dhe e përkrahu fuqishëm transformimin e faktorit shqiptar në faktor ballkanik, dhe b) fenomeni i ri negativ rajonal i kompozimeve të reja të grupimeve apo aleancave shtetërore, si reminishencë e fenomenit të grupimeve armiqësore ndaj çështjes shqiptare. Interesante, thotë z. Shaban Murati, është se këto grupime e kanë përjashtuar Shqipërinë, se nuk e kanë thirrur për pjesëmarrje, dhe, çështë më e rëndësishmja, të gjitha grupimet janë krijuar jorastësisht vetëm me shtete ortodokse!

Kësisoj, në planin rajonal, këshillon diplomati, një diplomaci largpamëse shqiptare duhet të punojë për ndërtimin dhe forcimin e një lidhjeje të veçantë Shqipëri-Kosovë-Turqi!

I tërë simpoziumi i organizuar nga Fondacioni "ALSAR" i shërbeu një paraqitjeje të duhur të marrëdhënieve shqiptaro-turke, por për kohën në të cilën jetojmë, për debatin që ngjallin këto marrëdhënie, të tentuara të prishen nga disa qarqe, brenda apo jashtë territorit shqiptar, vlen të citohen veçmas më poshtë, në mbyllje, fjalët e fundit të kumtesës së z. Shaban Murati:

"Nuk mund të bësh kurrë miq të rinj në arenën ndërkombëtare duke shndërruar në armiq miqtë që ke... Aleanca strategjike me Turqinë është një interes jetik i politikës rajonale, i strategjisë rajonale dhe i ekuilibrave rajonalë të Shqipërisë. Turqia është aleati strategjik më optimal i Shqipërisë në Ballkanin kontinental."

Bujar M. Hoxha

Përgjegjësi i departamentit të media pranë fondacionit Alsar

THE SCIENTIFIC SYMPOSIUM: "FRATERNAL AND STRATEGIC ALBANIAN-TURKISH RELATIONS"

Nowadays, the relations between Albania and Turkey hold a special place in the public discourse. It even can be said that this topic is amongst the most heated ones, which is constantly arising great interest. Analytical papers and extended television shows are also active in this topic. While reading or watching them, one may note unbiased analyses, realistic perspectives, yet there is strong opposition towards the current relations between the two countries, stemming from stereotypes, and shallow knowledge, complete ignorance, and from clearly and deeply anti-Turkish and anti-Islamic sentiments.

The heated debate on these relations arises from first the expanding regional and global role of Turkey, in pursuit of an independent standpoint, which makes this country being portrayed in every moment in the international media, spoken about either positively or negatively, depending on the special interests of different countries, and second, the constant mentioning of the strategic partnership, especially by the Albanian Premier, Edi Rama.

Even though without a genuine basis, the talks vested with stereotypes and turkophobic mentalities, begin and end with completely irrelevant questions, for example, Albania towards East or West? Towards Turkey or EU? This is how the strategic partnership is understood, or, it deliberately seeks to be understood as a dilemma for the final destination, when such a thing is absolutely inexistent because Albanians, starting from the leaders to the common citizen anticipate with relish the opening of negotiations for admission to the EU.

In these prevalent circumstances, when the need to see these relations from an academic viewpoint is turned into a necessity, the

"ALSAR" Foundation decided to undertake the initiative to hold a symposium in Tirana under this topic, as previously with the organization of similar activities. Therefore, on Wednesday, May 9, 2018 Albanian and Turkish academics and intellectuals were gathered in this symposium, wherein the diversity of speeches held was of prominence.

The Head of the ALSAR Foundation, Mr. Mehdi Gurra, in his opening speech stressed out the strengthening of an honest and sustainable friendship between Albanian and Turks during the long centuries of cohabitation under the Ottoman Empire rule, the role of thousands of Turks of Albanian origin in the progress of such fraternal relationship, and the common grounds which continue to imbue it with life.

After summarizing the speech on the Turkish assistance towards Albania since the fall of totalitarian regime and onwards, Mr. Gurra turned to defying the campaign disseminating false news about Turkey, without forgetting to mention the threat posed to these relations by the presence of FETÖ, the terrorist organization in our country, and also in Kosovo and Macedonia.

The greeting speeches of Tirana's Prefect, Ms. Suzana Jahollari, the world leader (Kryegjysh) of the Bektashi Order, Hajji Baba Dede Mondi, and of the representatives of the Albanian-Turkish Cultural Association, Mr. Ahmet Mehmeti, revolved around the appraisement of such relations and brotherly ties, by remembering among other things the common social norms between Albanian and Turks.

Of special interest was also the greeting speech of the Ambassador of the Turkish Republic to Tirana, Mr. Murat Ahmet Yörük. He clearly stated that the Balkans is of supreme importance to Turkey and that Albania and Albanians are among the main pillars of peace and stability in the region. The Ambassador dwelt on the sixth century-long relations between Albania and Turkey, for their splendid past relations and for the Albanian's contribution as a basic component of these relations. After mentioning a series of renowned names, he stated that Albanians have left their mark in a myriad of areas in the common history. Focused on the common future forward, Mr. Ambassador reiterated the request for the Albanian territory to be free of FETÖ's elements, which pose a threat to Turkey. This, however, is to the benefit of Albania.

His presentation of some figures regarding the economic relations between the two countries helped to highlight the importance that Turkey attributes them, along with the country's aim to double them and to expand Turkish investments in Albania.

Mr. Murat Ahmet Yörük said that a sustainable Albania is in Turkey's interest. At the same time, he wished that this year EU would open admission negotiations with Albania.Thefollowing speakers spoke on different aspects of the Albanian- Turkish relations. Prof. Dr. Bülent Akyay revolved his speech around the Albanian- Turkish relations of the period between 1923-1938. Dr. Halil Hyseni spoke about the realities of these relations over the years. Prof. Dr. Çınar Özen pointed out Albania's place in Turkey's Balkans policy. Dr. Klevis Kolasi referred to Albania's matters since the '90 of the last century up to date, and Turkey's role as an ally country. The speech of Prof. Dr. Ferit Dukës dealt with Turkey and Mustafa Kemal Atatürk in the Albanian press of '20-'30 of the twentieth century.

It is of importance to dwell extensively on the speech of the renowned diplomat and publicist, Mr. Shaban Murati, due to the relevance with the current developments. In the frame of the regional context of the Albanian-Turkish alliance, Mr. Shaban Murati, by the title of his speech indicated that such alliance is advised by the vital role that the bilateral relations play in the strategic balances of Albania in the Balkans. According to him, both the nature and interest of the strategic alliance have no relevance with the types of regimes in a certain period in both countries, neither with certain names that run the governments and countries. They have nothing to do either with the oscillations of the relations of this country or other countries with third parties, nor with perspectives and temporary, religious, regional, cultural, political and ideological emotions of the inner life, while they cannot be seen neither from the angle of the inner political war.

The speaker in question firmly believes that Turkey's choice as Albania's ally has been a fair strategic solution of the foreign policy in 2013, because it placed a necessary equilibrium to the benefit of Albania in the region.

By bringing to attention the elements that prioritize Turkey as a strategic ally of Albania, Mr. Shaban Murati strongly highlighted - and this must be taken into account by any critic - that the Albanian

nation, in Albania, Kosovo, Macedonia and everywhere, cannot forget that Turkey has not any piece of Albanian land in its borders, and it does not claim nor will claim any piece of the Albanian land, it has no territorial ambition to Albania's sovereignty and territorial integrity, it has officially and completely recognized and accepted the Albanian state borders, and Turkey has demonstrated remarkable support to Albania in the rotten year of 1997!

He continued speaking about two new strategic circumstances that make the alliance between the two countries natural: a) the transformation of the Albanian factor in the region into a Balkans' factor, following Albania membership to NATO and the independence of Kosovo as a country, the creation of two Albanian states to which the majority of the Balkans' countries turned a cold shoulder and were hostile towards them, while only Turkey praised and strongly supported the transformation of the Albanian factor into a Balkans' factor; and b) the negative new regional phenomenon of new creations of groupings or countries' alliances, as a reminiscence of the phenomenon of hostile group against the Albanian case.

Mr. Shaban Murati states that it is interesting how these groupings have expelled Albania, how they did not call it to participate and most important, all the groupings have been not deliberately created only with countries belonging the orthodox religion.

Therefore, what the diplomat advises in the regional aspect is for a farsighted Albanian diplomacy that must work in building and strengthening a special relation between Albania- Kosovo-Turkey!

The entire symposium organized by the "ALSAR" Foundation truly portrayed the Albanian- Turkish relations, but for the time being, for the debate that these relations arise, attempted to be ruined by some regions, in or outside the Albanian territory, are worthy to be mention below, and the last words of Mr. Shaban Murati's speech were:

"You can never make new friends in the international arena by turning your current friends into enemies… the strategic alliance with Turkey is of vital interest to the regional politics, regional strategy and regional balances of Albania. Turkey is the most optimal strategic ally of Albania in the continental Balkans."

Bujar M. Hoxha
Responsible for media department of Alsar foundation

"ARNAVUTLAR VE TÜRKLER ARASINDA KARDEŞLİK VE STRATEJİK İLİŞKİLER" KONULU BİLİMSEL SEMPOZYUM

Arnavutluk ve Türkiye arasındaki ilişkiler, günümüzde kamusal söylemde özel bir yere sahiptir. Sürekli büyük ilgi çeken bu başlığın en hararetli konulardan birisi olduğu söylenebilir. Bu konuda, analitik yazılar ve uzun televizyon programları da gayet aktif haldedir. Bunları okurken ya da seyrederken, kişiler tarafsız analizler, gerçekçi bakış açıları kadar, iki ülke arasındaki mevcut ilişkilere karşı tam cehalet, sığ bilgi ve basmakalıp ve Türk ile İslam karşıtı derin ve açık yaklaşımdan kaynaklanan güçlü muhalefeti de not edebilir.

Bu ilişkilere yönelik hararetli tartışmaların sebebi, birincisi, farklı ülkelerin özel çıkarlarına bağlı olarak her an dünya medyasında yer alması, hakkında olumlu ve olumsuz konuşulan bağımsız bir duruş arayışındaki Türkiye'nin artan bölgesel ve küresel rolünden ve ikincisi de özellikle Arnavutluk Başbakanı Edi Rama tarafından da sürekli stratejik ortaklık kavramının vurgulanmasından kaynaklanmaktadır.

Hakiki bir temeli olmasa da önyargıyla ve Türkofobik anlayışla kaplı söylemler, tamamen alakasız sorularla başlayıp bitiyor. Örneğin: Arnavutluk Doğu'ya ya da Batı'ya doğru mu kayıyor? Ya da Türkiye veya AB'ye doğru mu kayıyor? Bu nasıl bir stratejik ortaklık anlaşıldığıdır ya da bilinçli bir şekilde nihai varış noktası için ikilem görme çabasıdır. Gerçekte böyle bir ikilem kesinlikle mevcut değildir zira iktidardakilerden basit vatandaşlara kadar Arnavutlar AB'ye kabul edilme müzakerelerinin açılmasını sabırsızlıkla beklemektedir.

Bu ilişkilere akademik açıdan bakma ihtiyacının gerekli olduğu böylesi bir ortamda, ALSAR Vakfı, geçmişte düzenlediği benzer faaliyetler gibi, bu konu hakkında da Tiran'da bir sempozyumun düzenlenmesi girişiminde bulundu. Bu doğrultuda 9 Mayıs 2018 Çarşamba günü, çeşitli su-

numların göze çarptığı bu sempozyumda Arnavut ve Türk akademisyen ve entelektüelleri bir araya getirdi.

ALSAR Vakfı Başkanı sayın Mehdi Gurra, açılış konuşmasında, Osmanlı İmparatorluğu bünyesinde beraber uzun asırlar boyunca birlikte yaşayan Arnavutlar ve Türkler arasında sürdürülebilir ve samimi bir dostluğun pekiştirilmesine, Arnavut asıllı binlerce Türkün bu kardeşlik ilişkilerinin gelişimindeki rolüne ve bu ilişkilere daha fazla hayat vermeye ilişkin ortak noktalara dikkat çekti.

Konuşmasında totaliter rejimin çöküşünden bu yanda Türklerin Arnavutlara yönelik yardımlarını özetleyen Mehdi Bey, bu ilişkiler için tehdit teşkil eden FETÖ terör örgütü mensuplarının ülkemizde, Makedonya'da ve Kosova'daki mevcudiyetinden de bahsetmeyi unutmadan Türkiye hakkında çıkan yalan haberlerin yaygınlaştırılması kampanyasını kınadı.

Tiran Valisi sayın Suzana Johallari, Tiran'daki Dünya Bektaşi Merkezi Başdedesi Edmond Brahimaj ve "Hasan Tahsin" Arnavut-Türk Kültür Derneği temsilcisi sayın Ahmet Mehmeti'nin selamlama konuşmalarında, Arnavutlar ve Türkler arasında ortak toplumsal normların paylaşıldığını hatırlatarak bu ilişkileri ve bu kardeşlik bağlarını değerlendirdiler.

Türkiye'nin Tiran Büyükelçisi sayın Murat Ahmet Yörük'ün selamlama konuşması da özel ilgi çekti. Yörük, Balkanların Türkiye için büyük bir öneme sahip olduğunu ifade ederek, Arnavutluk ve Arnavutların bu bölgenin, barışın ve istikrarın temel sütunları arasında açıkça yer aldığını belirtti. Büyükelçi, Arnavutlar ve Türkler arasındaki altı asırlık ilişkilerin kökenleri, bu ilişkilerin mükemmel geçmişi ve bu ilişkilerde temel unsur olan Arnavutların katkılarına değindi. Birkaç ünlü isim saydıktan sonra Arnavutların, birçok alanda olmak üzere ortak tarihe damgalarını vurduklarını söyledi. Ortak geleceğe işaret eden sayın Büyükelçi, Arnavut topraklarından, Türkiye için tehdit oluşturan FETÖ unsurlarının temizlenmesi talebini de yineledi. Bunun Arnavutluk'un da çıkarına olduğunu belirtti.

Yörük'ün değindiği hususlardan biri olan iki ülke arasındaki ekonomik ilişkilere ait bazı rakamlar, Türkiye'nin bu ilişkilere verdiği önemi ve bunları iki katına çıkarma ile Arnavutluk'taki Türk yatırımlarını genişletme hedeflerini göstermektedir.

Sayın Murat Ahmet Yörük, istikrarlı bir Arnavutluk'un Türkiye'nin çıkarına olduğunu ifade etti, bu yıl Arnavutluk'un AB'ye katılım müzakerelerinin açılması temennisinde bulundu.

Sonraki konuşmacılar sunumlarında Arnavut-Türk ilişkilerinin farklı yönlerini ele aldılar. Dr. Bülent Akyay konuşmasında, 1923-1938 dönemi Arnavut-Türk ilişkilerine odaklanmıştı. Dr. Halil Hyseni bu ilişkilerin yıllar boyu süre gelen gerçekliklerine değindi. Prof. Dr. Çınar Özen, Arnavutluk'un Türkiye'nin Balkan politikasındaki yerini anlattı. Dr. Klevis Kolasi, Arnavutluk'un 1990'lı yıllardan günümüze kadar olan sorunları ve müttefik bir ülke olarak Türkiye'nin rolü hakkında konuştu. Prof. Dr. Ferit Duka da 20. yüzyılın 1920-1930'lu yıllarında, Türkiye ve Atatürk'ün Arnavut basınındaki yerini ele aldı.

Güncel gelişmelere uygunluğu nedeniyle ünlü diplomat ve yayıncı Şaban Murati'nin konuşmasının öne çıkması ve yaygınlaştırılması önemlidir. Türkiye-Arnavutluk stratejik ittifakının bölgesel bağlamı kapsamında, sayın Şaban Murati konuşmasının başlığında, bu ittifakın, Arnavutluk'un Balkan bölgesindeki stratejik dengelerine yönelik ikili ilişkilerin hayati rolüne dayandığını belirtti. Ona göre, bu stratejik ittifakın karakteri ve çıkarı, iki ülkede belirli dönemlerdeki rejimlerin şekilleri ve devlet ile hükümetleri yöneten isimlerle ilgili değildir. Bunlar, ne Arnavutluk'un ne de Türkiye'nin üçüncü ülkelerle olan ilişkilerinin dalgalanmasıyla ne de anlık, dini, bölgesel, kültürel, siyasi ve ideolojik yaklaşımlar ile iç hayatın bakış açıları ve duygularıyla ilgilidir. Bununla beraber, yalnızca iç siyasi çatışmalar açısından da değerlendirilemez.

Adı geçen konuşmacı, Türkiye'nin Arnavutluk'un stratejik müttefiki olarak belirlenmesinin, 2013 yılındaki dış politikanın doğru bir stratejik seçimi olduğu görüşünü sarsılmaz bir şekilde savunmakta çünkü bu hamle ile Arnavutluk bölgedeki rolü lehine gerekli bir denge ortaya koymuştur. Türkiye'nin Arnavutluk'un stratejik müttefiki olarak belirlenmesine öncelik tanıyan unsurlara dikkat çeken sayın Şaban Murati, Arnavutluk, Kosova, Makedonya'da ve diğer bölgelerdeki Arnavut toplumunun, Türkiye sınırları içinde hiçbir parça Arnavut toprağı bulunmadığını, hiçbir parça Arnavut toprağı üzerinde hak iddia etmediği ve etmeyeceğini, Türkiyenin Arnavutluk'un toprak bütünlüğü ve egemenliğine yönelik toprak hırsı bulunmadığını, Arnavutluk'un devlet sınırlarını tamamen ve resmi olarak kabul edip tanıdığını ve Türkiye'nin, Arnavutluk için zor bir dönem olarak nitelendirilen 1997 yılında Arnavutluk için inanılmaz destek sağladığının unutulmaması gerektiğini vurguladı.

Konuşmacı, sunumuna iki ülke arasındaki ittifakı doğal kılan iki yeni stratejik durumla devam etti: a) Arnavutluk'un NATO'ya üye olması ve Kosova'nın bağımsızlığının ardından bölgedeki Arnavut faktörünün Balkan faktörüne dönüşmesi, iki Arnavut devletinin kurulması, birçok Balkan ülkesi tarafından soğuk ve düşmanca karşılandıysa da sadece Türkiye, Arnavut faktörünün Balkan faktörüne dönüşmesini memnuniyetle karşılayıp desteklemiştir;

b) Arnavut meselesine karşı düşmanca gruplaşma olgusuna yönelik hatırlatmasında devlet gruplaşmalarının veya ittifaklarının yeni kompozisyonlarının yeni bir negatif bölgesel olgu yarattığına dikkat çekti.

Sayın Şaban Murati'ye göre ilginç olan durum, bu gruplaşmaların Arnavutluk'u dışlaması, daha da önemlisi tüm bu gruplaşmaların tesadüf olmayan bir şekilde sadece Ortodoks ülkelerinden kurulmasıdır.

Bu tecrübeli diplomat, bölgesel planda uzun soluklu bir Arnavut diplomasisinin, Arnavutluk-Kosova-Türkiye arasında özel bir bağ kurma ve güçlendirmesi yönünde çalışması gerektiği tavsiyesinde bulunmaktadır.

ALSAR Vakfı tarafından düzenlenen bu sempozyum, Arnavut-Türk ilişkilerine yönelik gerekli bir tanıtım yaptı ancak yaşadığımız zaman ve Arnavut toprakları içinde ve dışında bazı çevreler tarafından bozulmaya çalışılan bu ilişkileri canlandıran tartışma için sayın Şaban Murati'nin konuşmasının son sözlerinin aşağıda belirttiği gibi vurgulanması gerekir:

"Varolan dostlarını düşmana çevirerek uluslararası arenada asla yeni dostluklar kuramazsın… Türkiye ile olan stratejik ortaklık Arnavutluk'un bölgesel siyaset , bölgesel strateji ve bölgesel dengelerinin hayati çıkarınadır. Arnavutluk'un Balkanlarda en uygun stratejik ortağı Türkiye'dir".

Bujar M. Hoxha
Alsar Vakfı Medya Departmanı Sorumlusu

PROF.DR. FERIT DUKA
PROF.DR. ÇINAR ÖZEN
DR.HALIL HYSEM

Marrëdhëniet
Shqiptaro-
Turke

CIP Katalogimi në botim BK Tiranë

Kumtesat e simpoziumit: marrëdhëniet Shqiptaro-Turke:
9 maj 2018 = Speeches at symposium : Albanian –Turkish
relations: 9 May 2018 = Arnavut-Türk iliskileri: sempozyum
bildirileri : 9 Mayis 2018 / përgat. për bot. Mehdi Gurra;
përkth. në angl. Ergys Bezhani, përkth. turqisht.
Furkan Abdula; red. Petrit Bezhani, Vjola Jonuzi, Ruhi Can Alkin.
– Ribot. – Tiranë: ALSAR, 2018
232 f. ; 21 cm.
ISBN 978-9928-243-53-9

1.Marrëdhënie me jashtë 2.Diplomacia
3.Konferenca 4.Shqipëri 5.Turqi

327 (496.5 :560) (062)